

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
“ИЖОД” ЖАМОАТ ФОНДИ

*Адиб ва
жамият*

Ашурали ЖЎРАЕВ

УЙҒОНИШ ЗАМОНИНГ МУБОРАК БЎЛСИН

Очерклар ва эсселар

ТОШКЕНТ
“АДАБИЙОТ”
2020

УЎК: 33(575.144)
КБК: 65(5Ў)
Ж 96

Ж 96 **Жўраев, Ашурали**
Уйғониш замонинг муборак бўлсин [Матн]: *Очерк ва эсселар / А. Жўраев.* – Тошкент: “ADABIYOT” нашриёти, 2020. – 256 б.

ISBN 978-9943-6471-5-2

Масъул муҳаррир
Ғайрат Мажид
Тақризчи
Аҳмаджон Мелибоев

Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган журналист, ёзувчи ва публицист Ашурали Жўраев қалами ўткир, сўзи дадил ижодкорлардан. Долзарб мавзуларни, ибратли ишларни, яхши ва меҳрли инсонларни, рўй бераётган улкан ўзгаришларни илҳом билан қаламга олади.

Унинг навбатдаги китоби Навоий ва навоийликлар ҳақида бўлиб, сўнгги уч йилда Навоий вилоятида олиб борилаётган инновацион ўзгаришлар, барча соҳаларда амалга оширилаётган юксалишлар, саноат билан бирга қишлоқ хўжалигида содир бўлаётган янги тараққиёт йўлидаги ютуқлар ҳикоя қилинади.

Мазкур китоб, албатта, ўқувчиларга манзур бўлади, деган умиддамиз.

*Китоб Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
“Ижод” жамоат фонди ҳомийлигида чоп этилди.*

ISBN 978-9943-6471-5-2

© Ашурали Жўраев, 2020
© “ADABIYOT”, 2020

НОМИНГДАН АЙЛАНАЙ, НАВОИЙ

Навоий вилоятида мамлакатимиз эҳтиёжи учун жуда муҳим бўлган йирик корхоналар бунёд этилди. Энг замонавий ускуналар ўрнатилган бу корхоналарда ишлайдиган кадрлар ҳам шунга муносиб бўлиши керак. Бунинг учун мамлакатимизда жаҳон талабларига жавоб берадиган малакали мутахассислар тайёрлашнинг изчил тизимини йўлга қўйиш, ёшларни хорижда ўқитиш керак.

Шавкат МИРЗИЁЕВ

*Ҳар гал Навоий вилоятига келсак,
ўзимизни Улуғ Ҳазрат олдида имтиҳон
топираётгандек ҳис қиламиз.*

Эркин ВОҲИДОВ,

Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири

НАВОЙЛИКЛАР ОРТГА ҚАЙТМАЙДИЛАР

Навоий шаҳри ва вилоятини саҳро бағридаги гўзал келинчакка ёки бетакрор мўъжизаларга қиёслашади. Ҳар иккала ўхшатишда ҳам жон бор. Жуда топиб айтилган. Бир сўз билан айтганда, Навоий – ҳар қандай юсак таърифу тавсифга лойиқ ва ҳар жиҳатдан худо берган юрт. Навоийнинг чўлларида ўсган шувоклардан олтин зарралари тўкилади. Майсалар эса кўплаб табиий элементларнинг хабарчилари. Бепоён саҳроларидан улуғ аждодларнинг жасорат ва мардлик нидалари ҳамон янграб туради.

Учқудуқ ва Томдидан таралган қозоқ ўланлари Нурота ва Қизилтепадан бошланган тожикча ёронларга, Кармана ва Хатирчидан янграган бебаҳо лапарлар Зарафшон ва Навоийдан таралаётган рус, қорақалпоқ кўшиқларига ҳамоҳанг янграйди. Байрамларда Навоийнинг дашту саҳролари халқлар дўстлиги саҳнасига айланади. Турли миллатларнинг оҳанглари, кўшиқларига тўлиб-тошиб кетади.

Мутахассисларнинг айтишларича, Менделеев жадвалидаги барча табиий бойликлар Навоий заминида мавжуд экан. Алишер Навоий яратган асарларнинг ҳар бири умуминсоний ва ўлмас ҳикматларга бойлиги, умрбоқийлиги билан дунё адабиётини бойитиб кела-

ётганидек, Навоий вилояти ҳам ноёб ва бебаҳо бойликлари билан бошқа ҳудудлардан ажралиб туради. Бир сўз билан айтганда, Навоий вилояти ноёб табиий бойликларга, қудратли саноат корхоналарига жуда бой. Бу улкан ва янгидан бунёд этилаётган саноат корхоналари, ишга туширилаётган иншоотлар мамлакатимиз иқтисодининг асосий қон томирлари ҳисобланади. Саноат ривожига янги саҳифалар очаётир.

2020 йил арафасида – 28 декабрь куни муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг Навоий вилоятига навбатдаги ташрифини навоийликлар ҳар галгидек катта қувонч билан кутиб олдилар. Президентнинг бу ташрифи навоийликлар учун янги йилда энг муносиб совға бўлди.

Навоий вилоятини ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш борасидаги ислоҳотлар, амалга оширилаётган бунёдкорлик ишлари ва қуриб битказилган янги саноат мажмуалари билан танишиш мақсадида амалга оширилган ушбу ташриф қисқа бўлишига қарамасдан, жуда ҳам самарали ва мазмунли бўлди.

Мана, уч йилдирки, Навоий вилоятида бошқа соҳалар каби саноат ҳар томонлама гуркираб ривожланмоқда. Президентимизнинг алоҳида таъкидлашларича, бугунги кунда мамлакатимизда ишлаб чиқариладиган саноат маҳсулотларининг 10 фоизи айнан Навоий вилояти ҳиссасига тўғри келади. Вилоят аҳоли жон бошига тўғри келадиган ялпи ҳудудий маҳсулот, инвестиция, саноат ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари бўйича мамлакатда биринчи ўринни эгаллайди. Хизматлар ва чакана савдо бўйича пойтахтимиз Тошкентдан сўнг иккинчи ўринда туради.

Агар рақамларга эътибор берадиган бўлсак, вилоятда 2019 йилда умумий қиймати салкам 1,4 миллиард доллар бўлган 7 та давлат аҳамиятига эга ва 360 та ҳудудий инвестиция лойиҳалари амалга оширилди.

Ушбу ишга туширилган ва амалга оширилган йирик лойиҳалар орасида “Навоиазот” акциядорлик жамиятининг 1,7 миллиард долларлик 3 та лойиҳаси ниҳоятда долзарб ҳисобланади. Илгарилари “миллион” деб ёзсак, хурсанд бўлардик. Мана энди миллиардларга гал келди. Бу салобатли рақамлар мамлакатимизнинг жадал ривожланаётганидан дарак бериб турибди.

“Навоиазот”нинг биринчи лойиҳаларидан – поливинилхлорид, каустик сода ва метанол ишлаб чиқариш мажмуасининг очилиши мамлакатимизда ушбу турдаги маҳсулотларга бўлган эҳтиёжни таъминлашда муҳим қадам бўлди.

Алоҳида таъкидлаш керакки, ушбу мажмуани бунёд этиш ва энг замонавий технология ҳамда ускуналар билан жиҳозлашга 500 миллион доллар инвестиция сарфланди. Корхонада йилига 100 минг тонна поливинилхлорид, 75 минг тонна каустик сода, 300 минг тонна метанол ишлаб чиқарилади.

Бу ерда ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар, асосан қандай соҳаларда асқотади, деган саволга жавоб қуйидагича: автомобилсозлик, тўқимачилик, металлургия, кимё, нефть-газ тармоқлари, электр техникаси, қурилиш материалларини ишлаб чиқаришда. Ва бунга талаб катта. Улар шу давргача валюта эвазига импорт қилинар эди. Корхона ишга тушгач, энди ана шу йирик маблағ ўзимизда қолади. Энг муҳими, янги мажмуада 900 дан зиёд янги иш ўринлари яратилди. Ушбу лойиҳа Хитойнинг “China CAMC Engineering Co.LTD” ва “HQS Shanghai Company” компаниялари консорциуми билан ҳамкорликда амалга оширилди. Бунимаросимда сўзга чиққан юқоридаги инжиниринг корпорацияси вице-президенти Ванг Юханг ҳам мамнуният билан таъкидлади.

“Навоиазот”да қисқа даврда қиймати 217 миллион доллар бўлган замонавий азот кислотаси ишлаб

чиқариш қувватларини ишга тушириш бўйича янги иккинчи йирик лойиҳа ҳам якунланди.

– Сахро бағрида Навоий ва Зарафшон каби шаҳарларни, саноат минтақасини барпо этган вилоятнинг меҳнаткаш, мард ва олийжаноб аҳолиси янги Ўзбекистон ривожига катта ҳисса қўшишига ишонаман, – деди давлатимиз раҳбари ва: “Навоийликлар танлаган йўлларидадан ортга қайтмайдилар. Аксинча, олға интиладилар. Навоийликлар ҳамиша намуна бўладилар”, – деб алоҳида ишонч билдирдилар.

Президент маросим иштирокчилари гувоҳлигида рамзий тугмани босиб, корхонани ишга туширди. “Навоиазот” акциядорлик жамияти кўп тармоқли саноат корхонаси ҳисобланади. У мамлакатимиз нефть-газ тармоғи, қишлоқ хўжалиги, энергетика ва тоғ-кон саноати учун 70 дан ортиқ турдаги зарур маҳсулот етказиб беради.

Корхонанинг рақобатдошлигини ва қувватини ҳар томонлама юксалтириш, маҳсулот таннархини камайтириш учун бу ерда учта йирик инвестицион лойиҳа режалаштирилган эди. Ташриф давомида давлатимиз раҳбари шу лойиҳалардан иккитаси – аммиак ва карбамид ҳамда азот кислотаси ишлаб чиқариш корхоналарининг қурилиш жараёнини кўздан кечирди.

“Навоиазот” корхонасини ичкаридан томоша қилиш ҳам ажойиб, ҳам ҳайратли. Турли хил бир-бирига пайвандланган, уланган катта-кичик қувурлар ўзига хос гўзаллик бунёд этган. Турфа маҳсулотлардан тайёрланган ушбу қувурлар бир қарашда осиб қўйилган лабиринтларга ўхшайди, бир қарашда эса кубикларни эслатади. Қувурлардан уларнинг ҳажмига қараб қимматбаҳо маҳсулот оқади. Қатор ноёб маҳсулотни ишлаб чиқаришга сабаб бўлади. Бу маҳсулотлар мамлакат тараққиётига, ривожига беминнат хизмат қилади...

Япониянинг “Mitsubishi Yeavy Industres” ва “Mitsubishi Corporation” компаниялари консорциуми билан ҳамкорликда янгидан бунёд этилаётган корхонада замонавий технологиялар қўшилиши туфайли йилига 735 миллион киловатт-соат электр энергияси тежалади. Оқибатда атроф-муҳитга чиқадиган зарарли карбонат ангидрид газлари миқдори ҳам анча камаяди.

“Навоiazот”нинг ишлаб чиқариш репертуаридан янгидан қурилаётган кўплаб саноат мажмуалари ўрин олган. Ана шундай яна бир йирик корхона азот кислотаси мажмуаси ҳисобланади. Қиймати 217 миллион долларга тенг ушбу корхона Швейцариянинг “CASALE SA” компанияси билан биргаликда бунёд этилмоқда. Корхона йилига 500 минг тонна маҳсулот тайёрлаш қувватига эга. Шу кунларда сўнгги жиҳозлаш ишлари олиб борилмоқда. Уни ишга тушириш шу йилнинг февраль ойига мўлжалланган.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, бундан 55 йил олдин қурилган ҳар жиҳатдан эскирган азот кислотаси цехлари фойдаланишдан чиқарилади. Уларнинг ўрнини юқорида тилга олинган янги корхоналар эгаллайди.

Янгиланаётган Ўзбекистонга янги саноат корхоналари, янги инновациялар ва янги тараққиёт пойдеворини яратиш даври келди.

Президентимизнинг Навоий вилоятига қилган навбатдаги ташрифи гарчи қисқа бўлса-да, лекин жуда мазмунли ўтди. Улкан ютуқларга пойдевор яратди. Жумладан, ташриф давомида Президентимизнинг “Навоий” эркин иқтисодий зонаси фаолияти билан танишуви ҳам самарали бўлди. Давлатимиз раҳбарининг 2018 йил 5 июндаги “Навоий” эркин иқтисодий зонаси фаолиятини кенгайтириш ва Навоий вилоятида кичик саноат зоналарини ташкил этиш чора-тад-

бирлари тўғрисида”ги қарори асосида ибратли ишлар амалга оширилди.

Президентимиз ЭИЗ фаолияти билан танишар экан, ютуқларни янада мустаҳкамлаш, янги инновацияларни жорий этиш ҳақида аниқ кўрсатмалар берди.

– Вилоятда иқтисодий лойиҳаларни амалга ошириш, янги иш ўринлари яратиш, чет эл инвестицияларини жалб қилиш учун барча шароит мавжуд. Иқтисодиётни ривожлантиришдаги долзарб вазифаларни амалга оширишда эркин иқтисодий зоналар фаолиятини жадаллаштириш ва кенгайтиришга алоҳида эътибор қаратишимиз зарур, – деди Шавкат Мирзиёев.

Муҳтарам Президентимизнинг ҳар бир ташрифи замирида улкан мақсадлар, сарҳисоб ва катта-катта режалар мужассам бўлади. Шунингдек, ушбу ташрифлар мазмун-моҳиятида катта имкониятлар очилиши билан бирга, улуғ ҳикматлар бор. Мамлакатимизни дунёнинг тараққий этган, ҳар томонлама ривожланган давлатлари қаторига олиб чиқиш баробарида халқимизни маданияти ва маънавияти юксак илғор миллатлар сафида кўришдан иборат.

Бугун янги Ўзбекистоннинг янги уйи, янги иморати бунёд бўлаётир. Янгидан-янги имкониятлар эшиклари очилаётир.

Ушбу ўринда буюк Навоийнинг қуйидаги ўтли мисралари ёдга тушади:

*Ким қилса иморатеки, мақдур ўлғай,
Чун исми китобасида мастур ўлғай.
Не чоққача ул бинони маъмур ўлғай,
Ул исм улус тилига мазкур ўлғай.*

ОНА-ЕР ҲАҚИДА МОНОЛОГ

*Навоий вилоят ҳокими, сенатор
Қобулжон ТУРСУНОВнинг томорқадан самарали
фойдаланиш бўйича вилоят аҳлига
мурожаатидан*

Азиз юртдошлар!

Юртимизга баҳор кириб келиши билан ер уйғо-
ниб, олам тобора гўзалликка бурканади. Қимирлаган
жон борки, кўклам ташвишига тушади.

Она диёримиз тупроғининг ҳар қаричи олтинга
тенг. Нима эксангиз, унади. Серқуёш заминимизнинг
саховати билан пишиб етилган ҳар бир неъматнинг
таъмини бошқа бирор давлатда учратмайсиз. Шунинг
учун далаларимизда етиштирилган сабзаёт ва по-
лизнинг, боғлардан узилган меванинг жаҳон бозорида
харидори сероб. Меваларимизнинг азал-азалдан ши-
рин-шакарлиги ҳақида улуғ давлат арбоби ва шоир
Заҳириддин Муҳаммад Бобур ўзининг “Бобурнома”
асарида меҳр билан ёзиб кетганлигини яхши биламиз.

Вилоятимиз деҳқончилик учун жуда қулай ҳудуд-
да жойлашган. Сувимиз мўл, тупроғимиз серҳосил.
Қишлоқдаги ҳар бир оиланинг ўртача 8–10 сотих то-
морқаси бор. Лекин ҳанузгача хонадонларда деҳқон-
чилик маданияти оқсаётгани ғоятда ачинарли ҳолдир.
Айрим аҳоли бўш томорқаси бўла туриб, бозордаги со-
тувчининг қўлига қараб яшаяпти. Фуқароларимизда
шижоат, ички фаоллик, замон талабига янгича ёнда-

шиш, ўз рўзғори ободлигини таъминлаш оилавий кўшимча даромад манбаини шакллантириш, иқтисодий тежамкорликка эришиш, фарзандлари келажагини ўйлаш йўлида ижобий ҳаракатлар деярли сезилмаяпти. Аслида зар тупроғимиздан дур ундириш барчамиз учун ҳам қарз, ҳам фарздир.

Мутафаккир шоиримиз Алишер Навоий ҳазратлари ёзганларидек: “Деҳқонки, дона сочар, ерни ёрмоқ била ризқ йўлини очар”.

* * *

Айни пайтда мамлакатимизда ўз томорқасидан самарали фойдаланиб мўл ҳосил кўтарган, тажрибасини юртдошларига ўргатган миришкор деҳқону боғбонларимизни қўллаб-қувватлаш ва мукофотлаш ташаббуси ҳам илгари сурилмоқда.

Халқимизга қулайлик яратиш, бир парча ердан ҳам унумли фойдаланиш мақсадида ёшларимиз томонидан инновацион ишланмалар – замонавий, тежамкор иссиқхоналар барпо этиш лойиҳалари амалга оширилмоқда. Бу қишлоқ шароитида йилнинг тўрт фаслида ҳам томорқадан самарали даромад олиш, бандлик ва турмуш фаровонлигини таъминлашнинг оқилона ечими бўлиши тайин. Шу билан бирга, қатор ҳудудларда кўп йиллардан бери кенг фойдаланаётган усул – траншеяли иссиқхоналар барпо этиш анъанасини бошқа маҳаллаларда ҳам оммалаштириш, кўкатдан тортиб цитрус меваларигача етиштиришни йўлга қўйиш турмуш ободлигини таъминлашга хизмат қилади.

Халқимизда бир гап бор: “Излаган имкон топади, изламаган – баҳона”. Бугунги давр шиддати, ҳаёт тарзи боқимандалик кайфиятини умуман ёқламайди. Кимгадир ортиқча юк бўлиш ўрнига ўз аравасини ўзи мустақил тортадиган ҳозирги замонда томорқаси бор

оилага нисбатан эҳтиёжманд ёки кам таъминланган таърифини ишлатиш нотўғри, аслида.

Нега, нима учун шундай бўляпти? Қачонгача лоқайдлик, дангасалик кўчаларидан юришни афзал кўрамыз?

* * *

Мен бугун кўпроқ корхона, ташкилот ва муассасалар раҳбарларига қарата айтмоқчиманки, ҳаммамиз бир ёқадан бош чиқариб, аҳилликда Муҳтарам Юртбошимизга қанот бўлсак, Яратганнинг назари билан элнинг эътиборига тушамиз. Бу масъулиятни юракдан ҳис этиб, нафақат ўзингизнинг, балки ҳар бир ходимингизнинг томорқадан самарали фойдаланиши учун ҳам бурчдорлигингизни эсда тутинг. Оилаларнинг бахтли ва тўкин яшаши томорқасига бўлган муносабатига ҳам боғлиқ эканлигини жамоангизга тушунтиринг, тарғиб қилинг. Шунда камбағалликнинг ҳам олдини олган бўламиз.

Унутмангки, қилган ҳар бир меҳнатимиз ўзимиз ва оиламиз учун. Хонадонимиз саришталиги ва ризқимиз бутунлиги тадбиркорлигимиз, ўзимизнинг тежамкор ва ақлли режаларимизга бевосита боғлиқ.

Ҳар ким ўз томорқасини ўзи яшнатиб, ўзи маҳсулот етиштирмаса, ҳеч ким унга ёрдам бермайди.

Қадрли навоийликлар!

Серҳосил еримиз, даромад олишга кенг ҳовлимиз бор экан, ҳар биримиз томорқа маданиятини юксалтириб, хонадонларимизни обод, яшаш шароитимизни намунали тарзга келтирайик! Фарзандларимиз ҳам оиладаги бу каби тартиб-таомил асосида яхши яшашга интилиб, ўз келажаги учун астойдил ҳаракат қилишни биздан ўргансин. Улар келажагига бефарқ бўлмайлик.

Шукурки, бугун орамизда барчамизга ўрناк бўлаётган, томорқа ортидан барака топиб, фаровон ҳаёт кечираётган маҳалладошларимиз, ибратли кўни-кўш-

ниларимиз кўпчиликини ташкил этади. Улардан ибрат олиб, Сиз ҳам томорқадан самарали фойдаланинг. Бахтли ва тўкин яшаш ўз қўлингизда.

Яна бир жиҳатни ҳисобга олиш зарурки, Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 291-моддасига асосан яқка тартибда уй-жой қуриш ва уй-жойни ободонлаштириш учун берилган ер участкаларининг томорқа қисмига қишлоқ хўжалиги экинлари экилмаган ёки уни ободонлаштирмаган ҳолларда 3 баробар миқдорда ер солиғи тўланишини белгиловчи қўшимчалар киритилганидан хабарингиз бор.

Шу билан бирга, фойдаланилмаган томорқа ерларининг давлат томонидан олиб қўйилиши ва қайтиб берилмаслиги ҳам барчамизни сергак торттиради, деб ўйлайман. Ернинг умрини беҳуда ўтказмайлик.

Табаррук Она сўзи Ватан ва Ерга нисбатан ишлатилади. Шу боис, Она еримизни муқаддас билиб, унга муносабатимизни тубдан ўзгартирайлик. Ернинг уволи ҳам ёмон бўлади.

Ўз уйимизни ўзимиз обод қилайлик! Дастурхонларимиз шахсий томорқамизда униб, етиштирилган лаззатли неъматлар билан тўкин-сочин бўлсин. Меҳнатимиз роҳати бир ён бўлса, пешона теримиз эвазига етиштирилган ризқнинг мазаси ҳам, баракаси ҳам ўзгача бўлади!

Чин деҳқон ернинг қадрини, қимматини яхши билади. Ерни ўз фарзандини, оиласини яхши кўргандек эъозлайди. Ерга бутун меҳри, вужудини бериб ишлайди. У ернинг уволига қолишдан кўрқади. Халқимиз “Ер – деҳқоннинг хазинаси” деган ҳикматни бежиз айтмаган.

Келинг, бутун меҳр-муҳаббатимизни Она-еримизга ва у туфайли томорқамизга берайлик. Шунда ризқ-рўзимиз бутун бўлади! Бой-бадавлат яшаймиз.

НОМИНГДАН АЙЛАНАЙ, НАВОИЙИМ

Ҳар сафар йўлга отланаётганимда кичик набирам сўрайди:

– Бобожон, қаёққа кетяпсиз?

– Навоийга! – дейман ғурурланиб.

– Навоий ким, бобожон? – унинг савол қопи очилади.

– Навоий улуғ шоир бўлган. Кўп китоблар ёзган! Сен ҳам катта бўлганингда бу китобларни, албатта, ўқийсан.

– Навоий бобо кўп-кўп китоблар ёзганми?

– Кўп-кўп, мўл-мўл, зўр-зўр...

Менинг сўзларимни гўё шиддат билан кетаётган тезюрар поезднинг ғилдираклари ҳам тасдиқлаётгандай бир маромда айланади:

– Кўп-кўп, мўл-мўл, зўр-зўр, кўп-кўп, мўл-мўл, зўр-зўр...

Улуғ ҳазратнинг умрбоқий китоблари асрлар силсиласидан мардона ўтиб келаётган тафаккур карвонлари каби кўз олдингизда намоён бўлаверади. Мактабда илк ёдлаган ўлмас сатрлар ёдга келаверади:

Оз-оз ўрганиб доно бўлур,

Қатра-қатра йиғилиб дарё бўлур.

Агар ушбу ҳикматни Алишер Навоийнинг асарларига, ижодига татбиқ қилиб айтиш жоиз бўлса, улуғ Навоий ижодини оз-оздан ўрганаётганимиз рост. До-

нолик, билим зиналаридан машаққат билан интилаётганимиз ҳам бор гап. Буюк шоирнинг бебаҳо асарларидан маънавий ташналик билан қатра-қатра йиғиб бахраманд бўлаётганимиз ҳам ҳақиқат. Кунлар келиб тўлиб-тошиб дарё бўлишимиз аниқ. Орамизда олдинроқ йиғилиб дарё бўлганларга ҳайрат ва ҳавас билан боқамиз. Навоий уммонидан оқаётган катта-кичик дарёлар асло тўхтамасин, асло тинмасин.

Навоийни меҳр-муҳаббат билан ўқиганлар, ҳам ўқиб, ҳам уқиб теран тушунганлар, тушуниб, англаб дарё бўлганлар дунёдаги энг бахтли инсонлардир. Дарёлигинг муборак, онажон халқим...

Алишер Навоийдек даҳо ижодкорнинг борлиги ўзбек халқининг буюк бахти. У жаҳон адабиёти ва маданиятига ўзбекнинг номини абадий муҳрлаган улуғ зот. Ўзбек тилига ҳайкал ўрнатиб кетган даҳо.

Устоз Иброҳим Ғафуров ёзганидек: “Улуғ туркий давлат Навоийга таяниб туради... Навоий ўзбек халқининг том маънодаги маънавий-руҳий умуртқаси... Баъзан одам, Навоий коинотдан келганмикин, коинот вакили эмасмикин, деган хаёлларга боради...”

Ўзбекистон заминидан Алишер Навоийнинг муборак номлари билан аталадиган вилоят ва шаҳарнинг борлиги ҳамisha халқимизга фахр-ифтихор ва бебаҳо ҳузур бағишлайди. Мамлакатимизнинг қадр-қимматини юксалтиради, куч-қудратимизни мустаҳкамлайди, қалбимиз энг юксак чўққиларда чарх уради. Чунки бизнинг Навоий деган буюк маънавий тоғимиз бор. Ўзбек ва Ўзбекистон ана шу улкан тоққа суяниб туради.

580 йилдан буён Навоий биз билан яшайди, биз билан нафас олади. Бизни мудом имтиҳон қилади, биздан имтиҳон олади. Ҳар қадамда савол беради. Бу улуғ зотнинг имтиҳонидан кимлар ўтди, кимлар ўтолмади, кимлар “юқори”, кимлар “яхши”, яна кимдир “қониқар-

ли” баҳоларга сазовор бўлиб келаётир. Имтиҳондан ўтолмаган шўрликларнинг аҳволи аён...

Ҳазрат айтадилар:

*Аблаҳ, ани билки, оламдин баҳо қилғай тамаъ,
Аҳмоқ улким, олам аҳлидин вафо қилғай тамаъ.*

Мазмуни: Бу оламдан баҳо умид қилганни нодон деб бил, олам аҳлидан вафо умид қилганни аҳмоқ.

Ёки:

*Даҳр элидин нафъ агар йўқтур, зарар ҳам бўлмаса,
Малҳам бир йўқтур, кўнгулга ништар ҳам бўлмаса.*

Мазмуни: Қани энди, одамларнинг фойдаси тегмаганга яраша, зарари ҳам тегмаса, дардингга малҳам бўлиш қўлидан келмаса, кўнглингга ништар ҳам урмаса.

Бу имтиҳонларнинг жавобсиз саволлари кўп, ҳаётий мавзулари сероб: инсонийлик, одоб-ахлоқ, яхши-ёмон ва ёвузлик, ишқ-муҳаббат ва жудолик, вафо-садоқат, диёнат ва хиёнат, сабр-тоқат ва сабрсизлик, умр ва ҳаётнинг ўткинчилиги, унда ибратли ва қутлуғ излар қолдириш, шунингдек, меҳр-оқибат, яхшилик, кечиримли бўлишдек юксак одамийлик фазилатларини эслатиб туриш билан унга доимо амал қилишга даъват этади:

*Яхшилик гар қилмаса, бори ёмонлиғ қилмаса,
Ким ёмонлиғ қилмаса, қилганча бордир яхшилиғ.*

* * *

*Навосиз улуснинг навобахши бўл,
Навоий ямон бўлса, сен яхши бўл!*

Буни фақат Навоий айтиши мумкин. Бунга Навоий иқрор бўлади.

Яна Навоий шаҳрига қайтамиз. Бу гўзал ва замонавий кўркем шаҳарнинг ўрнида бир вақтлар чўлу биёбон ястаниб ётган. Унинг ўрнида қадим буюк Ипак йўлининг йирик карвонсаройлари бўлган. Яқин-яқинларгача шаҳарнинг очиқ майдонларида, яккам-дуккам ўсган шувоқлар, чўл гиёҳлари кўзга ташланиб қоларди. Энди бу дашт ўсимликларининг минг йиллик оҳ-воҳлари улкан иморатларнинг пойида қолиб кетган, бу шувоқлар ўрнини гулу гулзорлар, арчазорлар эгаллаган.

Навоий заминига қадам қўйишингиз билан нигоҳингиз дастлаб озошлик ва ободликка тушади. Руҳингизни ҳам ўз-ўзидан покизалик туйғуси чулғайди. Айтайлик, ярақлаб турган “Навоий” темирйўл вокзалидан қайси томонга юрманг, сизга топ-тоза ва гўзал кўчалар, гулзорларга бурканган озода йўллар ҳамроҳ бўлади. Навоий шаҳрига қайси томондан кириб борманг, албатта, сизни кўркем кўчалар, равон йўллар, чиройли йўлаклар бағрига олади. Шаҳарнинг катта-кичик гўшалари ўзларига чорлайверади... Фикрлар шеърга ҳамоҳанг туйғуларга айланади:

*Сиз юриб асло чарчамайсиз Навоий кўчаларида,
Сиз юриб асло тўймайсиз Навоий кўчаларида.
Қалбингизни осмон қадар юксалтирар ободлик,
Сиз юриб асло толмайсиз Навоий кўчаларида.*

Ҳақиқатан ҳам, бу серфайз кўчаларнинг оҳанрабо си бор. Одамларни мудом ўзига тортиб турадиган меҳригиёси бор. Шу боис Навоий шаҳрига илк бор қадам қўйган меҳмоннинг қалбида озодалик нақшлари бир умрга муҳрланиб қолади ва шаҳарнинг мафтунига айланади.

Айниқса, мустақиллик йилларида Навоий шаҳри янада чирой очди, янада гуллаб-яшнади. Унга сахро бағридаги мўъжиза-шаҳар деб бежиз таъриф берилмаган. Баъзан уни саҳронинг гўзал ва чиройда бетакрор келинчаги деб ҳам таърифлашади... Яна туйғулар жўш уради.

*Навоийга талпинишнинг ўзи бахт,
Навоийдан мадад сўраш улуг саодат.
Навоийдан руҳланиш маънавий жасорат,
Навоийни англаш ва эъозлаш буюк ибодат...*

Навоий шаҳридан бошланган бу улкан ободлик ва озодалик ҳаракати вилоят бўйлаб кенг қанот ёзиб бораётир. Энг муҳими, бу одамларнинг маънавий тарбиясига ижобий таъсир кўрсатаётир. Бугун Кармана, Қизилтепа, Хатирчи, Конимех, Навбаҳор, Нурота туманларида, Зарафшон ва Учқудуқ шаҳарларида бўлаётган беқиёс ўзгаришларни, ободончиликни кўриб кўзлар қувонади. Қишлоқлар ҳам ободлик ва мусаффолик фаслига кирди. Қишлоқ кўчаларида гуллар барқ уриб, уйларнинг атрофи, ҳовлилар, дарвозахоналар кўркамлаша бошлади. Уйининг атрофини ўт-ўлан қоплаган одам хижолат тортадиган, ҳовлисидаги жиндай тартибсизликдан ҳам уяладиган бўлди. Улар Навоийга хос ва Навоийга мос бўлишга интиладилар.

Адабиёт тарихидан яхши биламизки, Алишер Навоий бобомиз Бош вазир лавозимида ишлаган кезлари ободончиликка, мадрасалар, гузарлар, масжидлар қурилишига жиддий эътибор берганлар ва уларни амалга оширишда ўзлари бош-қош бўлганлар.

Навоийнинг замондоши Хондамир ўзининг “Хулосат ул-ахбор” китобида шундай сатрларни ёзади: “Хайру саховатли бинокор амир Алишер ўша иморатни тиклаш хусусида кўп ғамхўрлиги бўлганидан ҳар

куни ўша шарофатли манзилга ташриф буюрар, кўп кунлари этакни белга қистириб, ёлланган ишчилар каби усталарга ғишт олиб борарди ҳамда усталар ва косибларга қимматбаҳо саруполар кийдирар ва уларни кўп сийлаш ва бошқа инъомлар билан хушнуду хурсанд қиларди... Шу тариқа уч-тўрт йиллик иш олти ой муддат ичида охирига етказилди”. Бундай ибратли мисолларни Навоийнинг бошқа замондошлари хотираларида ҳам ўқиб, ҳайратга тушамиз. Шуларни ўйлаганда бир фикр қайта-қайта хаёлга келаверади. Навоийнинг биргина Ҳирот шаҳрини обод қилиш, улкан қурилишларга бош-қош бўлганлиги, илм-фан йўлидаги фидойилиги ҳақида тарихий манбаларда ва машҳур адиб Ойбекнинг “Навоий” романида ҳам меҳр-муҳаббат билан ёзилган. Шундай кезларда Навоий бобомиз Самарқандда таҳсил олган йилларини ширин орзиқиш билан хотирлаб, Бухорога ҳам боришни, улуғ авлиёларни зиёрат қилишни, Бухородан Ғиждувон орқали Карманага келишни орзу қилган бўлса, ажаб эмас. Ёки бу чўлу даштларда мўъжизаларга бой бўлган гўзал шаҳар бунёд этилиши улуғ ҳазратнинг тушларига кирган бўлиши ҳам мумкин. Яна Оллоҳ билгувчидир.

Шулар ҳақида ўйлаганимда Алишер Навоий ва Навоий вилояти, шаҳари ўртасида қандайдир бир илоҳийми, табиийми боғлиқлик бордек туюлаверади. Айрим муаллифларнинг “Алишер Навоий Карманага келган” деб ёзган даъволари, афсуски, ҳозирча ўзининг илмий тасдиғини топмади. Лекин бу эзгу ниятидан ҳали навоийликлар воз кечганлари йўқ.

Алишер Навоий ҳазратларининг муборак ва мўътабар номлари вилоят ва шаҳримизга ниҳоятда донолик билан берилган. Бу улуғ ишга бевосита ташаббускор ва бош-қош бўлганлари учун давлат арбоби ва улкан адиб Шароф Рашидовни ҳамиша миннатдор-

лик билан эслайди навоийликлар. Шароф Рашидов нафақат бу шаҳарга, кейинчалик вилоятимизга улуғ шоир номини қўйишда жонбозлик ва жасорат кўрсатиш билан бирга вилоятнинг гуллаб-яшнашида, Навоий, Зарафшон, Учқудуқ шаҳарларининг бунёд бўлишида чинакам фидойилик намуналарини кўрсатган чин миллатпарвар ва улуғ зотдир.

Улуғ шоир ижоди билан вилоят ўртасида қандайдир теран боғлиқлик ва ўхшашлик бор. Масалан, буюк мутафаккир Алишер Навоийнинг “Хамса”сидан бошлаб, барча асарлари мазмун-моҳияти, боқий сатрлари билан бебаҳо ва ноёб хазиналарга бой. Навоий вилояти ҳудуди ноёб табиий бойликлар, бебаҳо ноёб топилмаларга кон. Олимлар томонидан бу ерда Менделеевнинг даврий жадвалидаги барча кимёвий элементлар мавжудлиги аллақачон аниқланган.

Бири маънавий хазина, бири табиий хазина, иккисини ҳам Оллоҳ берган. Навоийнинг ўзи ҳам, сўзи ҳам, номи ҳам олтин...

Одам ҳамиша мўъжизалар ичида яшайди. Бепоён кенгликларда ҳикматлар яширин бўлади. Дашту далаларда, сахрою чўллар бағрида жавоҳирлар макон тутган. Инсон ҳамиша ана шу ҳикматларни излайди, жавоҳирларни ахтариб топишга интилади. Қизилқум ана шундай буюк сир-синоатлар, бетакрор мўъжизалар яширинган сержумбоқ ҳудуд. У кўҳна тарихнинг ҳам тўла тадқиқ этилмаган сирли саҳифаси. Она табиатнинг қайсар боласи.

Неча-неча асрлардан буён Қизилқум бағридан гоҳ сокин, гоҳ ўтли нидо келади. У баъзан ҳайқиради, баъзан қаҳ-қаҳ отиб кулади. Бир қарасанг, наво бўлиб тўлғонади, бир қарасанг, олов бўлиб ёнади, оташ бўлиб куйдиради, қушнинг қанотини, жониворнинг оёқларини жизғанақ қилади. Неча-неча йиллардан буён одам билан курашади, одамнинг иродасини си-

найди. Қизилқум одамни енгмоқчи, бўйсундирмоқчи, куч-қудратини синаб кўрмоқчи бўлади. Чунки:

*Қизилқум – ўтмишни ёқиб,
қул қилган баҳайбат тандир,
Қизилқум – қонли тарихни
бағрига бекитган улкан қудуқ,
Қизилқум – яшил оламни ютиб
тош ўрмонга айлантирган юҳо,
Қизилқум – ноёб бойликлар устида
ястаниб ётган оловли аждаҳо.*

Қизилқум қанчалар қудратли, ҳайбатли бўлмасин, Навоий даҳоси олдида сукут сақлаётир, унга таъзим бажо келтираётир. Навоий тафаккури қаршисида қуллуқ қилаётир... Жалолиддин Румий ҳазратлари айтганидек: “Қумнинг бир заррасиман, аммо бепоён чўлнинг дардини ортмоқлаб юрибман...”

Алишер Навоий бадий ижодни қанчалар юксак қадрлаган, улуғлаган бўлса, юрт ободлигини, маҳалла ва гузарларни обод қилишга астойдил бел боғлаган улуғ халқпарвар ҳисобланади. У элни севган, элнинг комил бўлишини истаган. Элни бунёдкор бўлишга даъват этган.

Навоийнинг бир қулоғи ижод оламида бўлса, бир қулоғи ҳамиша халқнинг қалбида бўлган, халқ қувончу дардлари билан яшаган.

Бугун мустақил Ўзбекистонда ҳазрат Алишер Навоий орзу қилиб кетган замон энди бошланди. Мамлакатимиз ободлик фаслига кирди. “Обод қишлоқ”, “Обод маҳалла” дастури бўйича амалга оширилаётган улкан ишларни таърифу тавсиф этишга қаламнинг кучи етмайди. Агар ҳаёт бўлганларида Алишер Навоий бобомиз Ўзбекистондаги ободлик ва ободончиликларни, улкан ва беқиёс ўзгаришларни (жумладан, На-

войи вилояти ва шаҳридаги) юксалишларни кўриб, бениҳоя қувонган ва чин дилдан дуо қилган бўларди.

*Ободликда – ҳикмат бор, поклик бор, фазилат бор,
Ободликда – барака бор, сахийлик бор, ҳиммат бор.
Ободликни кўриб кўнгишлар яйрар, диллар қувнар,
Ободликда – бахт бор, саодат бор, хислат бор.*

Кўчаси ободнинг кўнгли обод, маҳалласи ободнинг юрти обод, деган ибора бежиз айтилмаган. Бугун Навоий вилояти қишлоқлари, маҳалларида бўлган киши юқоридаги сўзларнинг ҳақиқат эканига ўзи гувоҳ бўлади.

Ўтган йили ўзининг 60 йиллигини тантанали нишонлаган Навоий шаҳрини ва шаҳарликлар қалбини байрам руҳи ҳали тарк этмаган.

Бу шаҳарда – мана икки йилдирки, Президентимиз ташаббуси билан Алишер Навоий бобомизнинг таваллуд кунларида нуфузли халқаро илмий-амалий анжуман бўлиб ўтаётир.

Бу шаҳарда – Навоий бобомизнинг буюк орзу-армонлари рўёбга чиқиб, кам таъминланган оилалар, ногиронларга имтиёзлар асосида уй-жойлар қуриб берилаётир.

Бу шаҳарда – дунёга машҳур саноат корхоналари, эркин иқтисодий зона, кўплаб маданият ва маърифат масканлари, олий ўқув юртлари борки, барчаси улуғ Навоий бобомиз номлари билан мустаҳкам боғланган.

Эҳтимол, Навоий бобомизнинг қутлуғ номи бўлмаганда бу чўлу саҳронинг унчалик қизиғи қолмасди. Агар Навоийдек улуғ ном бўлмаса, ҳар қандай бойлик ва турфа ёмбилар ҳам хира тортган бўларди. Агар Навоийнинг муборак номлари бўлмаганда бу шаҳар бефайз кўринарди кўзларимизга.

Бугун Навоий шаҳрини дунё билади. Дунёнинг нуфузли шаҳарлари, бизнес марказлари унга интилаётгани бизларни қувонтиради.

Номингдан айланай, Навоийим!.. Мангу бор бўл, онажон шаҳрим!

Ватанимнинг бебаҳо бойликларига макон бўлган тилло юртим! Бепоён чўллар бағрида ястаниб ётган муқаддас тупроқ. Саксовуллар садосидан, ўт-ўланлар нидосидан, турфа қушлар сайроғидан мадад олаётган диёр! Қўй-қўзилар, туялар, тулпорлар маскани. Бағрингда боғлар кулади, мўл-кўл ҳосил беради. Атрофингдаги тоғлар таъзим қилади.

Азиз она-юртим, Мустақиллигимизнинг 28 йиллик тўйида қувончларингдан қувонай, яхши ва саодатли кунларингда, муборак тўйларингда, улкан ғалабаларга эришган лаҳзаларингда оддий фарзанд сифатида хизматингда бўлай, ота маконим. Сенга ободлик ва озодалиқ манзаралари жуда-жуда ярашибди. Биз ишимизда ҳам, турмуш тарзимизда ҳам, маънавияту маданиятимизда ҳам, тарбия ва маърифатда ҳам ҳамиша Навоий бобомизга муносиб бўлайлик. Маънавий тоғимиз Навоийдан ўрганишга, ўрганиб амал қилишга интилайлик.

Алишер Навоий бобомизнинг ушбу ўлмас ҳикмати ҳамиша акс садо бериб келаётир:

*Олам аҳли, билингизким, иш эмас душманлиғ,
Ёр ўлинг бир-бирингизгаки эрур ёрлиқ иш...*

УЙҒОНИШ ЗАМОНИНГ МУБОРАК БЎЛСИН

Қирқ беш йилдан ошди, ҳамон йўлдаман. Йўлнинг йўли адоқсиз. Умр карвони эса аста-секин ўтиб бораётир. Асосан “Тошкент–Бухоро” йўналиши бўйича қатнайдиغان поездларнинг Навоий бекатигача бораман. Бир-икки кунда яна Тошкентни соғиниб қоламан. Яна соғинч бекатларига ошиқаман...

Асфальтйўл, темирйўл, умрийўл, тақдирйўл, кўнгилйўл, соғинчйўл, дийдорйўл, меҳрийўл, оқибатйўл, тиконйўл, лоййўл, равонйўл, эҳ-ҳе, бир-бири билан тутшиб кетган бу йўлларнинг сўнгги манзили йўқ... Уларни асло бир-биридан ажратиб бўлмайди... Ўтаётган умр манзиллари ва ана шу йўллар тақдиримга ёзилган экан, нима ҳам қилардим?.. Шукур.

Баъзан дўстларимга “мен овора, поезд овора” деб ҳазиллашаман. Қирқ беш йиллик умримнинг ёрқин лаҳзалари темирйўлларда тўкилиб қолаётганидан гоҳ ўксинаман, гоҳ қувонаман. Ўксинишим кўпроқ шўро даври поездларида юрган вақтларимга тўғри келади. Биз, талабалар ва оддий йўловчилар учун “общий” (умумий) вагондан чипта тегиши ҳам катта бахт эди. Фақат бу вагонларнинг ўтириб, ётиб кетадиган тахтадан қилинган ўринлари тошдай қаттиқ эди. Ёшлиқда билинмасди-ю, кейин малол келарди...

Кейинчалик “плацкарт” вагонлардан ҳам баъзи-баъзида жой тегиб қоларди. Сўнг насиб этган кезларида купе вагонларда юрадиган бўлдик. Чипта олиш

эса муаммо эди. Ярим кун, бир кун навбат кутишлар, ур-йиқитлар ва айтилган кунга чипта ололмасдан ҳафсаламиз пир бўлган омадсиз кунлар ҳамон эсимизда. Илоё, ўша кунларнинг ўтиб кетгани рост бўлсин!..

Мамлакатимиз мустақиллигидан сўнг темирйўллар ҳам, поездлар ҳам, бекатлар ҳам батамом ўзгариб кетди. Биз хориж киноларида кўрадиган тезюарар, шинам ва қулай поездлар энди Ўзбекистонимиз темирйўлларида қатнай бошлагани руҳимизни юксалтирди, ғуруримизга ғурур қўшди. Бу улкан ўзгаришлар ҳамон давом этаётир. Биргина Навоий йўналишини оладиган бўлсак, дастлаб қувончли воқеаларга сабаб бўлган “Тошкент–Бухоро” йўналиши бўйича “Шарқ” тезюарар поезди қатнови йўлга қўйилди. Ҳавас билан поездга минганлар ҳам бўлди. Сўнг барча қулайликларга эга бўлган замонавий “Афросиёб” тезюарар поезди қатнай бошлади. Бундай поездлар қатновининг йўлга қўйилаётгани аввало халқимиз, қолаверса, хорижлик меҳмонлар ва сайёҳлар учун ҳар томонлама осон, қулай бўлаётир. Бу ҳам йўлни, ҳам вақтни тежайди. Сайёҳлар оқимини кўпайтиради.

Поездларда юрганда кузатаман, аввало шўро давридагига ўхшаб вагонлар исқирт ва бадбўй эмас, аксинча, тоза ва озода, йўлакларни банд қилиб олган ҳар хил тоифадаги чиптасиз йўловчилар энди йўқ. Вагонларда ўз ўринларида мириқиб кетаётган йўловчилар хоҳласа телевизор кўради, хоҳласа газета-журнал, китоб ўқийдилар. Ёш йигит-қизлардан иборат вагон хизматчилари йўловчиларга гиргиттон. Энг муҳими, йўловчилар маданиятининг ўсиб, ўриндиқларда, вагонларда ҳар хил қоғозларни, мева-чева пўчоқларини ташлаб кетишдек ярамас одатлар йўқолиб бораётгани, муомала ва юриш-туриш маданияти янада юксалаётгани кишини хурсанд қилади.

Одамлар характерида, турмуш тарзида бўлаётган ижобий ўзгаришлар фақат йўловчилар тимсолида эмас, балки сўнгги йилларда навоийлик зиёлилар, ишчилар, деҳқонлар, ёшлар, хуллас, аҳолининг барча қатламларида ёрқин намоён бўлаётир.

Муҳтарам Президентимиз томонидан бошланган барча соҳаларда кенг-кўламли янги ислохотлар мамлакатимиз аҳли қаторида навоийликларни ҳам астойдил уйғотиб юборди.

Қалби уйғоқ, тафаккури уйғоқ, ғайрати ва жасорати уйғоқ халқ ўзининг нурли келажagini ўзи яратади. Уни бу мардона йўлдан бирор-бир куч тўхтатолмайди. Уйғоқлик зафарларга, ғалабаларга чорлайди.

Масалан, илгарилари тўй-маъракаларга борган одамлар эмин-эркин ўтириб, олдига қўйилган таомларни бемалол еб, сўнг ёнбошлаб, чой ичиб, мазза қилиб гурунглашиб ўтирарди. Ҳозир бундай ҳолни фақат қариялар ўтирган давраларда кўриш мумкин. Тадбиркору бизнесмен, фермеру хизматчилар севимли ишлари томон ошиқадилар. Энди вақтни совуриб, ялпайиб ўтирадиган замон эмаслигини улар аллақачон тушуниб етганлар.

– Президентимиз барака топсинлар, дунё тургунча турсинлар, илоё, – дейди умри меҳнат билан ўтган меҳнат фахрийси Бекназар бобо Турсунов. – Ҳаммага ўз ишини топиб бердилар. Ҳозир бекорчилар сафи камайиб боряпти. Фермерлар далада ўз юмушлари билан банд. Улар мўл ҳосил йиғиш билан овора. Тадбиркорларнинг қўли-қўлига тегмайди. Биттаси иссиқхона қуриб тонна-тонна помидор, бодринг етиштиряпти. Биттаси балиқхона очиб, ҳатто қўшни вилоятларга ҳам етказиб беряпти. Яна биттаси пойафзал тикадиган кичик фабрика қурди... Энди шундай имкониятлар, шароитлар яратилиб берилаётган замонда ишламаслик ҳам уят. Тўғриси, телевизорда кўриб, матбуотда

ўқиб турибмиз, халқимиз орасида шундай иқтидорли ишбилармон, тажрибали тадбиркорлар борлигини кўриб, ҳайратга тушяпман. Халқимиз жуда истеъдодли, меҳнаткаш! Дунёларни забт этишига ишонаман, худо хоҳласа. Биласизми, ёшим саксонга яқинлашаётган бўлсаям, завқим зўр, ғайратим баланд. Ҳалиям танамда бир-икки йигитнинг кучи бор. Зап ишлайдиган, ишлаб бой бўладиган зўр замон келди-да, ука!..

Бекназар бобонинг юракдан чиққан бу гапларида асло муболаға йўқ. Умри деҳқончилик билан ўтган бу инсоннинг кўзларидаги нурни кўриб, жуссасидаги ғайратга ҳавас қилса арзийди.

Ҳақиқатан ҳам, Навойига ҳар сафар хизмат сафари билан борганимизда вилоятда бўлаётган улкан ислохотлар ва барча соҳалардаги катта юксалишлар, ўзгаришларни кўриб, қалам бу мўъжизаларни тезроқ қоғозга туширишга ошиқади. Эгасидан кўра қалам кўпроқ шошади.

Бир вақтлар журналистлар мавзу излаган бўлсалар, ҳозир ҳар қадамда янги мавзу, мени ёз, деб турибди. Энди танлаб, саралаб ёзадиган давр келди.

Вилоятнинг қайси тумани, қайси шаҳарию қишлоғига борманг, ҳар қадамда улкан ўзгаришлар, қизгин амалга ошаётган ободлик манзараларига кўзингиз тушади. Бир томонда йирик саноат корхоналари, бир томонда қишлоқ хўжалиги, чорвачилик, хунармандчилик гуркираб ўсиб бораётир.

Бу йил мамлакатимизда “Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни қўллаб-қувватлаш йили” деб эълон қилинган. Фаол тадбиркор деганда, рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришга қодир, энг муҳими, янги иш ўринлари яратиб, фақат ўзи, оиласини боқадиган эмас, балки ҳамқишлоқлари, маҳалладошлари, қолаверса, иқтисод ривожига муносиб ҳисса қўшадиган ишбилармон инсонлар кўз олди-

мизга келади. Айни пайтда бевосита Президентимизнинг ташаббуси билан Навоий кон-металлургия комбинати давлат корхонасида 2017–2026 йилларда 27 та лойиҳа амалга оширилиши бўйича тизимли ишлар изчиллик билан бошлаб юборилган. Масалан, комбинат тизимида Ауминзо–Амантой олтин конлари негизида 5-гидрометаллургия заводи қурилишига тамал тоши қўйилгани вилоят иқтисодиётини ривожлантиришга муносиб ҳисса бўлиб қўшилади.

Шунингдек, “Навоиазот” корхонасида 1,7 миллиард доллар бўлган 3 та лойиҳа босқичма-босқич фойдаланишга топширилади. “Навоий иссиқлик электр станцияси” да лойиҳа қиймати 547,2 миллион долларлик, қуввати 450 МВт бўлган иккинчи буғ-газ қурилмасини ҳам топшириш режалаштирилган.

Бундан ташқари, 2019–2021 йилларда яна бир 450 МВт қувватга эга бўлган учинчи буғ-газ қурилмасини бунёд этиш бўйича хорижий ҳамкорлар билан музокаралар олиб борилмоқда. Камина юқоридаги рақамларни мақола учун ёзяман-у, лекин бу залворли режаларни амалга ошириш, ҳаётга татбиқ этиш учун қанчадан-қанча инсоннинг меҳнати ётганлигини тасаввур қилиш қийин эмас. Бу рақамлар ишлаб чиқариш корхоналарига, завод-фабрикаларга айланганидан сўнг тараққиётга салмоқли ҳисса бўлиб қўшилади. Бу жараён одам билан, одамнинг билими, куч-ғайрати, салоҳияти билан чамбарчас боғлиқ. Одам меҳнати, ақли билан бунёд бўлади.

Президентимиз қайта-қайта таъкидлаётганидек, барча соҳаларда амалга оширилаётган ривожланишнинг асоси – билимдон ва маҳоратли мутахассис кадрларга боғлиқ. Билимсиз ҳеч бир юксалиш, ўсиш бўлиши мумкин эмас. Ҳар бир соҳада миллат фарзандлари ўзларини тўла намоён этадиган, ўзбек ҳам оламшумул кашфиётлар қилишга қодир халқ эканлигини намоён қиладиган давр келди.

Навоий бобомиз айтганларидек:

*Хунарни асрабон нетқумдур охир,
Олиб туфроққаму кетқумдир охир?!*

Ёки:

*Илмни ким воситаи жоҳ этар,
Ўзинию халқини гумроҳ этар.*

Мазмуни: Илмни ким бойлик орттиришу амалга эришиш воситаси қилиб олса, у ўзини ҳам, халқини ҳам гумроҳга айлантиради, тўғри йўлдан адаштиради.

Бугун хунари бор ҳам, илми бор ҳам қайноқ ва жўшқин ўзгаришлар, юксалишлар нафаси билан яшаши керак. Илгари: “Ўзлигинг намоён қил!” деган шиорбоб ибора бўларди. Бугун тараққиёт замони ўзимизни, билимимизни, хунармандлигимизни намоён этишни қатъий талаб қилаётир.

Яна бир ибратли рақамни эслайлик: вилоятда қисқа муддатда қиймати 3,5 миллиард сўмлик учта “Китоблар олами” савдо мажмуаси қурилиб, фойдаланишга топширилгани китобхонлар сафининг янада кўпайиши билан бирга, ёшларнинг маънавий тарбиясида муҳим аҳамиятга эга. Шу боис ҳам вилоят ёшлари орасида ғолиб китобхонлар сафи йил сайин ошиб боряпти. Кармана тумани 4-умумтаълим ўрта мактабининг 8-синф ўқувчиси Иброҳимжон Ғаффоровнинг Алишер Навоий асарлари бўйича ўтказилган китобхонлик танловида ғолиб бўлиб, Президентимиз совғаси – “Спарк” автомашинаси билан тақдирлангани бунга ёрқин мисол бўлади. Кишини хурсанд қиладиган бундай ажойиб мисолларни навоийликлар ҳаётидан кўплаб келтириш мумкин.

Сафар давомида Навоий шаҳрида яна бир хусусий шифохона – “Эшмурод Дента шифо” МЧЖ нинг

очилиш маросимида қатнашдик. Вилоятда илк бор қурилган бундай кенг тармоқли клиниканинг очи-лиши ҳақиқий тантанага айланиб кетди. Ушбу шифо масканида 18 та жарроҳлик, 2 та жонлантириш, 6 та даволаш хоналари мавжуд. Шунингдек, 6 нафар олий тоифали стоматолог ишлайдиган бўлим ҳам бор. Клиникада 50 нафар врачлар, ҳамширалар хизмат қиладилар. Улар орасида вилоятнинг таниқли жарроҳлари, уролог ва гинекологлари бор. Клиникада қатор хорижлик олимлар ва шифокорлар билан ҳамкорликда даволаш бўйича музокаралар олиб борилмоқда.

Клиникага АҚШ ва Германиядан 225 минг долларлик энг сўнгги русумдаги тиббиёт жиҳозлари олиб келинган. Бу ишлар Асака банк кредитлари ҳисобидан амалга оширилди. Барча соҳалар каби тиббиётда ҳам хусусий тадбиркорлик учун кенг имкониятлар яратилаётганлиги ўз самараларини бермоқда. Ҳозирда бу клиникага нафақат Навоий вилояти аҳолиси, балки Бухоро, Самарқанд, Қашқадарёдан ҳам беморлар келиб шифо топаётир. Яқин кунларда украиналик таниқли жарроҳлар билан шартнома асосида ҳамкорликда даволаш ишларини йўлга қўйиш кутилмоқда...

Учқудуқда техник туз маҳсулотларини экспорт қилувчи “Ловида Траст” МЧЖ нинг иш бошлаганига анча бўлди. Бир қатор қўшни давлатлар қаторида Афғонистон билан йўлга қўйилган экспорт анча самарали бўлаётир. Кармана тумани “Арғун” маҳалласидаги “Tiramisu” оилавий корхонаси ишлаб топган маблағлари ва “Микрокредитбанк”нинг салкам 200 миллион сўм кредити ҳисобига икки қаватли “Shirin diyor” қандолат маҳсулотлари маскани қизгин фаолият юритаётир. Бундан истеъмолчилар хурсанд...

Вилоятнинг 17 та қишлоғида “Обод қишлоқ” дастури бўйича кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Дастур бўйича муҳтож оилаларнинг уй-жойла-

ри таъмирланиб, уларга моддий ва маънавий ёрдамлар кўрсатилмоқда. Масалан, Кармана туманидаги “Ҳазора”, “Тошработ” қишлоқлари ушбу дастур бўйича чинакам обод қиёфа касб этди. Ҳар икки қишлоқда 6 та мактаб, 4 та мактабгача таълим муассасаси, 2 та ҳаммом, 2 та сунъий қопламали футбол майдончаси, 2 та болалар стадиони ва бошқа ижтимоий аҳамиятга эга муассасалар аҳолига хизмат қила бошлади. Зарафшон шаҳрида фавворалар хиёбонининг бунёд этилганлиги кончилик ва металлургия ходимлари учун муносиб совға бўлди. Янгидан бунёд этилган ушбу гўзал маскан 3,6 гектар майдонни эгаллаган бўлиб, унда 450 туп арча, 150 та турли хил манзарали дарахт кўчатлари ўтказилди.

Яна бир хушxabар: Кармана тумани Уйрот қишлоғида “Golden Agro Export” фермер хўжалиги раҳбари Одил Кенжаевни яхши билишади. У 8 гектар майдонда экспортбоп аччиқ қалампир етиштиряпти. Унинг ўғли Обиджон Саидов 2 сотих майдонда интенсив усулда балиқ етиштиришга астойдил бел боғлаган. Ҳозирда у 5 мингта Африка лаққа балиғини парваришламоқда. У фаолиятини кенгайтириб, яна бир гектар ерда ҳовуз барпо этмоқчи. Бу режа амалга ошса, яна 25 киши иш билан таъминланади. Келгусида боқаётган балиқларини экспортга йўналтириш билан бирга маҳсулотни шу ерда қайта ишлашни ҳам йўлга қўймоқчи...

Навбахор туманида туяқушчиликни ривожлантиришга астойдил бел боғлаган тадбиркорлар бор.

– Туяқушчилик сердаромад соҳалардан ҳисобланади, – дейди “Straus Farm Navbahor” МЧЖ раҳбари Ж. Ҳамроев. – Камина салкам беш йилдан буён туяқушларни парваришлаб келаман. Айни пайтда корхонамизда 700 тадан ортиқ қора бўйинли Африка туяқуши бор. Корхонада 20 га яқин ишчи меҳнат қиляпти. Катта туяқушлардан йилига 100 тагача тухум

ва 120 килограммгача гўшт олинади ва ички бозорда сотилади. Келгусида зебра, кенгуру каби ноёб ҳайвонларни келтириб боқиш ҳам корхона томонидан режалаштирилган...

Шу ўринда таққослаш учун ўзим билан боғлиқ бир воқеани эсламоқчиман: собиқ шўро даврида “Ҳамқишлоқларимга мактублар” номи билан Кармана тумани Жалойир қишлоғида яшайдиган қишлоқдошларимга туркум-туркум дардли мактублар ёзганман. Асосан, қишлоқ фожиаларига бағишланган бу мактублар кўпроқ “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетасида эълон қилинган. Ҳар бир мактуб эълон қилингандан сўнг таҳририятга республиканинг турли қишлоқларидан даста-даста хатлар келарди. Кўпинча юракни жизиллатадиган бу хатларни бош муҳаррирнинг ўзи эринмасдан “куюнчак газетхонлардан хатлар” рукни учун сараларди. Чунки ўша даврдаги қишлоқ фожиалари, муаммолари ва камчиликлари фақат Жалойир қишлоғи учун эмас, балки мамлакатимиздаги барча қишлоқларга ҳам айнан тегишли эди. Мисол учун, ўша даврларда қишлоқларда уй-жой муаммолари билан бирга газ, электр, йўл ва тоза ичимлик суви ҳаёт-мамот масаласи эди. Бундай танқидий руҳдаги мактублар учун ўша даврдаги вилоят ва туманнинг комфирқа раҳбарларидан “аччиқ раҳматлар” эшитганмиз. Улар фақат муаллифга нисбатан эмас, балки қариндош-уруғларимизга нисбатан ҳам тазйиқлар ўтказган. Лекин тўғри гапни ёзаётганимиз учун кўпчилик ҳамқишлоқларимиз қўллаб-қувватлаганлар, далда берганлар.

Ёзганларимиз фақат қоғозларда қолиб кетди, десак, унчалик тўғри бўлмас, лекин жиддий ва ўткир муаммолар ўз вақтида ҳал бўлмаганлиги қишлоқдошларим ҳаёти кундан-кунга оғирлашиб, яшаш янада қийинлашиб боргани эса ҳақиқат эди. Чунки шўро дав-

рида одамнинг қадри, ҳурмати ва унинг турмуш тарзи, яшаш шароитига эътибор ҳўжакўрсинга эди. Баъзан ижодкорлар “сертупроқ ва чанг кўчаларда яланг-оёқ юриб, чангитиб катта бўлганмиз” деб фахрланиб ёзишади. Лекин чанг ва ғариб кўчаларда юриш ҳам одамнинг тарбиясига, маданиятига қанчалар таъсир этиши мумкинлигини ўша вақтларда билмаганмиз. Шўро ваъда қилган “фаровон ҳаёт”, “гўзал турмуш”, “бахтли келажак” фақат қоғозлардан жой олган бўлиб, кўчаларни безаб турган қулоқ-қулоч шиорларда акс этган эди. Ўша даврда шиорбозлик роса авж олганди. Дехқоннинг, зиёлининг, ёшларнинг ўз шиорлари бўларди. Ҳатто Асаб ва руҳий касалликлар шифохонаси пештоғига “Оқ олтинни олтин қўллар яратади” деб ёзилган эди. Афсуски, бу шиорлар қанчалар баланд-парвоз бўлмасин, дўмбира қилиб чалинмасин ҳаётдан мутлақо йироқ ёлғон эди. Афсус-надоматлар бўлсинки, халқимиз етмиш йил ана шу сохта шиорларга, қуруқ бақир-чақирларга ишониб яшади. Охир-оқибат бу орзу-умидларнинг кўпчилиги сароб бўлиб чиққанига гувоҳ бўлиб турибсиз.

Собиқ шўро давридаги хароба қишлоқларни эсласам, меҳнаткаш ва фидойи халқимиз шундай хўрликларга муносиб эдими, деб ҳамон дилим оғрийди.

Ҳақиқат излаб, аччиқ изтироблар билан ёзилган мактубларимни ўқиган бир ёзувчи дўстим ярим ҳазил, ярим чин билан менадан: “Жалойир обод бўлдими, Ашурбой?” – деб сўрарди.

Бугун ўша дўстимга ғурур ва ифтихор билан: “Жалойир қишлоғи ҳам мустақиллик туфайли обод бўлиб, кундан-кунга гуллаб-яшнаб чирой очиб бораётир. Жалойирликлар ҳам янги уй-жойларда фаровон ҳаёт кечирмоқдалар. Энг муҳими, йўллар равон, қишлоқ газ ва ичимлик суви билан таъминланган”, деб ҳайқиргим келади.

Ҳақиқатан ҳам, мустақиллик шарофати билан Жалойир қишлоғи кундан-кунга чирой очиб, обод ва кўркем бўлиб бораётир. Салкам 20 минг аҳоли истиқомат қилаётган ушбу қишлоқда 5 та ўрта умумтаълим мактаби бўлиб, шундан 4 таси янги қурилди, биттаси қайта таъмирланди. Кармана саноат ва иқтисодиёт касб-хунар коллежи қишлоққа кўрк бағишлаб турибди. Коллежни ҳар йили юзлаб йигит-қизлар битиряптилар. Қишлоқ аҳолиси саломатлиги йўлида замонавий тиббиёт ускуналари билан жиҳозланган янги биноларда қад ростлаган 2 та ҚВП хизмат қилмоқда. Жалойир қишлоқ фуқаролар йиғини барча ша-роитларга эга бўлган янги замонавий бинода фаолият юритмоқда. Шунингдек, қишлоқда битта болалар боғчаси, замонавий тўйхона ва бошқа турдаги маиший хизмат кўрсатувчи шахобчалари ишлаб турибди. Қишлоқнинг “Шибзон”, “Урганжи” маҳаллалари “Обод қишлоқ” дастури асосида обод бўлди. Янги шифохона, стадион, маиший бинолар ишга тушди.

Шуни алоҳида мамнуният билан таъкидлаш керакки, Кармана туманининг йирик – “Дўрмон”, “Ҳазора”, “Нарпай”, “Малик работ” қишлоқ фуқаролар йиғинларида ҳам ободончилик ва бунёдкорлик ишлари қизғин давом этаётир.

Ўз ҳаёти ва ижодий фаолиятини собиқ шўролар даврида бошлаган айрим дўстларимиз, мустақилликдан сўнг жуда қисқа даврда Ўзбекистон бунчалар ўзгариб кетади, кундан-кунга обод бўлади, ҳақиқий бунёдкорлик мамлакатига айланади деб хаёлларига келтиришмаган ҳам. Тўғриси, бу улкан ўзгаришлар гўё тушда бўлаётганга ўхшайди. Мўъжизалар кўз очиб юмгунча содир бўлаётир.

Карманалик таниқли шоир Шойим Шерназарнинг янги ёзган “Навой” шеъридаги ушбу сатрлар ёдга тушади:

*Чўл қўйнида гуллаган диёр,
Ҳар бир кунинг ўтар бахтиёр.
Жаҳон майдонида ўрнинг бор,
Шаҳарларнинг зўри, Навоий!*

*Сен қалбимда жўшган илҳомим,
Сен олтину маъданга коним,
Сен ғурурим, жону жаҳоним,
Юрагимнинг қўри, Навоий!*

*Ҳазрат орзу қилган бўстоним,
Баҳши куйлаб ўтган достоним,
Сен юрагим, сен қайноқ қоним,
Кўзларимнинг нури, Навоий!*

Шоирнинг “Сен юрагим, сен қайноқ қоним, Кўзларимнинг нури Навоий” сатрлари ҳар бир навоийликнинг юрагида акс садо бераётир, десам янглишмайман. Чунки бугун чинакам юксалишлар фаслига астойдил кирган Навоий вилоятига ҳар сафар борганимда барча катта-кичик соҳаларда бўлаётган улкан ва беқиёс ўзгаришлар жараёнини кўриб ҳайратларга тушаман. Ва ушбу бетакрор ҳайрат тўла манзараларни жозибатор ва юқори ноталарда ижро этишга шай турган мукамал симфонияга қиёслагим келади.

Она-юрт ободлиги, эл фаровонлиги ва ҳақиқий нурли келажакни яратиш учун бўлаётган бу бетакрор ва беқиёс ислохотлар йўлидаги уйғониш симфонияси чин дилдан муборак бўлсин!

Бунёдкорлик, қаҳрамонлик ва матонат руҳи билан суғорилган ушбу уйғониш симфонияси ноталари Сизларнинг шижоат ва жасоратингиз, фидойи меҳнатларингиз туфайли янграётганига асло шубҳа йўқ.

Бугун Навоий вилоятининг Қизилтепа ва Хатирчи, Нурота ёки Томди, Конимех ёки Учқудуқ, Кармана ёки

Навбахор туманларида бўлсангиз ҳам улкан ўзгаришларга, ободликларга, янгиланиш садоларига гувоҳ бўласиз. Энг муҳими, навоийликлар энди эскича яшаб бўлмаслигини, инновацион ғояларсиз тараққий этиш мумкин эмаслигини аллақачон тушуниб етганлар.

* * *

Машхур шоиримиз Абдулла Ориповнинг Навоий вилоятига қилган ҳар бир ташрифи байрамга айланиб кетарди. Саноат корхоналари, дала меҳнаткашлари, фидойи чорвадорлар ва ёшлар, талабалар билан бўлган ижодий учрашувлардан шоир катта маънавий куч оларди. Навоийлик мухлисларнинг юракларида янги шеърлар узоқ вақтлар акс садо бериб турарди.

Улуғ шоир билан сўнги бор гаплашганим ҳамон ёдимда. 2016 йил 3 ноябрь оқшомида Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод Шавкат Мирзиёевнинг Навоий вилояти сайловчилар вакиллари билан бўладиган учрашувига кетаётган эдим. Самарқандга яқинлашганимда телефон жиринглади. Олсам, устоз Абдулла ака Америкадан қўнғироқ қилаётган экан. Одатдагидек, ҳол-аҳвол сўрашдик. Мен қандай эзгу юмуш билан кетаётганимни фахрланиб устозга айтдим.

– Шавкат Миромонович, албатта, Президент бўладилар. Ўзбекистон учун ҳам, ўзбек халқи учун ҳам зўр бўлади. Ҳали кў-ўп улкан ишлар амалга ошади, яхши кунлар олдинда, – деди Абдулла ака.

2016 йил 4 ноябрь куни Нурота туманида номзод билан қизғин учрашув бўлиб ўтди. Афсус-надоматлар бўлсинки, 5 ноябрь оқшомида буюк шоирнинг оламдан ўтгани ҳақидаги қайғули хабар келди...

Абдулла ака башорат қилганидек, мамлакатимизда улкан бунёдкорлик ишлари амалга ошаётир. Жумладан, Навоий вилоятида ҳам. Навоийда амалга

оширилаётган беқиёс ўзгаришлар, барча соҳаларда бўлаётган янгиланишлар, саноат соҳасидаги ютуқлар кишини ҳайратга солади. Шулар ҳақида фахр ва ғурур билан ўйлаганимда, беихтиёр Абдулла Ориповнинг ушбу боқий мисралари ёдимга тушади:

*Ўтган йўлларингга ташласам назар,
Қайрилмас қанотли сорларинг бордир...*

*Уйғониш замонинг муборак бўлсин,
Азалий шиддатинг, орларинг бордир...*

ОДАМЛАРНИ БОЙ ҚИЛСАК – ДАВЛАТ ҲАМ БОЙ БЎЛАДИ

Сўнги уч йилдан буён Навоий вилоятида барча соҳаларда улкан ўзгаришлар, беқиёс ва ҳайратли мўъжизалар рўй бераётгани ҳаммамизни қувонтиради.

Муҳтарам Президентимизнинг жойларда амалга оширилаётган бунёдкорлик ишлари, ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришга қаратилган йирик лойиҳалар билан танишиш, халқ билан мулоқот қилиш мақсадида жорий йилнинг 12–13 март кунлари Навоий вилоятига ташрифи йирик бунёдкорлик ишларини амалга ошириш, ислоҳотларни жадаллаштириш, янги инновацион лойиҳаларни ҳаётга татбиқ этишда амалий дастурларни белгилаб берди.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, 2017–2018 йилларда вилоятга амалга оширилган ташрифлар чоғида белгиланган чора-тадбирлар ва топшириқлар асосида қатор бунёдкорлик ишлари амалга оширилди.

Бу галги ташриф Нурота туманидаги “Мармаробод” давлат унитар корхонаси фаолияти билан танишишдан бошланди.

Маълумки, Ғозғон мраммарининг тарихи азалдан маълум ва машҳур. Бу ноёб ва жозибали декоратив хусусиятли мраммарнинг шуҳратини дунё билади, десак муболаға бўлмайди. Ғозғонтоғ тизмасида жойлашган мраммар кони 1935–75 йиллар давомида изчил ўрганилиб, 1970 йилдан буён саноат миқёсида кенг фойдаланилмоқда. Мраммардан биноларнинг ички ва ташқи томонларини қоплашда ҳамда қатор электротехника

маҳсулотлари ишлаб чиқаришда кенг фойдаланилади. Ҳозир мармари қадимдан Самарқанд, Бухоро, Тошкентдаги тарихий биноларни, масжидларни қуриш ва безашда ишлатиб келинган. Ёки эслайдиган бўлсак, Ҳозир мармари Москванинг йигирмадан ортиқ метро станциясини, вокзалларини, Останкино телеминорасининг ички қисмини, Санкт-Петербург, Киев, Боку, Новосибирск, Олмаота ва бошқа машҳур шаҳарлардаги иншоотларни безаб турибди. Бу халқимизга ғурур бағишлайди.

– Ҳозирда мрамартошнинг ҳамма туридан бор, – дейди суҳбатдошимиз, машҳур сангтарош уста, “Эл-юрт ҳурмати” ордени соҳиби Тоҳир Ҳожи Раҳимов, – масалан, қоратош, кўктош, кулрангтош, пуштиранг тош... Булар орасида қаймоқранг тош қимматбаҳо ҳисобланади. Жуда жозибадор. Кўзга ёқади. Бир қарашда одамни ўзига жалб этади.

Мустақиллик йилларида мрамартошга эътибор ва эҳтиёж кучайди. Салобатли мустақиллик иншоотлари бунёд этилди, тарихий обидалар, авлиёлар қабрлари таъмирланди. Муқаддас қадамжолар обод бўлди. Буларнинг барчасида мрамартош маҳсулотларидан фойдаланилди. Масалан, яқин йилларда термизийларга қабр тошлари қўйилди, Насафий қабрига тош ўрнатилди. Ҳозир Бухоро вилояти ҳудудидаги етти пирни таъмирлаш ишлари қизғин олиб борилмоқда. Бу ишларда ҳам Ҳозирлик тоштарош усталар фаол иштирок этмоқдалар. Мрамарларимиз эзгулик ва ободликка хизмат қилаверсин...

Президентимиз ўтган йилги ташрифи чоғида берган топшириқларига асосан Ҳозирда “Мрамаробод” давлат унитар корхонаси ташкил этилиб, 10 миллиард сўм эвазига 6 гектар дашт ерда замонавий йирик корхона ишга туширилди. Хориждан ускуналар келтирилиб, йилига 24 минг квадрат метр гранит тош-

ни қайта ишлаш имконияти яратилди. Ҳозирча қирқ киши доимий иш билан таъминланди. Буларнинг барчаси лойиҳанинг биринчи босқичи ҳисобланади.

Кейинги босқичда ҳам режалаштирилган ишларнинг кўлами кенг. Тош қазиб олиш ва уни қайта ишлашнинг кластер усулидан фойдаланиш режалаштирилган. Белгиланган лойиҳа қувватини йилига 3 миллион квадрат метрга етказиш, маҳсулот турини кўпайтириш ва кўпроқ экспортга йўналтириш кўзда тутилган. Бунинг натижасида йиллик ишлаб чиқариш ҳажми 250 миллиард сўм, экспорт ҳажми 10 миллион долларга етади, мингга яқин иш ўрни яратилади.

Шу кунларда “Мармаробод” ДУК да қурилиш-монтаж ишларининг сўнгги босқичлари амалга оширилмоқда. Хитой Халқ республикасининг Сиамен шаҳридаги “XIAMEN EASTERN PEGASUSLTD” компанияси билан тузилган шартномаларга асосан 655,6 минг АҚШ долларлик технологик ускуналар ва дастгоҳларни ўрнатиш ишлари якунланмоқда.

“Ғозғон” қўрғонига Президентимиз томонидан шаҳар мақоми берилганлиги ва бу ҳудуд инфратузилмаси ҳамда саноатни ривожлантириш учун бу ерга темирйўл линияси келиши ҳақидаги хушxabар барча нуроталикларни бениҳоя хурсанд қилди.

– Ҳозирда Ғозғон шаҳрида бош режа асосида қуриш ишлари бошлаб юборилган, – дейди ғурур билан Нурота тумани ҳокими Умаржон Халилов. – Шаҳарнинг умумий ҳудуди 0,58 квадрат километрни ташкил этади. Тўртта маҳалла мавжуд бўлиб, унда 9 мингга яқин аҳоли истиқомат қилади. Ғозғонда шаҳар ҳокимлиги биноси, давлат хизматлари маркази, кўп тармоқли касалхона, амфитеатрлари билан маданият боғи, ёшлар маркази, ахборот технологиялари биноси, бахт уйи, хунармандлар маркази, автовокзал ва кўп қаватли уй-жойлар қад ростлайди. Шоҳимардон зиёрат-

гоҳи қайта таъмирланади. Президентимизнинг топшириқларига асосан Ғозғоннинг иқлим шароитидан келиб чиқиб, гужум, чилонжийда экишни аллақачон бошлаб юбордик...

Шунингдек, қудуқлар қазиш ва томчилатиб суғоришни йўлга қўйиш орқали Нурота туманидаги лалми ерлардан самарали фойдаланиш, сифатли дуккакли экинлар етиштириш ҳамда сердаромад соҳа – чорвачиликни янада кенгайтириш, шу билан бирга паррандачилик, ғаллачилик, боғдорчилик кластери ташкил этиш режалари ва топшириқлари берилди. Бу улкан ишларни амалга ошириш учун Нурота туманида имкониятлар етарли. Нуроталиклар ҳам фидойилик ва шижоат билан ўз туманлари ва шаҳарларини обод қилишга астойдил бел боғлаганлар.

Ҳокимнинг гапларида жон бор. Ҳақиқатан ҳам, Нуротага сўнгги икки-уч йилда келмаган одам шаҳарни, туманни таниёлмай қолади. Қадим ва навқирон Нуротада бўлаётган улкан ўзгаришлар ҳақида “Чашма” зиёратгоҳи мажмуаси раҳбари, Саййид ҳожи Насриддин Эшонбобо меҳр билан шундай ҳикоя қилади:

– Муҳтарам Президентимизнинг Нуротага меҳрлари ва ихлослари жуда баланд. У киши шўро даврида ҳам, ундан кейинги йилларда ҳам ҳаммиша катта муҳаббат, юксак ихлос билан Нуротани зиёрат қилганлар. Шахсан у кишининг ташаббуслари ва кўрсатмалари билан Нурота батамом ўзгариб бораётир. 2017 йилги ташрифлари чоғида “Чашма” зиёратгоҳини янада кенгайтириш, ҳар томонлама ободонлаштириш, замонавий меҳмонхона қуриш бўйича аниқ кўрсатмалар берган эдилар. Ҳозирда бу ишлар тўла-тўқис амалга оширилиб, зиёратгоҳ худуди кўркамлашиб, ўзгача чирой очди. Сайёҳлар ва зиёратчилар учун 50 ўринли “Нурота” меҳмонхонаси фойдаланишга топширилди. Янги музей биноси, хунармандчилик марказини бар-

по этиш ишлари қизгин давом этмоқда. “Навоий–Нурота” автойўли ҳар томонлама замонавий қулай усулда таъмирланди.

Давлатимиз раҳбари бу галги ташриф чоғида ҳам “Чашма” тарихий қадамжосини зиёрат қилиб, бунёдкорлик ишлари билан яқиндан танишиб, “Чилустун”, “Панжвақта” масжидларини, Абул Ҳасан Нурий мақбарасини реконструкция қилиш лойиҳаларини обдон кўздан кечирдилар. Бу масканга келаётган зиёратчилар, чет эллик сайёҳлар учун шарт-шароитлар яратиш мақсадида яна 80 ўринли меҳмонхона қуриш, меҳмонлар учун хизмат турларини кўпайтириш, янги иш ўринлари очиш ҳақида аниқ кўрсатмалар бердилар. Бу улуғ ишларнинг натижаси ўлароқ Нурота ҳам Наманган, Қўқон, Термиз, Қарши, Шаҳрисабз каби янада чирой очиб, кўркамлашиб бораётир.

Президентимизнинг ташрифи чоғида нуроталик нуронийлар, ишбилармонлар, тадбиркорлар, хотин-қизлар ва ёшлар билан дилдан қилинган суҳбат очиқ-ошкора, жуда самимий ўтди. Мамлакатимизнинг тинч ва осойишталигини, белгиланган катта вазифалар, қўйилган улкан топшириқлар, аниқ режаларни изчил амалга оширишда Оллоҳим ҳамиша мададкор бўлишини сўраб, дуолар қилдик. Илоё, Ўзбекистон жаҳонни лол қолдирадиган қудратли давлатга айланаверсин!

Бу эзгу ишларни амалга ошириш учун барчамиз бир тан, бир жон бўлиб ишлашимиз керак. Бугун баҳона излаш, четда туриш, соя-салқинда ётиш жуда уят. Улуғ Алишер Навоий бобомиз ёзганларидек:

*Тухм ерга тушиб чечак бўлди,
Қурт жондин кечиб ипак бўлди.
Лола тухмича ғайратинг йўқму?!
Пилла қуртича ҳимматинг йўқму?!*

* * *

Президентимизнинг 2018 йил 6 ноябрдаги “Балиқчилик соҳасини янада ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори навоийлик тадбиркорларни руҳлантириб юборди. Вилоятда қишлоқ хўжалигининг барча соҳалари каби балиқчилик тармоғи ҳам изчил ривожланмоқда. Соҳага берилаётган катта эътибор туфайли Кармана туманида “Export Fish Product” масъулияти чекланган жамияти иш бошлади. Бу ишни ота-бола тадбиркорлар – Одил Кенжаев, Обиджон Саидовлар амалга оширдилар. Обиджон Кармананинг Уйрот қишлоғидан. У дастлаб икки сотих майдонда интенсив усулда балиқ етиштиришга астойдил бел боғлади. Илк қадамлари қутлуғ келди. У беш мингта Африка лаққа балиғини парваришлаб, яхшигина даромад қилди. Бу унга илҳом берди. Ҳозирда 1,1 гектар ер майдонида усти ёпиқ ҳовузларда балиқ етиштирмоқда. Амалга оширилган лойиҳанинг умумий қиймати 36 миллиард сўм бўлиб, 29 миллиард Ипотека банки кредити ва 7 миллиард корхона маблағидир. Корхона лойиҳада белгиланган тўла қувват билан ишга тушгач, 2200 тонна балиқ филеси, 500 тонна балиқ консерваси, 200 тонна ярим тайёр ҳолда балиқ котлети, 10 тонна балиқ мойи, 100 тонна дудланган балиқ, 100 тонна балиқ уни тайёрланади. Бу тайёр маҳсулотларнинг 2400 тоннаси ички бозорга, 600 тоннаси экспортга мўлжалланган. Шунингдек, 100 миллион дона балиқ чавоғи етиштириш йўлга қўйилди. Корхона ҳомийлиги ва қўмагида 800 та аҳоли хонадониди ҳам интенсив усулда балиқ боқиш режалаштирилган. МЧЖ га яқин жойлашган Каловод, Варқ маҳаллаларини балиқчилар маҳалласига айлантириш режаси белгиланган. Натижада 200 нафарга яқин киши иш билан таъминланади. Аллақачон қўшни вилоятлар,

туманлардан ҳамкорликда ишлаш учун келаётган тадбиркорлар сафи кундан-кунга кўпайиб бораётир.

– Ҳовузларимизда ҳозирча 4 хил балиқ етиштираяпмиз, – дейди корхона раҳбари – ёш тадбиркор Обиджон Саидов. – Бу осетра, Венгрия карпи, Телания ва Африка лаққа балиғи. Уларни увилдириғидан кўпайтирамиз, 120 граммга етказиб сотамиз. Корхонамиз ҳудудида сайилгоҳ бунёд этдик. Унда овқатланиш шохобчаси ҳам очилди. Бу ерга маданий дам олиш, ҳордиқ чиқаришга келган одам ўзи балиқ тутиб, ошхонада пишириб истеъмол қилиши мумкин. Шунингдек, чет эллик сайёҳлар учун ҳам барча шарт-шароитлар яратилган. Бу ерда балиқ кластери бўлади. Россия, Рига, Венгрия ва Эрондан мутахассисларни ҳамкорликда ишлаш учун таклиф этганмиз. Балиқни қайта ишлаш заводи Германия технологиялари асосида қурилмоқда.

– Обиджон, тадбиркорликнинг сирлари, ютуқлари нималардан иборат деб ўйлайсиз?

– Ҳар бир тадбиркорнинг ўз сирлари бўлади. Лекин у ҳеч қачон сирларини ошкор қилмайди, бировга айтмайди. Барча ютуқлар калити меҳнатда ва ҳалолликда деб ўйлайман. Меҳнатни қадрлаган, касбини, ишини севган одам асло кам бўлмайди. Дангасаликдан худо асрасин. Ҳозир ишлайман деган одамга иш топилади. Баҳона излаган одам лаллайиб юраверади. Айрим ишёқмас ота-оналарни кўриб, ҳайрон қоласан киши; ўзиям ишламайди, болалариям ишёқмас. Уларга бирор иш таклиф қилсангиз, мингта баҳонани рўқач қилиб, ишдан қочишади. Боқимандаликни касб қилиб олганлар ҳам бор. Бундайлар одамзоднинг “Берсанг ейман, урсанг ўламан” дейдиган хилидан.

Алишер Навоий бобомизда шундай ўлмас сатрлар бор:

*Бировким, бўлуր бир оёқ ош учун қул,
Юзига керакдур қозоннинг қораси.*

Мазмуни: Бир коса ош учун ўзини қул қилувчи кишининг юзига қозоннинг қорасини суртиш керак. Бундай ярамас иллатлар юқорида айтилганидек, аввало, дангасалиқдан, тарбиясизлик ва илмсизликдан келиб чиқади. Ҳозир ёшлар ўртасида телефон касаллиги авж олган. Ишининг тайини йўқ, қўлида фалон сўмлик телефон. Юрган йўлида телефон ўйнайди. Назаримда, фарзандларимизга меҳнаткашликни, меҳнатни қадрлашни, унга меҳр қўйишни ўргатишимиз керак. Шунда бугун бошлаган эзгу ишларимиз келажақда ўзининг яхши самараларини беради. Фарзандларимиз биз бошлаган улкан ўзгаришларни ғайрат ва шижоат, билим ва ақл билан амалга оширишларини истардим...

Обиджон билан хайрлашиш учун корхона ҳовлисига чиққанимизда, дарвоза олдида қўшни вилоят ва туманлардан, қишлоқлардан балиқ боқишни ўрганиш учун келган ҳамкор ва янги тадбиркорларни учратдик. Уларнинг Обиджонга саволлари кўп эди...

* * *

Шу кунларда Навоий вилоятида бўлсангиз, барча соҳаларда бўлаётган улкан ўзгаришларни кўриб, кўзларингиз қувнайди, қалбингиз ғурур ва ифтихорга тўлади. – Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев 2017 йил 28 март куни Навоий вилоятига ташрифи чоғида Навоий иссиқлик электр станциясида бўлиб, иккинчи буғ-газ қурилмаси пойдеворига тамал тошини қўйган эдилар, – деб ҳикоя қилади Навоий ИЭС директори Қаҳрамон Ғаниев, – умумий қиймати 432 миллион АҚШ долларига тенг ушбу иншоотнинг қуввати 450 мегаватт бўлиб, қурилиш “Mitsubishi Corporation and MNPS” консорциуми ва Туркиянинг “Calik Enehji” компанияси томонидан амалга оширилмоқда. ИЭС ишга туширилган биринчи лойиҳадан фарқли равишда иккинчи буғ-газ қурилмасида ҳаммаси бўлиб

200 гигакалория иссиқлик энергияси ишлаб чиқаришга мўлжалланган. Мазкур қурилма ишга туширилиши натижасида йилига 3 миллиард 454 миллион киловатт-соат электр ва иссиқлик энергияси ишлаб чиқарилади. Бир киловатт-соат электр энергияси ишлаб чиқариш учун шартли ёқилғи сарфи камайиши ҳисобидан йилига ўртача 829 миллион куб метр табиий газ тежалади. Шунингдек, Президентимиз буғгаз қурилмалари учун ходимлар тайёрлайдиган ўқув маркази очиш кераклиги тўғрисида топшириқ берган эдилар. Корхонада Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги – JICA молиявий кўмагида ўқув маркази ташкил этилиб, бу ерда 166 нафар мутахассис тайёргарликдан ўтди.

Ҳозирги кунда “Navoiyazot” корхонаси ҳудудида учта йирик инвестиция лойиҳаси – Поливинилхлорид (ПВХ), каустик сода ва метанол, аммиак ва карбамид ҳамда азот кислотаси ишлаб чиқариш корхоналари қурилиши жадал давом этмоқда. Давлатимиз раҳбари бу ерда амалга оширилаётган улкан бунёдкорлик ишлари билан яқиндан танишиб, қурувчилар, хорижлик инвесторлар билан мулоқот қилди.

– Бир сирни очай: давлатимиз раҳбарининг ҳар бир ташрифларидан сўнг, аниқ ва лўнда берилган топшириқларни бажаришимиз учун ўз-ўзидан куч ва ғайрат пайдо бўлади. Масалан, корхонамиз тўлиқ фойдаланишга топширилганидан сўнг йилига 100 минг тонна поливинилхлорид, 75 тонна каустик сода, 300 минг тонна метанол тайёрланади, – дейди “Navoiyazot” акциядорлик жамияти раиси Баҳодир Шарипов, – яна бир янгилик: аммиак ва карбамид ишлаб чиқариш бўйича умумий қиймати 985 миллион доллардан зиёд бўлган лойиҳа амалга оширилмоқда. Қурилиш поёнига етгач, бу ерда йилига 660 минг тонна аммиак, шунингдек, 577,5 минг тонна карбамид олиш, улар-

дан тайёрланадиган минерал ўғитлар турлари янада кўпаяди. 500 га яқин иш ўрни яратилади. Хуллас, корхонамизда инновацион янгиланиш жараёнлари қизғин давом этмоқда. Худо хоҳласа, кейинги ташрифгача белгиланган вазифаларни, кўрсатмаларни бажарамиз...

Айниқса, Президентимизнинг вилоят фаоллари билан бўлган йиғилишда айтган: “Навоий вилояти – тадбиркорлар вилоятига айланиши керак. Оддий одамларни бой қилсак, давлат ҳам бой бўлади” деган сўзлари навоийликлар учун асосий шиорга айланган. Бу қутлуғ ишларни амалга ошириш учун барча имкониятлар ишга солиниб, умумий сафарбарлик эълон қилинган. Келажакда Навоий – ҳақиқий, билимдон, ғайратли ва дунё ишбилармонлари билан беллашадиган тадбиркорлар вилояти бўлишига биз ҳам ишонамиз.

ИНСОН УМРИНИНГ ОЛТИН ЛАҲЗАЛАРИ

Навоий кон-металлургия комбинати салоҳияти ва эришаётган улкан ютуқлари бу йирик корхонада ишлаб чиқарилаётган бир қатор ноёб металл маҳсулотлари билан бирга, комбинат тизимидаги бўлинмалар ишчи-ходимлари учун яратилган шарт-шароитлар, маданият, спорт ва соғлиқни сақлаш соҳасида эришилаётган улкан ютуқлар билан ҳам белгиланади.

Бу катта корхонада ишлаётган ҳар бир ишчи, меҳнат қилаётган ходим комбинатнинг мудом ҳаракатдаги қон томирини эслатади. Ғайрат-шижоат билан ишлаётган одам ўз соғлиғини ҳар жиҳатдан мустаҳкамлаши, маданий ҳордиқ чиқариши ва маънавиятини бойитиши кундалик эҳтиёжга айланган. Бу ерда одамнинг ўзи ҳам, меҳнати ҳам юксак қадрланади.

Навоий кон-металлургия комбинатида бундай муҳим ҳаётий ишлар қай даражада йўлга қўйилган? Ишчи-ходимларга, соҳа мутахассисларига маданий ҳордиқ чиқариши, саломатлигини тиклаши ва маънавий-маърифий жиҳатдан юксалиши, камол топиши йўлидаги ишлар қандай амалга оширилмоқда? Инсон ва унинг меҳнати қандай қадр топмоқда?..

Ушбу саволларга жавоб топиш мақсадида дастлаб НКМК қошидаги “Фарҳод” маданият саройига йўл олдик. Вилоят, шаҳар ва асосан комбинатнинг катта-кичик тадбирлари ушбу маданият саройида ўтишини яхши биламиз. Жумладан, фақат “Фарҳод” маданият саройи эмас, балки Учқудуқ, Зарафшон, Нуробод, Зар-

кентдаги кон бошқармаларининг маданият масканларида ҳам барча олиб борилаётган кенг қўламли ишлар ишчи-ходимларнинг маданий дам олишларига, маънавий бойишлари, соғлиқларини мустаҳкамлашга, комил инсон тарбиясига қаратилгани билан аҳамиятлидир.

“Фарҳод” маданият саройи республикамизда салоҳиятли ва нуфузли санъат муассасаларидан бири ҳисобланади. Сарой биноси Санкт-Петербурглик архитекторлар Татьяна Сафонова ва Иосиф Орловнинг лойиҳаси асосида қурилиб, 1971 йилда ишга туширилди. Салкам эллик йилдан буён қизғин фаолият кўрсатиб келаётган маданият саройининг довуғи Ўзбекистондан ташқарида ҳам маълум ва машҳур. “Фарҳод” маданият саройи саҳнасида дунёнинг машҳур санъаткорлари Владимир Висоцкий, Эдита Пьеха, Валентина Толкунова, Иосиф Кабзон, Лев Лешенко, София Ротару, ўзбек эстрада санъати асосчиси Ботир Зокировнинг ўтли ва муборак овозлари янграган. Улар бу қутлуғ саҳнада Фарҳод жасорати мисол жўшиб куйлаганларини ҳамон эслашади...

“Фарҳод” маданият саройи қошида 76 та ижодий жамоа, гуруҳ, тўғараклар ва клубларда жами 1801 нафар иштирокчилар шуғулланадилар. Улардан 1611 нафари болалар, 109 нафари катталарни ташкил қилади.

Маданият саройининг 23 та жамоаси “Халқ” ва “Намунали” фахрий унвонларига сазовор бўлган. Шунингдек, 10 та бадий ҳаваскорлик жамоа Ўзбекистон Республикаси касаба уюшмаси Федерациясининг лауреати ва ғолиби унвонларига эга.

Агар сўнгги йилларни олиб қарайдиган бўлсак, ижодий жамоалар ибратли ютуқларни қўлга киритганлар. Масалан, “Соната” эстрада рақс халқ ансамбли Болгариянинг Варна шаҳрида ўтказилган Халқаро рақслар фестивалида Гран-при, Москвада ўтказилган

“Кремль юлдузчалари” Халқаро танловида 1-ўринни, Ялтада ўтказилган “Қора денгиз бўйида” болалар санъат халқаро фестивалида, Қозоғистонда бўлиб ўтган халқлар дўстлиги Халқаро фестивалида, шунингдек, пойтахтимиз ва республикамизнинг турли вилоят, шаҳарларида бўлиб ўтган турфа танловда қатнашиб юқори ўринларга сазовор бўлаётир. Жамоа қатор хорижий давлатларнинг Халқаро кўрик-танловларида, фестивалларида қатнашиб, нуфузли ўринларни эгаллаб келмоқдалар.

Фикрларимизни 2019 йил 27 майда пойтахтимиздаги “Халқлар дўстлиги” санъат саройида Навоий кон-металлургия комбинатининг 60 йиллигига бағишланган “Қизилқум жавоҳирлари” деб номланган катта концерт мисолида давом эттирсак. Бу ажойиб тадбир, асосан “Фарҳод” маданият саройи таркибидаги ижодий жамоалар ҳамкорлигида тайёрланган бўлиб, пойтахтлик санъат мухлисларига ҳар жиҳатдан манзур бўлди.

– Комбинатимизнинг шонли 60 йиллигига бағишланган ушбу катта концерт айна пайтда пойтахтлик санъатсеварлар учун муносиб совға, биз учун ўзига хос ҳисобот бўлди, – дейди “Фарҳод” маданият саройи директори Шавкат Тўхтаев. – Бу йил намойиш этаётган барча концерт дастурларимиз ана шу қутлуғ байрамга бағишланган. Бадиий жамоаларимизни дунёнинг кўпгина давлатларида, барча вилоятларимизда ҳам билишади ва қадрлашади. Уларнинг чиқишларини ҳамиша олқишлар билан кутиб оладилар.

Яна уч йилдан сўнг маданият саройимиз ўзининг 50 йиллигини нишонлайди. Бу даргоҳнинг биринчи раҳбари Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Лариса Казаченко бўлган. У қатор ансамбллар ва тўгаракларнинг пайдо бўлишида жонбозлик кўрсатган. Яна бир қатъиятли раҳбар – Ўзбекистонда хиз-

мат кўрсатган маданият ходими Николай Сысоев ҳам “Фарҳод” маданият саройига узоқ йиллар раҳбарлик қилди. У кишининг ташаббуси ва ташкилотчилиги туфайли “Садо” ўзбек миллий чолғу ансамбли, “Сардоба”, “Марварид” фольклор этнографик ансамллари, “Тарона” ва “Ниҳол” ўзбек халқ чолғу асбоблари оркестри ва бошқа ижодий жамоалар тузилди. Уларнинг кўпчилиги бугун ҳам самарали фаолият кўрсатиб келаётир...

“Бахтли болалик” хореография ансамбли раҳбари ва балетмейстери, “Дўстлик” ордени соҳибаси Феруза Мусаевани суҳбатга тортдик:

– Ушбу ансамбль 1972 йилда ташкил этилган. Ансамблга 1977 йилда “Халқ ансамбли”, 1982 йилда “Намунавий ансамбль” унвонлари берилган. Мен ҳам 2005 йилдан буён ушбу ансамблда ишлаб келаман. 2013 йилдан буён раҳбарман. Ансамблда, асосан мактаб, лицей ва коллеж ўқувчилари қатнашадилар. Ансамблнинг репертуарларидан ўзбек, рус, украин, белорус, татар, тожик, бошқирд, қozoқ, корейс ва Кавказ халқларининг рақслари ўрин олган. 2010 йилда Харьков шаҳрида ўтказилган Халқаро кўрик-танловда Гран-прига сазовор бўлган. 2012 йилда жамоага “Ўзбекистон Республикасида энг яхши хореография жамоаси” махсус дипломи топширилган. Биз Мустақиллик, Наврўз байрамларида ва ҳукумат тадбирларида мунтазам қатнашиб келамиз. Ўтган йили Навоий шаҳрида бўлиб ўтган “Қизилқум санъат ғунчалари” кўрик-танловида Гран-прига сазовор бўлишимизда 230 нафар иштирокчидан иборат ансамбль жамоасининг муносиб ҳиссаси бор. Бунинг ўзи бўлмайди...

Яна бир таниқли жамоа – “Соната” эстрада рақс ансамбли фаолиятига назар ташлайдиган бўлсак, сўнгги йиллар ичида 10 дан ортиқ Халқаро кўрик-танловлар, фестивалларнинг юксак мукофотларини қўлга киритганларига гувоҳ бўламиз. Бош балетмейстер Марина

Харитоновна, балетмейстерлар Румия Шайхутдинова, Эльвира Бекбулатованинг муносиб ҳиссалари бор.

Маданият саройи қошида 1976 йилда ташкил этилган “Ширин” халқ рақс ансамбли довруғи баланд жамоалардан ҳисобланади. Ушбу ансамблнинг биринчи раҳбари ва балетмейстери, “Эл-юрт хурмати” ордени соҳиби Муҳиддин Кенжаев 42 йилдан буён маданият саройида ишлаб келади. Ҳамон ёшларга рақс санъати сирларини ўргатишдан асло тўхтагани йўқ. Бугун ансамблнинг Бош балетмейстери Рўзибиби Кенжаеванинг айтишича, ансамбль репертуаридан 50 дан ортиқ классик ва эстрада рақслари ўрин олган.

Кўплаб ютуқларга эришиб келаётган ижодий жамоада 80 нафар истеъдодли раққосалар қизгин фаолият олиб борадилар. Улар орасида Зулфия номидаги Давлат мукофоти лауреати Феруза Рўзиева, республика “Келажак овози” кўрик-танлови ғолиби Хурмат Кенжаева сингари талантли ёшларнинг борлиги ансамблнинг ютуғидир.

1976 йилда маданият саройи қошида санъат фидойиси Светлана Тимченко “Ивушка” халқ хори жамоасини шакллантирди. Ўз мухлисларига эга хор жамоа русча номланишига қарамай, унга ўзбеклар, украинлар, белоруслар, татарлар ҳам қўшилдилар. Кейинчалик “Ивушка” қатор ютуқларни қўлга киритиб, кўрик-танловларнинг ғолибига айланди.

Шунингдек, “Фарҳод” маданият саройи қошида “Сказ” оркестри студияси (бош дирижёр – Михаил Умаров), “Марварид” халқ рақс ансамбли (балетмейстер – Малика Жабборова), “Садо” халқ чолғу асбоблари ансамбли (раҳбарлари – Баҳодир Мансуров, Эркинбой Алимов, Нуриддин Ризаев), “Сардоба” фольклор ансамбли (раҳбар – Алишер Абдумуродов), “Тарона” ўзбек халқ чолғу оркестри (дирижёр – Гулмурод Жўраев), “Байрам” татар-бошқирд халқ ансамбли (раҳбар

– Вогиз Нафиқов), Халқ академик хор капелласи (хормейстер – Людмила Назаренко, концертмейстер – Мансур Ҳақбердиев) жамоалари ҳам қизгин ва ёрқин ижодий фаолият олиб борадилар. Бу жамоаларда ижодий жараён бир лаҳза ҳам тўхтамайди.

Маданият саройининг таниқли хонандалари “Ниҳол” давлат мукофоти лауреати Шерзод Давронов, “Шухрат” медали соҳиби Серижон Жонахметов эришадиган ютуқлар ҳам таҳсинга сазовор.

– Мен Учқудуқ туманининг Мингбулоқ қишлоғида қозоқ оиласида туғилганман, – дейди Серижон, – Гулбарчин бувимнинг отаси Ботир бобом жироб бўлган. Шу боис кўшиққа меҳр қўйган бўлсам керак. Тошкент давлат санъат ва маданият институтини тугатиб, Учқудуқ маданият уйига ишга келдим. 2011 йилда “Шухрат” медалига сазовор бўлдим. 2017 йилдан “Фарҳод” маданият саройида ишлайман. Асосан, жаҳон, рус ва ўзбек операларидан ариялар, кўшиқлар ижро этаман. Ҳозир ўзимнинг яккахон концертимга тайёргарлик қиляпман. Бу концертимни жонажон комбинатимнинг 60 йиллик тўйига бағишлайман.

Бугун мамлакатимизда ёшларга бериладиган эътибор давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Айниқса, истеъдодли ёшларни тарбиялаш, уларни қўллаб-қувватлаш, иқтидорларини рўёбга чиқариш учун барча шарт-шароитларнинг яратиб бериладигани болалар ва ёшларга куч-қувват, ғайрат-шижоат бағишлайди.

“Фарҳод” маданият саройи қошидаги “Болалар ижодиёти маркази” доимо истеъдодли ёшлар билан гавжум. Болалар ва ўсмирларнинг ушбу Марказда ёш техниклар клуби, авиамодель, зардўзлик, тасвирий санъат, шахмат, кулолчилик тўғараклари мавжуд бўлиб, уларга “Халқ студияси” мақоми берилган.

Комбинат тизимидаги ишчи-хизматчиларнинг

маънавий-маданий дам олишларида Маданият саройининг кутубхонаси беминнат ва улкан маънавий вазифани бажариб келмоқда. 220 минг китоб фондига эга бўлган кутубхона доимо гавжум бўлиб, ҳар куни 300–400 нафар китобхонга хизмат кўрсатади. Бу муқаддас даргоҳ Навоий шаҳрининг маънавий юраги ҳисобланади.

Кутубхона маънавият ва маърифат бўлими бошлиғи Инна Коржикова 20 йилдан буён қалбларга нур таратиб келади. НКМК бўлинмалари ишчи-хизматчилари билан мунтазам давра суҳбатлари, янги китоблар тақдимоти бўйича маъруза ва суҳбатлар ўтказиши, баҳс-мунозаралар ташкил этади. Ҳар йили кутубхона фонди янги китоблар билан бойиб бормоқда. Шунингдек, Учқудук, Зарафшон, Нуробод шаҳарларидаги кутубхоналарнинг умумий фонди 340 мингга ташкил қилади. Ўтган йили кутубхоналардан фойдаланувчилар сони 23,4 минг нафар бўлса, шундан 6,7 мингга 15 ёшгача бўлган болалар ташкил этди.

“Фарҳод” маданият саройида комбинат ишчи-ҳодимларининг мароқли дам олишлари учун таниқли ва машҳур санъаткорларнинг концертлари, ижодкорларнинг ижодий кечалари, фан ва маданият арбоблари билан учрашувлар мунтазам ўтказиб келинади.

Шунингдек, саройда Навоий кон-металлургия комбинати тарихи музейи ҳам фаолият кўрсатиб келади. Музей мудири Салима Холдорова шундай ҳикоя қилади:

– Сўзларимни миннатдорчиликдан бошламоқчиман. Мен асли Қирғизистоннинг Жалолободиданман. 1994 йилдан буён турмуш ўртоғим билан Навоий кон-металлургия комбинатига ишга келганмиз. Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг 2017 йил 15 ноябрдаги фармони билан Ўзбекистон фуқароси бўлдим. Бу ҳаётимдаги энг унутилмас ва

бахтли воқеани ҳамиша фахр ва ғурур билан қалбимда асраб келаман. Президентимга қайта-қайта миннатдорчилик билдираман...

Музей, асосан НКМК фаолияти ва тарихи ҳақида ҳикоя қилади. Экспонатлар ниҳоятда бой. Унда Учқудуқда илк бурғулаш ишларидан бошлаб, илк завод, илк тайёрланган маҳсулотдан тортиб, Навоий кон-металлургия комбинатининг бугунги эришган ютуқлари, шон-шавкатли йиллари киноленталардай киши кўз олдидан ўтаверади. Шу боис ҳам “музей тарих” деб бежиз айтишмаган.

* * *

Халқимизда “Яхши дам – меҳнатга ҳамдам” деган мақол бежизга айтилмаган. Ҳақиқатан ҳам, яхши дам олиб, ҳордиқ чиқарган ишчи ёки ходим куч-ғайрат билан ишга киришади. Шунда унинг меҳнати ҳам унумли бўлади. Буни яхши англаб етган Навоий кон-металлургия касаба уюшмаси томонидан ишчи-хизматчиларнинг маданий, жисмоний дам олишлари учун барча шарт-шароитлар яратилган, деб бемалол айтиш мумкин.

Масалан, ҳам дам олиш, ҳам даволаниш учун Навоий шаҳрида “Металлург” соғломлаштириш санаторияси мунтазам ишлаб турибди. Бу ерда барча шарт-шароитлар яратилган. Учқудуқ шаҳрида “Кончи” сиҳатгоҳи капитал таъмирдан чиқарилди. Нуробод шаҳрида сув билан даволашга ихтисослашган “Нуробод” санаторияси хизмат кўрсатаёпти. Зоминда қурилган 150 ўринли дам олиш маскани яқинда фойдаланишга топширилди.

Шунингдек, Чорвоқ денгизи бўйида қад ростлаган “Горняк” пансионатида йил давомида комбинат ишчи-ходимлари ва уларнинг оила аъзолари дам олишлари учун ҳамма шароит муҳайё қилинган.

“Тўдакўл” оромгоҳи негизида фақат ёз ойларида

мавсумий дам олиш йўлга қўйилган. Касаба уюшмаси томонидан республикамизнинг барча санаторияларига йўлланма берилади. Шунингдек, Ялта, Кисловодск шаҳарларида даволаниш учун йўлланмалар олиш мумкин.

– Комбинатимиз болалар соғломлаштириш оромгоҳлари бўйича Ўзбекистон Касаба Уюшмаси Федерацияси тизимида етакчи ўринда туради, – дейди НКМК касаба уюшмаси кенгаши раиси ўринбосари Мўмина Нуримова. – Кўп йиллардан буён “Сармиш”, “Болажон”, “Сўғдиёна”, “Зарафшон” болалар соғломлаштириш оромгоҳлари барча шарт-шароитлар яратилгани боис фарзандларимизга юқори даражада хизмат кўрсатиб келади. Мустақиллик йилларида Чорвоқ денгизи бўйида болаларимиз учун яна битта “Паҳлавон” оромгоҳи қурилди. Ўтган йили Ургут туманидаги “Келажак” болалар соғломлаштириш оромгоҳи комбинат ихтиёрига берилди. Бу ерда ишчиларнинг 900 нафар болалари дам олдилар. Шунингдек, Навоий, Зарафшон шаҳарларида болалар билан бирга 15–17 ёшли ўсмирлар учун 5 та кундузги оромгоҳлар ҳам фаолият кўрсатади. Ҳар йили комбинат ишчи-ходимларининг 10 минг нафар болалари оромгоҳларда мириқиб дам оладилар.

* * *

Навоий кон-металлургия комбинати касаба уюшмаси тасарруфидаги “Сўғдиёна” жисмоний тарбия спорт клуби республикамиздан ташқарида ҳам маълум ва машхур. Клубнинг болалар ва ўсмирлар спорт мактабида саккизта спорт тури мавжуд. Улар сузиш, бокс, юнон-рум кураши, миллий кураш, бадий гимнастика, синхрон сузиш, қиличбозлик ва футболдан иборат бўлиб, мактабдаги гуруҳлар сони 86 та, шуғулланувчилар сони 1284 нафар, шундан 538 нафарини

қиз болалар ташкил этади.

Мактабда пухта сабоқ олган спортчилар 17 ёшга тўлганларидан сўнг Олимпия захиралари коллежларига, ихтисослаштирилган болалар ва ўсмирлар спорт мактабларига ва футбол академиялари таркибига йўлланма асосида жўнатилади.

“Сўғдиёна” клубининг оммавий спорт фаолияти бўлими, асосан комбинат ишчи-ходимлари, уларнинг оила аъзолари ва шаҳар фуқароларини жисмоний тарбия ҳамда спорт воситалари орқали соғломлаштириш билан мунтазам шуғулланади. НКМК бўлинмалари ва ташкилотлари ўртасида ишчи-ходимларнинг 13 хил спорт тури бўйича ҳар хил мусобақалар ва спартакиадаларини ташкил қилиб, ғолиб ва совриндорларни қимматбаҳо совғалар ва махсус дипломлар билан тақдирлайди.

Бундай спорт тадбирлари Учқудуқ, Зарафшон, Нуробод, Зармитан, Зафаробод кончилари учун ҳам мунтазам ўтказиб келинади. Комбинатнинг ҳар бир заводида спорт клублари, заллари, махсус футбол майдонлари мавжуд бўлиб, ишқибозлар ихтиёрига бериб қўйилган.

Спорт – инсон соғлиғи, иш фаолияти, турмуш тарзи учун қанчалар фойдали ва ниҳоятда зарур эканлигини таъкидлаш шарт эмас. Буни каттаю кичик ҳамма билади, бирдай тушунади. Ҳамма гап иродани мустақамлаб спорт зали ёки стадионга боришга журъат этишда. Бундай йўл танлаган инсон эса ютқазмайди...

Фахр билан айтиш мумкинки, бу даргоҳ республикамизнинг етакчи спорт муассасаларидан бири ҳисобланади.

* * *

НКМК нинг Навоий шаҳрида жойлашган тиббий санитария бўлими ҳам ишчи-ходимларнинг сиҳат-са-

ломатлигини мустаҳкамлашда, касалликлар сонини йилдан-йилга камайтиришда самарали ва ибратли хизматларни амалга ошириб келмоқда. Фахр билан айтиш мумкинки, бу саломатлик даргоҳи республика-мизнинг етакчи тиббиёт муассасаларидан бири ҳисобланади. Унинг нуфузини хорижий давлатларда ҳам билишади.

– Тиббий-санитария бўлимимиз салоҳияти йилдан-йилга ошириб бормоқда, – дейди ТСБ бошлиғи Алишер Тўқсонов. – Комбинат ишчи-хизматчилари соғлиғини мустаҳкамлаш йўлида бир қатор ибратли ишлар амалга оширилмоқда. Биринчи галда тиббиёт ходимларининг малакаларини ошириш доимий вазифамиз ҳисобланади. Комбинат раҳбариятининг эътибори ва ажратиладиган маблағлари ҳисобидан ишларимизда муаммо йўқ. Кон бошқармаларида тиббий-санитария қисмлари фаолият кўрсатиб келади. Уларда ҳам малакали врачлар хизмат қиладилар. Уларнинг кўпчилиги Тошкент Врачлар малакасини ошириш институтида малака ошириб келмоқдалар.

Комбинат ва институт ўртасида тузилган шартнома 101,3 фоизга бажарилди. 24 нафар врач, 153 нафар мутахассис қайта тайёрлаш бўйича таълим олиб, янги клиник мутахассислар бўлиб қайтдилар. Бундай ёндашув яхши самаралар бермоқда, мавжуд муаммоларга ечим топмоқда. Масалан, тиббиёт ходимларининг малакасини ошириш, қайта тайёрлаш 2010 йилда 44,7 фоиз бўлган бўлса, ҳозир 57,9 фоизга етди. Шунингдек, илмий-амалий конференциялар ҳам мунтазам ўтказиб келинади.

Масалан, Санкт-Петербург Пульмонология илмий-тадқиқот институти профессорлари В. Воинов, Р. Куликов иштирокида ўтказилган илмий конференция ҳар икки томон учун самарали бўлди. Бўлимимизнинг икки нафар врачлари Москвада икки йил травматология,

офтальмология бўйича таълим олиб, малакаларини ошириб қайтдилар. Новосибирск тиббиёт институти профессори В. Прохоренко билан ҳамкорликда амалга оширилаётган тизза ва чаноқ-тос бўғимлари сунъий эндопротез қўйиш жарроҳлик амалиёти яхши самаралар бермоқда. Бундай ибратли мисолларни кўплаб келтириш мумкин...

Бўлим бошлиғининг фикр-мулоҳазаларидан маълум бўлдики, агар ҳар минг кишига ўлим ҳолати 2011 йилда 4,4 кўрсаткич бўлса, 2017 йилга келиб, 3,9 кўрсаткичгача тушган. Гўдакларнинг нобуд бўлиши 6,6 дан 2,6 кўрсаткичга камайган. Ҳар минг кишига олиб қараганда, касалликлар аҳоли ўртасида 1143,0 дан 943,1 кўрсаткичга қисқарган. Айниқса, сил касаллиги 41,3 дан 16,3 кўрсаткичга тушганлиги тиббиёт соҳасидаги ишларнинг самарали йўлга қўйилганлиги, малакали тиббиёт кадрлари билан таъминланаётганини кўрсатиб турибди.

ТСБ нинг ташкилий ва услубий ишлар бўйича бошлиқ ўринбосари, тиббиёт фанлари номзоди Карим Раҳматов жамоада янгиликка интилувчанлиги, тиниб-тинчимаслиги, ғайрат-шижоати билан ҳамкасбларини ҳам ҳар доим ўқиб-изланишга чорлайдиган мутахассислардан эканлиги билан ажралиб туради.

Унинг айтишича, ҳозирда тиббий-санитария бўлимида кўз гавҳарини алмаштириш операцияси юқори технологиялар асосида муваффақият билан амалга оширилмоқда ва хориждан келтирилган замонавий тиббий асбоб-ускуналар билан таъминланмоқда. Поликлиника биноси тўлиқ таъмирдан чиқарилди. Масалан, касалхона ҳудудидан бир ярим км нарида бўлган жарроҳлик бўлими таъмирдан сўнг катталар ва болалар поликлиникасига айлантирилди. Тўртинчи қаватда кундузги даволаниш бўлими очилди. Буларнинг ҳаммаси санитария қоидалари ва меъёрларига

мос келади. Ҳар жума куни ТСБда “Маънавият ва маърифат” тадбирлари мунтазам ўтказиб келинади.

Бундай саъй-ҳаракатлар Учқудуқдаги 2-тиббий санитария қисмида, Зарафшондаги 3-тиббий санитария қисмида, Нурободдаги 4-тиббий санитария қисмида ва бошқа тиббиёт санитария қисмлари ҳамда пунктларида жадал олиб борилмоқда.

Бир сўз билан айтганда, НКМК да инсон соғлиги ва саломатлигини мустаҳкамлаш, уни асраб-авайлаш ишлари жуда юксак даражада йўлга қўйилган. Барча тиббиёт муассасалари фаолияти комбинат маблағлари ҳисобидан амалга оширилади. Агар ишчи-ходимлар хорижда даволанмоқчи бўлсалар, маблағнинг бир қисми комбинат ҳисобидан қопланади. Бу ерда тиббиёт соҳасидаги улкан ишларни, тиббиёт ходимларининг фидойи ва жонкуярлигини кўриб, машҳур туркман шоири Махтумқулининг машҳур мисралари ёдимизга тушади: “Соғлигинг қадрига етгин, хаста бўлмасдан бурун...”

Ушбу сатрларни ёзаётганимда қўлимга “Юртнинг фидойи фарзанди” номли китоб тушди. Китоб Навоий кон-металлургия комбинати Бош директори, Ўзбекистон Қаҳрамони Қувондиқ Санақуловнинг ҳаёти, меҳнат ва илмий фаолиятдан олинган лавҳалардан иборат экан. НКМК ходимлари касаба уюшмаси кенгаши раиси Исроил Раҳматовнинг китобдан ўрин олган “Заррага урилмас буюклик” мақоласини ўқиётиб, қуйидаги ҳароратли мисраларга кўзим тушди:

“Унинг учун муҳим бўлмаган нарсанинг ўзи йўқ. Кутубхонанинг китоб кўرғазмаси бўладими, НКМК музейини жиҳозлаш, профилакторийда ишчилар учун муносиб шароитларни яратиб бериш, футбол жамоаларининг учрашувлари, спортни ривожлантириш бўйича чора-тадбирлар, ишчи-ходимларни махсус кийимлар билан таъминлаш каби масалаларнинг ҳаммаси у киши учун зарур ҳисобланади.

Қувондиқ Санақуловичнинг куч-қуввати гўёки битмас-туганмасдай. У қачон мутолаа билан шуғулланади, қачон монографиялар ёзади, шогирдлари ишини таҳрир қилишга қачон улгуради, билмайсан киши. Ҳатто “Қувноқлар ва зукколар” ўйинини кўриб, ёшларга ўринли маслаҳатлар бериш, маданият муассасалари концертларини томоша қилиб, соҳа ходимларига асосли фикр-мулоҳазалар билдиришга ҳам вақт, имкон топади...

У буларнинг ҳаммасидан, ишчи-ходимлар оғирини енгил қилгани, уларнинг турмуш фаровонлигини оширишга имкон яратгани учун ҳам қувонади. Ҳа, у бағрикенг ва инсонпарвар шахс”.

Ушбу ҳаётий сатрларни ўқир эканман, мақоладаги барча саволларга жавоб топган эдим. Раҳбарнинг донолиги, фидойилиги, ишбилармонлигидан фақат ўша корхона ва унда хизмат қилаётган ишчи-хизматчилар, ходимлар ютади. Корхона эса гуллаб-яшнайти, тараққий топиб бораверади.

Ҳазрат Алишер Навоийда шундай ҳикмат бор:

*Майл айла ҳамиша меҳрибонлар сори,
Яхшилару турфа кордонлар сори.*

Яъни: Ҳамиша меҳрибон, яхши, турли ҳунарларни биладиган билимдон кишилар томон интилади.

Ушбу ҳикматнинг бугун ҳаётимиздаги ўрнини НКМК мисолида ва бу улкан корхонада меҳнат қилаётган инсонлар тимсолида кўриш мумкин.

ЗАРЛАР СОЧАЁТТАН ЗАРАФШОН

Зарафшон шаҳар ҳокими

Анвар РАЖАБОВ билан бўлган мулоқот

– Суҳбатимизни шаҳар тарихидан бошласак, кўп нарсалар аён бўлади, нима дейсиз?

– Жуда яхши бўлади. Марҳамат, Анвар Раззоқович!

– Ўзбекистон харитасига назар ташласак, юрти-мизнинг катта қисмини Навоий вилояти эгаллаган бўлиб, унинг катта ҳудуди Қизилқумдир. Қизилқум қадим замонларданоқ машҳур бўлиб, кишилар ундан фойдаланган ва ҳалигача унинг ўтмиши жумбоқ бўлиб қолмоқда.

Қизилқумнинг ўтмиши узоқ даврларга бориб тақалади. Қизилқум маркази Мингбулоқ ботиғида дунёнинг айрим жойларидагина учрайдиган ноёб полеонтолик топилмалар мавжуд. Бу топилмалар миллион йиллар илгари, қадимги мезозой эрасининг бўр давригача бу ерлар катта денгиз бўлганидан далолат беради.

Кўҳна тарихнинг гувоҳлик беришича, Учқудуқ шаҳридан 130 км олисда Жарақудуқ дарасида 95–100 млн йил аввал мавжуд бўлган “Тетиз” денгизи қирғоқлари билан боғлиқ Тошўрмон мавжуд. Миллион йиллар олдин табиати бой гўзал манзараларга эга бўлган “Мингбулоқ” ботиғига коинотдан бегона бир жисм, яъни метеорит келиб урилади. Натижада денгиз суви парчаланиб, бу ерлар 100 йиллар мобайнида қуёш нуридан бебаҳра қолади. Оқибатда бегона жисмнинг кимёвий-физикавий хусусияти билан қори-

шуви натижасида денгиз атрофида ўрмонлар, сувда ва қуруқликда яшовчи жониворлар тошга айланиб, қирилиб кетишига сабаб бўлган. Музейда ўтмишнинг ўлик манзараларидан гувоҳлик берувчи топилмалар: дарахтнинг тошга айланган бир қисми, ўрдакбурунли динозаврнинг чап сон ва умуртқа поғона суяклари, тошбақа тоши, акуланинг ҳар хил тишларини кўришингиз мумкин.

Букантов Уру дарасидаги мавжуд петрогрифларнинг айримлари эрамиздан олдинги 13 асрга оидлиги олимлар томонидан аниқланган. Букантов эрамизгача бўлган бир минг йил аввал чизилган шомон аёли сурати, Таохат қудуғи туялар композицияси ҳозирги Зарафшон атрофларида инсонлар бир неча минг йиллар олдин ҳам яшаб келаётганини кўрсатиб турибди. Шуниси қизиқки, Букантовдаги Қирбукан қудуғи ёнида қояга чизилган одамқуш сурати ёки қуш ниқобидаги турли одамсимон мавжудот расмлари илмий жамоатчилик эътирофини тортган. Чунки бундай суратлар дунёнинг яна икки-уч мамлакатаида учрайди, холос.

Қизилқумнинг жумбоқли табиати, ландшафти такрорланмайдиган кўп хилликдир. Қизилқумнинг битмас-туганмас бойликлари, унинг олтинлари қадим афсоналарга бориб тақалади. Археологик топилмаларнинг гувоҳлик беришича, Ўрта Осиёда тош давридаёқ қадимги қабилалар яшагани исботланган. Қизилқумнинг яна бир маркази Жизқудуқ яқинида кўп асрларга оид қадимги қабилаларнинг тураржойларини топишган. У моддий ашёлар тарих фанига қизиқарли манба бўлади. Букантов атрофида қадимги қабилаларнинг лойдан ясалган идишлари, феруздан ясалган тақинчоқлари музейда намоиш қилинган. Бундай тақинчоқ Ҳиндистонда ҳам топилган. Букантов атрофида жойлашган Жизқудуқдаги қадим қабристондан билагузук, мунчоқ, бронзадан ясалган

ойна топилган. Худди шундай ойнанинг яна Афғонистондан ҳам топилгани ҳақида маълумот бор...

* * *

Зарафшон шаҳри бугун Навоий вилоятининг гўзал, чиройли ва саноати ривожланган, республикада эса энг кўп олтин ишлаб чиқариладиган воҳаси ҳисобланади. Жорий йилда 53 ёшини қаршилаётган бу шаҳар 1965 йилда ташкил топган бўлиб, умумий майдони 0,02 минг кв км ни (2618 га), аҳолиси 90 мингга яқин кишини ташкил этади. Шаҳар вилоят марказидан 200 километр шимолий ғарбда, Қизилқум чўллариининг қоқ марказида жойлашган, ҳамма тарафдан Навоий вилояти Томди туманига қарашли ерлар билан чегарадош. Иқлими кескин континентал бўлиб, ёзи қуруқ-иссиқ, қиши эса совуқ иқлимли. Бу шаҳар, асосан саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришга ихтисослашган. Шаҳарда жами 600 га яқин корхона, ташкилот ва муассасалар ҳамда 500 дан зиёд кичик бизнес субъектлари фаолият юритади. Асрлар мобайнида қақраб ётган Қизилқум саҳросига 1958 йилда таниқли ўзбек геологи Ҳабиб Тўлаганов раҳбарлигида геологлар гуруҳи келиб, ҳозирги Зарафшон шаҳридан 20 километр узоқликда жойлашган дунёдаги энг катта ва узоқ истиқболли олтин конларидан бири деб саналган Мурунтов конини топишган. Шу сабабли ушбу ҳудуднинг геологик хусусиятлари, ерости бойликлари, олтин ва бошқа ноёб металлар захиралари кўплиги инobatга олиниб, давлат арбоби Шароф Рашидов томонидан шаҳарга “Зарафшон” деб ном берилган.

1964 йилда олтин конининг захиралари ҳажми аниқ исботлангандан сўнг бу ерда таркибида ноёб металл мавжуд маъдан (руда)ни қайта ишловчи саноат корхоналари ва тураржой бинолари қуриш тўғрисидаги ҳукумат қарори имзоланган. Шу йилдан саҳро

ўртасида шаҳар қурилиши бошланган. Шаҳар қурилиши билан бир қаторда 230 километр узунликдаги “Амударё–Зарафшон” сув қузури ўтказилиб, ҳудудга сув олиб келинган. Бугунги кунда ана шу Мурунтов комплексида очиқ усулда олтин қазиб олинади, бу кон олтин ишлаб чиқариш бўйича жаҳонда Индонезиядаги “Гросберг” корхонасидан кейинги 2-ўринда туради. Бу ерда Менделеев кимёвий элементлар жадвалининг 9999 проба ёмбилари энг асл олтин сифатида шуҳрат қозонган. Улар “Савдодаги яхши ном учун”, “Олтин юлдуз” (Мадрид, 1991–1995 йиллар) ва “Олтин глобус” (АҚШ, 1995 йил) каби кўплаб халқаро мукофотларга сазовор бўлган. Зарафшон заргарлари томонидан мингга яқин турдаги зебу зийнатлар ишлаб чиқарилади, уларнинг бозори чаққон. Яратилаётган нафис тақинчоқ ва буюмлар заргарларига берилган халқаро мукофотларнинг эса сон-саногии йўқ.

* * *

Ҳар йили аҳолининг 3200 нафардан зиёд фарзандлари 1977 йилда барпо этилган эртақнамо, табиати чиройли ва сўлим “Золотинка” болалар соғломлаштириш оромгоҳида дам олишади. Зарафшон шаҳри ҳам спортсеварлар юрти, десак муболаға бўлмайди, чунки бу ерда “Қизилқум” футбол клуби ва “Прогресс”, “Қурувчи” спорт мажмуаларида спортнинг 30 дан ортиқ тури билан шуғулланишади. Қўрқув туйғуси бегона бўлган спортсеварлар спортнинг экстремал турлари мотоспорт, парашютда сакраш, пауэрлифтинг билан ҳам шуғулланишади. Спортчилар парашют спорти билан 1982 йилдан, пауэрлифтинг билан эса 1989 йилдан шуғулланиб келишади. Спортчилар орасидан кўплаб республика ва жаҳон чемпионлари етишиб чиққан. Шаҳар кўп сонли автомобиль йўллари, темирйўл ҳамда ҳаво транспорти воситалари орқали

ташқи дунё билан боғланган. Шаҳар марказида жойлашган Зарафшон ўлкашунослик музейи шаҳар тарихи, ушбу ҳудуднинг табиий ерости бойликлари, Қизилкум чўлларининг ҳайвонот олами ва бой ўсимлик дунёси, саноат корхоналари тўғрисидаги ҳамда бошқа маълумотларни ўзида мужассамлаштирган тарихий-маданий маскан... Шаҳарда 13 та маҳалла фуқаролар йиғинлари, 12 та умумтаълим мактаби, 1 та “Шодлик” меҳрибонлик уйи, 18 та мактабгача тарбия муассасалари бор. Шу билан бир қаторда шаҳарда ўрта махсус ўқув юртлари, касб-хунар коллежлари ҳамда Академик лицей ҳам бор.

* * *

Муҳтарам Президентимизнинг 2017 йил 29 сентябрдаги “Навоий вилоятининг Томди, Учқудуқ, Конимех, Нурота туманлари ҳамда Зарафшон шаҳрини комплекс ривожлантириш ва аҳоли бандлигини таъминлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3301-сонли Қарори қабул қилинди. Мазкур меъёрий ҳужжатга асосан Зарафшон шаҳрига инвестиция киритувчиларга бир қатор имтиёзлар белгиланди. Улар барча турдаги солиқлардан ҳамда давлат мақсадли жамғармаларига тўловлардан озод қилинган. Ёки 14 фоиздан юқори бўлмаган фоиз ставкасида кредитлар ажратилади...

* * *

2019 йилнинг 16–17 май кунлари Навоий вилоятида АҚШ ҳамда Канада давлатларининг ишбилармон доиралари, халқаро ташкилотлар ва хорижий давлатларнинг мамлакатимиздаги дипломатик корпус вакиллари иштирокида илк бор “Навоий ҳудудини ўзингиз учун кашф қилинг – бизнесингиз учун янги уфқлар очинг (Discover Navoi Regoin – place for achieving new

horizond for your business)” деб номланган Ўзбек–Америка–Канада бизнес форуми бўлиб ўтди. Мамлакатимиз Президенти жорий йилнинг 12–13 март кунларидаги вилоятимизга ташрифи чоғида воҳанинг салоҳият ва имкониятлари, ишга солинмаган ресурслар, инвестиция ва тарбиркорлик учун қулай шарт-шароит яратиш масалаларига атрофлича тўхталиб, улардан янада самарали фойдаланиш мақсадида Навоий вилоятига эркин иқтисодий ҳудуд мақомини бериш ташаббусини илгари сурган эди. Бу ташаббус Давлатимиз раҳбарининг 2019 йил 15 май куни қабул қилинган “Навоий вилоятини инновацион, юқори технологияларга асосланган, экспортга йўналтирилган ва импорт ўрнини босадиган ишлаб чиқаришлар учун эркин иқтисодий зона сифатида белгилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони билан янада мустаҳкамланди. Фармонга асосан “Навоий” эркин иқтисодий зона иштирокчиси мақомини олган Навоий вилоятидаги корхоналарга ер солиғи, даромад солиғи, юридик шахслардан олинadиган мулк солиғи, микрофирмалар ва кичик корхоналар учун белгиланган ягона солиқ ҳамда божхона тўловларидан имтиёзлар берилгани вилоятда барқарор инвестицион муҳит яратилаётганидан далолат беради. Эндиликда вилоят ҳудудида транспорт, муҳандислик-коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш орқали йирик логистика маркази ташкил этилади. 1 июндан бошлаб эса хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарнинг таъсисчилари – “Навоий” эркин иқтисодий зонаси қатнашчилари ва уларнинг оила аъзоларига республика ҳудудидан чиқмасдан узайтириш имконияти билан, амал қилиш муддати уч йилгача бўлган “инвестиция визаси” амалга татбиқ этилди.

Албатта, буларнинг барчаси хорижий бизнес вакиллари учун Навоийда кенг имконият эшиклари

очилганининг ёрқин ифодасидир. Евроосиёнинг марказида жойлашган Ўзбекистон дея аталмиш бетакрор заминнинг тўртдан бир қисмини ташкил этган Навоий вилояти тупроғида Менделеев жадвалидаги барча элементларнинг мавжудлиги бу ҳудуднинг имкониятлари беқиёслигининг яна бир исботидир. Қайд этиш керак, яқинда дунёнинг 40 дан ортиқ мамлакатларининг 250 га яқин ишбилармон доиралари, бизнес вакиллари иштирокида 2 кун давомида “Invest in Navoi” II Халқаро бизнес форуми ўтказилиб, натижада 120 миллион долларлик 28 та шартномалар имзоланганди. Мазкур бизнес форум ҳам бу каби эзгу тadbирларнинг узвий давоми бўлиб, Америка ва Канада давлатлари билан ҳамкорликни янада мустаҳкамлашда муҳим омил бўлмоқда. Форумда Америка Қўшма штатларининг Миссисипи штати губернатори Филипп Брайант ҳамда 100 нафарга яқин хорижий ишбилармон доира вакиллари иштирок этиб, вилоятнинг иқтисодий салоҳияти, ҳудудда яратилган инвестицион муҳит билан яқиндан танишдилар. Хусусан, НКМКнинг Навоий машинасозлик заводи, Навоий Халқаро юк терминаллари, Работи Малик меъморий мажмуаси ҳамда “Навоий” ЭИЗдаги “Green Line profile” ва “HPC systems” МЧЖ ларида бўлишиб, табиий ва интеллектуал имкониятларнинг гувоҳи бўлдилар. Ўз кўзлари билан кўриб ишонч ҳосил қилдилар. Бизнес форумда АҚШ нинг Миссисипи штати губернатори Филипп Брайант сўзга чиқиб, штатнинг имконият ва салоҳияти, устувор тармоқлар, географик қулайликларига атрофлича тўхталди. Мазкур анжуманга қишлоқ хўжалиги, молия, мудофаа саноати, қурилиш соҳасида фаолият юритувчи компанияларнинг 20 га яқин мутахассис ходимлари ҳамда Миссисипи штати, Алькорн, Миссисипи университетлари, Шимоли-ғарбий жамоат коллежи каби бир қатор ўқув муассасаларининг ўқи-

тувчи олимлари келганлиги ҳамкорлик самарасини таъминлашини таъкидлади. Форум доирасида иштирокчилар секцияларга бўлинган ҳолда ўзаро музокара олиб бордилар. Секция йиғилишларида Навоий вилояти қазилма бойликларидан самарали фойдаланиш, замонавий қурилиш материаллари ишлаб чиқариш ва транспорт соҳасини ривожлантириш истиқболлари, қурилиш материаллари ишлаб чиқариш, транспорт логистикасини ривожлантириш йўналишлари бўйича зарур маърузалар тингланиб, истиқболли келишувларга эришилди...

* * *

Шуни мамнуният билан таъкидламоқчиманки, форум кунлари Клинтон ва Зарафшон биродарлашган шаҳарлар тўғрисидаги келишувни имзоладик. Ушбу халқаро миқёсдаги йирик анжуманга АҚШ нинг Клинтон шаҳри мери жаноб Филипп Фишер бошчилигидаги савдо миссияси ҳам ташриф буюрди. Форумнинг биринчи кунини Клинтон шаҳри мери жаноб Ф. Фишер дастлаб Зарафшон шаҳрига ташриф уюштириб, шаҳардаги “Қизилқум чўли тарихи” музейида бўлди. “Ташаббус-2019” республика танловининг шаҳар босқичидаги саноат ва озиқ-овқат, қишлоқ хўжалиги ҳамда халқ ҳунармандчилиги маҳсулотлари намоиши меҳмонларнинг эътиборини тортди. “Орианна Ярнс Текстайл” масъулияти чекланган жамиятига сафар чоғида хорижлик ишбилармонлар бу ердаги меҳнат ва дам олиш шароити билан қизиқдилар, маҳсулот сифатига эътибор қаратишди. 13-умумтаълим мактаби, 20-мактабгача таълим муассасаси ҳамда Марказий кон бошқармаси тиббий-санитария қисми скрининг марказида ўтган учрашувлар давомида улардаги шароит ўрганилди, хотин-қизлар ва болалар соғлигини мустаҳкамлаш йўлида олиб борилаётган ишлар, тиб-

биёт масканини зарур замонавий ускуналар билан таъминлаш, кадрлар малакасини оширишга қаратилган лойиҳалар хусусида ахборот берилди. Шаҳардаги “Баҳор” маҳалла фуқаролар йиғинидаги аҳоли билан бўлган мулоқот, айниқса, йиғиннинг янги биноси чет эллик ишбилармон доира вакиллариининг воҳамиз, бу ердаги турмуш тарзи ҳақидаги ижобий таассуротини бойитди. Йиғин раҳбарлари ва бу ерда истиқомат қилувчи фуқаролар хорижликларга саҳро мўъжизаси саналган Зарафшондаги қайноқ ҳаёт тўғрисида сўзлаб беришди. “Кўркам ва навқирон Зарафшоннинг инфратузилмаси, мураккаб технологияга эга саноат корхоналари бизда катта таассурот қолдирди, – дейди жаноб Ф. Фишер. – Ҳар бир объектда аҳолининг меҳмондўстлигига, меҳнатсевар ва изланувчанлигига дуч келдик. Бу халқингизга меҳрингизни янада оширди. Келгусида ўзаро ҳамкорлик ришталаримиз мустаҳкамланиб, янги босқичга кўтарилишига шубҳа йўқ”. Анжуманнинг иккинчи куни музокара ва келишувларга бой бўлди. Хусусан, форум доирасида Клинтон шаҳри билан Зарафшон шаҳарлари ўртасида биродар шаҳарлар тўғрисидаги келишув имзоланди. Эндиликда икки биродарлашган шаҳарлар ўртасида саноат ва иқтисодий, инвестицион соҳаларда доимий ҳамкорлик ўрнатилади. Бу икки томонлама манфаатли алоқадор ҳудудлар тараққиётига хизмат қилиши шубҳасиз.

* * *

Алишер Навоийда шундай ибратли тўртлик борлиги ёдимга тушди:

*Бир-бирин дўстлар агар гоҳ-гоҳ
Кўрсалар, дўстлуқ ўлур ғолиб.
Шавқдин ихтилот ўлур матлуб,
Васл учун орзу ўлур толиб.*

Яъни, дўстлар гоҳ-гоҳ бир-бирларини йўқлаб турсалар, дўстликлари мустаҳкам бўлади, ўзаро муносабатлари кучайиб, тез-тез бир-бирларини кўргилари келиб қолади, дейилган шеърда.

Шеърда ёзилган бу ибратли дўстлик мавзуси бугун ҳам долзарб эканлигини ҳаёт кўрсатди. Зарафшонда Клинтон шаҳри билан имзоланган биродарлашган шаҳар шартномаси охир-оқибат дўстлик шаҳрига айланди.

2019 йил 10–14 ноябрь кунлари Зарафшон шаҳар ишбиламонлари ва бизнесменлари билан Клинтон шаҳрига ташриф буюрдик. Учрашувлар самарали бўлди. Клинтон шаҳри Миссисипи штати таркибида бўлиб, 1828 йилда Нью-Йорк губернатори Девитт Клинтон номи билан аталган. Клинтон шаҳрида спорт соҳасида маҳаллий америкача футбол жамоаси, хусусий насронийлик мактаблари ва давлат мактаблари, маҳаллий жамоатчилик коллежи ва Миссисипи коллежи, маъмурий идоралар, оммавий кутубхона ҳамда бошқа ташкилотлар фаолият юритмоқда. Маҳаллий бошқарув органининг раҳбари шаҳар мэри ҳисобланиб, унга ҳар бир қавмдан вакил этиб сайланган Алдерменлар ва яна бир Алдермен бошчилигида унга кўмаклашиб келадилар. Масалан, Клинтон шаҳри иқтисодиётини олиб қарайдиган бўлсак, у бизнес муҳити, бюджет сиёсати ва инвестицион сиёсатни ташкил қилиб, қуйидаги хизматларга асосланган; профессионал хизматлар 164 та, бизнес хизматлар 150 та, нодавлат хизматлари 147 та, чакана савдо хизматлари 143 та, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматлар 109 та ва жами 1191 тани ташкил қилади.

Ўйланманки, икки шаҳар ўртасидаги биродарлик ришталари мустаҳкамланиб, ҳақиқий дўстликка айланади. Ҳар икки шаҳар учун ҳам фойдали бўлади.

ЎРТАЧЎЛ МАЛИКАСИ

Бу шижоатли ва меҳнаткаш аёлни нафақат Қизилтепада, балки Навоий вилоятида ҳам билишади ва эъзозлашади. У эсини таниганидан буён дала кезади. Дала билан тиллашади, дардлашади, сирлашади. Даладан нима ахтаради, нимани излайди, ўзи ҳам билмас керак. Далага меҳр қўйган, далани кўрмаса бўлмайди. Опа гўё дала билан она-болага ўхшайди, бир-бирларига талпингани-талпинган. Дала ҳам уни кўрмаса, соғинса керак.

Азиз ўқувчи! Бу гаплар бадий тўқима эмас. Аслида ҳаётда бор одамлар. Бундай далапарвар, даласевар фидойилар Ўзбекистонда минглаб топилади. Ана шундай танти деҳқонлар, ерга меҳр қўйган фермерлар бўлмаганида тонна-тонна ғаллаю пахта, вагон-вагон ширин-шакар мева ва сабзавотларни ким етиштиради? Ватанимизнинг доврўғини кимлар дунёга дoston қиларди?

Ана шундай матонатли ва жасоратли инсонлардан бири Қизилтепа тумани “Валиобод” фермер хўжалиги раҳбари Раъно Валиева бўладилар. Раъно опа Қизилтепанинг Тошработ қишлоғида туғилиб вояга етган. Бу қишлоқдан кўплаб таниқли деҳқонлар, тадбиркорлар етишиб чиққан.

– Мен ҳам деҳқон фарзандиман, – дейди Раъно Валиева фахр ва ифтихор билан, – мана, далага, ерга меҳр қўйганимга ҳам 40 йилдан ошди. Мени бу йўлдан қайтармоқчи бўлганлар ҳам бор. Аёл бошинг билан нима қиласан, ортиқча юкни елкангга олиб, даланинг

меҳнати оғир, эплотмайсан, деб эътироз билдирганлар кўп бўлди. Табиатан бироз қайсар, бироз ўжар ва даласевар бўлганим боис фикримдан, танлаган йўлимдан қайтмадим. Олдин узоқ йиллар бригадир бўлдим. Мустақилликдан сўнг жамоа хўжаликлари ўрнида фермерлик пайдо бўлди. Каминани бир куни туман ҳокими Шабон Набиев йўқлаб қолди. Борсам, туманнинг Ўртачўл массивида фермер хўжаликлари тузилаётгани ва менинг ҳам ер олиб фермер бўлишим кераклиги таклифини айтдилар. Жон деб қабул қилдим. Тўғриси айтсам, мен учун яна жиддий синов бошланди. Ер яна иродамни синаб кўрмоқчи бўлди. Чунки азалдан ер инсоннинг матонатини, иродасини синаб келади. Ана шу оғир синовдан ўтганлар ҳақиқий деҳқонлар, дала билимдонлари бўлиб етишадилар. Ишни 20 гектар ерни ўзлаштиришдан бошладим. Бирга келган ҳамроҳларимнинг иккиланишларига йўл қўймадим. Уларни эртанги кунимиз яхши, баракали бўлишига, бу учун сабрли бўлишларига ишонтирдим. Ҳазрат Алишер Навоий бобомиз ёзганларидек:

*Сабр арчи кишига ранж афзун айлар,
Охир киши фолини ҳумоюн айлар.
Сабринг нечаким кўнгулни маҳзун айлар,
Ҳам сабр сени зафарға маҳрун айлар.*

Яъни: сабр гарчи кишининг машаққатини зиёда қилса ҳам, охир-оқибат унинг келажагини бахтли қилади, ҳар қанча кўнглингга хуш келмаса ҳам, сени зафарга муяссар этади.

Кейинги йили ўзлаштирган еримиз 40 гектарга етди. Ҳосил ёмон бўлмади. Меҳнатларимиз зое кетмади. Навоий бобомиз айтганларидек, синовлардан машаққат билан ўтдик. Сабримиз бизни “зафарларга муяссар этди”.

Навоий вилоятида эмас, балки республикада етакчи фермер хўжаликлари сафида дадил бораётган “Валиобод” фермер хўжалиги бугунги кунда 91 гектар ерда деҳқончилик қилади. Шундан 52 гектарига ғалла, қолганига пахта ва сабзавот, полиз экинларини экиб келади. Бу йил ғаллани давлат режасидан ошириб, 150 тонна дон топширилди. Пахта топшириш шартнома режаси ўн кунда уддаланди.

Раъно опанинг шижоати ва ғайратига ҳавас қилган юрагида ўти борлар аста-секин Ўртачўлга кўчиб кела бошладилар. Ҳозир бу ерда 50 дан ортиқ фермер хўжалиги қизгин фаолият юритмоқда. Яхшининг шарофати, деб шунга айтсалар керак-да!..

Опамиз устоз деҳқон деган шарафли номга аллақачон сазовор бўлган мўътабар инсонлардан. Меҳнатдан қочмайди, аксинча, меҳнат у кишидан қочади, опа меҳнатни қувиб юради, десак ҳақиқатга яқин бўлади. Опа эса меҳнатни ижобий ва ижтимоий ҳодисага айлантиради. Бу меҳнатдан одамлар самара кўради, ҳаёт кечиради, бола-чақа боқади. Меҳнат туфайли жамият тараққиётга юз тутади. Меҳнат одамни гўзал қилади, саховатга эриштиради, унга бахт эшикларини очади.

– Пахтачилик бўйича жаҳон тажрибасидан келиб чиқиб, кластер тизими яратилганлиги деҳқоннинг эртанги кунига ишончини мустаҳкамлади, – дейди Раъно Валиева қувонч билан. – Биринчидан, хомашёнинг харидори аниқ. Иккинчидан, пахтани экиш, парваришlash ва териб олиш, иш ҳақи бўйича муаммолар барҳам топди. Хуллас, кластер деҳқоннинг ҳам отаси, ҳам онаси бўлиб қолди. Айниқса, агротехник тадбирларни ўз вақтида амалга оширишда ҳам, тупроққа эҳтиёт бўлиб ишлов беришда ҳам кластер ташкилотлар, мутахассислари хизматларига тасанно дегинг келади. Муҳтарам Президентимиз, кластер тизимини қишлоқ хўжалигига жорий этишни навоийлик деҳқон-

лардан ўрганиш керак, деб бежизга айтмадилар...

Раъно опа айни пайтда жамоат ва давлат ишларида ҳам фаоллик кўрсатиб келаётир.

Раъно опа – Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутаты.

Раъно опа – Сенатор. Раъно опа “Эл-юрт ҳурмати” ордени соҳибаси. Энг юксак унвони “Раъно опа – фидойи, жасоратли деҳқон...”

* * *

Ўша пайтда камина “Муштум” журналида ишлардим. Одатдагидек, ишга келсам, ҳозирги ЎЗА биноси эшиги олдида Раъно опа турибдилар. Саломлашдик, ҳол-аҳвол сўрашдик.

– Сенат йиғилишига келган эдим, мажлисгача Ойдин опани кўриб, зиёрат қилай, қизилтепаликларнинг саломларини етказай деб келувдим, – дедилар Раъно опа. У кишини “Муштум”га таклиф қилдим. Ойдин опа Ҳожиева ишга келгунларича бир пиёла чой устида суҳбатлашдик. Ўшанда Раъно опани яна бир бор кашф қилдим. У киши фақат далани яхши кўрадиган тажрибали деҳқон эмас, балки тарихни, адабиётни севадиган юксак маънавиятли инсон экан. Таниган, билган, кўрган одамлари ҳақида фақат яхши гап айтади, самимий сўзлайди. Бу жасоратли аёлнинг ҳароратли сўзларида, ўтли кўзларида, серҳосил далаларни эслатувчи юзларида ҳақиқий меҳнаткаш ўзбек аёлининг суратини кўриш мумкин. Ҳеч бир таърифу ташбеҳларсиз, уни чин маънода Ўртачўл маликаси деб аташ мумкин. Гарчи чўл билан малика сўзи унчалик уйғун келмаса-да, лекин Раъно Валиевани билганлар, яқиндан таниганлар унинг ҳақиқий чўл маликаси эканлигига ишонадилар. Малика фақат гўзаллик дегани эмас, балки бунёдкорлик, яратувчанлик, жонқуярлик маъноларини ҳам англатадики, тап-тақир чўлни бўстон-

га айлантирган ўзбек аёли чинакам малика, ҳақиқий қаҳрамондир.

Шеърятимизнинг маликаларидан бири – Ойдин Ҳожиевнинг:

*Мен обрў-шонимни топдим мисқоллаб,
Меҳнат йўлларида зарралаб топдим.
Ҳар тишлам нонимни топдим ҳалоллаб,
Пешона терим-ла, юрагимни арралаб топдим, –*

деган гўзал шеърини ўқиганимда кўз олдимга Ўр-
тачўл маликаси Раъно Валиева келаверади...

“АҚЛ ИЛА ОЛАМ ЮЗИН ОБОД ҚИЛ”

Навоийда вилоят ҳокимлиги, Республика олий ва ўрта-махсус таълим ва халқ таълими вазирликлари, Республика маънавият-тарғибот маркази Навоий вилоят бўлими, Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети, Навоий давлат педагогика институти, “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати Навоий вилоят кенгаши томонидан Алишер Навоий таваллудининг 576 йиллигига бағишланган “Алишер Навоий ижодий меросининг умумбашарият маънавий-маърифий тараққиётидаги ўрни” мавзуда Халқаро илмий конференция бўлиб ўтди.

Конференцияни Навоий вилоят ҳокими Қобулжон Турсунов очди ва анжуман иштирокчиларини самимий қутлади. Ҳоким ушбу Халқаро анжуман Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг бевосита кўрсатмаси ва ташаббуси билан ўтказилаётганлигини алоҳида таъкидлади. Ҳақиқатан ҳам, 2016 йил 4 ноябрда Нурота шаҳрида Навоий вилояти сайловчилар вакиллари билан бўлган учрашувда Шавкат Мирзиёев шундай деган эди: “Буюк аждодимиз Алишер Навоий бир пайтлар таҳсил олиш учун Ҳиротдан Самарқанд сари йўлга чиққанларида айни мана шу воҳадан ўтганлар. Қуш учса қаноти, одам юрса оёғи куядиган бу бепоён дашту чўллар вақти келиб бунёдкор авлодлар томонидан обод шаҳар ва қишлоқларга айланишини орзу қилганлар.

Мутафаккир шоиримизнинг “Одамий эрсанг, демагил одами, Ониким, йўқ халқ ғамидин ғами” деган

сатрларида қанчалик чуқур маъно бор. Яъни, бу дунёда инсонларнинг дарду ташвишларини ўйлаб яшаш – одабийликнинг энг олий мезонидир. Халқнинг ғамидан узоқ бўлган инсонни одам қаторига қўшиб бўлмайти, деб уқтирмақда улуғ бобомиз.

Бу ўлмас сатрлар бугун бизнинг ҳаётимиз билан, бизнинг орзу-интилиш ва амалий ҳаракатларимиз билан нақадар ҳамоҳанг экани одамни ҳайратга солади”.

Конференцияда хориж олимлари билан бирга мамлакатимизнинг таниқли олимлари, ижодкорлари қаторида етакчи ва ёш навоийшунослар ҳам ўзларининг сермазмун маърузалари билан қатнашдилар.

Анжуман иштирокчилари дастлаб улуғ шоир номи билан аталадиган боғда қад ростлаган Алишер Навоий ҳайкали пойига гулчамбар қўйдилар.

Алишер Навоийнинг машхур қаҳрамони Фарҳод номи билан аталадиган маданият саройида бўлиб ўтган Халқаро конференция жуда юксак даражада ўтказилди. Конференцияни Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ректори, профессор Шуҳрат Сирожиддинов олиб борди. Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Али Алишер Навоий ижодининг дунёвий аҳамияти ҳақида гапириб, шу кунларда шоир ижодидан қилинган таржималар жамланган китобларни ташкилий қўмитага совға қилди. Ва Навоий ғазалларидан бирига ёзган янги мухаммасини ўқиб берди.

Айниқса, хорижлик олимларнинг маърузалари конференция иштирокчиларида катта таассуротлар қолдирди. Масалан, Озарбайжон Миллий Билимлар Академияси Низомий Ганжавий номли Адабиёт институтининг “Озарбайжон – Туркменистон – Ўзбекистон адабий алоқалари” шўъбаси мудир, филология фанлари доктори, профессор Алмаз Улви (Биннатова) нинг “Мир Алишер Навоий ва Озарбайжон” мавзу-

сида, венгриялик машхур олим Бенедикт Перенинг “Алишер Навоий меросини атрофлича таҳлил қилиш ва ўзлаштириш, Навоий ижодида халқпарварлик, ватанпарварлик ва халқона донишмандликка асосланган ижод намуналарини кенг тарғиб қилиш” мавзусида ва қозоғистонлик таниқли олим Азамат Акбаровнинг “Навоий асарларида устоз-шогирд масаласи” ҳақида қилган маърузалари юксак эътибор билан тингланди.

Таниқли навоийшунос олимлар Муҳаммаджон Имомназаров, Султонмурод Олим, Боқижон Тўхлиев, Нурбой Жабборов, Дилором Салоҳий, Тоҳир Хўжаев ва бошқаларнинг маърузаларида Навоий ижоди бўйича амалга оширилган ва оширилаётган янги тадқиқотлар ҳақида сўз борди.

Танаффусдан сўнг тўрт шўъбага бўлинган ҳолда конференция иши давом эттирилди. Биринчи шўъбада “Алишер Навоий ижодий ва маънавий меросининг оламшумул аҳамияти”, иккинчи шўъбада “Тилшунослик ва санъат масалалари”, учинчи шўъбада “Алишер Навоий ижоди: миллий ғоя, ҳуқуқ, тарих ва фалсафа”. Тўртинчи шўъбада эса “Таълим муассасаларида Алишер Навоий ҳаёти, ижодини ўрганиш ва ўргатиш муаммолари” мавзуларида қизғин баҳс-мунозараларга бой бўлган музокаралар бўлиб ўтди.

– Биз, бўлажак ёш олимлар учун бу конференция жуда кўп нарсалар берди, – дейди “Навоий ва Эркин Воҳидов” мавзусида илмий иш қилаётган ёш тадқиқотчи Мунишжон Ҳакимов, – айниқса, хориждан келган олимларнинг ҳаяжонли маърузасини тинглаб, дунёда Алишер Навоий ҳаёти ва ижодига жуда катта қизиқиш ортиб бораётганидан бениҳоя хурсанд бўлдим.

– Конференцияда иштирок этиб, шундай хулосага келдимки, – дейди Урганч Давлат университети ўқитувчиси, филология фанлари номзоди Саломат Мат-

каримова, – навоийшунослик янада янги поғоналарга дадил кўтарилиб бораётганлигини конференция жараёни яққол кўрсатиб турибди. Бу биз, ёш олимларга ибрат мактаби бўлиш билан бирга, илмий изланишларимизни янада чуқурлаштиришни тақозо этмоқда.

Алишер Навоий ижодий меросининг умумбашариёт маънавий-маърифий тараққиётидаги ўрни беқиёс-лиги ва жуда юксаклиги конференцияда қайта-қайта таъкидланди. Бу ўлмас ва боқий мерос масалалари эътироф этилди. Келажакда бундай Халқаро илмий конференцияни ҳар йили улуг шоирнинг таваллуд кунида Навоий шаҳрида ўтказишга келишиб олинди.

* * *

Буюк мутафаккир шоир Алишер Навоий таваллудининг 577 йиллигига бағишланган II анъанавий Халқаро илмий-амалий конференция иштирокчилари бу гал ҳам Навоий шаҳрида йиғилдилар. Анжуманда таниқли навоийшунос олимлар ва ижодкорлар билан бирга, дунёнинг йигирмага яқин хорижий давлатларидан келган етук олимларнинг қатнашганлиги Алишер Навоий ижоди ва ҳаётининг бутун жаҳонда ҳам юксак қадрлаётганини яна бир бор намоён этди.

Халқаро илмий-амалий конференция иштирокчиларини вилоят ҳокими Қобилжон Турсунов табрик-лаб, жумладан, шундай деди: “Муҳтарам Президентимизнинг ташаббуси ва кўрсатмасига кўра икки йилдан буён Алишер Навоийнинг муборак номи билан аталувчи вилоятимизда буюк мутафаккир шоирнинг 9 февраль – таваллуд айёмида анъанавий тарзда Халқаро конференция мунтазам ўтказиб келинаётгани барчамизга юксак ғурур ва ифтихор бағишлайди”.

Конференцияда қозоғистонлик таниқли профессор Азамат Акбаров, Санкт-Петербург университети профессори Алексей Пилов, таниқли олим, филология

фанлари доктори Иброҳим Ҳаққул, Озарбайжон миллий фанлар Академияси академиги Мохсун Нажсой-лунинг маърузаларида Алишер Навоийнинг ҳаёти ва ижоди теран таҳлил ва тадқиқ қилиниши баробарида, янги-янги фикр-мулоҳазалар айтилди. Бобур Халқаро фонди раиси Зокиржон Машрабов Ҳиротда Алишер Навоий мақбарасининг қайта таъмирланиб, зиёратгоҳга айланганлиги ва шоир номи билан аталадиган катта боғ барпо этилганлиги ҳақида батафсил маълумотлар берди. Бу ҳақда Афғонистондан келган бир гуруҳ ҳурматли меҳмонлар самимий миннатдорчилик фикрларини билдирдилар.

– Мен ҳар йили улуғ шоир Алишер Навоийга бағишлаб ўтказиб келинаётган Халқаро анжуманга мунтазам қатнашиб келаман, – дейди учқудуқлик мактаб ўқитувчиси Зулхумор Кенжаева, – ёшлигимдан шоир ижодига жуда қизиқаман. Ҳатто улуғ ҳазратни тушларимда кўраман. У кишига ҳавас қилиб шеърлар машқ қиламан. Ҳозир янги ёзган “Қалбим овози” шеъримни ўқиб бермоқчиман.

*Донолар сўзидан дур излар эдим,
Қалбимга илоҳий нур излар эдим.
Ўша дурни топа олдим мен,
Ўша нурни кўра олдим мен.*

*Сўзларимни дур қилиб тиздим,
Ўз меҳримни нур қилиб чиздим.
Ҳазрат Навоийнинг асарларидан
Мен ўзлимни, ўзимни билдим.*

*Ёзганларим, балки, шеър эмас,
Аммо оддий сўзлар ҳам эмас.
Айтилганлар – қалбим овози,
Булар бари – юрагим сози.*

*Шоирликка даъво қилмасман,
Балки яхши шоир бўлмасман.
Аммо тинмай ёз, дейди қалбим,
Эзгуликка ундар юрагим.*

*Қалбда боринг элга соч, дейди,
Юрагингни халққа оч, дейди.
Ўзлигингни намоён қилгин,
Ўз фикрингни чин баён қилгин.*

Конференцияда иштирок этган хорижлик меҳмонлар, аввало, юртимизда содир бўлаётган улкан ислохотларга юксак баҳо бердилар. Алишер Навоий ижоди ҳамма замонларда ниҳоятда долзарблиги, шоирнинг умуминсоний ғоялари ҳамон яшаб келаётганлиги қайта-қайта таъкидланди. Таниқли санъат усталари Муножот Йўлчиева, Маҳмуд Тожибоев ижро этган Навоий ғазалларига басталанган мумтоз куй-қўшиқлар мухлислар қалбларини нурлантириб юборди, назм ва наво кечасига файз бағишлади:

*Меҳр кўп кўргуздум, аммо меҳрибоне топмадим,
Жон баса қилдим фидо, ороми жоне топмадим...*

Ёки:

*Қаро кўзум, келу мардумлиғ эмди фан қилғил,
Кўзум қаросида мардум киби ватан қилғил...*

– Ҳазрат Алишер Навоий асарлари инсонни комил, жамиятни мукамал кўриш орзуси бетақрор бадий талқин этилгани билан ҳам барча замонлар учун бирдай юксак аҳамиятга эгадир, – дейди филология фанлари доктори, профессор Нурбой Жабборов.

– Бу анжуманнинг тарбиявий аҳамияти жуда катта. Масалан, шоирнинг “Садди Искандарий” достонида шундай ўтли сатрлар бор:

*Ақл ила олам юзин обод қил,
Хулқ ила олам элини шод қил...*

Бугун биз, Навоий авлодлари ақлимиз, истеъдодимиз, салоҳиятимиз билан “олам юзини обод қил” ишга астойдил киришганмиз. Бу йўлда Алишер Навоий бобомизнинг руҳлари ҳамиша мададқордир. У кишининг ўлмас меросидан куч-қувват, маънавий мадад оламиз, – дейди ҳамкасбим, журналистлар уюшмаси вилоят бўлими раиси Отабек Аслонов.

* * *

Навбатдаги III Халқаро илмий конференцияга 14 давлатдан 50 нафардан ортиқ навоийшунос олимлар, шунингдек, республикамиздаги таниқли академик, профессор ва ижодкорлар, соҳанинг етук мутахассислари, ёш олимлар ҳамда талабалар, Навоий ижоди мухлислари қатнашдилар.

Асосий тадбир мунтазам ўтказиб келинадиган “Ёшлар маркази” мажмуасида Халқаро конференция ялпи мажлиси ўз ишини бошлади. Уни Навоий вилоят ҳокими, Олий Мажлис Сенати аъзоси Қ.Турсунов очиб, анжуманнинг аҳамияти ҳақида гапириб, барча иштирокчиларни қутлуғ сана билан табриклади. Жумладан, нотик шундай ниятлар билдирди: “Жорий йилдан эътиборан вилоятимизда республикамизда илк бор миллатимиз фахри бўлмиш улуғ шоирга чексиз эҳтиром рамзи сифатида Алишер Навоий жамғармаси фаолият бошлади. Бундан кўзланган асосий мақсад эса алломанинг бой маданий меросини янада чуқурроқ ўрганиш ва кенг жамоатчилик ўртасида тарғиб этиш, Навоийнинг дурдона асарларини келгуси авлодларга етказишга қаратилгандир”. Шунингдек, нотик республика Фанлар Академияси, Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университе-

ти олимларини, улуғ шоир ижодининг етук билим-донларини, мутахассисларни жалб қилган ҳолда буюк бобокалонимиз хокидан тупроқ олиб келиб, Навоий шаҳрида зиёратгоҳ ҳамда улуғ шоир ҳайкали ёнида унинг музейини ташкил қилиш ва дostonлари қаҳрамонлари боғини алоҳида яратиш борасида олиб борилаётган хайрли ишларга тўхталиб ўтди.

Сўзга чиққан Бобур жамғармасининг Афғонистондаги вакили, ёзувчи Абдуллоҳ Роэк Афғонистон Билимлар Академияси томонидан шоирнинг машхур “Муҳокамат ул-луғатайн” асари қайта нашр этилгани, ўзи ҳам Навоийнинг кўплаб асарларини араб алифбосидаги ўзбек тилида чоп эттирганини ва улардан бир нусхадан тухфа сифатида олиб келганини фахр ва ғурур билан гапирди.

– Навоий сиймоси ҳар доим мени ўзига мафтун этиб келади, – дейди Ўзбекистондаги ҳинд маданий маркази раиси Чандир Шекҳар. – Мен илмий фаолиятимни айнан хамсачиликка бағишлаганман. Амир Хусрав Деҳлавий ижодини ўрганганман. Шу баробарида Алишер Навоийнинг “Девони Фоний” ва “Хамса”-сини ҳам тўлиқ мутолаа қилдим. Бу шоир асарларининг мухлиси сифатида Ҳиндистонда Алишер Навоий жамғармасининг бўлимини очишни ният қилдим. Туркия Амасия университети ректори, профессор Метин Обрай ҳам ўз сўзида Алишер Навоий ижодига юксак баҳо берди.

Анжуман қатнашчилари шўьбаларга бўлинган ҳолда Навоий меросини ўрганиш ва ўргатиш муаммолари, шунингдек, тилшунослик мавзулари доирасида фикр-мулоҳазалар юритдилар.

1-шўьбада профессор Нурбой Жабборов “Алишер Навоий асарларида она образининг бадий тажассу-ми”, 2-шўьбада Озарбайжон миллий академияси профессори, филология фанлари доктори Олмос Улви

“Навоий ижодининг хорижда ўрганилиши ва тарғиби”, 3-шўъбада Самарқанд давлат университети профессори Усмон Саноқулов “Тенги йўқ буюк ижодкор сиймоси” мавзуларида маърузалар қилдилар.

“Фарҳод” маданият саройида бўлиб ўтган бадиий кечада “Навоийлик ёш навоийхонлар” кўрик-танлови ғолиблари эълон қилинди. Кармана туманидаги 28-умумтаълим ўрта мактабининг 9-синф ўқувчиси Комила Ҳамроева танловнинг мутлоқ ғолиби деб топилди. Унга вилоят ҳокими Қ. Турсунов Президент совғаси – “Spark” автомобилени топширди.

Фурсатдан фойдаланиб, Халқаро анжуман иштирокчиларининг айримлари билан суҳбатлашдик.

Олмос Улви, филология фанлари доктори, профессор (Озарбайжон): – Мен умрим давомида Алишер Навоий ижодини севиб, меҳримни бериб ўрганиб келаман. Улуғ шоир ҳақида икки юздан зиёд мақола ёздим, ҳозирча еттита китобим нашр этилди. Биз, озар халқи Низомийни қанчалар севиб, ардоқласак, ҳазрат Навоийни ҳам шунчалар меҳр-муҳаббат билан яхши кўрамиз ва ўз шоиримиз деб биламиз. Бу сўзимнинг исботи ўлароқ айтаманки, бугунги анжуманга ҳам беш киши келдик. Навоийни пир деб биламиз, туркий адабиётнинг йирик вакили сифатида жуда-жуда қадрлаймиз.

Николас Контавас, Голландиянинг Лидек университети докторанти: – Мен ёшлигимдан Алишер Навоий ижодига қизиқиб, уни ўрганиб келаман. Шу боис ўзбек, турк ва форс тилини ўзлаштирдим. Ҳозирда Самарқанд давлат университетининг докторанти бўлиб, тажриба оширяпман. Ва кунт билан буюк шоир ижодини тадқиқ этяпман. Мен Алишер Навоийни бутун жаҳон халқлари шоири, деб биламан.

Унинг ушбу ҳикмати гўё бутун одамзодга айтилгани-
дек мени доим ҳаяжонга солиб юради:

*Боғлама кўнглунгни бу манзилға, невчунким, эрур
Бир янги меҳмон ери ҳар лаҳза бу эски работ.*

Яъни: Бу дунёга кўнгил боғлама, чунки у ҳар куни
янги меҳмон келиб-кетадиган эски работдир. Кўрдин-
гизми, Навоийни тарғиб қилишдан, ўқиб ўрганишдан
асло чарчамайлик. Мен ўзбекларга Навоийдек шоири
борлиги учун ҳамиша ҳавас қиламан. Навоий ижоди
битмас-туганмас хазина.

НУРОТА – ПОКЛАНИШ КАЪБАСИ

Фидойи ва бунёдкор инсон Қобулжонга!

Нега биз Нуротажонни яхши кўраимиз?

Нега биз Нуротажонга тоза вужудимиз, пок қалбимиз билан талпинамиз?

Нега биз Нуротажонни севамиз, нега унга меҳр-муҳаббат билан ошиқамиз?

Нега биз Нуротажонни соғиниб-соғиниб интилаверамиз, талпинаверамиз? Нега?! Нима учун?! Ушбу саволларга Нуротага келаётган бирор-бир зиёратчи ёки нуроталикларнинг ўзлари жавоб беролмайдилар.

Нуротада илоҳий мўъжизалар, ноёб фазилатлар, хислатлар яширин. Эҳтимол, бу сирли, синоатли мўъжизаларни Оллоҳдан бошқа билмас...

Раҳматли бобом Нуротани умрбод зиёрат қилиб ўтдилар. Кейин жойлари жаннат бўлгур, ота-онам ҳам Нурота зиёратига тез-тез бориб турганлар. Мен ҳам, оила аъзоларим ҳам, қариндош-уруғлар ҳам мудом Нурота зиёратига шошамиз. Фарзандларимиз ва набираларим ҳам Нурота зиёратига ошиқадилар. Бу абдий зиёрат ҳар бир авлод ва оила учун барҳаёт анъана, урфга айланган. Зиёратга оила бўлиб, қишлоқ ва маҳалла бўлиб боришни яхши кўраимиз.

Зиёратга қанча кўпчилик бўлиб борилса, шунга кўп савоб бўлади, деган гап юради. Нима бўлганда ҳам одамлар Нуротага интилаверадилар, дарё мисол оқиб келаверадилар. Нурота соғинчи уларни чорлайверади...

Илгари даврларда Нурота зиёратига от-аравада борилган бўлса, энди замонавий автомобилларда, автобусларда келишади. Олдинлари зиёратчилар бутун Ўзбекистон ҳудудларидан Нуротани соғиниб келган бўлсалар, энди дунёнинг машҳур шаҳарларидан, давлатларидан ташриф буюраётган сайёҳ-зиёратчилар қадами узилмаётир.

Энди Нуротажон дунё нигоҳида!

Бу муқаддас зиёратгоҳга уч-тўрт, агар манзил узоқ бўлса бир ҳафта, яқин бўлса бир-икки кун тайёргарлик кўрилади. Соч-соқол қиртишланади, оҳори кийимлар кийилади, бармоқлар, тирноқлар бир сидра кўздан кечирилади. Болаларнинг кийим-кечаклари катталар нигоҳларидан ўтказилади. Зиёратга бориш ўзига хос ибратли маросимга айланади, ўзига хос байрам руҳини олади. Ва зиёратга яхши ният билан отланганлар, албатта, ўзлари билан Чашма сувидан олиб келиш учун идишлар ҳам олишади. Бу муборак сувни қўни-қўшниларга, қариндошларга яхши ният билан илинадилар. Бу сувни зиёратга боролмаганлар дуолар қилиб меҳр билан ичадилар. “Бизни ҳам зиёратга етказсин, илоё” деб дилларига тугадилар. Улар сув билан бирга Нурота меҳрини ҳам қониб-қониб дуоларини сипқорадилар. Нуротада ўқилган дуоларини юракларига, вужудларига жойлайдилар. Нуротадан илоҳий куч-қувват билан қайтадилар...

Ҳар бир инсон учун Нуротани кўриш – бахт, уни зиёрат қилиш эса – руҳий мадад ва покланиш, маънавий байрам.

Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев 2016 йил 4 ноябрь куни Навоий вилояти сайловчилар вакиллари билан Нурота туманида бўлган учрашувдаги нутқларида, жумладан, шундай деган эди: “Навоий вилояти бой маданий ва тарихий ёдгорликлари билан ҳам алоҳида ажралиб туради... Бундай масканлар биз

бугун тўпланиб турган Нурота туманида ҳам мавжуд. Машхур азиз-авлиёлар, табаррук зотлар яшаб келгани, илм-маърифат нурини таратгани учун бу муқаддас масканга Нурота деб ном берилганини ҳаммамиз яхши биламиз. Бу заминдаги Чилустун масжиди, қадимий чашма ва бошқа ёдгорликлар юртимизнинг шаҳар ва қишлоқларидан, чет эллардан келадиган зиёратчилар билан доимо гавжум бўлади. Нурота шаҳрини ва бу ердаги кўҳна обидаларни ҳар томонлама обод қилиб, аҳоли ва зиёратчилар учун қулай шароитлар яратиш – бизнинг нафақат вазифамиз, балки инсоний бурчимиздир”.

Президентимиз қўйган вазифалар, кўрсатмалар қисқа давр ичида амалга оширилди. Кўз ўнгимизда янги ва замонавий Нурота чирой очди. Нурота узоқ йиллик уйқудан уйғонган гўзал малакларни эслатади. Бу гўзал масканга келаётган зиёратчилар оқими кундан-кунга ортиб бораётир.

Нуротани соғинганларнинг қадамларига ҳасанотлар бўлсин!..

Зиёратга келганлар яхши биладиларки, бу муқаддас заминга қадам босишингиз билан руҳингиз яшашиб, енгил тортади, вужудингизни покланиш туйғулари қамраб олади, қалбингиз илоҳий лаззатлар билан юксала бошлайди. Юрагингизга тоза ниятлар оппоқ қор мисол ёғилади. Оллоҳнинг муборак каломи тилингизда тўхтовсиз айланади. Оллоҳнинг улуғ ва бетакрор номи билан зиёратни бошлайсиз: Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм.

Зиёрат завқидан, муқаддас Қуръон тиловатларини эшитиб, бошқа одамга айланасиз. Вужудингиз аста-секин паға-паға, оппоқ булут мисол ёғилиб кираётган Чашма нури билан тўлиб-тошади. Томирларингизда Чашма балиқлари оҳиста сузиб юрганини ҳис қиласиз. Бу беозор балиқлар барча зиёратчиларнинг

пок ниятларини илоҳий манзилларга етказувчи эзгулик эканига ишонасиз.

Нур қалъаси ҳақидаги тарихий ҳақиқат ҳамда кўп асрлик афсона ва ривоятлар тарихчиларни ҳайратга солиб келади. Улардан айримлари Нурота Бухоро ва Самарқанддан қадимроқ деб афсона айтсалар, айрим олимлар эса илмий хулосаларга таянадилар. Келажакда Нурота ва унинг ҳудудларида жиддий археологик тадқиқотлар олиб бориш ва бу илмий изланишлар, чуқур ўрганишлар натижасида Нурота шаҳрининг ёшини аниқлаш имкони бўлар...

Нурота – қадим ва навқирон, сирли ва сеҳрли, маданий ва маърифий диёр сифатида инсониятни мудом ҳайратга солиб келаётир. Уни ҳайратлар маскани деб аташга арзийди.

Нурота – буюк ипак йўлида жойлашган муқаддас шаҳар ва дунёнинг йирик мамлакатларини боғлаб келган тарихий шаҳар бўлиб қолаверади.

Нурота – буюк қадим шаҳарлар Самарқанд ва Бухорони бир-бирига боғлаб келаётган ва улар ўртасида зиёрат кўприklarини мустаҳкамлаб турган гавҳар шаҳар вазифасини шараф билан бажараверади.

Нурота – азал-азалдан қаҳрамонлик ва жасорат тимсоли бўлган енгилмас ҳамда қудратли шаҳар сифатида тарих саҳифаларига муҳрланган. Нур қалъасини бирор-бир душман эгаллай олмаган. Машҳур археолог Я. Ғуломовнинг ёзишича: “Нур қасри эрамиздан бурунги йилларда қурилган”. Машҳур сайёҳ Ҳ. Вомбери эса: “Чингизхон кўшинлари Нурга яқинлашдилар... Улар шаҳар атрофидаги ўрмонлардан дарахт кесдилар, нарвон ясадилар, шаҳар деворларига қўйдилар. Лекин фойдаси бўлмади...” – деб ёзган.

Нурота – сабр замини. Душманлар кўп бора уни камал қилиб, афсуски, бўйсундиrolмаган. Нуроталикларни босиб олиш осон бўлмаган.

Нурота – буюк Амир Темурнинг муборак қадамлари теккан табаррук замин. Шарафиддин Али Яздий “Зафарнома” асарида ёзишича, у киши Чашмадан сув ичган.

Нурота бизни ҳар доим, ҳар куни комиллик, руҳий поклик, қалбий тозалик ва маънавий етуклик зиёратига чорлайверади, чорлайверади...

Назаримда, руҳий ва маънавий покланишнинг энг ибратли ва тўғри йўллари Нуротада бирлашади. Билиб-билмай қилган гуноҳларимизнинг тавба бекаати ҳам Нуротадир. Катта-кичик гуноҳларимизни чин қалбдан, пок юрак билан астойдил сўраб, тавба қилсак, Оллоҳнинг даргоҳи кенг, албатта, кечиради.

Фаридиддин Аттор дейдилар:

*Тавба қил этган гуноҳингга ҳамон,
Тавба эшиги очиқдур ҳар замон...*

Агар тавба қилганларнинг кўзёшлари бир жойга тўпланганда эди, Нурота уммоннинг остида қолиб кетарди. Тавба-тазарру ёшларидан тоғлар чўкар эди.

Нурота – дардқаш маскан. У инсон қалби, танаси ва вужудидаги дардларга, хасталикларга, оғриқларга ҳамиша малҳам бўлиб келаётган табиб шаҳар.

Нуротага қалби яралар, ақлий жароҳат етганлар, руҳий қийноқларда азоб чекаётганлар нажот истаб, илоҳий мадад истаб келадилар. Улар Яратгандан илтижо қилиб, ўз дардларига астойдил шифо сўрайдилар. Аллоҳимга чин дилдан, кўзларида ёш билан илтижо қиладилар ва Аллоҳнинг инояти билан аксарият зиёратчилар дардларидан форуғ бўладилар.

Буюк алломалардан бири Абу Ҳомид Ғаззолий ўзининг “Мукошафатул қулуб” (“Қалблар кашфиёти”) асарида шундай ёзади: “Албатта, Аллоҳнинг зикри (барча нарсадан) улуғдир” (Анкабут, 45)...

Аллоҳ таоло қудсий ҳадисда бундай марҳамат қилади: “Бандам Мени ўзи зикр этса, Мен Ўзим ҳам уни зикр қиламан. Жамоатда зикр қилса, Мен ҳам уни ундан яхшироқ жамоатда зикр этаман. У Менга бир қарич яқинлашса, Мен унга бир қадам яқинлашаман. У Менга бир қадам яқинлашса, Мен унга бир қулоч яқинлашаман. Менинг йўлимга кирса, Мен унинг тилакларини тез ижобат этаман”.

Аллоҳни зикр этиш, ёд этиш бахти бизларни ҳеч қачон тарк этмасин!..

Яна бир ибратли ният ҳақида ёзмасак бўлмас.

– Ўшанда ўн-ўн бир ёшларда эдим, – деб ҳикоя қилади укамиз Назиржон Ражабов, – отам раҳматлик мени ярим тунда уйғотиб, машинада Нуротага бориб келамиз, дедилар. Машинага иккита фляга солдилар. Ғира-ширада йўлга тушдик. Тонг оқараётган пайтда Нуротага етиб бориб, зиёрат қилиб, иккитга флягани чашма сувидан тўлдириб, яна Жалойирга қайтдик. Тўғри амаки бобомнинг уйларига бордик. Кейин билсам, у киши кечқурун 85 ёшида оламдан ўтган экан. Бу ҳақда дадам хабардор бўлган экан. Бобом ҳаётлик вақтларида дадамга: “Мен ўлсам, Нуротанинг сувига ювинглар. Ўшанда сувни сан олиб келасан”, – деб васият қилган эканлар...

Нуротага яқин ва унинг яқинида яшайдиган айрим инсонлар Нуротага қўйган меҳр-муҳаббати, ихлоси туфайли юқоридагига ўхшаш васият қилдилар. Улар Аллоҳнинг даргоҳига ҳам покланиб боришни истайдилар.

Ҳақиқатан ҳам, Нуротага беморлар чин дилдан шифо истаб борадилар. Бефарзандлар Худойимдан астойдил ёлвориб тирноқ сўрайдилар. Аллоҳимнинг инояти билан бу илтижолар ижобат бўлганига, бу илоҳий мўъжизаларга ҳаммамиз гувоҳ бўлганмиз.

Нурота зиёрати биз, ғофил бандаларни ғафлат уйқусидан уйғотади. Сўқир кўзларни маънавий нур-

лари билан очади. Сабр-тоқатли бўлишга даъват этади. Буюк сабрнинг сирларидан сабоқ беради. Кўпроқ яхшилик қилиш, барча ёмонликлардан қочиш, золим ва зулмкор бўлмасликдан қайта-қайта огоҳ этади. Очкўзликдан, порахўрликдан, таъмагирликдан қочишга, нафсни тийишга ундайди. Хуллас, қалбимизга ҳалоллик, меҳрибонлик, иймон, эътиқод, яхшилик ва ҳақиқат уруғларини экади.

Нурота зиёрати ҳамиша Аллоҳ қалбимизда эканлигидан бизларни огоҳ этиб туради. Бу зиёратни одамнинг покланиш каъбаси десак, асло янглишмаймиз.

Нурота зиёратларида буюк ҳикматлар яширин. Бу ҳаётий ва ибратли ҳикматларнинг мағзини чақиш учун саҳифа-саҳифа китоблар битмоқ керак бўлади. Бунга қаламнинг кучи етармикан?!

Яна Абу Ҳомид Ғаззолийнинг юқорида тилга олинган “Мукошафатул кулуб” (Қалблар кашфиёти) асаридан шундай ибратли сатрларни эсга оламиз: “Пайғамбаримиз (саллаллоҳу алайҳи васаллам)нинг марҳаматларига оид баъзи ҳадисларда шундай дейилган. “Умматимнинг саралари ўқиган намозлари ва тутган рўзаларининг кўплиги билан эмас, қалбларининг тозалиги, кўнгилларининг кенглиги ва барча мусулмонларга марҳаматли бўлишлари билан жаннатга кирадилар”.

Нурота зиёратлари ҳамиша бизларга “қалбларнинг тозалиги”дан, “кўнгилларнинг кенглиги”дан ва “барча мусулмонларга марҳаматли бўлиш”дан мангу сабоқлар бераверсин, ҳаётий ва маърифий ҳикматлар сўзлайверсин! Чунки Нуротани ҳар ким ўзича яхши кўради ва севади. Ҳар ким ўз нияти ва орзусига қараб зиёрат қилади. Ҳар кимнинг юрагида ўз Нуротаси бор...

Илоё, Нурота зиёратлари Яратганнинг даргоҳида қабул бўлсин!

ОЙДИН ҚЎШИҚЛАР

Сиз сўлим ва гўзал Бўстон қишлоғини биласизми? Хожайи Бўстон қабрларини зиёрат қилганмисиз? Дарвозаси зулфинида ўн тўрт боланинг бармоқ излари бор. Новача тўпаридаги мўъжизаларга тўла сирли ҳовлини-чи? Ариқча бўйида қоратоллар зангори гулхандай шовуллаб ётадиган Магалак тўпари ҳақида эшитганмисиз? Ванғозию Тошрабоддан, Ғардиёну Арабондан тиллодай товланиб турган арава-арава узум келишидан хабарингиз борми? Кўҳна тарих саҳифаларидан ўрин олган Шаҳривайронтепа харобалари ҳақида хабардормисиз? Бир арава хотин-халаж, бола-бақра Муллатош қишлоғи зарангларидан ўтиб, Зармитандаги Шўробод қишлоғига тўйга борганлари тўғрисидаги бетакрор завқ-шавқлар, урф-одатлар ҳақида мазза қилиб ўқиганмисиз?

Бу ҳайратли ва ҳаяжонли воқеа-ҳодисалар Қизилтепа масканида бўлиб ўтган. Қизилтепа Бухоро билан жондош, Ғиждувон билан елкадош, Кармана билан дилдош, Нурота билан сирдош... Қизилтепа адабиёти-мизга Тошпўлат Ҳамид, Душан Файзий, Тожи Қораев, Умид Сатторов, Саъдулла Аҳмад, Жаҳонгир Исмоилов, Азиз Саид, Ҳалима Аҳмад сингари таниқли ижодкорларни етказиб берган табаррук диёр. Ушбу ижодкорлар орасида яна бир ёрқин ва ойдин юлдуз борки, бу юксак истеъдод эгаси Ўзбекистон халқ шоири Ойдин Ҳожиева бўладилар.

Юқоридаги саволларга Ойдин Ҳожиеванинг “Тонг туҳфалари” китобидан теран жавоблар топасиз – шорнинг “Саломнома” шеърида шундай сатрлар бор:

*Шафтолизорлар-ай, пушти аланга,
Шуъласидан қочди қишнинг зоғлари.
Ғойибдан бир хабар келмишди менга:
Чорлаётир мени Бўстон боғлари...*

*Қайда бўлсин фақат ойдин сўз айтдим,
Шаънингни бамисли чанқовуз, айтдим.
Мен, Ҳожи бобонинг супрақоқдиси
Ой бориб, бағрингга ёруғ юз қайтдим!*

Бу гал Ойдин Ҳожиева ўқувчиларга тақдим этган “Тонг тухфалари” китобида “ойдин сўз”ни шеър тилида эмас, жозибадор наср тили билан куйлайди.

Ойдин опани адабиёт мухлислари машхур шоира сифатида билишади, ардоқлашади ва ҳамиша севиб мутолаа қилишади. Опамизнинг “Шабнам”, “Мен севган қўшиқ”, “Наво”, “Тароват”, “Паноҳим”, “Шом шуълалари”, “Тўрт танҳо” сингари китоблари аллақачон халқимизнинг маънавий мулкига айланган. У кишининг серқирра, сермазмун ва теран ижодини йирик адабиётшунослар, устозлару мухлислар муносиб баҳолаб келишмоқда.

Академик Наим Каримов ёзганидек: “Шеърят дигерига шуълалар сочиб турган машхур шоиралар даврасида Ойдин Ҳожиева ўзини бахтли ижодкор деб сезади. Ахир, юлдузлар даврасида шон-шуҳратни сақлаб туриш осонми? Бунга эса ҳақиқий талант эгасигина муяссар бўлади”.

Ойдин Ҳожиеванинг “Тўрт танҳо”, “Тонг тухфалари” сингари насрий асарларини хузур қилиб ўқиганимдан сўнг, агар Ойдин опа прозада ёзганларида ҳам зўр ёзувчи бўлар экан, деб ўйладим. Аслида ҳам шундай.

Сиз ҳам “Тонг тухфалари”ни ўқиб чиқсангиз, шундай хулосага келишингиз табиий. Биз машхур ижодкорларнинг болалиги ҳақидаги қизиқарли асарлари-

ни меҳр билан ўқиганмиз. Ойдин Ҳожиёванинг болалиги тўғрисидаги ёрқин ва ойдин хотираларга бой ушбу китоби ҳузурбахш қўшиқдай ўқилади. Бу дилбар қўшиқ гоҳ қувонч, гоҳ изтиробли авжларда янграйди. Энг муҳими, “Ҳовлимиз Новача тўпида, – деб бошлайди ажойиб саргузаштларга, ғаройиб воқеа ва ҳодисаларга бой хотираларини “Патила сочли қизалоқ”. – Иморатлар кунгай қурилган. Бир ёқ пахса девор Наврўз Қоранинг, бир томони нўғай Акберовларнинг, бир қаноти эса Одил Бўроннинг деворига туташ. Кунчиқар этагида томорқа. Ёзда буғдой пишади. Мен ҳўп қўшиб, хирмон янчганларини томоша қиламан. Катта супамиз бор... Супамиз ёзда пешинлари мисдай қизиб кетарди. Соя йўқ. Дарахт йўқ. Оёғим жиз-жиз куяди. Уйимиз иккита: бири етти болорли, бири беш болорли, ўртада майдонча...” Қуйма тасвирлар давом этади: “Юлдузлар олтин дарахтнинг меваларидай осилиб турарди. Улар сирли, салобатли. Юлдузлар ҳар кеч чиқишар, мен уларга термула-термула уйқуга кетардим. Ёнимда онам. Қўйлақларидан тандир иси келарди... Юлдузлар кўкнинг олтин тугмаси... Деворлардан кадипалаклар “мўралаб”, сап-сарик ошқовоқлари лўла болишга ўхшаб қўринарди. Молхона томларида ғўзапоялар саржиндай тахланиб ётарди...”

Бундай аниқ ва тиниқ тасвирлар занжирдай боғланиб кетган бўлиб, китобнинг асл мағзини ташкил этади.

“Ўша Наврўз куни, ўрик гулларига бурканган тонгда туғилган қизалоқ – Ҳожимурод бобонинг супрақоқдиси, Тошбиби холанинг ўн олтинчи дўнг пешона чақалоғи мен бўламан”, – дейди муаллиф ва исмини отаси “Ойдиной” деб қўйганлигини фахр-ифтихор билан ёзади: “Яна битта нонхўр кўпайди. – Арпа ва кунжара еб, шишиб, қорни тарс ёрилиб ўлаётганлар тобутини кўтариб эзилган елкасини офтоб тутгандай бўлди.

– Бибинарзи. Бунингнинг пешонаси дўнг экан, супрақоқди бу. Эломонлик бўлиб, ойдинликка чиқайлик, илойим. Отини Ойдин кўяман, – деди ота хомушгина термулиб турган онага.

– Айтганингиз келсин, отаси. Ойдинликка чиқайлик, илойим!!!”

Ота исм қўйиб, астойдил Худодан сўраб, яхши ният қилган экан. Унинг ҳаёти, умри ва ижод йўли ОЙДИН бўлди. Халқимизнинг толеи ойдин фарзанди бўлиш насиб этди. Ушбу хотиралардан аёнки, ойдинлик унинг тақдирига битилган экан.

Ҳар бир фаслнинг тароватини, хуснини, ранглари, об-ҳавосини майиздаккина Ойдин қизалоқнинг нигоҳи, тасавури, туйғулари орқали кўрамиз. У гўё истеъдодли расомдек бетакрор манзараларни чизаверади, чизаверади. Унинг маҳорат қалами билан чизилган бетакрор манзаралари ўқувчини ҳайратга солаверади:

“Сутдай кеча. Илиқ шамол эсади. Баланд том тепасида олтин дарахтдай осмон эгилиб туради. Шохларида юлдузларми, оқ олмаларми? Бунча кўп? Дурдай-дурдай юлдузлар нимага ўхшайди экан-а? Онам кулганларида кўзлари шунақа чарақлайди. Ҳа-я, тишлариям оппоқ! Кўзларидан юмшоқ нур юзларимга қўйилади. Кўйлақларидан-чи, нон иси келади...”

Ёки қўйидаги ноёб тасвирга эътибор қилинг:

“Эрталаблари остонада туриб ташқарига тикиламан: ў-хў, дунёни қор босибди-ку! Эшик олдида қўйилган челакда қор нишолдадай кўпириб ётади. Онам унга тегманглар, деб тайинлайдилар. Қор эриб, тип-тиниқ сувга айланди. Кейин онажоним сочини ювадилар, узу-ун бўлади!..

Биринчи қорнинг майин ва бахмал нафасларини тинглайман.

Онамнинг енгил қадамлари қор салтанатида ғичирлайди...”

Китобнинг “Болалик байрамлари” бўлимини ўқиганда киши кўз олдига болаликнинг беғубор ва қайтарилмас лаҳзалари намоён бўлаверади. Ушалган-ушалмаган орзулар, қувончлар, тугунлари ечилмаган армонлар кино тасмасидай бир-бир ўтаверади. Юраклар тўлиб-тошади. Кўнгил йиғлайди. Армон бешиги оҳиста чайқалади.

Ойдин Ҳожиева тасвирлаган болалик байрамлари юракларни забт этадиган дард тўла насрий дoston. Биргина ҳайит байрамининг тафсилотларини муаллиф соғинч билан шундай баён қилади: “Карнай, сурнайлар, хуштаклар, бозбараклар, атторларнинг минг турли ипаклари, сақич, хунармандларнинг ғаройиб санъати – элакдан тортиб бигизгача, офтобадан ёғоч тароққача кўчанинг икки тарафида терилиб ётади...

Ҳозир қишлоқларимизда бундай жозибали, тароватли байрамлар қани?”

Китобда бир қанча фожиали тақдирлар ҳақида ҳам армон билан ҳикоя қилинган. “Ихлос – халос” ҳикоясидаги Қаҳрамоннинг тақдири ўқувчини ларзага солади. Уни кўзёшисиз ўқиб бўлмайди. Бу йигит тўрт ёшида оғир касал бўлади. Она бечора елиб-югуриб, бир жўгичанинг ёрдами билан болани асраб қолади... У соғ-омон вояга етиб, катта йигит бўлади. Афсуски, йигирма беш ёшида армияга бориб, суяк сили бўлиб қайтади. Бу оғир дард уни ҳаётдан олиб кетади. Унаштириб қўйилган қизининг висолига етолмайди. Жанозадан олдин “чимилдиқ қуриб йиғлаб-йиғлаб “Ёр-ёр” айтишди...”

“Хожайи Ўбон каромати” ҳикоясида эса Фарида исмли келинчакнинг хаёлоти бўлиб қолгани ҳақида “Дўхтирларга зир югуришди. Дори-дармон беришса, келинчак оғзига ҳам олмади. Фолбин ва қушночларга олиб боришди, уларни хушламади”. Яратганнинг мўъжизаси билан Хожайи Ўбондаги чиллахонадан шифо топади. Келинчак отдай бўлиб кетди. “Сутма-сут фар-

зандлар кўрди”. Воқеага муаллиф шундай изоҳ беради: “Болаликда гувоҳ бўлганим бу воқеани унутолмайман. Муқаддас руҳлар қудратига ишонгим келади бугун”.

Яна бир самимий мисралардан иборат “Тўйхона” ҳикояси гўё лирик дostonдай юракларга тароват бағишлайди. Ҳақиқий ўзбекона тўй картинаси чинакам миллий рангларда яратилган.

Китобда турфа характерли одамлар, қиёфалар ҳаётий воқеалар, ҳангомалар орқали ёрқин очиб берилган. Масалан, соддагина Ҳамида холанинг ўғриларга пул санатгани, ашаддий ширахўр Рамазон жияннинг болаликдаги қилиқлари, мактаб муаллими қандай қилиб “Ланка домла” лақабини олганлиги, чиллак ўйиннинг ҳузурбахш лаҳзалари, болаликнинг орзу-ҳаваслари, илк ижоди – дастрўмолчалар соғинчини қаламга олади. Чироқларни хотирлар экан: “Пиликнинг тилларидан мўъжиза пайдо бўлади”, – деб таъкидлайди. “Қизғалдоқ” ҳикояси қаҳрамони Гулчеҳра исмли дугонасининг фожиали тақдирини гўё қизғалдоқ рангида ёзгандай, юраклар қон бўлиб ўқийсиз. “Келинчак”ни мунгли ва дардли муҳаббат кўшиғи, дегим келади. Муаллиф қаламидан шундай ўтли сатрлар тўкилади: “Хат худди дostonларда битилган севги қиссасидай узоқ, ҳаяжонли эди. Сўзлари дурдай тизилган, ошиқнинг бағри эзилган, уни тинглаган келинчакнинг кўнгли бузилган, кўзларидан маржон ёшлари узилган...”

“Она” ҳикоясини ўша оғир йилларнинг, нонга зор бўлган даврларнинг мунгли мадҳияси дейиш мумкин. Онанинг нурли сиймоси маҳорат билан чизилган: “Онам баланд бўйли, қорамағиздан келган. Тишлари садафдай оппоқ, гуручдай тизилиб туради. Овозлари майин, эртак айтсалар сеҳрланиб, бу дунёни унутиб, эртак қасрида кезгандайман... Онам сахархез, озода, камсукум. Ҳар бир ҳаракатларида бир байтгина кўшиқ тўқиб ташлайдилар, хуш-хушонлик билан юмушга уннайдилар...”

Она ўтди. Унинг тандир кифтида турадиган рапидаю енгчалари, қозон тепасида осиглиқ ёғлоғисию сирқитилган ёғ соладиган мой хурмача унут бўлиб кетди. Ой гардишидай қават-қават патирлари тушга айланди...

“Ҳожи бобо” ҳикоясида эса отанинг сурати чизилади: “Отам, десангиз, жуда ғайратли, жаҳллари тез, шўтқари-ҳазилкаш эканлар... Онам бетоб бўлиб қолсалар, отам ғарса-ғарса хамир қориб, тандир солади. Соқолларини оқ чорсида ўраб олиб, нон ёпади...”

“Болалик байрамлари” армон ранглари билан суғорилган “Бозургони” ҳикояси билан тугайди. Унда шундай соғинч сатрлари бор: “Бу менинг олти ёшимдаги ҳайратларим, тасаввурларим... “Бозургони” қатларида менинг соғинчим, дийдорига тўймай қолган отамни кўмсаш туйғулари ғунчалаб ётаркан...”

“Тонг туҳфалари” китоби, Абдулла Қаҳҳор ибораси билан айтганда, “завқ-шавқ билан” ўқилади. Унда кўҳна Бухоро ва унинг атрофидаги туманлар, қишлоқларда асрлар давомида йўқолмай келаётган ноёб урф-одатлар, умрбоқий анъаналар, жонли воқеалар, бахтли, бахтсиз тақдирлар, бетакрор ибратли ҳодисалар юксак истеъдод билан ёзилган. Уларни қишлоқ ҳаётининг маънавий-маърифий қомусига ёрқин чизгилар дейиш мумкин. Ушбу китоб ўқитувчилар, маънавият ва маданият ходимлари, этнографлар, тарихчилар учун ҳам жуда қизиқарли маълумотларни беради.

Ойдин Ҳожиёвнинг гўзал ва бетакрор шеърлари каби насрий асарлари ҳам қўшиқдай ўқилади. Уларни бир тиниқ, тоза ва ойдин қўшиқлар деб атагим келди.

Ўзбекистон Қаҳрамони Озод Шарафиддинов Ойдин Ҳожиёвнинг серқирра ижоди ҳақида ёзган “Меҳр толасидан эшилган шеърят” номли мақоласида шундай дейди: “Ойдинхон нафақат шоира, балки иқтидорли адиба ҳам экан. Албатта, мен унинг наср ёзишидан

ҳам хабардор эдим – авваллари ҳар хил матбуот саҳифаларида унинг ҳикоялари, лавҳалари, очерklarини бот-бот учратиб туриш мумкин эди. Мана, у яқинда “Паноҳим” деган китобида шуларнинг ҳаммасини эмас, атиги бир қисмини бўлса-да, тўплаб, нашр қилдирди. Уларни кўриб чиқиб, бир нарсага тан бердим – ҳа, Ойдинхон адиба сифатида пишиб қолибди – унинг насрда ҳам бемалол қалам тебратиши учун етарли асос бор: биринчидан, у бугун ҳар қандай асарга материал бера оладиган етарли ҳаётий тажрибага эга; иккинчидан, Ойдинхоннинг насрбоп тили бор экан, у рангларни, оҳангларни, қиёфаларни аниқ кўради ва уларнинг аниқ тасвирини қоғозга туширади. Ниҳоят, учинчидан, унинг услубида шунақа бир ёқимли самимият ва табиийлик мавжудки, бу хислатлар ижодда муваффақиятнинг биринчи гаровидир”.

Азиз китобхон! Сиз ҳам “Тонг туҳфалари” китобини ўқиб чиқсангиз, албатта, “Ойдинхон нафақат шоира, балки иқтидорли адиба экан” лигига ишонасиз.

Ойдин опа!

Ушбу лаҳзаларда муҳтарам устозимиз Иброҳим Ғафуровнинг 80 йиллиги муносабати билан Қизилтепада бўлиб ўтган ижодий учрашувда устоз айтган дил сўзлари ёдимга тушди:

“Қизилтепаликлар мард, жўмард, бағрикенг, меҳнатқаш, самимий ва олийжаноб инсонлар эканига аллақачон ишонч ҳосил қилганман. Бу ҳақида кўп ёзганман. Мен Ойдин Ҳожиевадай аёлни, истеъдодли шоирани етказиб берган Қизилтепа заминига ҳамиша таъзим қиламан”.

Бундай самимий меҳр-муҳаббат жўш уриб турган дил изҳорини фақат Устоз айта олади.

Умрингиз узоқ, ижодингиз равнақ топиб бораверсин, улуғ устозимиз билан илоё қўша қаринглар, опажон!

ЭШМУРОД БОБО ҲИКМАТЛАРИ

Инсон умрининг зийнати – ҳикмат. Шу боис у ҳаёти давомида ҳикмат излаб яшайди. Халқ ибораси билан айтганда: “Ҳикмат – ибрат учун пойдевор”.

Кимдир ҳалол меҳнати, касб-кори, кимдир илми, ижодий фаолияти, яна кимдир мустаҳкам имон-эътиқоди, букилмас иродаси, ибратли жасорати билан ҳикмат яратишга интилади. Бундай ҳикматни бировлар ҳалол меҳнати туфайли ҳаётдан топади, бировлар эса тополмай овора бўладилар, умрларини бекор ўтказадилар. Бундайлар учун ҳикмат – сароб бўлиб қолади.

Ана шундай ҳаётдан ҳикмат излаган улуғ ва фидойи инсонлардан бири Навоий вилоятининг Кармана туманидан Эшмурод бобо Ҳотамов бўлади. Бу меҳнаткаш деҳқон ва бағрикенг инсонни жалойирликлар яхши биладилар, ҳурмат қиладилар ва қадрлайдилар.

У киши ҳаётнинг энг ширин лаззати ва неъматларини меҳнатдан топган. Эшмурод бобонинг қўлига кетмон олмаган, кетмон билан сирлашмаган, суҳбатлашмаган куни йўқ ҳисоб. Ишламаган кунини ўтган умри ҳисобига қўшмайди. У ҳар гал ўзи ювиб, тозалаб қўйган кетмонини завқ билан олиб, томорқага кириб, энг аввало, ерга салом беради. “Бисмиллоҳ” деб кетмонни кўтаради. Кетмон Эшмурод бобонинг қўлида қушдай учади, ерга меҳр билан ботади. Кетмон тафтида тупроқ ундай эланади. Етилган ҳароратли бағрини қадаладиган уруғга тайёрлайди. Ер гоҳ сабзи, гоҳ пиёз, гоҳ турп, гоҳ картошка, борингки, экиладиган

сабзаёт ва полиз экинлари уруғларини тезроқ бағрига олишни меҳр билан орзиқиб кутади гўё.

Ҳовлидаги томорқага бирор нарса эккан чоғида Эшмурод бобо юрак-юракдан хурсанд бўлади. У уруғни ерга меҳрини қўшиб қадайдди. Алишер Навоий бобомиз айтганидек: “Деҳқонки, дона сочар, ерни ёрмоқ била ризқ йўлин очар”.

Эшмурод бобо бу уруғлардан мўл ҳосил олишни кутади, ердан ҳикмат ахтаради. Юраги ер меҳри билан тўлиб-тошиб кетганида хаёлидан шундай миннатдор ўйлар кечади: “Ҳў, она ерим! Ота-бобомдан қолган муқаддас тупроғим. Бобомни боққан, отамни едирган-ичирган сахий томорқам. Менинг ҳам ризқи насибам сендалигини биламан. Ҳали фарзандларим, набираларим ҳам сахий тупроқларингда етишадиган ширин-шакар ҳосилларингдан баҳраманд бўлишига ишонаман.

Сен Оллоҳнинг биз одамларга ҳадя этган мангу сазоватли дастурхонисан, ризқи-рўзисан. Сен бор экансан, инсоният оч қолмайди, сен бор экансан, ҳаёт ҳамиша давом этади...”

Турмуш ўртоғи Ойсара биби Эшмурод бобони қачон уйида йўқотиб қўйса, албатта, томорқадан топади. Қўни-қўшнилари, қишлоқдошлари ҳам қачон сўраб келмасин, бобони қадрдон томорқасида учратади. У киши баъзан кетмонга суяниб ҳордиқ чиқараётган бўлади. Баъзан ўзи экиб, вояга етказган дарахтлари билан “суҳбат” қуради. Нигоҳи ҳамиша ерда...

Бир гал Навоийга хизмат сафари билан борганимда, хонадоннинг яқин дўстлари Мамасоли Ўролов ва Баҳриддин Ёқубов билан бобо ва бибини зиёрат қилгани Жалойирга бордик. Борсак, дарвоза берк. Тақиллатдик, ҳеч ким очмади. Кейин ҳовлининг ён томонидаги пастгина эшикни итарган эдик, очилди. Ҳовлига кирсак, узун томорқанинг этагида Эшмурод бобо берилиб ер чопаетган экан. Ёнларига бориб, қу-

чоқлашиб кўришдик. У кишидан майин ва ёқимли сазий ер ҳиди келди, бебаҳо ҳид. Ерни севган одамнинг ҳиди тоза бўлади.

Эшмурод бобо болалиги, отаси ва бозор ҳақидаги унутилмас хотираларини шундай бошлади:

– Эрталаб кўшни Пахтачи Султонободнинг бозорига бордим. Яхши бозор. Гавжум. Худоба шукр. Кармана, Султонобод бозорларига бориб тураман. Биласизми, болалигимдан бозорга меҳрни отам уйғотган. Отам – Ҳотамов Абдуқаҳҳор ҳам зўр деҳқон бўлган, ҳам зўр бозорчи ўтган. Раҳматлик жуда ҳалол инсон эди, бировнинг бир тийинига хиёнат қилмай, бу дунёдан ўтиб кетди. Бизни ҳам ҳалол, тўғри ва имонли қилиб тарбияладилар. Отам “Бозорда бир-бирингизга хиёнат қилманг, хиёнат баракани учиради” ҳикматиға амал қилиб яшадилар. Эсимни таниганимдан буён дастурхонимиздан ҳалол луқма аригани йўқ. Мен ҳам болаларимни шундай тарбияладим. Отам колхозда бригадир бўлган. Уруш йиллари Кемеровада шахтада ишлаган. Мени 1958 йилда уйлантириб қўйди. Бир ёнимда Ойсара янгангиз, бир ёнимда отамнинг 12 гектардан иборат звено ери ва қўлимда кетмон билан оила қувончу ташвишлари бошланган. Шунга ҳам 60 йилдан ошди.

Олтмиш йилдан буён кетмонжонни қўлимдан қўймайман. Кетмон менинг дўстим, қадрдоним, сирдошим, дарддошим. Кетмонга меҳрни отамдан ўрганганман. Отам раҳматли 90 ёшда оламдан ўтдилар. Лекин қўлларидан кетмон тушгани йўқ. Ниҳоятда ҳалол инсон эди. Гарчи мактабда тўлиқ ўқимаган бўлсалар-да, математикани кучли биларди. Айрим ўқитувчилардан зўр эди. Бозорга борганларида махсус вагонда ётганлар. Савдо қилган бозорчи йигитлар кечкурун кинога ё дискотекага борсалар, ёнидаги пулларини отамга қолдириб кетган. Отам бир санашда кимнинг пули қанча эканлигини эслаб қолиб, эгасига шундоқ қайтариб

берган. Отамнинг ўта ҳалол инсонлигини ҳозир ҳам у кишини билганлар ҳурмат билан гапириб юрадилар...

Эшмурод бобонинг отаси ҳақидаги нурли хотираларини, меҳрли сўзларини эшитиб, ҳазрат Алишер Навоийнинг ушбу боқий мисралари ёдга тушади:

*Фарзанд ато қуллуғин чу одат қилғай,
Ул одат ила касби саодат қилғай.
Ҳар кимки, атоға қўп риоят қилғай,
Ўғлидин анча бу иш сироят қилғай.*

Яъни, фарзанд отасига қуллуқ қилса, шу иши билан саодатга эришгай. Ҳар кимки отасига хизмат этса, ўз фарзанди ҳам унга хизмат қилади, дейди буюк шоир. Улуғ бобомизнинг яна бир шундай ибратли ҳикматлари бор: “Отангнинг ҳаққини бажо келтир, болангдан қайтади”. Ушбу шеър ва ҳикмат гўё Эшмурод бобога атаб ёзилгандек, у киши бир зум жим бўлиб қолди. Пиёладаги кўк чойдан ҳўплаб, суҳбатни яна давом эттирди.

– Асл касбим сув назоратчиси. Самарқанд гидрометеорология техникумини сиртдан тугатиб, 1963 йилдан 1999 йилгача Кармана туман сув хўжалиги бошқармасининг “Касоба” канали бўйича назоратчи вазифасида ишладим. Бўш вақтимда деҳқончилик қилардим. Ҳовлимизда етиштирилган турли маҳсулотларни отам Зарафшон, Учқудуқ шаҳарларига элтиб сотарди. Отам овора бўлиб юрмасин деб юкни эрталаб “Нива” машинасида гоҳ Зарафшон, гоҳ Учқудуқ бозорига олиб бориб берардим. “Нива” бақувват машина, қанча юк боссангиз кўтаради. Чўл йўлига чиқиб олганидан сўнг, роса газни босардим, машина жонивор ҳам кийикдай учарди...

Суҳбатни Ойсара опа Ҳотамова давом эттирди:

– Бу кишининг хонадонига 18 ёшимда келин бўлиб келганман. Икковимиз ҳам пахтани яхши терардик. Бу киши илғор теримчи эди. 100–150 килодан ошириб

пахта терарди. Ўша пайт ҳовлимизда 17 бош қорамолимиз бор эди. Уларга ҳам ўз вақтида овқати, сувини бериб ўзимиз қарардик. Иш кўплигидан туғруқхонага боролмасдим. Бир ўғлимни пилла боқиб туриб, биттасини сабзи ўтоғи пайтида далада туғиб кўйганман. Бирорта болам туғруқхонада туғилмаган. Худога шукур, ҳамма болаларимиз соғ-саломат катта бўлдилар...

Ҳозир одамлар орасида меҳр-оқибат кўтарилиб боряпти. Оиланинг устуни меҳр ва тарбия. Ака-укалар, сингиллар бир-бирига ёқа-енг бўлишлари керак. Худога шукур, фарзандларим меҳр-оқибатли бўлишди.

Ёлғиз ўғил бўлган Эшмурод бобо билан Ойсара бибининг 8 нафар фарзанди бор. Қизлари – Ойниса, Муаззам, ўғиллари – Ҳасан-Ҳусан, Юсуфжон, Элдор, Ихтиёр, Сулфиддин. Улар турли касбларнинг эгалари, ҳозирда турли соҳаларда халқимизга, юртимизга ҳалол хизмат қиладилар. Шунингдек, бобо билан бибининг 20 нафар суюкли набираси, 8 нафар шириндан-шакар абираси бор. Улар бахтли сулоланинг чинорлари.

Бу оилада ҳамма меҳнаткаш ва бир-бирларига меҳрибон. Бекорчи йўқ. Мактабга бормасдан аввал меҳнат дарсларидан сабоқ олганлар. Улар дастлаб қўлларига иш қуроллари – кетмон, ўроқ, паншаха, тешани ушлаганлар. Биринчи ўқиган “китоблари” томорқа дарслиги бўлган. Томорқа орқали ер илмидан сабоқ чиқарганлар. Хонадоннинг бойлиги – меҳнат!..

– Тишимиз меҳнат билан чиққан, – дейди фарзандларидан бири, таниқли шифокор Юсуфжон Ҳотамов. – Отам бизларни эрталаб соат бешда уйғотардилар, мактабгача ишнинг бир қисмини бажариб, сўнгра дарсга кетардик. Мактабдан келиб, қолганини амалга оширардик. Меҳнат қилиб кам бўлганимиз йўқ. Меҳнат туфайли ҳаммамиз ўқиб, олий маълумот олдик. Бизларни меҳнатга ўргатган ота-онамиздан умрбод миннатдоримиз. Ҳозир ҳам отамнинг қўлларидан кетмон

тушмайди. Онам уйдаги келинлардан, биздан кўп иш қилади. Чумолига тиним бор-у, у кишига тиним йўқ. Шундай меҳнаткаш, самимий, меҳрибон ота-онамиз борлигидан биз, фарзандлар ниҳоятда фахрланамиз. Ҳар доим уларнинг дуоларини олиб юрамиз. Илоё, умрлари узоқ бўлсин!

– Табаррук отахон Эшмурод Ҳотамов хонадони биз, санъаткорлар учун ҳам қадрдон, – дейди фахр ва ифтихор билан Ўзбекистон халқ артисти Эркин Комилов. – Бу пиру бадавлат оила билан танишувимизга Эшмурод отанинг ўғли – шифокор дўстимиз Юсуфжон сабабчи. Ҳамкасбларим Ўзбекистон халқ артистлари Ёқуб Аҳмедов, Ёдгор Саъдиевлар билан бир неча марта бу қутлуғ хонадонда меҳмон бўлганмиз. Ёдгор онахонни “Менинг ҳам онажоним” деб эъзозлайди. Эшмурод аканинг самимий суҳбатларини кўп тингланганмиз. Ойсара опа ёпган иссиқ нонлар, жалойирча ширин патирларнинг таъми ҳали-ҳануз оғзимизда. Улар ҳам Тошкентга меҳмон бўлиб келганларида Миллий театримиз спектаклларини мазза қилиб кўрадилар. Ҳавас қилса арзийдиган жуда аҳил, меҳрибон оила. Эшмурод акадаги ғайрат-шижоатни кўриб, мен ҳам бир парча ер олиб, боғбон бўлиб кетдим. Муборак ёшини нишонлаган Эшмурод акага узоқ-умр, сиҳат-саломатлик тилаймиз. Ойсара опамизнинг ҳам умрлари узоқ бўлсин. Иккови ҳам қўша қарисин.

– Ҳозир Ўзбекистонда Президентимиз раҳбарлигида олиб борилаётган катта-катта ишларни, ўзгаришларни кўриб, ғайратим жўшиб кетади, – дейди Эшмурод бобо. – Менинг ҳам бирор-бир ишга ёрдамим тегса қанийди? Баъзан телевизорда томорқасини қаровсиз аҳволга солиб қўйган дангаса одамларни, оилаларни кўриб асабим бузилади. Эсизгина ер увол бўлиб ётибди. Бу ишқемасликдан бошқа нарса эмас. Ернинг турган-битгани хазина-ку! Ер одамни тўйғазади. Рўзғор

тўкин-сочин бўлади. Айрим одамлар меҳнатдан қочиб дангаса бўлиб бораяпти. Ишەқмаслик катта иллатга айланыпти. Ахир, Президентимиз “Оддий одамларни бой қилсак, давлат ҳам бой бўлади” деб тўғриси айт-яптилар-ку! “Бир кун, бир соат фойдали иш қилайлик!” деган доно гапларининг мағзини чақайлик. Биз ёшларни кўпроқ меҳнатсеварликка ўргатишимиз керак. Шунда дастурхони тўкин-сочин, рўзғори бутун бўлади. Айрим тоифа ишەқмас одамлар борки, ҳайҳотдай ҳовлиси, 5–6 сотих томорқаси бўла туриб, дўконлардан, бозордан помидор, пиёз, картошка сотиб олади. Бундай дангасаларга ишла, десангиз, “касалман” дейди. Ишламаганидан сўнг касал бўлади-да. Меҳнат фақат топганини еб, қоринни тўйғазиб бой қилмайди. Аксинча, меҳнат – қадр-қимматини билганлар учун бир умрлик роҳат-фароғат, бемор кимсалар учун беминнат шифокор, камбағаллар учун сахий бойлик, дангасалар учун куч-ғайрат, боқимандалар учун ноз-неъмат тўла дастурхон, ёшлар учун беназир устоз, хуллас, меҳнат инсон умрининг зийнати. Камина одам меҳнатдан қочмаслиги, аксинча меҳнат сари интилишини, севишини жуда-жуда истайман. Аслида ҳаётнинг, умрнинг бебаҳо ҳикматларини инсон меҳнатдан топади. Меҳнат туйфайли олтиндан қиммат ҳикматларга эга бўлади...

Бу ҳаётий хулосалар аслида ҳали-ҳануз қўлидан кетмонини қўймай, қайноқ меҳнат билан 80 ёшини қаршилаган Эшмурод бобо Ҳотамовнинг қалбидан тўкилган ҳикматлар. Бу доно сўзлар бир умр кетмон билан ошно бўлган меҳнатқаш, сахий қўллар билан ўзининг, оила аъзолари ва фарзандларининг умр дафтарига битилган боқий ҳикматлардир. Булар, аввало, уқиб, англаб, амал қиладиган ҳикматлар. Ҳали Эшмурод бобонинг доно ҳикматларидан кўплаб ёш авлодлар сабоқ олишларига ишонамиз. Умрингиз узоқ бўлсин, ҳикматгўй бобожон!

КИТОБХОНЛИҚДАН КИМ МАНФААТДОР? ёки Навоийда туғилган ташаббус

Китобнинг инсон тафаккурини юксалтиришда, маънавиятини тарбиялашда қанчалар катта аҳамиятга эга эканлигини қайта-қайта эслаш ва таърифлаш ҳеч қачон ортиқчалик қилмайди.

Биз, ўтган 25 йил давомида китобдан узоқлашдик. Китоб бизга бегона бўлиб қолди. Китобдан қочдик. Оқибат қандай хунук ва ачинарли аҳволга олиб келганини ҳаммамиз афсус билан кўриб турибмиз.

Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев миллатни китоб ўқишга даъват этди ва мутолаа завқига қайтарди.

Бу бебаҳо ташаббус Навоийдан бошланди. У киши алоҳида таъкидладиларки: ҳар бир навоийликнинг уйида Алишер Навоийнинг китоби албатта бўлсин! Бу сўзларда қанчалар теран ҳикматлар бор...

Лекин китоб ўқишга бўлган қизғин жараён ҳамон изга тушиб кетмаётир. Ҳамон китобга бегонасираб қараш ҳолатлари учраб турибди. Шу ўринда ҳақли саволлар туғилади:

Китобхонлик нима? У қандай шаклланади?

Қўлида китоб кўтариб юрганнинг ҳаммаси китобхонми?

Ҳақиқий китобхон билан шунчаки китобсеварни қандай фарқласа бўлади? Айтайлик, кўп китоб ўқиган одам ашаддий китобхонми ёки танлаб-танлаб ўқиганми?

Автобуста, метрода, поездда китоб ўқиб кетаётганларни ҳам ҳақиқий китобхонлар сафига қўша бўладими?..

Саволларни яна давом эттириш мумкин. Лекин бу билан китобхонликка аниқ ташхис қўйиш жуда қийин. Китобга чин ошно бўлиш жараёни осон кечмайди. Кимдир болалигидан, кимдир ўсмирлигидан, яна кимдир улғайганида китобга меҳр қўяди. Умуман, китобни севиш, унга меҳр қўйишда ёшнинг аҳамияти йўқ. Хуллас, китобхонлик жараёни ҳар кимда ҳар хил кечади.

Кимдир битта китобни ўқиб, кимдир тўрт-бешта китобни ўқиб унга меҳр қўйиши мумкин.

Гап яхши ва доно китобларга ошно бўлиш ҳақида кетаётир. Дуч келган китобни тартибсиз ва палапартиш ўқиш ҳақиқий китобхонликка кирмайди. Шундай китобхонлар бор: бири енгил-елпи эртактарни, бири саргузашт асарларни, яна бири олди-қочди мавзуларда ёзилган китобларни ўқиб, “бир кунда ёки бир кечада ўқиб чиқдим” деб мақтаниб юрадилар. Агар ўша китоб ҳақида сўрасангиз, у воқеаларни узук-юлуқ баён қилишдан нарига ўтмайди. Бир-икки кун ичида ўқиган китобини унутиб юборади. Яна бир тоифа китобхон борки, нуқул ишқий мавзудаги китобларни ахтариб топиб мутолаа қилади. “Нозик саҳифалар”ни ёдлаб олиб, завқ билан айтиб юради. Тарихий мавзулардаги асарларга меҳр қўйган китобхонлар анчагина топилади. “Ўткан кунлар”, “Навоий”, “Юлдузли тунлар”, “Улуғбек хазинаси” сингари адабиётимиз дурдоналарининг қайта-қайта нашр этилаётгани бунинг ёрқин мисолидир. Бундай жиддий китобхонларни фақат олқишлаш керак, деб ҳисоблаймиз. Уларнинг сафлари кенгайиб боришини истаймиз.

Китоб шунчаки эрмак ёки бўш вақтни ўтказиш учун ўқилмайди. Китоб – маънавий озиқ, руҳий куч-қувват. Китоб инсон камолотининг биринчи ка-

лити. Китоб одамни кашф қилади. Унинг очилмаган қирраларини очади, ўзлигини намоён этади. Машҳур немис адиби Ҳерман Ҳессе шундай деб ёзади: “Китоблар инсонни ҳаётга йўллагандагина, унга хизмат қилгандагина фойдалидир. Агар китоб ўқувчига оз бўлса-да, куч-ғайрат, шижоат, маънавий поклик бахш этмаса, мутолаа учун сарф этилган ҳар бир соат беҳуда ва бесамар бўлиб қолаверади.

Шунчаки ўқиш, бу – диққатни тўплашга мажбур этувчи машғулот ва овуниш учунгина ўқиш ўз-ўзини алдашдир.”

Баъзан ўйлаб қоламан: ўз-ўзини алдаб юрган китобхонлар орамизда кўпми, озми? Албатта, кўп! Афсуски, ҳатто зиёлилар орасида китобнинг аннотацияси (қисқача мазмуни)ни ўқиб, ўзини “китобхон” деб юрганлар ҳам бор. Улар ўзларини ҳар қанча билимдон, кўп китоб ўқиган кимса деб ҳисобламасинлар, барибир, ҳақиқий китобхонлар сафидан ҳеч қачон ўрин ололмайдилар. Бундайлар ўзларига ўхшаган сохта китобхонларни алдаб юрадилар, холос...

Яна бир мулоҳаза. Китобхоннинг қандай китобларни ўқиётганига қараб, унинг қай даражада маънавиятли эканлигини ҳам билиш мумкин. Шундай китобхонлар борки, мумтоз ва классик асарлардан тортиб, замонавий адабиётгача теран маҳорат билан ўқийдилар. Айримлар ҳануз Алишер Навоий асарларини ўқиб тушунмаймиз, деб нолишади. Бу ҳам аслида ўша китобхоннинг интилишига, тушунишига ва астойдил қизиқишига боғлиқ. Ҳазрат Алишер Навоийни ҳам, Абдулла Ориповни ҳам бирдек ўқийдиган ва англайдиган китобхонлар билимдон, мутолаа сир-синоатларини пухта ўрганган бўладилар.

Аслида ҳақиқий билимдон китобхон бўлиш ҳам истеъдод. Одам ўз китобини топса, топиб вужуди билан ҳузур қилса, ақл ва тафаккури юксалса, маънавий

озик олса, бундан ортиқ маънавий бахт борми? Шу боис, қайси ва қандай китобларни ўқиётганлигини кўриб, китобхоннинг тафаккур даражасини, иқтидорини билиш ҳамда белгилаш мумкин.

Ҳозир нашриётларда китобхонлар талабларини ўрганиш қай аҳволда? Афсуски, кўп нашриётлар бу масалада ҳамон оқсаётир. Улар, асосан бозорбоп китобларни чоп этиш билан овора. Енгил-елпи, саёз китобларни айнан савияси, дунёқараши ўша китобларга мос келадиган ўртамиёна китобхонлар қўлма-қўл ўқиётганига гувоҳ бўламиз. Чунки ундайлар ақлини чархлашга, озгина бўлсаям маънавиятини ўстиришга эринадилар. “Китоб ўқиб бирор фойда топармидинг?” деб ўзларига таскин бериб овунадилар. Агар улар эринмасдан китобга астойдил меҳр қўйиб, ҳар бир саҳифасидаги жавоҳирларни қалбларига жо қилсалар, дунёдаги энг зўр ва бебаҳо нарсаларни топган бўлардилар. Биз кутубхонага ёки китоб дўконига боришдан кўра, ҳамиша чойхонага шошамиз. Ҳузур қилиб китоб ўқишнинг ўрнига зиёфатларда бемаъни гапларни айтиб, валдиришни хуш кўрамиз. Тониб нима қилдик, маишатпарастлик қонимизда бор...

Китобхонлик масаласида яна бир жиддий муаммо пайдо бўляпти. Масалан, диний мавзуда босилаётган яхши ва ибратли китобларни қўллаб-қувватлаган ҳолда, айнан шу мавзудаги саёз, палапартиш чоп этилаётган айрим китобларни китобхонлар қандай қабул қилляпти, уларни тушуниб ўқияптими? Масалан, Чорсудаги диний китоблар сотиладиган расталарда бир аёл 8 ёшли боласига китоб излаб юрганига гувоҳ бўлдим. Назаримда, бу ёшдаги бола аввало дунёвий билим олиши керак эмасми? Ушбу масалада аввало ота-онанинг ўзи яхши ва билимдон китобхон бўлиши керак.

Президентимизнинг 2017 йил 13 сентябрда “Китоб маҳсулотларини нашр этиш ва тарқатиш тизими-

ни ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғиб қилиш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастури тўғрисида” қабул қилган қарори тарихий воқеа бўлди. Бу қарор китобхонлик учун кенг имкониятлар эшигини очди, китобга чуқур меҳр қўйиш учун майдон яратди. Ҳаммамизни бирдек китобнинг сирли ва сеҳрли оламига қайтадан ошно этди, китобхонлик сари чорлади. “Энг яхши китобхон” кўрик-танлови анъанага айланди. Айниқса, ёш авлодни ҳақиқий китобхон қилиб тарбиялашда ушбу танловнинг аҳамияти жуда юксак. Бугун болалар ва ёшларнинг маънавий тарбияси жуда долзарб бўлиб турибди. Бу жиддий вазифани ҳал этишда китоб бизга асосий кўмакчи бўлишига ишонамиз. Ёшларнинг (катталарнинг ҳам) қўлларидаги телефонларни китобга алмаштириш фурсати етди.

Бугун уларга энг яхши, энг сара китобларни беришимиз керак. Китоб ва китобхонлик билан боғлиқ тадбирларни кўпайтириш зарур.

Умримизни китоб билан мустаҳкам боғласак, барча соҳалардаги ислоҳотлар ҳам ўз-ўзидан жонланади. Миллатимизнинг маънавий камолоти юксалади.

Айниқса, китоб ва китобхонлик билан боғлиқ тадбирларда, катта-кичик танловларда таниш-билишчилик, ошно-оғайнигарлик ва “қўшиб ёзиш” иллатларини четлаб ўтсак, улуғ савоб ишларни қилган бўламиз. Шунда китобнинг уволига қолмаймиз.

Яхши китобнинг дунёга келиши воқеа бўлганидек, истеъдодли китобхоннинг пайдо бўлиши ҳам маънавий воқеадир...

Китобхонлик мавзуси жуда кенг ва қамрови катта. Ва ҳамиша долзарб. Барча фикр-мулоҳазаларни бир мақолага сиғдириш қийин. Китобхонлик ва мутолаа санъатини юксалтирмас эканмиз, асл китобларнинг мазмун-моҳиятини тушунмаймиз, китобдан-китоб-

нинг фарқига бормаймиз. Унинг инсоният тафаккурида тутган улкан ва беқиёс вазифасини тушуниб етмаймиз.

Китобхонликдан энг аввало китобхон катта манфаат кўради. Бундан жамият наф кўради. Энг муҳими, халқ маънавияти юксалади, онг ва тафаккури ўсади.

* * *

Мамлакатимизда китобхонлик ва китобга бўлган меҳр кун сайин юксалиб, янада ривожланиб бораётганидан халқимиз бениҳоя хурсанд бўлаётир. Бугун ота-оналарнинг китоб дўконларидан аввало ўзларига ва фарзандига китоб харид қилаётганларини кўриб, қалбларимиз ҳайратга тушиб, кўзларимиз қувонаётир.

Китобхонлар сафида ёшлар ва болаларнинг кўпайиб бораётгани, уларнинг китобхонлик бўйича ўтказилаётган кўрик-танловларда ҳақиқий ғолиб бўлаётганликларидан биз, ота-оналар, бобо-бувилар ва катталар бениҳоя хурсандмиз.

Ана шундай иқтидорли китобхон ёшлардан бири Навоий вилояти Кармана туманидаги 4-умумтаълим мактабининг 9-синф ўқувчиси Иброҳимжон Ғаффоров бўлади. У ота-онаси ёрдамида ҳарфларни таниб олгач, беш ёшидан бошлаб ҳижжалаб китоб ўқишга қизиққан. Шу-шу, китобга меҳри тушиб қолди. Олти ёшидан шеър машқ қила бошлади. Мактабда “аъло” ўқиш билан бирга, китобни кўлидан қўймади. 3-синфдан таниқли шоир Одил Ҳотамов “Кармана овози” туман газетаси қошида ташкил қилган “Чашма” ёш ижодкорлар адабий тўғарагининг аъзосига айланди. Ундаги китобга, ижодга бўлган ҳақиқий меҳрни бошланғич синф ўқитувчиси Нилуфар Остонова, адабиёт фани ўқитувчиси Орзигул Нурматовалар янада юксалтириб, ҳамон адабиёт сирларидан сабоқ бериб келмоқдалар.

Иброҳимжоннинг синфида 31 нафар ўқувчи ўқийди. Синфдошларидан Зарнигор Қувондиқова, Севинч Тожиева, Сардор Файзуллаевлар мактабнинг яхши китобхонларидан. Улар ўқиган янги китоблари ҳақида бир-бирларига сўзлаб берадилар, баҳс-мунозара қиладилар, мактабдошларини китоблар оламига қизиқтирадилар. Шунингдек, у спортнинг қўл жанги тури билан ҳам мунтазам шуғулланиб келади. Ушбу спорт тури бўйича 2015 йилда Ўзбекистон чемпиони бўлди. “Янги авлод”, “Келажак юлдузлари” республика фестивалларида ҳам ғолиб бўлиб, биринчи ўринни эгаллади.

Иброҳимжон Ғаффоров шу йил Навоий вилоятида бўлиб ўтган буюк мутафаккир шоир Алишер Навоийга бағишланган анъанавий Халқаро илмий-амалий анжуман доирасида “Навоийлик ёш навоийхонлар” кўрик-танловида мутлақ ғолибликни қўлга киритиб, Президент совғаси – “Спарк” автомобили билан тақдирланди. Мукофотни Навоий вилояти ҳокими Қобилжон Турсунов топширди. Иброҳимжон дунёнинг йигирмадан ортиқ мамлакатларидан келган хорижий олимлар даврасида Алишер Навоий ғазалларидан ўзбек, рус ва инглиз тилларида ўқиб бериб, кўпчиликни ҳайратга солди.

Шунингдек, Иброҳимжон Ғаффоров 2-март куни Хатирчи туманида бўлиб ўтган Навоий вилояти фаоллар йиғилишида сўзга чиқиб, Муҳтарам Президентимизнинг олқишига сазовор бўлганлиги унинг ҳаётида ўчмас тарихий воқеа бўлиб қолди.

Шунингдек, Навоий асарлари билимдони Маржона Нодирқулованинг 50 миллион сўм пул мукофоти билан рағбатлантирилгани ёш китобхонлар сафи кенгайишида ибрат бўлди.

– Бизга билдирилган бу юксак ишончни, албатта, оқлайман, – деб ваъда берди улар.

Иброҳимжон ҳам, Маржона ҳам интилувчан ва тиришқоқ, билим олишга ниҳоятда ташна. Шу боис, қўлидан китоб тушмайди. Улар барча муваффақиятларнинг калити китобда деб билади.

Навоийда Иброҳимжонга ўхшаган китобсевар ёшлар жуда кўп. Китобга меҳр қўйган билимдон ўқувчи-ёшларни ҳар бир мактабда, лицейларда учратиш мумкин. Ўзбекистон “Миллий тикланиш” демократик партияси ва республика Ёшлар иттифоқи вилоят кенгаши билан ҳамкорликда ташкил этилган “Навоий ворислари” танлови аллақачон анъанага айланган. Йилдан-йилга унинг нуфузи ошиб бораётир. Улуғ мутафаккир Алишер Навоий ҳаёти ва ижодини ўрганиш, унинг буюк инсонпарварлик ғоялари билан йўғрилган асарлари мазмун-моҳиятини навқирон авлод онгига ҳар томонлама чуқур сингдиришни астойдил мақсад қилган ушбу маданий-маърифий танловда таниқли навоийшунос олимлар, ўқитувчилар, талабалар, ўқувчилар ва ота-оналар вакиллари қатнашиб келадилар. Навоий вилоятдан ушбу танловга бу йил 11 минг 300 нафардан ортиқ ўқувчи иштирок этди. Саралаш жараёни осон кечмади. Сўнгги йилларда ушбу нуфузли танловда Қорақалпоғистон Республикаси, барча вилоятлар ва Тошкент шаҳридан келган истеъдодли ёшлар ҳам фаол қатнашяптилар.

Ҳар йили Навоий вилоят Ахборот-ресурс марказида “Маърифат тарқатувчи она” кўрик-танлови аллақачон анъанага айланди. Шунингдек, “Мен севиб ўқиган китоб” кўрик-танлови ҳам мунтазам ўтказиб келинмоқда. Китобга бўлган бундай меҳр-муҳаббат туфайли навоийлик ёшлар орасидан келажакда Алишер Навоий бобомизга ўхшаш буюк зотлар чиқишига, албатта, ишонамиз.

ТУТАШ ТУЙҒУЛАР ЖОЗИБАСИ

(Карманалик ижодкорларнинг китобига сўзбоши)

Ҳурматли ва азиз китобхон.

Қўлингиздаги китобни варақлаётиб қанчалар завқ-шавққа тўлиб-тошганингизни ҳис этиб туриб-миз. Янги китоб қувончи кишига қанчалар ҳузур-ҳаловат бағишлашини яхши биламиз. Янги ва яхши китоб – аслида бебаҳо байрам. Ушбу китоб Сиз учун ҳам ниҳоятда қадрли. Чунки унда Сизга юртдош, маҳалла ёки қишлоқдош бўлган ижодкорларнинг асарлари жамланган. Биринчи марта карманалик ижодкорларнинг асарлари тўпланиб, бежирим муқова остида чоп этилгани ҳаммамизга қувонч бағишлади.

Қадим ва навқирон Кармана ва карманаликлар тарихи тўғрисида мухтасар сўз. Қадим Бухоро ва Самарқандни неча-неча минг йиллардан буён бир-бирига боғлаб, улар ўртасида олтин кўприк вазифасини шараф билан бажариб келаётган бу тарихий шаҳар ҳақида, унинг улкан ва қизиқарли ўтмиши, мустақиллик йилларида эришаётган беқиёс ютуқлари тўғрисида тарихчилар, ўлкашунос олимлар ва ижодкорлар озми-кўпми китоблар, мақолалар ёзганлар ва ҳамон бу долзарб мавзуда қалам тебратаётирлар. Ҳали Кармананинг асл тарихи ёзилгани йўқ. Бу йўлдаги жиддий уринишлар ва изланишлар давом этаётир. Шу маънода биз, ижодкорлар ва тарихчиларнинг Кармана олдида ҳали узилмаган қарзларимиз кўп. Назаримда, бу мўътабар мавзу ҳақида Биринчи Президентимиз шундай фикрларни айтган эди: «Азиз биродарлар, барака

топкурлар, айтинглар-чи, сизлар ҳар куни кўриб ва кезиб юрадиган Кармана шаҳрининг ёши нечада? Ёки Чўли Маликдаги эски работ ва Сардоба қачон пайдо бўлган? Сармиш дараси ва ғоридаги ибтидоий суратлар бу ўлканинг энг қадимий маданият бешикларидан бири эканидан дарак бермайдими?..

Навоийликлар фахр этса ва ўзгаларга кўз-кўз қилса арзийдиган нарсалар, буюк аждодларимиз ақлу заковати билан бунёд этилган тарихий, маданий ёдгорликлар озми?

Бунинг қадрига етиш, таърифу тавсифини жой-жойига қўйиш, нафақат мамлакатимизда, балки бутун дунёда тараннум этиш учун, энг аввало, шу юрт фарзандларида чин эътиқод, чин муҳаббат ва чинакам ихлос бўлиши керак, деб ўйлайман».

Кўлингиздаги китобдан ўрин олган асарлар ана шу «чин эътиқод, чин муҳаббат ва чинакам ихлос»нинг юксак намуналари ҳисобланади. Юртбоши айтган бу мулоҳазалар карманалик ижодкорларнинг қалбларида ҳамиша нурли акс садо бериб туради. Уларга мудом илҳом бағишлайди.

Маърифатпарвар олим ва адиб Иброҳим Ғафуров ҳам Карманада бўлган ижодий учрашувлардан бирида: «Карманада худди хазинанинг устида юргандай бўламан», – деган эди.

Устознинг бу таърифи ҳар бир карманалик ижодкорга фахр ва ғурур бағишлайди. Ҳақиқатан ҳам, Карманамиз бебаҳо тарихий, маънавий хазиналарга бой. Бу қадим заминнинг ерости ва ерусти бойликлари беҳисоб. Назаримда, бу гўзал ва бетакрор заминнинг энг катта бойлиги унинг ижодкорлари, олимлари ва истеъдодли ёшларидир. Тарихий манбаларда ҳам Кармана олимлар, авлиёлар, шоиру фозиллар юрти, деб бежиз таърифланмаган. Бунда қанча-қанча карманаликлар ўтганлиги мисол бўлади.

Ушбу китобдан ижод намуналари ўрин олган адиблар, шоирлар асарлари ҳам Кармана маънавий хазинасининг бебаҳо дурлари ҳисобланади. Бу китоб карманалик ижодкорларнинг адабий олами яратган тафаккур меваларини илк бор яхлит муқовага бирлаштирди. Шу маънода бу китоб – бир-бирига қалбан ва руҳан яқин, дунёқараши муштарак ижодкорларнинг асарларидан сараланган маънавий гулдастадир. Бу асарлар бир-бирини такрорламайди, аксинча, жўшқин Зарафшон мисоли тўлдириб туради. Китобда Одил Ҳотамов, Назира Йўлдошева, Вафо Файзуллоҳ, Жалолиддин Сафоев, Шойим Шерназар, Барнобек Эшпўлатов, Бектемир Пирнафасов, Алишер Файзуллаев, Хонбиби Сафарова, Иброҳим Ҳошимов, Достон Мавлон, Руслан Собиров, Нуриллоҳ Очилов сингари эл таниган таниқли ижодкорларнинг асарлари ўрин олган. Мен уларнинг ижодини табиий асалга ёки ширин-шакар меваларга қиёслагим келади. Уларнинг асарларидан берилган намуналарни ўқир экансиз, ё бир қошиқ Нурота асаolini егандай, ёки Учқаранинг бир бош узумини, ёки Қизилтепанинг новвоти, ёки Жалойирнинг бўриқалла қовунларидан бир тилим егандек бўласиз. Таъми оғзингизда қолади...

Китобни ўқиб чиққан ўқувчи жуда яхши англаб етадики, карманалик ижодкорлар ижод поездининг қўшимча вагонидан кетаётганлар сафида эмас, балки ўз ижод йўллари, ўзларининг муносиб услубий ва машаққатли изланишлари билан катта адабиёт саҳнасидан ўз ўринларини топишига астойдил интилаётган истеъдодли қаламкашлардир. Улар адабиёт фақат ҳақиқий талант билан ёзилган асарлар ҳисобига бойиб борадиган бебаҳо хазина эканлигини яхши билишади.

Китобдан ўрин олган таниқли ва ҳаваскор ёшларнинг ижод намуналарига баҳо беришга шошилмадик.

Таниқли ижодкорлар аллақачон ўз баҳоларини олганлар, уларнинг китоблари мутахассислар томонидан ижобий баҳоланган. Ёшлар эса ҳали шон-шухратнинг кетидан қувмай, машаққат ва ғайрат билан ижод қилишларини истардик. Улар учун ҳаммаси олдинда... мақтовлар ҳам, эҳтиромлар ҳам...

Ижодкорни элга қалам танитади. Қалам ушлаган ўша қўллари, аввало, истеъдодли, ҳалол ва тўғри бўлиши керак. Яхши асар амал, бойлик ёки бирор гуруҳ кучи билан ёзилмайди. Яхши асар изларида олам гулдай очилади, буғдой доналаридай тўлиқ бўлади. Барчамизга ижоднинг ана шундай нурли излари ҳамиша ҳамроҳ бўлишини истардик.

Шу ўринда китобни тўплаб, нашрга тайёрлаган шоир укамиз Отабек Аслоновга фидойилиги учун алоҳида миннатдорчилик билдирамиз.

Карманалик қаламкашлар ижоди шаффоф булоқларга ўхшайди. Кармана заминининг маънавий муҳитида кўз очаётган бу булоқлар ирмоқлар, дарёларга бирлашиб, адабиёт деб аталмиш улкан уммонга қўшилишига ишонамиз.

Азиз ўқувчи, қадрдон китобхон, қўлингиздаги ушбу “Туташ туйғулар” китоби билан яна бир бор қутлаймиз. Китоб Сизнинг маънавий дўстингизга айланишига ишонамиз. Янги китоб қувончи яна бир бор муборак бўлсин!

КЎНГИЛ БАЙРАМЛАРИ

Бу сафар йўлимиз яна қадим ва навқирон Нуротага тушди. Нуротада бўладиган ҳар бир тадбир файзли ўтади. Шу боис, бу ерда ўтказилган “Нурли наволар” Халқаро фольклор фестивалининг садолари ҳамон юракларда акс садо бериб турибди.

Фестивалда республикамизнинг барча вилоятларидан келган фольклор-этнографик ансамбллар билан бирга Қозоғистон, Тожикистон, Афғонистондан келган ижодий жамоалар ҳам фаол қатнашдилар, ўз халқлари фольклор санъатини намоиш этдилар. Бу фестивалга файз ва завқ бағишлади.

Айниқса, Термиз Давлат университетида таълим олаётган афғонистонлик ўзбек талабаларнинг фольклор ансамбли чиқишлари фестиваль иштирокчиларида катта қизиқиш уйғотди. Улар ижро этган нафис рақслар, ширали овозда куйланган нозик қочиримли ашулалар мухлислар қалбидан жой олди.

Нуротанинг “Нуржаҳон”, Кармананинг “Кармана юлдузлари” фольклор-этнографик халқ ансамбллари чикишлари ҳам фестиваль қатнашчиларига жуда манзур бўлди. Уларнинг репертуарларидан ўрин олган халқ ўйинлари, лапарлар, урф-одатлар мадҳ этилган куй-қўшиқлар бир-бирини тўлдиради. Улар кўпроқ қадим Бухоро фольклор санъати анъаналари ва жозибadorлиги билан уйғунлашиб кетганлигига кўра ажралиб туради...

– Бундай ўзига хос фестиваллар халқимизга юксак маънавий озуқа беради, унинг ғурурини юксалтиради, урф-одатлар ва анъаналаримиз умрбоқийлигига

пойдевор яратади, – дейди таниқли шоир Одил Ҳотам. – Ҳар бир қишлоқ ва маҳалланинг ўзига хос куй-қўшиқлари бор. Ана шу дурдоналар йиғилиб, фольклор уммонини ташкил қилади. Вилоятлардан келган ансамблларнинг чиқишларини кўриб, катта завқ олдик. Ўзбекларнинг фольклори – илдизи чуқур, анъаналари умрбоқий санъат. Назаримда, “Нурли наволар” фольклор фестивалини анъанага айлантириш лозим. Ва унга “Навоий наволари” деб ном берилса, салмоғи ва нуфузи янада ортган бўларди...

Фестивалда “Мейрас”, “Сайқал”, “Қасри Орифон”, “Ойпариди”, “Уйчи тонги”, “Бешқарсак”, “Сайхун йигитлари”, “Бойсун”, “Қурама” сингари бадий-жамоаларнинг чиқишларини томошабинлар катта олқишлар билан кутиб олдилар. Айниқса, Нурота туманининг “Нуржаҳон” ансамбли қадим фольклор ўйинлари ва қўшиқларидан иборат дастурини намойиш этганда бутун шаҳар гулдурас қарсақлар остида қолди. Гўё Нурота осмонида ҳам куй-қўшиқлар акс садо бергандек янгради. Чашма мажмуаси узра янграган лапарлар халқ дostonларидан ижро этилган парчалар ҳатто юлдузларни ўйинга чорлагандек бўлди...

Шунингдек, фестиваль меҳмонлари – Ўзбекистон халқ артисти Озодбек Назарбеков, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Тошпўлат Маткаримов, Тожикистонда хизмат кўрсатган артист Қодир Миращуровларнинг қўшиқлари фестивалга ҳамроҳанг янгради. Уларнинг дилбар ижролари ҳам томошабинларга манзур бўлди. Юракларни ҳаяжонга солди.

Шу куни фестиваль муносабати билан навоийлик ҳунармандларнинг кўргазмаси ҳам ташкил этилди.

– Ҳозир вилоят ҳунармандлари ўттиздан ортиқ соҳа бўйича қизғин фаолият юритадилар, – дейди “Ҳунарманд” уюшмаси Навоий вилоят бошқармаси бошлиғи Жамшид Жумаев. – Фестивалда иштирок этган

маҳаллий аҳоли билан бирга хорижлик меҳмонларга хунармандларимиз томонидан яратилган маҳсулотлар, буюмлар манзур бўлди. Хунармандчилик ва фольклор бир-бирига жуда яқин соҳалар. Бири буюмни ясаб кўрсатса, иккинчиси ижро орқали намоён қилади...

Фестивалда Навоий вилоятининг 50 дан ортиқ халқ бадиий ансамбллари қатнашганлиги таҳсинга сазовор. Айниқса, ўзбек, тожик, қозоқ, қирғиз, туркман, афғон тилларида янграган қўшиқлар дилларни дилларга боғлаш билан бирга, миллатлараро дўстликнинг юксак намунаси бўлди.

* * *

Навоийда истеъдодли ижодкорлар кўп. Улар адабиётимиз ва матбуотимиз ривожига муносиб ҳисса қўшиб келаётир. Ҳар сафар хизмат сафари билан вилоятга борганимизда ё у, ё бу ижодкорнинг тўйига ёки яхши куни муносабати билан ўтказиладиган тадбирга тўғри келади.

Навоийлик кўп журналистларнинг устози, таниқли ижодкор Иброҳим Жумаевни муборак 70 ёшлик тўйи билан қутлаш насиб этди.

Тўй дастурхони оддий, камтар. Зал тўла ҳамкасблар. Қаламидан обрў-эътибор ва бахт топган заҳматкашлар. Чунки бу ерда фидойи ва камтар ижодкорнинг тўйи бўляпти-да.

– Мен Иброҳимжонни яхши танийман, – дейди “Навбаҳор тонги” газетаси биринчи муҳаррири Раҳим Рўзиев. – 80-йилларда кўпгина маҳаллий газеталар Кармана тумани босмахонасида нашр этилар эди. Ўша пайтда босмахонада ҳарф терувчи бўлиб ишлаётган матбаачи Иброҳим Жумаев хабар, мақола ва лавҳаларни линотипларда битталаб териш жараёнида газетачиликнинг ҳадисини олган экан. Кейин уни газе-

тага ишга олдик. Шу билан унинг ижод йўли очилди. У журналистикада ўта изланувчан, меҳнаткаш ва шу касбга қўйган меҳри туфайли ўз ўрнини топди...

– Раҳим аканинг гаплари тўғри, – деб хотирлайди Иброҳим Жумаев, – 1965 йилнинг 1 сентябри ҳеч эсимдан чиқмайди. Шу куни ҳозирги “Кармана овози” газетаси босмахонасига ҳарф терувчи бўлиб ишга кирдим. Босмахонанинг барча икир-чикирларини меҳр қўйиб ўргандим. Мени журналистикага ҳаммамизнинг устозимиз Қосим Ҳасанов олиб кирдилар. Кичик хабарлар, мақолалар ёзиб турардим. У киши кузатиб юрар экан, бир куни таҳририятга ўтиб ишлашга таклиф қилдилар. Қизиққаним боис йўқ деёлмадим. Шу-шу, қалам қадрдонимга айланди. Қаламни меҳр билан маҳкам тутдим...

Ана шу ижод завқи ва меҳри билан ушланган қалам Иброҳим Жумаевни элга танитди. Ўзи туғилиб ўсган Навбаҳор тумани “Навбаҳор тонги” газетасида узоқ йил меҳнат қилди. 1986 йилда уни “Дўстлик байроғи” вилоят газетаси бош муҳаррири, раҳматли Умид Сатторов ишга таклиф этди. Кейинчалик у ушбу газетанинг бош муҳаррири вазифасида ҳам ишлади.

Ижодга, қаламга садоқат, ҳалоллик журналистни ҳамиша юксакларга кўтаради. Бунга кўплаб шогирдларнинг устози Иброҳим Жумаевнинг ҳаёт ва ижод йўли ёрқин мисол бўла олади...

– Биласизми, бугун Юртбошимиз ғайратимизга ғайрат қўшиб, қалбимизни жўштириб юбордилар, – дейди ҳали кўзларида, хатти-ҳаракатларида шижоат жўш уриб турган Иброҳим ака, – “Ҳар бир оила тадбиркор” ташаббусларидан руҳланиб, ўзим туғилиб ўсган “Дул-дул” қишлоғида боғ ташкил қилдим. Бу боғнинг ҳосилидан ҳамқишлоқларим ҳам баҳраманд бўлаётир. Болаларим, набираларим билан боғни обод, серҳосил қиляпмиз. Ижодни ҳам ташлаб қўйганим йўқ. Янги китоблар устида ишляпман...

Навоийга навбатдаги боришимизда яна бир таниқли устоз журналист Эргаш Ёқубовнинг қутлуғ 80 ёшга тўлишлари муносабати билан элга ёзган шукрона дастурхонида у кишини табрикладик. Эргаш ака Кармана туманининг “Кармана овози” (олдинги “Коммунизм учун”) газетасида самарали меҳнат қилдилар. Узоқ йиллар газета муҳаррири бўлдилар.

– Шундай бағрикенг, меҳрибон ва камтар устозимиз борлигидан фахрланаман, – дейди таниқли ижодкор Салима Умарова, – Эргаш ака кўп ёшларга устозлик қилдилар. Бугун вилоят матбуотида самарали ижод қилаётган Отабек Аслонов, Азамат Зарипов, Руслан Сабуровлар у кишини ўз устозлари деб фахрланадилар.

Яна бир хизмат сафари кунларида таниқли шоир Шойим Шерназар умрининг олтмишинчи бекатига соғ-омон, қатор ижодий ютуқлар билан етиб келгани муносабати билан тумандаги Мусиқа мактабида адабиёт ихлосмандлари билан бўлиб ўтган ижодий учрашувда қатнашдик.

Шоирнинг шеърларини ўқисангиз, унда соф ва беғубор туйғуларга, фалсафий мисраларга, ҳаёт уфуриб турган сатрларга макон бўлган кенг ва жўшқин юрак манзараларини кўрасиз. Бетакрор ҳис-ҳаяжонларга лиммо-лим тўла шеърбулоқ юракдан тўкилган дардлар, изтироблар, қувончлар сизнинг ҳам юрагингизга тўла-тўкис кўчади. Сиз ҳам шоирнинг мухлисига айланиб қолганингизни сезмайсиз.

Шоир ўзи туғилиб ўсган юрти Карманани жондили билан, фидойилик ва меҳр билан севади. Кармана унинг ижодида асосий мавзулардан бири ҳисобланади. Кармананинг гоҳ изтробга тўла ўтмишини, гоҳ бугунги ютуқларини қаламга олишни ўзининг фарзандлик бурчи деб билади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси Шойим Шерназарнинг шу пайтгача “Тун эртаги”, “Соғинч да-

ласи”, “Сунбула”, “Истара”, “Кўнгил йўли” тўпламлари ва “Япроқ умри” сайланмаси чоп этилган.

Шеърят майдонида ўз йўлини, услубини топиб, уни янада такомиллаштириш учун астойдил ижод қилишга бел боғлаган ва умрининг олтмишинчи бека-тига қатор ижодий ютуқлар билан етиб келган шоир укамизнинг шундай сатри бор: “Бир сўз излаб, куйиб яшадим”.

Инсон таваллуд кунларини нишонлар экан, ўтган умрига шукроналар айтади, қалби тоғдай юксалади, кўнглида байрамлар бўлади. Яратган ҳаммамизни ана шундай кўнгил байрамларига етказаверсин!

Сафаримиз якунида Абдулла Қодирий номида-ги вилоят ахборот-кутубхона марказида бўлиб ўтган ижодий учрашув улуғ адиб Абдулла Қаҳҳор таваллуд кунига бағишланди. Шунингдек, Ўзбекистон Респуб-ликаси Ички ишлар вазирлиги Навоий вилоят акаде-мик лицейида бўлиб ўтган қизғин учрашув ёшлар тар-бияси, китоб ва китобхонлик мавзусида бўлиб ўтди.

Ўша кундан буён буюк устоз Абдулла Қаҳҳорнинг ушбу ҳаётий фикрлари ёдимдан кетмайди: “Дарахтни ундирадиган, ўстирадиган ва мевасини лазиз қилади-ган қуёш, ер ва сув бўлса, бадиий маҳоратни ундира-диган ва ўстирадиган, самарасини жозибали қилади-ган халқ ҳаётидан олинган илҳомдир...” Оллоҳ ҳар бир ижодкорни ана шу улуғ илҳомдан дариғ тутмасин, илоё!

* * *

Яна йўлдаман. Яна бекат овора, яна поезд овора... Гоҳ Тошкент, гоҳ Навоий соғинчи чорлайди. Аслида бу она-юртим – жонажон Ўзбекистоним соғинчи, ватан-дошларим соғинчи. Аллоҳ, ҳаммамизни ана шу буюк соғинчдан айирмасин, илоё! Яна бекатда, яна поезд-да, яна кўнгил байрамларида кўришгунча саломат бўлинглар. Хайр!

ОДАМЛАР ДАРДИ БИЛАН ЯШАШ ЗАВҚИ улкан режалар, аниқ рақамлар ютуқлардан сўзлайди

Давлатимиз раҳбари 2019 йилнинг охириги иш кунида парламент палаталари раҳбарлари, ҳукумат аъзолари, вазирлик ва идоралар мутасаддилари билан учрашиб, йил якунларини сарҳисоб қилдилар ва 2020 йилдаги муҳим вазифаларни белгилаб бердилар.

Мамлакатимизда барча соҳаларда дадил ислохотлар амалга оширилмоқда. Иқтисодиёт тармоқларини замон талаблари асосида модернизация қилиш, ҳудудларнинг имкониятларини тўла юзага чиқариб, аҳоли фаровонлигини оширишга, турмуш даражасини юксалтиришга қаратилган ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинмоқда. Ташаббус ва таклифлар қўллаб-қувватланиб, молиявий, ташкилий жиҳатлари ҳал қилиб берилмоқда.

Илгари иложсиз ва имкони йўқдек туюлган масалаларга ечим топилмоқда. Энг муҳими, халқнинг турмуш шароитлари яхшиланмоқда, оддий одамлар давлатдан, ҳаётдан рози бўляпти.

Юртимиздаги ўзгаришларни жаҳон ҳамжамияти ҳам тан олмоқда. Масалан, дунёдаги энг нуфузли нашрлардан бири бўлган Буюк Британиянинг “Экономист” журнали Ўзбекистонни 2019 йилда энг жадал ислохотларни амалга оширган давлат – “Йил мамлакати” деб эътироф этди.

Шунингдек, Жаҳон банкининг 2019 йилдаги “биз-

нес юритиш” рейтингида ҳам Ўзбекистон энг илғор ислохотчи мамлакатлар қаторидан ўрин олгани ҳам-мамизга ғурур ва ифтихор бағишлайди.

Давлатимиз раҳбари айтганларидек, халқимиз ишонч билдираётган пайтида раҳбар эканлигимиз учун бизларга умид билан қарайди, ният билан қарайди.

Шу пайтда битта туйғу сизларда пайдо бўлиши керак: “Эй, Худо Таоло, мани шу йўлдан адаштирма, кўп йиллар шу ҳурматга сазовор бўлиб юрай” деб ният қилишимиз керак. Бу ниятга сазовор бўлиш учун – ҳалоллик, поклик, меҳнаткашлик ва ўз устимизда тинмай ишлашга мажбурмиз.

Замоннинг ўзи шуни талаб қиляпти. Шуларга муносиб бўлиш учун ҳаммамиз бошқача ишлашимиз керак. Биз уч йилда жуда катта тажриба орттирдик. Айниқса, 2019 йилда жуда кўп-кўп ислохотларни амалга ошириш бўйича хатоларимизни ҳам англаб етдик.

Шу хатоларни тўғриласак бўладими, йўқми? Бўлади! Нима керак? Ўзимизда сабр-тоқат, матонат, меҳнат, илм ва тажриба керак. Агар шу нарсалар бўлмас экан, ҳеч қачон биз натижага эриша олмаймиз.

Биз, ижро органи нима билан шуғулланяпмиз? Одамларнинг дарди билан!..

Давлатимиз раҳбари бугун эришилган натижалар ҳали марра эмаслиги, олдимизда аҳолининг турмуш шароитини янада яхшилаш, мамлакатимизнинг иқтисодий қудратини ошириш, имкониятлардан кенгроқ фойдаланиш учун 2020 йил биз раҳбарлар учун яна бир синов йили бўлишини таъкидладилар.

Шу нуқтаи назардан, барчамиз ўзимизга юклатилган вазифаларни қайтадан кўриб чиқишимиз, халқнинг ичига кириб боришимиз, уларнинг талаб-истакларини тушуниб, шу асосда ишларни йўлга қўйишимиз шарт, деб ўйлайман.

Муҳтарам Юртбошимизнинг 2019 йил 28 декабрь куни вилоятимизга ташрифлари чоғида белгилаб берилган вазифаларни сўзсиз амалга оширишда бизга биргина талаб, яъни садоқатли давлат хизматчиси бўлиш масъулияти юкланди.

“Барча мутасаддиларга мурожаат қилмоқчиман, бугундан бошлаб ҳаммамиз садоқат билан хизмат қилишимиз шарт бўлади, агар бу масъулият кимнингдир қўлидан келмаса, бундай одамлар билан тезроқ хайрлашсак мақсадга мувофиқ бўлади...”

Макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш, инфляцияни пасайтириш, нарх-навони шакллантиришни тўлиқ бозор муносабатларига ўтказиш, эркин рақобат муҳитини шакллантириш бўйича кўрсатмалар берилди.

“Шунингдек, истеъмол маҳсулотлари, айниқса, озиқ-овқат турларини ишлаб чиқаришни кенгайтириш ва харажатларни камайтириш орқали нарх-навонинг кескин ошишига йўл қўймаслик керак.

Бунда, биринчи навбатда, иқтисодий кўтариш, ривожлантириш масаласи, тадбиркорликка кенг имкониятлар бериш, ишлаб чиқариш корхоналари ҳамда хизмат кўрсатиш объектларини кўпайтириш зарур.

Бу бўйича ишлаб чиқиладиган мақсадли дастурларимиздаги лойиҳалар сонини икки баробарга кўпайтириш зарур.

Аввало вилоятни иқтисодий-ижтимоий ривожлантиришнинг макроиқтисодий кўрсаткичларини янада ошириш талаб этилади.

Бунда, жорий йилда ялпи ҳудудий маҳсулот камида 3,7 фоизга, саноат 3,4 фоизга, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ҳажми 4,5 фоизга, хизматлар ҳажми 12,4 фоизга, пудрат ишлари 8,8 фоизга ўсишини таъминлаш зарур.

Шунингдек, йил якуни билан 14 мингдан ортиқ, шу жумладан, 1-чорақда 3,5 мингдан кўпроқ кичик бизнес субъектларини янгидан ташкил этиш ва уларнинг ялпи ҳудудий маҳсулотдаги улушини чорақ якуни билан 45 фоизга, йил якуни билан 50 фоизга етказиш зарур.

Бандлик дастурига мувофиқ 2020 йилда 34 мингдан, 1-чорақда эса 9 мингдан ортиқ янги иш ўринларини ташкил этишимиз керак.

Давлатимиз раҳбари томонидан берилган топшириқ асосида янги солиқ кодексидаги янги нормаларни қисқа муддатларда солиқ тўловчиларга батафсил тушунтириш бўйича тизимли тадбирларни ташкил этиш лозим. Бунда вилоят давлат солиқ бошқармасига алоҳида масъулият юклатилади.

2020 йилдан бошлаб бюджет параметрлари қонун билан тасдиқланди, бунда вилоятдаги йирик корхоналарнинг солиқ турлари Республика бюджетига тўғридан-тўғри ўтказилди.

Шунинг учун вилоят маҳаллий бюджетида юзага келиши мумкин бўлган муаммоларнинг олдини олиш ва бартараф этиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ва ижрога қаратиш талаб этилади.

Ташқи савдо ва инвестиция мажмуасидаги ишларни самарали ташкил этишга алоҳида эътибор қаратилади.

Жумладан, тўғридан-тўғри инвестициялар ва хорижий кредитларни самарали ишлатиш ва уларни натижа берадиган лойиҳаларга йўналтириш, инвесторлар билан манзилли ишлашни янги босқичга олиб чиқиш юзасидан тизимли ишларни ташкил этиб, аниқ натижаларни таъминлаш зарурлиги кўрсатиб ўтилди.

Ҳудудларни ривожлантириш дастурлари доирасида 1-ярим йилликда умумий 1,2 трлн сўмлик 143 та,

2020 йил якуни билан қиймати 5,1 трлн сўм бўлган 592 та лойиҳанинг ишга туширилиши режалаштирилган. Лекин бундай лойиҳаларни янада кўпайтириш зарур. Бунда асосий эътиборни ҳудудлардаги чекка қишлоқларга қаратиш лозим. Шу билан бирга, ҳудудларда бўш турган объектлардан самарали фойдаланиш тизимини қайтадан кўриб чиқиш керак.

Марказий банкнинг бошлиғи тижорат банклари олдида лойиҳаларни пухта ўрганиб чиқиб, уларга кредит маблағлари ажратилишини тезлаштириш, шунингдек, тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш истагини билдирган ҳар қандай ташаббускорга кенг йўл очиб бериш вазифаларини қўйиши керак.

Тижорат банклари бу борада тизимли ҳамкорликни давом эттириб, улар томонидан 32,2 трлн сўмлик кредит маблағларининг ўз вақтида ажратилишига алоҳида эътибор қаратишимиз шарт.

Яна бир муҳим масала, ҳудудларнинг экспорт салоҳиятини ошириш масаласи бўлиб, ушбу масалага масъул бўлган инвестициялар ва ташқи савдо бошқармаси ишларни жонлантириши, ҳар бир тадбиркор билан шахсан гаплашиб чиқиши мақсадга мувофиқ.

Иқтисодиётимизнинг экспорт салоҳиятини ошириш, экспортнинг таркиби ва географиясини диверсификация қилиш, янги бозорларга чиқиш учун ташқи савдони тубдан такомиллаштириш талаб этилади.

Бу борада олдимизга 221 млн долларлик ҳудудий экспорт режасини белгилаб олганмиз. Бу рақам айтишга осон, шунинг учун ҳар бир сектор раҳбарлари ҳам экспорт масаласини ўзининг энг устувор йўналиши сифатида белгилаб олса, ўйлайманки, биз кўзлаган натижамизга эришамиз.

Бундан ташқари, 243,3 млн долларлик тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб этиш, жорий йилда 204 тадан ортиқ қўшма корхоналарни таш-

кил этиш бўйича ҳам ишларни жонлантириш керак бўлади.

Ҳар бир шаҳар ва туман ҳоқимлари бу борадаги ишларини қайтадан кўриб чиқиши керак. Вилоят ҳоқимига ахборот киритиб бориш зарур.

Вилоят бозорларидаги нарх-навонинг барқарорлигини сақлаш, аҳолининг яшаш шароитларини яхшилашда қишлоқ хўжалигини ривожлантириш муҳим омил саналади.

Мазкур соҳани ривожлантиришда биринчи ўринда пахта ва ғалла хомашёси етиштириш масаласига алоҳида эътибор қаратиш лозим бўлади.

Жорий 2020 йилда пахта етиштириш режамиз ўтган йилга нисбатан 4,5 минг тоннага оширилиб, 99100 тоннага етказилди, ўртача ҳосилдорлик 1,4 ц/га кўпайди.

Шунинг учун 2020 йилдаги режаларни қайтадан таҳлил қилиб, 2019 йилги қолақликдан хулоса чиқариш, ўтган йилда йўл қўйилган камчиликларни муҳокама қилиб олиш лозим эди. Бироқ ҳеч бир соҳа раҳбари бу тўғрида ўйлаб ҳам кўрмапти.

Худди шундай, ғаллачиликда ҳам давлатимиз раҳбари томонидан 2020 йилдан гектаридан ўртача 70 центнер ҳосил олиш ҳисобига ялпи ҳосил 266,2 минг тоннага етказиш белгилаб берилган. Бу борада ҳам ишларни қайтадан кўриб чиқиш керак.

Давлатимиз раҳбари томонидан бугунги кунда қаратилаётган энг асосий эътибор, қишлоқ хўжалиги экинларини томчилатиб суғориш технологияларини жорий этиш орқали чекланган сув ва электр энергиясидан самарали фойдаланган ҳолда юқори ҳосилдорлик олиш ҳисобланади.

Шунга кўра вилоятда 2020 йилда 1879 гектар, шундан 1560 гектар пахта майдонларида, 219 гектар мевали боғ ва 100 гектар токзорларда томчилатиб

суғориш технологияларини жорий этиш бўйича Кармана, Қизилтепа, Нурота, Навбахор, Конимех ва Хатирчи тумани ҳокимларига алоҳида масъулият юклатилади.

Бундан ташқари, мазкур туманларда чорва озуқа базасини кенгайтириш мақсадида Хатирчи тажрибаси асосида лалми ва яйлов ер майдонларида томчилаб суғориш технологияларини қўллаган ҳолда 2,0 минг гектар майдонга маккажўхори экиш ишларини алоҳида назоратга олиш талаб этилади.

Қишлоқ хўжалигида ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш мақсадида 2020–2022 йилларда оборотдан чиққан 6337 гектар экин ер майдонлари, шундан, 2020 йилда 2344 гектар майдонлар фойдаланишга қайта тикланади.

Шундан мелиорация тармоқларини таъмирлаш 10 км, 18 та янги насос агрегатларини ўрнатиш, 120 км ички суғориш иншоотларини қуриш ва реконструкция қилиш, 152 та тик суғориш қудуқларини, шундан 88 донасини янгитдан қуриш, 64 дона мавжуд тик қудуқларни қайта таъмирлаш тадбирларини амалга ошириш белгиланган.

Вилоятда 2020–2021 йилларда қишлоқ хўжалиги соҳасини комплекс ривожлантириш бўйича бугунги кунда қиймати 529 млрд 244 млн сўмлик 270 та лойиҳалар шакллантирилган.

Мазкур лойиҳаларни амалга ошириш бўйича талаб этиладиган ер майдонларини ажратиш ва лойиҳа ташаббускорлари билан учрашувлар ўтказиш, лойиҳаларни ишга тушириш бўйича зарурий чораларни кўриш ҳамда тармоқ жадвалларини ишлаб чиқиш лозим.

Бундан ташқари, 2020 йилда кўп тармоқли фермер хўжалиги дастури асосида 461 та фермер хўжаликлари томонидан қиймати 97 млрд 624 млн

сўмлик 463 та лойиҳани амалга оширишда вилоят деҳқон, фермер ва аҳоли томорқа ер эгалари кенгаши ҳамда туман, шаҳар ҳокимларига алоҳида масъулият юклатилади.

Қишлоқ хўжалиги соҳасида кластер тизимига ўтиш ишларини жорий этиш ва экспорт ҳажмини оширишга давлатимиз раҳбари томонидан катта эътибор қаратилмоқда.

Бугунги кунда Нурота, Навбаҳор туманларида 1 тадан, Хатирчи туманида 7 та агрокластерлар ташкил этиш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган бўлиб, уларга қишлоқ хўжалиги маҳсулоти ишлаб чиқарувчи фермер ва корхоналар бириктирилган.

Шу ерда ўтирган мутасаддиларни огоҳлантираман: Агар биз қишлоқ хўжалигида агрокластерларни талаб даражасида ташкил этмасак, томчилаб суғориш лойиҳаларини ўз муддатларида бажармасак, қишлоқ хўжалиги лойиҳаларини амалга оширишда сусткашликка йўл қўймасак, ҳеч қачон халқимиз биздан рози бўлмайди. Чунки вилоят аҳолиси дастурхонининг тўкинлиги айнан мана шу тадбирларни қай даражада амалга оширишга боғлиқ...

Қурилиш-пудрат ва лойиҳа бозорини тартибга солиш, бу бозорда эркин рақобат муҳитини ва замонавий шаҳарсозлик меъёрларини жорий этиш, қурилишни арзонлаштириш бўйича топшириқлар берилди.

Шу билан бирга, ичимлик суви, иссиқлик таъминоти соҳасидаги долзарб вазифаларни амалга ошириш зарурлиги кўрсатиб ўтилди.

Шулардан келиб чиқиб, 2020 йилги инвестиция дастури доирасида 63 та ижтимоий соҳа объектларининг лойиҳа-смета ҳужжатлари ишлаб чиқилган бўлиб, танлов савдоларини ўтказиш ва қурилишини бошлаш зарур.

“Обод қишлоқ” ва “Обод маҳалла” дастури бўйича 2020 йилда 16 та қишлоқдаги ва 4 та маҳалладаги кенг қамровли ишларни амалга ошириш белгиланган.

Ушбу дастурлар доирасида 378 км ички йўллар, 210 км электр, 57 км газ, 291 км ичимлик сув тармоқлари, 31 та мактаб, 10 та мактабгача таълим муассасаси, 18 та тиббиёт муассасаси, 19 та маҳалла биноларининг лойиҳа-смета ҳужжатларини ишлаб чиқиш ишларини қисқа муддатларда яқунлаш лозим.

Вилоятда 2020 йилда қурилиши кўзда тутилган 300 та уй-жойларнинг ер майдонлари танланиб, лойиҳа-смета ҳужжатлари ишлаб чиқишни қисқа муддатларда яқунлаб, қурилишини бошлаш, шаҳарларда 2020 йилда 5 та 7 қаватли 210 хонадонли уй-жойлар ҳамда Навоий ва Зарафшон шаҳарларида тижорат шартлари асосида 1200 та янги уй-жойларни қуриш ишларини 1 сентябрга қадар тугаллаш зарур.

Янги тартиб бўйича жами 216 та, шундан Навоий шаҳрида 168 та хонадон ва Учқудуқ туманида 48 та хонадон учун аукцион орқали тадбиркорлик субъектларига ер майдонларини ажратиш бериш масаласини ҳал этиш талаб этилади.

Вилоятда бугунги энг асосий муаммолардан бири, бу – фойдаланилган газ ва энергия учун ҳақ тўлаш ва иқтисод қилиш муаммосидир.

Шу нуқтаи назардан, нодавлат жамоат ташкилотларининг ҳам ўрни бўлиши керак, улар халққа тушунтириши керак. Бироқ на маҳаллалар, на нуронийлар, на Ёшлар иттифоқи каби нодавлат ташкилотларимизнинг бу борадаги ишлари умуман кўзга ташланмаяпти.

Қарздорликни қисқартириш бўйича ишлаб чиқилган режа графикларимиз ишламаяпти, ахир, ишлаб чиқарилаётган газ ва электр энергия бедарвоза эмас, бизнинг энг катта камчилигимиз, ишлаб чиқараётган газ ва электр энергиясини иқтисод қилиш учун қайси

ҳудудда газ қузури ўрнига газ баллонлари берилишини, қайсисида буни иложи бўлмаса, кўмир ёки брикет тақдим этишни йўлга қўйиш керак.

Олдимизда турган яна бир муҳим масала, ижтимоий соҳа объектларидаги мавжуд ҳолатдир.

Жумладан, соғлиқни сақлаш соҳасини оладиган бўлсак, соҳада катта ишлар амалга оширилди. 2019 йилнинг ўзида 19 та соғлиқни сақлаш объектларида 40 млрд сўмлик қурилиш-таъмирлаш ишлари олиб борилди. Уларнинг моддий техника базаси тубдан яхшиланди, замонавий тиббиёт жиҳозлари билан таъминланди.

Хусусан, маҳаллий бюджетнинг қўшимча маблағлари ҳисобидан вилоят болалар касалхонасида 5 млрд сўмлик таъмирлаш ишлари бажарилди, вилоят кўп тармоқли тиббиёт маркази 3,8 млрд сўм маблағ эвазига “сунъий қон айланиш аппарати” (АИК) ва жарроҳлик инструментлари билан, сурункали буйрак етишмовчилиги касаллиги учун 1,0 млрд сўмлик гемодиализ ускуналари билан таъминланди.

Бироқ соғлиқни сақлаш тизимига яратиб берилган шунча имкониятларга соҳа ходимлари “лаббай” деб жавоб бера олмаяптилар.

Нега аллергия касалликлар, нафас йўли касалликлари, онкологик касалликлар йилдан-йилга ортиб бормоқда?

Нега патронаж хизматлари кўрсатилиш ҳолати назорат қилинмаётганлиги оқибатида, саломатликка таҳдид туғдираётган муаммоларни тўлақонли ҳал этиш масаласи очиқлигича қолмоқда?

Вилоятда гўдаклар ўлими 2019 йил давомида 115 тани ташкил этиб, ўтган йилга нисбатан 10 тага ошганлигини нима билан изоҳлаш мумкин?..

Шулардан келиб чиқиб, соғлиқни сақлаш бошқармаси оилаларда тиббий маданиятни ошириш,

туғруқ ёшдаги аёллар саломатлигини мустаҳкамлаш юзасидан жойларда патронаж хизматини йўлга қўйиш асосида тарғибот-тушунтириш ишларини олиб борсин.

Таълим тизимининг пойдевори бўлган мактабгача таълим соҳаси бўйича қурилиш-реконструкция ишларига 2019 йилда 15 баробар кўп маблағ ажратилиши натижасида, мактабгача таълим муассасаларининг сони 3 баробар ортиб, боғча ёшидаги болаларнинг қамров даражаси 2018 йил бошидаги 41,8 фоиздан 61,7 фоизга етади.

Бу каби ишларни изчиллик билан давом эттирармиз, вилоят мактабгача таълим бошқармаси қамров даражасини 2020 йилда 100 фоизга етказиш бўйича аниқ мақсадли чора-тадбирларни ишлаб чиқиб, ижросини таъминлайди.

Бунда оилавий ҳамда давлат шерикчилик асосидаги хусусий мактабгача таълим ташкилотларини ташкил этишга алоҳида эътибор қаратиш шарт.

Эътибор ва рағбат туфайли ижтимоий соҳанинг яна бир тармоғи, халқ таълими тизимида ҳам ўтган йилларда кўплаб ижобий натижаларга эришилди.

2018 йилда маҳаллий бюджетнинг эркин маблағлари ҳисобидан умумтаълим мактабларини қуриш ва таъмирлаш ҳамда жиҳозлаш харажатлари учун 52,0 млрд сўм ажратилган бўлса, 2019 йилда ушбу мақсадларга 2,5 баробар кўп маблағлар йўналтирилиб, 124,0 млрд сўмни ташкил этди.

Келажак эгаларига замонавий билимлар бериш, хорижий ва илғор тажрибаларни кенг жорий этиш мақсадида Бухоро вилоятининг “Қоракўл мактаби” билан ҳамкорликда аниқ ва табиий фанларга ҳамда чет тилларига ихтисослашган 300 ўринли замон талабларига жавоб берадиган мактаб-интернат ташкил этилиб, иқтидорли ўқувчилар саралаб олинди. Бироқ

таълим тизимида яратиб берилган имкониятлардан самарали фойдаланилмаяпти.

Биргина мисол, таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси томонидан ўтказилган миллий рейтинг натижаларига кўра, Томди, Нурота, Хатирчи ва Конимех туманлари паст натижаларни қайд этганлиги, ушбу ҳудудларга алоҳида эътибор қаратиш лозимлигини кўрсатади.

Халқ таълими бошқармаси яратиб берилган имкониятлардан тўлақонли фойдаланиши зарур, мактаб битирувчиларининг олий таълим муассасаларига кириш кўрсаткичларини биринчи ўринга чиқариш зарур.

Қисқа муддатда ўқитувчиларнинг билим ва ма-лакасини ошириш бўйича йўл хариталарини ишлаб чиқиб, ижросини доимий равишда таъминлаш талаб этилади.

Ўрта махсус таълим тизимида ҳам катта ўзгаришлар амалга оширилди. Касб-хунар коллежлари йўналишлари бўйича кластерларга бўлиб берилди.

Олдимизда турган яна бир муҳим масала, ёшларни қўллаб-қувватлаш масаласи саналади.

Барчангизнинг хабарингиз бор, 2019 йилнинг 27 декабрь куни Муҳтарам Юртбошимиз томонидан мамлакат ёшлари билан бўлиб ўтган учрашувда бир қатор вазифалар белгилаб берилган эди.

Ҳар бир ҳоким, сектор раҳбари ва оддий раҳбарга-ча ёшлар қабулларини ташкил этсинлар, жойлардаги учрашувларнинг камида 70 фоизи фақат ёшлар билан бўлади. Учрашувларда ишсиз ёшлар, ажрим ёқасида бўлган оилалар иштирокини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилади.

Ҳар бир ҳоким, сектор раҳбари ва оддий раҳбарга-ча ҳар ҳафтанинг бир кунини ёшлар масаласини ечиш куни, ҳар ўн беш кунда ёшлар билан шуғулланиш куни

ташкил этасизлар ҳамда ҳар ойда бир маротаба ёшлар масаласини халқ депутатлари маҳаллий Кенгашларида муҳокама этиш учун аниқ режалар белгилаб олинади.

Бундан ташқари, ёшларимизни 5 та муҳим ташаббус доирасида бандлигини таъминлаш ҳамда янада қизиқишларини ошириш мақсадида “Ёшлар билан 5 ташаббус сари” шиори остида Республика танловини ташкил этамиз. Ушбу танловни Навоий шаҳридаги “Ёшлар хиёбони” да ўтказамиз.

Вилоятда спорт соҳасини ривожлантириш ҳам устувор вазифа саналади.

Спорт турлари бўйича Ўзбекистон Миллий терма жамоасининг асосий ва заҳира таркибига 500 га яқин спортчиларимиз киритилган бўлиб, бу эса Миллий терма жамоанинг бор-йўғи 4 фоизини ташкил этади, холос.

Тан олиб айтиш керакки, вилоятдаги спорт таълим муассасаларини олий маълумотли тренерлар, шу жумладан, аёл тренерлар билан таъминланиш даражаси ҳамон пастлигича қолмоқда.

Хусусан, Зарафшон шаҳар, Навбахор, Конимех, Қизилтепа туманларида фаолият кўрсатаётган олий маълумотли тренерлар улуши 50 фоизга ҳам етмайди. Нурота, Кармана, Томди туманларида спорт турлари бўйича тренерларга бўлган эҳтиёж юқорилигича қолмоқда.

Конимех, Учқудуқ, Томди туманларида аҳолининг барча қатламлари ўртасида спорт ва оммавий жисмоний тарбия тадбирлари тўлиқ ўтказилмаяпти.

Натижада, ушбу ташаббусни рўёбга чиқариш мақсадида олис ва чекка қишлоқларда ҳам жисмоний тарбия ва оммавий спорт тадбирларини тўлиқ ўтказиш имкони яратилмаяпти...

Вилоят Жисмоний тарбия ва спорт бошқармаси бир ҳафта муддатда спорт мактаблари фаолияти-

ни тўғри ташкил этиш юзасидан чора-тадбирларни ишлаб чиқиб, натижаси юзасидан вилоят ҳокимлигига ахборот бериш;

бир ой муддатда бугунги кунда Республика даражасида устувор деб топилган спорт турлари бўйича барча шароитларни яратиш, илғор ва етакчи мураббийларни вилоятга таклиф этиб ўқув-семинарлар ташкил этиш;

спорт мактабларида фаолият юритаётган директор, директор ўринбосарлари, методистлар, тиббиёт ходимлари, мураббийларнинг фаолиятини қайтадан кўриб чиқиб, улар фаолияти самарадорлигини ошириш чораларини кўриш;

бир ҳафта муддатда спорт мактабларида нормативларга мувофиқ юқори малакали, профессионал тайёрланган тренер кадрлар билан таъминлаш бўйича аниқ чора-тадбирлар белгилаш талаб этилади.

Худди шу каби, маданият соҳасида ҳам қилиниши керак бўлган ишлар талайгина.

Ҳар чоракда маданият марказлари болалар мусиқа ва санъат мактабларидаги ранг-тасвир, ҳайкалтарошлик каби бадиий-ижодий тўғаракларга таниқли рассомлар, ҳайкалтарошлар ва хунармандларни бириктириш, “маҳорат дарслари”нинг мунтазам ўтказилишини йўлга қўйиш бўйича чора-тадбирлар белгиласин.

2019 йилда вилоятимизга маҳаллий ва хорижлик сайёҳлар сони ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 2 баробарга ошган.

Ташриф буюрган сайёҳларнинг асосий қисми Туркия, Германия, Франция, Россия, Испания, АҚШ, Канада, Италия, Буюк Британия, Япония, Жанубий Корея, Қозоғистон, Эрон ва Хитойга тўғри келмоқда.

Бироқ бу борада ҳам имкониятлардан тўлиқ фойдаланилмапти.

Вилоятнинг туризм салоҳиятини тарғиб қилиш бўйича на Туризм бошқармасининг иши ва на шаҳар ва туман ҳокимликларининг иши талабга жавоб бермайди.

Биз вилоятимиздаги тарихий обидалар, сўлим гўшалар, муқаддас қадамжоларни тарғиб қилмасак, кенг жамоатчиликка танитмасак, қандай қилиб сайёҳларни жалб қила оламиз?..

Туризм бошқармаси олдига қўйилган асосий вазифа – вилоятга сайёҳларни жалб қилиш эмасми?.. Сайёҳларни қандай жалб қиламиз, агар уларга вилоятни танитмасак, имкониятларни кўрсатмасак?..

Шулардан келиб чиқиб, вилоят туризм бошқармаси икки ҳафта муддатда ҳудудлардаги салбий ҳолатларни қайта ўрганиб чиқсин ҳамда уларни бартараф қилиш бўйича барча чораларни кўрсин.

Хотин-қизларни ва оилани қўллаб-қувватлаш, уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда мамлакат ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги роли ва фаоллигини ошириш олдимизда турган муҳим вазифалардан саналади.

Бу борада биринчи галдаги асосий вазифа ажрим ёқасига келиб қолган 523 та оилани яраштириш, 101 та ноқонуний никоҳда яшаётган оилаларнинг никоҳини расмийлаштириш бўйича ҳам ишларни жонлантириш ҳисобланади. Бу борада нодавлат ташкилотларнинг ҳам масъулиятини ошириш вақти келди деб ўйлайман.

Шунингдек, оғир ижтимоий аҳволдаги, ногиронлиги бўлган 266 нафар аёлларга тиббий ёрдам кўрсатиш, 308 нафар ногиронлиги бўлган хотин-қизларни турли хил реабилитация воситалари билан таъминлаш бўйича барча имкониятларни ишга солишимиз керак.

Шаҳар ва туман ҳокимлари 76 нафар ногиронлиги бўлган, ижтимоий оғир аҳволдаги хотин-қизларни уй-

жой билан таъминлаш масаласини жорий йилда ижобий ҳал этиши талаб этилади.

Шаҳар ва туман ҳокимликлари, бандлик бошқармаси, вилоят маҳаллалар кенгаши тизимидаги ташкилотлар 113 нафар ҳуқуқбузарлик ва жиноятчилик содир этган, 136 нафар ҳуқуқбузарликка мойиллиги бўлган хотин-қизлар билан доимий равишда яқка тартибда ишларни олиб боришда ҳамда 25 нафар жазони ижро этиш муассасаларидан қайтган хотин-қизларнинг ижтимоий мослашувига қўмаклашиш бўйича аниқ механизм ишлаб чиқиб, ижросини таъминлайдилар.

Вилоятда 2020 йилда ижтимоий-маънавий муҳит барқарорлигини таъминлаш, динлараро бағрикенгликни мустақкамлашга қаратилган чора-тадбирларни ҳам тизимли амалга ошириш талаб этилади.

Давлат ва жамоат ташкилотлари, маҳалла фуқаролар йиғинларида экстремизм, миссионерлик, “Оммавий маданият” билан боғлиқ таҳдидларнинг олдини олишга қаратилган тарғибот тадбирларини доимий равишда ташкил этиб бориш;

махсус ҳисобдан чиқарилган шахслар фарзандлари ва тарбияси оғир ёшларнинг қизиқишлари, танловларига мувофиқ жойлардаги “Ёшлар маркази”да ташкил этилган “Сардорлар мактаби”, илмий ва касбий тўгараклар ҳамда спорт секцияларига бепул асосда жалб этиш каби тадбирларни амалга ошириш зарур бўлади.

Президентимиз қайд этганидек, бу Ватан бизники, уни ҳеч ким четдан келиб обод қилиб бермайди. Фарзандларимиз, жонажон Ватанимиз учун бугун ҳаракат қилмасак, эртага кеч бўлади.

Бизда имкониятлар катта. Биз ҳам Ватаним деб, эртанги куним деб, қарияларимизни эъозлаб, ёшларимизни қўллаб-қувватлаб, агар чин фидойилик билан меҳнат қилсак, албатта, ана шу ўзлигимизни анг-

лаш нуқтаи назаридан, буюк бобокалонларимизнинг руҳларини шод қиламиз.

Келгуси йил синов йили, оғир йил. Агар ҳаммамиз бир тан, бир жон бўлиб ишласак, жонажон ватанимизни, буюк халқимизни, албатта, рози қиламиз!

Навоийликларни ютуқлар, омадлар асло тарк этмасин. Президентимиз башорат қилганидек: навоийликлар ортга қайтмайдилар.

(Ушбу мақола Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2019 йил 30 декабрь куни ўтказилган йиғилишда берилган кўрсатма ва топшириқлар асосида долзарб ва муҳим вазифалар бўйича Навоий вилояти ҳокими Қобулжон Турсуновнинг маърузаси асосида тайёрланди.)

ТИНЧЛИККА ТАЪЗИМ ҚИЛ!

Инсон ва тинчлик сўзи сув билан ҳаводек эгизак. Чунки инсон ҳамиша тинчликка ташна бўлиб, тинчликни қўмсаб яшайди, мудом тинчлик осмонидан нафас олишга интилади. Ҳар тонг тинчлик билан уйғонишни истайди. Ҳар доим тинчлик пойига бош эгади. Тинчликни бошига тож қилади.

Шоир ёзганидек:

*Ер оҳиста кезар экан самода,
Тинчлик деган зўр неъматга бош эгдим...*

* * *

– Бешиқда ётган гўдакларнинг осмондай тиниқ кўзларида, беғубор ва пок кулгиларида нима акс этган?

– Тинчлик!

– Оналарнинг алласида, ҳар кунги илтижосида, оталарнинг энг ёрқин орзу-тилакларида нима мужассам?

– Тинчлик!

– Боболарнинг дуосида, момоларнинг ўланида айтиладиган биринчи калом қандай сўз?

– Тинчлик!

Тоғнинг улкан чўққисида турган бургутга ҳам, полапонларига тумшуғида сув олиб учаётган қалдирғочга ҳам тинчлик керак. Сувдаги балиққа ҳам, ям-яшил майсалар, ниҳоллар, дарахтларга ҳам тинчлик ниҳоятда зарур. Табиат эса тинчлик билан барҳаёт, тинчлик туфайли гуллаб-яшнайти, тинчлик билан барқарор.

* * *

Эй одамзод, сен тинч-тотув яшашни истасанг, уни дарахтлардан ўрган. Тинчлик қандай бебаҳо кучлигини билмоқчи бўлсанг, тоғларга боқ. Тинчлик умримизни безаб турсин десанг, дарёю денгизлардан ибрат ол! Тинчлик ҳаётимнинг мазмунига айлансин десанг, болаларнинг беғубор кўшиғига жўр бўлгин!

Афсус ва надоматлар бўлсинким, одамнинг душманиям, кушандасиям одам боласи экан. Тинчликнинг бунёдкори ҳам, бузғунчиси ҳам одам экан. Бири тинчликни қанчалар асраб-авайласа ва тинчлик учун курашса, бошқа бири уруш оловини ёқишга шунчалар ўч бўларкан. Бири тушларида тинчликни кўриб қувонса, бири урушни кўриб севиначкан. Бири тинчлик билан фахрланса, бошқаси уруш кўзгаб ғурурланаркан. Бири тинчликсевар деган ном қозонса, яна бири урушга даъват этади, уруш оловини ёқиш учун гугурт излайди, бузғунчилик қилади.

Инсон ва тинчлик, инсон ва уруш мавзулари мингминг йиллик тарих саҳифалари узра баҳс қилади, мунозара юритади. Шоир айтганидек, бу икки тўлқин ҳамон курашда:

Тинчлик – жой дейди, уруш эса қон.

Тинчлик – ҳаёт дейди, уруш эса қурбон.

Тинчлик – меҳнат дейди, уруш эса кулфат.

Тинчлик – обод дейди, уруш дейди: вайрон.

Она замин катта-кичик урушлардан чарчади, бениҳоя толиқди. Бирор-бир гўшада ўқ овози эшитилса, ернинг бағри титрайди. Портлашлардан тупроқларга титроқ киради, тоғу тошлар ларзага келади. Тарих урушлардан зада бўлиб кетди, урушлардан зерикди. Одам нега уруш қилади, нега урушларни ўйлаб то-

пади? Наҳотки, одам дунёга фақат уруш қилиш, қон тўкиш ва вайрон қилиш учун келса? Тарих ҳали-ҳануз ушбу саволларга жавоб топа олгани йўқ.

* * *

Бугун урушлардан афғончалик жафо чекаётган халқни топиш қийин. Болалар уруш майдонларида туғилиб, уруш оловлари ичра улғайиб, уруш билан ҳаётлари барҳам топмоқда, келажаги барбод бўлмоқда. Бир нафас бўлсин бу заминда урушнинг ажал тегирмони тўхтагани йўқ.

Уруш болалаган бу юртнинг тупроғидан уруш ҳиди келади, тош бўлаклари урилганда уруш чинқириғи эшитилади, куйган дарахтларнинг илдизларидан уруш тутуни бурқсийди, майсалар ўқ овозидан титрайди.

Юртбошимиз айтганидек, Афғонистон масаласини ҳам тинчлик йўли билан ҳал қилиш мумкин. Бу борада Президентимиз олиб бораётган ишлар, ташаббуслар ибратга сазовор.

* * *

Агар бешик тепасига қарға келиб қўнса, у қағиллаб, бешиқда ётган гўдак оромини бузади. Агар уйга беҳосдан илон кириб қолса, тамом, уйдагилар тинчлигини йўқотадилар. Агар қишлоққа бўри ораласа, фақат одамларнинг эмас, балки ҳайвонларнинг ҳам тинчлиги бузилиши тайин. Агар Ватанга душман кўз олайтирса, юрт тинчлиги хавф остида қолади. Агар душман ўзингдан чиқса-чи, алҳазар, бундай хавфли душмандан Яратганнинг ўзи асрасин ва Ўзи унинг жазосини берсин!

Ҳар бир даврнинг, замоннинг ўз кушандаси бўлганидек, бугунги тинч ва осойишта дунёнинг хатарли ба-лоси – терроризм номини олади. XX аср – тарихда атом

асри дея қайд этилган бўлса, XXI асрнинг бошланиши аллақачон терроризм тамғаси билан муҳрланаётир. Терроризм – диний экстремистик гуруҳнинг уруш ўчоғи ва ашаддий қуроли сифатида қанот ёзаётир. Улар бу қурол билан тинч диёрларни бузишга, тинч шаҳарларни вайрон қилишга, осойишта юракларга ғулғула солишга таҳдид қилаётир. Сокин муҳитларни, тинч гўшаларни бузаётир.

Жаҳолат илдиз отган вужудда тинчлик кабутари ин қуролмайди. Лекин жаҳолат қанчалар даҳшат солмасин, барибир, тинчлик шиддатини тўхтатолмайди, тинчликнинг йўлига ғов бўлолмайди.

Мустақиллигимизнинг энг олий неъматларидан бири, бу – шубҳасиз, тинчлик ва яна тинчлик. Тинчлик барқарорлашиб, мустаҳкамланиб боргани сари, айрим ҳаётий масалалар ўз-ўзидан ечилиб, жамиятда учрайдиган айрим камчиликлар барҳам топиб, муаммолар ҳал бўлаётир. Юртбошимиз ҳар бир маъруза ва нутқларида халқимиз ва юртимиз тинч, осмонимиз мусаффо бўлсин, деб қайта-қайта таъкидлайдилар ва буни Яратгандан илтижо қилиб сўрайдилар. Янги Ўзбекистон ривожини тинчлик билан боғлиқ.

* * *

Мамлакатимизда бўлаётган улкан ўзгаришлар, юксак тараққиёт замирида тинчлик ётибди. Энг қадимий обидаларнинг қайта тикланиши ёки таъмирланиши тинчлик туфайли амалга ошяпти. Шаҳарлар, қишлоқлар ободлиги тинчликдандир. Маҳаллалар чиройи тинчлик оҳанглари билан йўғрилган. Ва бу обод, кўркем ва чиройли гўшаларда яшаш, ўқиш, ишлаш тинчлик билан уйғунлашиб кетган. Қурилатган равон йўллар, улкан иморатлар, гўзал боғлар, кўркем, замонавий мактаблар, ҳашаматли кўприклар тинчликка хизмат қиляпти. Кўчаларда одамлар бир-бирларининг

эмас, гўё тинчликнинг қўлларидан ушлаб юргандай эркин кезадилар, тинчлик билан қадам ташлайдилар, тинчлик осмонидан нафас оладилар.

*Сўзлардаги ҳароратда тинчлик бор,
Кўзлардаги жасоратда тинчлик бор,
Тинчлик учун фидойилик бурчимиз,
Юзлардаги нафосатда тинчлик бор.*

* * *

Далаларда тинчлик шамоли эсади. Бу шамол мўл-қўл ҳосил хирмонларини ҳадя этади. Деҳқоннинг, боғбоннинг ва чўпоннинг ҳам асосий нияти – тинчлик. Ўзбекистонда тинчликнинг ҳамиша барқарор ва мустаҳкам бўлишидан фақат ўзбекистонликлар эмас, балки қўшни давлатлар ҳам манфаатдордирлар. Тинчлик қўшниларининг бир-бирига меҳрини оширади, дўстлигини мустаҳкамлайди. Улар ўртасида фаровонлик, бағрикенглик яратади.

Ўзбекистон давлат сиёсатининг ўзагини тинчлик ташкил этишини дунё аҳли кўриб-билиб турибди. Ўзбекистон раҳбари дунёнинг энг нуфузли минбарларидан туриб тинчлик ҳақида баралла сўзлаётир, ҳар қандай муаммони фақат тинчлик йўли билан ҳал этишга қайта-қайта даъват этаётир. Ҳақиқатан ҳам, тинчлик-севар Президентимиз танлаган йўл, бу – тинчлик йўлидир!

Навоий вилоятида бўлган фаоллар учрашувида кўпни кўрган бир отахон шундай деди: “Яхши биламизки, бозордаги, дўконлардаги маҳсулотларнинг, буюмларнинг нархи аниқ кўрсатилган. Қани, ким айтади: тинчликнинг баҳоси қанча? Бир кунлик, бир ойлик ёки бир йиллик тинчликнинг нархи қанча туради? Ким айтади? Умуман, тинчликнинг баҳоси борми?!”

*Ўғлим иншо ёзар тинчлик ҳақида,
Қизимнинг дафтариди тинчлик сўзи барқарор.
Номингдан айланай, сени, эй, тинчлик,
Набирам тинчлик кабутарини чизар.*

* * *

Ҳар куни қуёшдан тинчлик сўраймиз. Ойдан-да, юлдуздан-да тинчлик бўлишини илтижо қиламиз. Тинчлик дарахти ҳамиша, ҳар доим қўзларни яшна-тиб, дилларни яйратиб, гуллаб-яшнаб туришини истаймиз.

Азиз дўстим, сен тинчлик дарахтини, аввало, ўз қалбингга эк. Сўнг ҳовлингга, маҳалла ва қишлоғингга эк. Кейин бу муқаддас дарахтни Ватанинг бағрига экин. Унинг мустаҳкам илдизлари, улкан шохлари, ям-яшил барглари дунёни тутсин, тинчликсеварлар қалбини забт этсин. Тинчлик тимсолига айлансин!

Тинчлик дарахти!

Сен ҳуда-беҳудага бу дарахтга тегма, бўлар-бўлмасга унинг шохларини синдирма, баргларини сарғайтирма, беҳуда тўкма. Уни ҳамиша онангни, фарзандингни, Ватанингни асрагандай асрагинки, у кўркам боғларга айлансин, тинчликзорга айлансин!

Мен тинчликни яхши кўраман ва унга ҳамиша таъзимдаман. Сен ҳам тинчликка талпин, тинчликка таъзим қил! Токи ер юзини тутсин, ер юзи бўйлаб янгрисин тинчлик руҳи, тинчлик садоси, тинчлик овози!

КИТОБ ВА КЕТМОН

Эссе

Ҳар гал қўлимга китоб олсам, кўз олдимга кетмон келаверади. Агар қўлимга кетмон олсам, нуқул кўз ўнгимда китоб пайдо бўлаверади. Ота-боболарим болалигимда ҳар иккисига меҳр-муҳаббат уйғотганлари учун улардан бир умрга миннатдорман.

Бир қўлимда китоб ва бир қўлимда кетмон билан вояга етганман. Бири менга илм, маърифат, зиё, бири ризқ-рўз, насиба бериб келаётир. Китоб ўқишдан толиққан кезларимда қўлимга, албатта, кетмон оламан. Кетмон чопиб чарчаган онларимда эса китоб ҳордиқ билан бирга беқиёс маънавий куч бағишлайди.

Яхши эслайман: болалигимда бобом мулла Жўра берилиб китоб ўқирдилар. Баъзан овоз чиқариб ўқиганларида сўзларини тушунмасдим. Кейин билсам, бу диний китоблар бўлиб, араб тилида ёзилган экан. Бобом Бухоро мадрасасида таҳсил олгани боис араб тилини яхши биларди. Баъзан бобомга тақлид қилиб, китобларини олиб, ёстиқ устига қўйиб, варақлаб қандайдир чалакам-чатти сўзларни айтиб, гўё ўзимча китоб “ўқирдим”. Болалик-да!

– Бу китобга тегма, бу муқаддас китоб, – деб бобом дарҳол китобни олиб, токчанинг юқори табағига қўярди. Сўнг қўшимча қиларди: – Ҳадемай мактабга борасан. Ҳарфларни ўрганасан. Ўшанда сенга кўп яхши китоблар олиб бераман. Мазза қилиб ўқийсан.

Мен тезроқ мактабга боришни ўйлардим. Мактабдан қайтаётган болаларни кўрсам, уларга ҳавас билан қарардим. Назаримда, улар “мазза” қилиб китоб ўқишар, гўё қўлларидаги папкалари тўла китоб эди.

Бобом ҳунари кўп инсон эдилар. У киши қишлоғимизда ҳамма таниган сартарош, табиб ва ажойиб деҳқон бўлган. Айниқса, деҳқончилик билан жиддий шуғулланар, қишлоғимизнинг олди деҳқони бўлгани боис у киши етиштирган полиз ва сабзаёт маҳсулотлари бозор пештахталаридан эрта баҳорда ўрин оларди. Бу юмушларнинг барчаси кетмон орқали бажарилад эди. Бобомнинг чиройли кетмони бор эди. Кетмоннинг юзи доим ялтираб тургани боис унда кундузи қуёш, кечаси ой нурлари шуъла сочарди.

Бобом ерни чуқур қадрлайдиган, севадиган, ер илмини теран биладиган ва астойдил ерга меҳр қўйган деҳқонлардан эди. Қайси экинни қачон, қайси кун ёки соатда экиш сирини яхши биларди. Об-ҳавога қараб ҳам экин экардилар. Қўлларидан асло кетмон тушмас эди. Кетмон боис гуллаб-яшнаб ётган томорқамизга кўни-қўшнилар, ўтган-кетганлар ҳавас қилишарди. Томорқамиз гўё чиройли тақинчоқларни тақиб олган гўзал келинчакка ўхшарди. Кейинчалик бу кетмон менинг ҳам яқин ҳамроҳим ва қадрдонимга айланди. Кетмонга меҳр қўйиб ишлашнинг ҳам ўзига хос гашти бор. Кетмонга чинакам ишқи тушиб қолган одам уни бир умр қўлдан қўймайди. Бобом кейинчалик ёшимга, кучимга мос кетмон олиб бердилар. Меҳнатга ўргатган бу кетмонни қайтиб қўлимдан қўймадим. У менга матонат билан ҳалол меҳнат қилиб, ҳалол ризқ-рўз топишдан, ҳалол яшашдан сабоқ бериб келаётир. Кетмон камина учун ҳалоллик мактабидир.

Шундай қилиб, бир қўлимда китоб ва бир қўлимда кетмон билан вояга етдим, катта ҳаётга кириб келдим. Ҳали-ҳануз иккаласини ҳам қўлимдан қўйганим йўқ.

Улар менинг суянч тоғларим, ишончли ҳамроҳларим.

Менга китоб ва кетмонга умрбод меҳр қўйишни ўргатган, ҳар иккисига ҳам чин дилдан ошно қилган, китобни илм манбаи, кетмонни насиба хазинаси эканлигидан бебаҳо сабоқ бериб кетган бобомдан ҳамиша миннатдорман. Илоё, охиратлари обод бўлсин!..

Коронавирус пандемияси туфайли мамлакатимизда жорий этилган карантин даврида “уйда қолинг”, “китоб ўқинг” деган сўзлар кўп такрорлангани боис, уйда қолиб, ёзув-чизув билан шуғулланиш баробарида, турли сабаблар билан йиғилиб қолган ва устоз Маҳмуд Саъдий услубида “аннотацияси” ўқилган китобларни аста-секин варақлай бошладим. Дастлаб ўқишни устоз Иброҳим Ғафуровнинг танланган таржималар китоби – “Айюб нидоси”дан бошладим. Айниқса, асарнинг мазмун-моҳияти, Ҳазрати Айюбнинг ибратли ва изтиробли тақдирида кечган воқеалар биз бошдан кечираётган шу оғир кунларга жуда ҳамоҳанг экан. Одам дардни ва ҳар қандай оғир кулфатни фақат сабр билан енгиши мумкинлиги Айюб образи орқали кўрсатиб берилган. Аллоҳ шайтоннинг чақувига ишониб, ҳаёти ва умрини унга бағишлаган суюкли бандаси Айюбни синаш учун беҳад оғир жабру жафоларга гирифтор қилади. Лекин Айюб бундан заррача нолимайди. Аксинча, буюк инсоний сабр, матонат билан ҳаммасига чидайди ва енгади. Шу боис ҳазрат Алишер Навоий Айюбга инсониятнинг сабр тимсоли деб баҳо берганлари бежиз эмас.

Бугун халқимиз бошига тушган коронавирус бало-си, ёмғир, дўл, шамол туфайли содир бўлаётган турфа офатлар, “Сардоба” сув омборида бўлган кутилмаган тошқин келтирган талафотларни фақат сабр-бардош, аҳиллик, инсоний ҳамдардлик билан енгиш мумкин экан. Ҳамма-ҳаммамизга Айюбнинг ана шу буюк сабри насиб этсин!..

Бизга Айюб сабри ибрат бўлиши лозимлиги тўғрисида сўзбошида: “Зеро, инсоният сабр билан инсоният бўлди. Сабр билан ўзининг энг катта халоскор бойлиги – маърифатга эришди”, – деб ёзади таржимон.

Шунингдек, мазкур китобдан ўрин олган жаҳон адабиёти намояндалари Лев Толстой, Уильям Фолкнер, Фридрих Нитше, Жан Пол Сартр, Александр Солженицин, Чингиз Айтматов асарларидан қилинган сара таржималарни ҳам ҳузур қилиб “сипқордим”.

Истеъдодли ёзувчи Хайридин Султоннинг “Уч юз олтмиш тўрт кун” ҳикоялар китобини ҳам шу кунларда катта завқ-шавқ билан ўқидим. Китоб мундарижаси “Бугунги ҳикоялар”, “Бурунги ҳикоялар”, “Мозийдан ҳикоялар” деб номланган бўлимлардан иборат бўлиб, жами 31 та ҳикоя жамланган. Тўғриси, миллий руҳуфуриб турган бундай ўзбекона ҳикояларни жуда соғинган эдик. Ҳикояларнинг мавзуси, тили, тасвири, диалоглари, воқеалари, характерлари, қўйингки, ҳамма-ҳаммасида ўзбек ҳаёти, руҳи ярқираб туради. Саҳифалар ҳар бир ҳикоянинг юксак маҳорат ва истеъдод билан ёзилганлигидан далолат бериб турибди. Бу асарларни адабиётимизнинг ютуғи деб баҳолаш мумкин. Гапнинг очиғи, ўзбекнинг қалби уриб турган ва қиёфаси ёрқин очиб берилган бундай ҳаётий ҳикояларга мафтун бўлиб, соғинч ва ҳаяжон билан ўқиганимни муаллифга чуқур миннатдорчилик билан изҳор этаман.

Мен ушбу ўзига хос бетакрор китобни китобхонларга кечиктирмай ўқишларини маслаҳат берардим.

Таниқли ёзувчи Тоҳир Маликнинг “Озод инсон ҳақида қўшиқ ёхуд Мирзакалон Исмоилийнинг сўнги нафаси” китобини ҳам кечроқ ўқиганим учун афсусландим. Машхур адибнинг аччиқ қисмати, оғир ва машаққатли ҳаёти ҳамда ижоди ҳақида изтироб билан ёзилган ушбу китоб кечаги кунимиз, шўро замони зиёли одамлар, айниқса, ижодкорлар бошига солган

қора кунлар ҳақида ҳикоя қилади. “Менга фақат бир нарса таскин беради: Мирзакалон Исмоилий бировларга қуллуқ қилиб яшамадилар. Ўз халқининг содиқ ва виждонли фарзанди сифатида барча укубатлардан юқори турдилар, виждонларига хилоф иш қилмадилар. Ижодкорнинг энг буюк бахти шу. Бу бахтга эришган ёзувчи барҳаёт бўлиб қолади”, – деб ёзади муаллиф. Китобни мароқ ва изтироб билан ўқиб чиққач, ўзингиз ҳам ушбу фикрларга, албатта, қўшиласиз. Бу китобни катталар билан бирга ёшлар ҳам ўқиб чиқсалар, улар учун анча фойдали бўларди. Яшаш ва ҳаётнинг қадрига етадилар.

Журналист Олим Тошбоевнинг “Абадий замондош” китобида Ўзбекистон халқ ёзувчиси Шукур Холмирзаев ҳаёти ва ижодидан қизиқарли ҳикоялар қилинади. Биз билган ва билмаган Шукур Холмирзаев ҳақида қизиқарли маълумотлар, ноёб хотиралар маржон каби тизилган. Шу боис китоб завқ-шавқ билан ўқилади. Муаллиф китобни машаққат билан ёзганлиги ҳар бир саҳифада ярқираб кўриниб турибди. Ушбу китобни ўқишни адабиёт ихлосмандлари ва ёш ижодкорларга кўпроқ тавсия қилган бўлардим. Жуда фойдали китоб.

Яна бир китоб ҳақида айтмасам бўлмайди. Ишонинг, таниқли шоир Сулаймон Раҳмоннинг “Одамларда қолдир виждонни” сайланма китобини ўқиб бўлгач, шоирни чин маънода янгидан кашф этасиз. Сайланмага масъул муҳаррирлик қилган ва салмоқли сўзбоши битган таниқли ижодкор Нуруллоҳ Муҳаммад Рауфхон шундай деб ёзади: “Юракдан чиққани юракка боради, деганларидек, мени ҳайратга солган нарса – Сулаймон Раҳмон умуман ижодида, хоссатан ушбу “Сайланма”сида юрагини аямай сиқиб-мижиғлаб бор дардини элига, Ватанига тўкиб солган улкан шоир бўлиб чиқди. Бошқача айтганда, ўзи чеккан азобли оғриқларни халқи ва Ватани дардига ўткир табиб-

лардек малҳам қилганини кўрдим. Сулаймон Раҳмон истеъдодда замондош машҳур ва тенгқур шоирлардан қолишмайдиган кучли шоирдир!” Китобни ўқиб чиқсангиз, унинг “кучли шоир” лигига сиз ҳам қатъий ишонч ҳосил қиласиз:

*Истакларим доим баландпарвоз бўлди,
Жанглар қилдим, орзуларим сароб бўлди,
Жанг майдони фақат оппоқ қоғоз бўлди,
Мен бу оппоқ қоғозларни тарқатмадим,
Олам мени пайқамади, пайқатмадим...*

Бу кутилмаган ажойиб китобни адабиёт ва шеърят мухлисларига самимият билан тавсия қиламан. Сулаймон Раҳмоннинг “Одамларда қолдир виждонни” сайланмаси уни ўқиган китобхон юрагида боқий ва ҳақиқий шеър манзараларини уйғотишига ишонаман.

Шунингдек, яна бир навоийлик шоир ва таржимон Вафо Файзуллоҳнинг “Оқ лайлак” деб номланган шеърлар ва таржималар китобини роҳат қилиб ўқидим. Ушбу китобдан истеъдодли шоирнинг кўпроқ Москвада ўқиб юрган кезлари ва сўнгги йилларда ёзган янги шеърлари, таржималари ўрин олган. Китобга таниқли ижодкорлар ва ҳамкасбларининг у ҳақидаги мақолалари, унинг шеърларидан қилинган ажойиб таржималари ҳам киритилган.

Вафо Файзуллоҳ инсон руҳига, руҳият оламига кўп мурожаат қилади. Руҳнинг изтироб ва дард манзараларини чизади. Дарднинг роҳатлари ва азобларини сатрларнинг юрагига пайванд этади:

*Қарз олсанг, ол ўзингдан!..
Ўзингдан ол, олсанг Дард!..
Яшадим де, ҳар лаҳза...
Қола билган бўлсанг мард!!!*

Шоир яна бир шеърида ўз-ўзига шундай савол беради: “Дардлардан енгилганинг етмасми сенга?..” Ва шундай жавоб қилади: “Ҳар бир мағлубият этадир ғолиб!...” Дардли юрак эгаси ва беозор ижодкор – Вафо Файзуллоҳга ҳамиша ғолиблик насиб этишини тилаб, унинг янги китобини шеърият мухлисларига мириқиб ўқишлари учун тавсия этаман.

Кўряпсизми, китоб ўқиш жараёни асло тўхтагани йўқ. Айни пайтда қўлимиздан кетмон ҳам тушган эмас. Мутолаадан чарчаган кезларимда кетмонни қўлга олиб бир парча ер билан “диллашаман”. Ниҳолларнинг тагини юмшатаман. Экилган картошка ё помидорни аста-аста авайлаб чопиқ қиламан. Кетмон ҳам назокат ва нозикликни яхши кўради.

Шундай кезларда кўз олдимга томорқаларида тер тўкиб ишлаётган минглаб, юз минглаб деҳқонлар ва боғбонларнинг нурли чехралари келаверади. Улар орасида эл таниган зиёлилар, олимлар ва ижодкорлар борлигидан фахрланамиз...

Деярли ҳар куни Навоийдан қўнғироқ бўлади. Жалойирдан укам Абдунаби телефон қилиб, ҳол-аҳвол сўрайди. Мен ҳам ундан аввал соғлигини, кейин томорқани сўрайман.

– Отамдан қолган кетмон қалай? – дейман ҳазиллашиб.

– Кетмон зўр, ака! Томорқани эрта баҳорда экканмиз. Шу, кўпроқ ёмғир ёғаётгани сабабли тез-тез чопиқ қилиб турибмиз. Кетмонсиз ризқ-рўз битмайди. Худога шукур, отамдан қолган кетмон оиламизни боқиб келяпти, – дейди укам миннатдорлик билан.

Ушбу мақола қоғозга тушаётган кунлари карманлик истеъдодли шоир Шойим Шерназар ҳол-аҳвол сўраб телефон қилди.

– Ижодлар қалай, Шойимжон? Янги шеърлар бўлптимми? – сўрайман шоирдан.

– Раҳмат, ака! Шеърлар ёзилапти. Қаламдан бўш кунлар ижоддан биров узилиб, кетмон билан ошно бўлиб олганман. Томорқани тўлиқ экиб бўлдик. Бу йил томорқанинг бир бўлагига иссиқхона қурдим. Помидорлари гуллай бошлаган, бодринглар тугаяпти. Оила аъзоларимиз, фарзандлар, набираларга етади, Худо хоҳласа!..

Пойтахтдан ижодкор дўстларни олиб, меҳмон бўлиб келинглари, ака! Кетмоннинг ҳосилларини баҳам кўрамиз...

Кетмон ер билан деҳқон ўртасидаги меҳнат жараёнини яратади. Ўзига хос ишлаб чиқариш механизмини вужудга келтиради. Кетмон асрлар давомида деҳқоннинг ҳақиқий меҳнат қуроли, насиба яратувчисидир. Инсон билан кетмоннинг меҳр-муҳаббат ришталари мустаҳкам ва абадий боғланган. Уларни айри-айри тасаввур этиб бўлмайди.

Каминани кетмонга меҳр қўйишга ўргатган бобомдан, отамдан ҳамиша миннатдорман. Кетмон туфайли ҳам ҳаётдан ўз ўрнини топдим. Томорқада ишладим – деҳқончилик сирларини ўргандим. Далада ишладим – ерга меҳр қўйдим. Бу меҳр Ватанни севишга, кадрлашга ўргатди. Боғда кетмон урдим – ширин-шакар мевалар йиғдим. Кетмон ернинг “тили”ни ҳам, “дили”ни ҳам билади. Она-ер эса саховатини, сир-синоатини, мўл-кўл ҳосилларини, бебаҳо хазинасини фақат ва фақат кетмон туфайли намоён этади. Хуллас, кетмон дастурхонимизга тўкин-сочинлик, мўл-кўл ноз-неъматларни беминнат ҳадя этадиган хазиналар омборининг калитидир...

Бир қўлимда китоб, бир қўлимда кетмон билан ҳамон йўлдаман. Булар менинг икки қанотим ва суянч тоғларим. Бугуним, эртам ва келажагим...

МЕҲРИМ ТУШГАН
ИНСОНЛАР
(ТУРКУМ)

ЖАСОРАТЛИ ЮРАК НИДОСИ

Ўтган тузум даврида жасорат сўзи ўрни келса-кел-маса ишлатилавериб, сийқаси чиқиб кетганди. Гўё барча соҳа жасоратга тўлиб-тошган эди, ҳамма бирдек жасорат кўрсатиб ишларди, жасорат билан тер тўкиб, жасорат билан дам олиб, жасорат билан туш кўрарди. Бадиий адабиёт, кино ва сахна асарлари бошдан-охир жасорат руҳи билан суғорилган бўларди. Афсуски, бундай «оммавий жасорат» ҳеч кимни ҳаяжонга солмас, ундан ҳеч ким ўрناق олмасди. Аслида бу жасоратнинг сохталиги, ёлғонлиги билиниб турарди. Шу боис жасорат сўзига кўпчилик лоқайд, бепарво эди.

Мустақиллик даврига келиб жасорат сўзининг салмоғи янада юксалди, кўлами кенгайиб, нуфузи, қадри ошди. Собиқ шўро даврида аралаш-қуралаш бўлиб кетган ҳақиқий жасорат эгалари юзага чиқди. Сохта «жасорат» барҳам топди. Жасорати туфайли қа-тағон бўлганлар тўла оқландилар...

Ўзбек миллий адабиёти ва матбуоти ривожига улкан ҳисса қўшган ва ҳамиша жасорат туйғуси билан яшаган жасоратли ижодкорлардан бири, шубҳасиз, машҳур адабиётшунос олим, мунаққид ва таржимон, замонамизнинг фидойи маърифатпарварларидан – Ўзбекистон Қаҳрамони, раҳматли устоз Озод Шарафиддинов эди.

Аслида жасоратли инсон ва ижодкор бўлган Озод Шарафиддиновни мустақиллик қайтадан кашф қилди, десак асло янглишмаймиз. Фақат ҳурлик ва мустақиллик туфайли Озод ака ижодининг тамоман янги

қирралари очилди. Гўё янги ижодкор ва янги муҳаррир туғилгандай эди. Бу ҳақда таниқли адабиётшунос Абдуғафур Расуловнинг «Истеъдод ва эътиқод» (Озод Шарафиддиновнинг адабий портрети) китобида батафсил ва кенг ёритилган. Ушбу китобни ўқиш жараёнида Озод Шарафиддиновнинг ҳаёт ва ижод йўли фақат жасорат билан йўғрилганига яна бир бор ишонч ҳосил қиламиз. Адабиётнинг софлиги, юксак бадиийлиги учун камдан-кам танқидчи Озод Шарафиддиновчалик жасорат ва ҳалоллик билан курашганлиги китоб саҳифаларида ўз тасдиғини топган. Эркин Воҳидов айтганидек: «Озод ака қисмат йўлини ўзи танлаган инсон».

Озод Шарафиддиновнинг умрининг сўнгги йилларида ёзилган қатор китоблари ҳамда кўплаб мақолалари маънавий ва адабий ҳаётимизда яхшигина воқеа бўлган эди. Биринчидан, шундай мақолаларга ташналик кучли, иккинчидан, ҳар бир мақола замирида ақл ва жасоратнинг мужассамини кўриш мумкин. Кечаги кун изтироблари, тавба-тазаррулари билан бугуннинг дардлари, қувонч ва ташвишлари, келажак ҳақидаги теран мушоҳадалар ёрқин мисолларда очиб берилган. Озод ака қаламга олаётган ҳар бир мавзуни донишманд кўзи ва маърифатпарвар нигоҳи билан кўриб, воқеа-ҳодисаларнинг теран моҳиятини жасорат билан очиб берарди. Озод Шарафиддинов мақолалари тоғнинг тоза асалига ўхшайди: ҳам ҳиди димоғингизни қитиқлайди, ҳам таъмидан мазза қиласиз.

Устознинг 2004 йилда чоп этилган «Ижодни англаш бахти» сайланмасининг ҳамон қўлма-қўл ўқиладигани бунга ёрқин мисол бўла олади. Бу теран тафаккур билан йўғрилган мақолалар аллақачон халқимизнинг маънавий мулкига айлангани боис ҳозир ҳам қайта-қайта ўқилади, давраларда тез-тез тилга олинади.

«Жаҳон адабиёти» журнали ташкил этилиши билан ўзбек миллатининг кўп йиллик орзуси ушалди. Журналга Озод Шарафиддинов бош муҳаррир этиб тайинланиши ҳам тарихий воқеа бўлди. Бунга Озод аканинг ҳар жиҳатдан маънавий ҳаққи бор эди. Ўша йили журналнинг етти сони чоп этилди. Рус адиби Игорь Буничнинг «Партиянинг олтинлари» хужжатли-публицистик қиссаси Озод Шарафиддинов таржимасида журналнинг дастлабки сонларида босилгач, қўлма-қўл ўқилди. Журналнинг илк сонларидан бошлаб Озод аканинг муҳаррирлик истеъдоди, тафаккури, жасорати кенг қирралари билан намоён бўла бошлади. Журнал мазмун-мундарижаси билан бир вақтлар машхур бўлган «Иностранная литература», «Новый мир» сингари журналлардан асло қолишмайдиган даражага етди. Ўзбек ўқувчиларининг жаҳон адабиёти, маданияти, фалсафасига азалдан қизиқиши боис ҳам «Жаҳон адабиёти» дастлабки сонларидан бошлаб ўқувчининг юксак маънавий эҳтиёжларини қондиришга астойдил интилиб, изланишида, йилдан-йилга журналнинг мундарижаси бойиб, мазмунан теранлашиб боришида бош муҳаррирнинг алоҳида ўрни борлиги доимо сезилиб турарди. Журналнинг тамал тоши тўғри ва жасорат билан қўйилганлиги боис ҳамон ўқувчиларни ҳақиқий жаҳон адабиётига ошно қилиб, унинг бебаҳо дурдоналаридан баҳраманд этиб келаётир. Шу нарсани мамнуният билан айтиш мумкинки, Озод Шарафиддинов журнал таҳририятида ўзига хос жасорат мактабини яратиб кетди. Ҳамма гап ана шу мактаб анъаналарини путур етказмай, асраб қолишда!

Озод аканинг тинимсиз меҳнати, изланишлари туфайли журнал аллақачон ўқувчиларнинг маънавий мулкига айланган ва ҳар бир миллат зиёлисининг столидан муносиб жой олган, десак янглишмаймиз.

Бош муҳаррирлик ўзини кўз-кўз қилиб, гердаиб юрадиган мансаб эмас. Аксинча, туну кун ишлайдиган, ишлаб изланадиган, изланиб ижод қиладиган вазифа. Бунинг қанчалар оғир ва машаққатли вази-фалигини «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газе-тасида ишлаб юрган йилларимизда машҳур адиб, талабчан устоз ва жасоратли муҳаррир Одил Ёқубов сиймосида кўрганмиз. Бугун ана шундай жасоратни Озод Шарафиддинов ҳайрат ва ибрат билан бажариб кетди. Масалан, Озод аканинг 2000–2005 йиллар ора-сида «Жаҳон адабиёти», «Тафаккур» журналлари ва қатор газеталарда ўттизга яқин роман, қисса, ҳикоя, эссе ва публицистик мақолаларни юксак маҳорат би-лан таржима қилганлигининг ўзи жасорат эмасмиди? Ҳар йили ўрта ҳисобда тўрт-бешта салмоқли мақола-ларни маҳорат билан ёзиб, чоп этгани ҳам жасорат эмасмиди? Қанча-қанча ёзувчи, олимларнинг қўлёз-маларини ўқиб, фикр-мулоҳазалар айтганининг ўзи ҳам жасорат-ку! Ўзи хаста бўлишига қарамасдан, ну-фузли йиғинларда, ижодкорларнинг юбилейларида эҳтирос билан сўзлаши ҳам жасорат тимсоли-ку! Хул-лас, умрининг охиригача ёзув столидан жилмай, кат-та матонат ва сабр-тоқат билан ижод қилиш жасорат эмасмиди? Ҳамиша дадил, тўғри сўзни айтиш ва ёзиш, адабиёт ва ҳаётда ҳалол бўлиш, ҳалоллик учун кура-шиш ва ўзи ҳам шу йўлда умрининг охиригача собит қолиш ҳақиқий инсоний жасоратнинг ёрқин наму-наси эмасмиди?..

Озод Шарафиддиновга «Ўзбекистон Қаҳрамони» юксак унвонининг берилиши адолатнинг ўзига хос тантанаси эди. Бу чин қаҳрамонга, иродали ва жасо-ратли инсонга берилган ҳақиқий мукофот эди.

Озод Шарафиддинов билан раҳматли устозим – яна бир жасоратли адиб Неъмат Аминов таништирган эди. Бу танишув салкам 30 йил давом этди. 30 йил бу

улуғ устозлардан меҳр, ҳалоллик ва жасоратдан бебаҳо сабоқлар олдим.

Улуғ шоир Низомий Ганжавийнинг шундай сатрлари бор:

*Деҳқон деб ўйлама ҳар ким сочса дон,
Донидан дон чиқса, ўшадир деҳқон!*

Озод аканинг серқирра ижодини донидан дон чиққан, яъни адабиётимизнинг ҳақиқий заҳматкаш деҳқонига қиёслаш мумкин.

Устознинг бир мақоласига журъат этиб, ушбу дил сўзларимни ёзган эдим:

Ассалому алайкум, муҳтарам Устоз Озод Шарафидинов!

Сизнинг «Тафаккур» (2005й.,1-сон) журналида босилган «Экология ва маданият» номли мақолангизни катта қизиқиш ва зўр ҳаяжон билан ўқиб чиқдим. Мақолада она замин ҳамда инсоният тақдири билан боғлиқ жуда жиддий масалалар, умуминсоний дардлар, ечим кутаётган ҳаётий муаммолар куюнчаклик ва чуқур изтироб билан қаламга олинган. Мақоланинг ҳар бир сатрида инсон боласининг ақлига, қалбига ва виждонига қарата қилинган ҳайқирғингизда яққол сезилиб турибди. Бу фидойи зиёли ва жасоратли олимнинг юрак нидосидир.

Сиз ушбу долзарб мавзуларни айтмасликнинг сира-сира иложи йўқлигидан қўлингизга қалам олгансиз. Шу боис ҳам мақола юракни ларзага солиб, турфа фожиалардан огоҳ этувчи шундай мулоҳазалар билан бошланади: «Назаримда, қурраи заминимиз улкан бир «Титаник» кемасига ўхшайди: сайёрамизда истиқомат қилаётган олти миллиарддан ортиқ аҳоли эса – кеманинг йўловчилари. Кема шитоб билан музтоғ томон

елиб бормоқда. Шу кетишда бўлса, унинг музтоғга урилиб, чилпарчин бўлиши муқаррар». Бу сўзларни ўқигач, беихтиёр «Худо асрасин!» деб юборганингизни сезмай ҳам қоласиз. «Кема ходимлари унинг ҳаракатини жадаллаштириш билан овора»лигидан даҳшатга тушасиз. Бу – фожиа бўлиши муқаррарлигини билиб туриб, унга жадал интилаётган нодоннинг ачинарли аҳволига ўхшайди. Кўриб-билиб туриб жарга қадам босган одамнинг аҳволи ҳаммага аён-ку!

Сиз тўғри таъкидлаганингиздек, инсоният ўзига берилган буюк имкониятлардан виждон билан, инсоф ва ақл билан фойдаланиш ўрнига жаҳолатга, очкўзликка, ёвузликка ва бир-бирига қирон келтирадиган турфа қуроллар яратишга ружу қўяётганини қандай изоҳлаш мумкин? Фожиалар ва кулфатлар илдизи йилдан-йилга, асрдан-асрга урчиб бораётгани ва бу соғлом фикрлайдиган инсонларни жиддий ташвишга солаётгани, улар «Ҳой, биродар, эҳтиёт бўл, бунақада ҳаммамиз нобуд бўламиз» деб қайта-қайта огоҳлантириб турганлиги ҳам бежиз эмас. Жумладан, Сизнинг куюнчаклик ва виждон ҳарорати билан ёзилган мақолангиз ҳам инсон боласини яна бир бор огоҳликка, ҳушёрликка ва ҳар лаҳза ақл билан иш юритишга даъват этишдир.

Минтақамиздаги энг йирик – Орол фожиаси катта-кичик фожиаларни келтириб чиқармоқда. Янгидан пайдо бўлаётган ҳалокатли нуқталарга замин тайёрламоқда. Масалан, Навоий вилоятида рўй бераётган экологик инқироз Сиз санаб ўтган даҳшатли фожиалардан асло қолишмайди. Бу ҳудудда йилдан-йилга табиатга, сувга ва экин ерларига жиддий путур етётгани экологиянинг шафқатсизларча бузилиб бораётганидан дарак. Турли кимё корхоналари, цемент заводидан чиқаётган заҳарли тутунлар, чанглар дастидан қатор туманлар ва қишлоқлар аҳолиси азият

чекмоқда. Бу ачинарли аҳвол турли хил бедаво касалликларнинг келиб чиқишига сабаб бўлмоқда. Бу фожиаларнинг чорасини зудлик билан кўриш лозим. Акс ҳолда, кеч бўлади...

Ҳурматли Озод ака! Мақолангизнинг миллий қадриятларимиз, маданият ва маънавиятимиз муаммоларига оид куюнчаклик билан ёзилган қисмини ҳам асло ҳаяжонсиз ўқиб бўлмайди. Миллий ва диний маданият ҳақидаги мулоҳазаларингиз ниҳоятда ўринли. Масалан, мусулмон маданиятини чуқур билмай, унинг моҳиятини ўрганмай туриб турлича талқин қилаётган ва ҳатто «Ғарб ва Шарқ муносабатларига «керосин» сепаётган» айрим таниқли олимлар, сиёсатчиларга берган кескин баҳоингизга қўшиламыз. «Шуни унутмаслик керакки, Ғарбда бўлгани каби Шарқда ҳам бўлган экстремистик кучларни биринчи навбатда мусулмонларнинг ўзлари қораламоқда. Чунки ёвузликни ҳар қандай маданият, жумладан, мусулмон маданияти ҳам қоралади», – деб жуда тўғри ёзгансиз.

Ғарбдан ва умуман, демократияни «ниқоб» қилиб олган хорижий мамлакатлардан турли йўллар билан кириб келаётган ёвузлик, ҳаёсизлик, бузуқлик, шармандалик, тошбағирликни тарғиб қилувчи фильмлар, кўшиқлар, китоблар таъсирига берилиб кетаётган айрим ёшларнинг тарбияси ҳақиқатан ҳам жуда-жуда ташвишлидир. Бундайларни на шарқлик, на ғарблик деб бўлади. Сиз ёзганингиздек: «Айниқса, турли телеканаллар енгил-елпи кўшиқ ва рақслар, мусиқий ижроларга тўлиб кетганки, уларни ҳар нарса деб аташ мумкин, бироқ санъат асари деб бўлмайди». Шу ўринда бир ҳақли савол туғилади. Миллий маданиятимизга ва ёшлар тарбиясига жиддий путур етказётган бундай бачкана, саёз, санъат деб баҳолашга арзимайдиган «асар»ларни кимлар ва нима мақсадда тарғиб қиляпти? Нега бундай бачкана ва саёз сериаллар те-

лезкранларда устма-уст пайдо бўлаётир? Айниқса, бу масалада телевидение, «кўча» матбуоти намуна кўрсатмаяптими? Бундан бир ҳовуч одам бизнес қилиб, манфаат кўраётгандир ёки айрим мутасаддилар теледастурларни тўлдиришнинг осон йўлини топишгандир. Бу бизга қоронғу. Лекин сиз алоҳида таъкидлагандек, «Маданиятимизнинг тўғри ва самарали юксалиши учун бугун биз шундай зарарли, мафқуравий иллатлардан холи бўлмоғимиз керак».

Мақолада миллий маданиятимиз юксалишига тўсиқ бўлаётган ва миллат табиатидаги нуқсонларга очиқ-ойдин тўхталиб ўтганингиз айна муддао бўлган. Баъзи ҳолларда ўзимизга ўзимиз кўпиртириб жуда катта баҳо бериб юборамиз. Чумолидай фазилатларни филдай қилиб кўрсатамиз. Лекин ҳамон тараққиётга, ривожланишимизга тўсиқ бўлаётган характеримиз ва урф-одатларимизга канадай ёпишиб олган қусурлар, иллатларимиз тўғрисида камроқ гапирамиз ёки умуман гапиришни истамаймиз. Гўё гапирсак, ёзсак, бекликдан тушиб қоладиганга ўхшаймиз. Сиз эса миллат характерида аллақачон шаклланиб, турмуш тарзимизга сингиб кетган камчиликларни дадиллик билан рўйи рост ёзибсиз. Масалан: «Умуман, ўзбекларнинг миллий маданиятида андиша билан кўрқоқлик, одоб билан итоаткорлик ёнма-ён юради. Шунинг учун ҳам бизни баъзан қўйдек ювошлигимиз учун мақтаб қўйишади. Биз эса хафа бўлиш ўрнига, мутеликни одатга айлантириб олганмиз» деган сўзларингиз киши қалбини ўртайдди ва чуқур изтиробга солади. Шунда машхур шоиримиз берган машхур саволни яна беихтиёр такрорлаймиз: «Қачон халқ бўласан, эй сен, оломон?...»

Сизнинг китоб ва китоб савдоси ҳақидаги долзарб мулоҳазаларингизни тўла-тўқис қўллаб-қувватлайман ва китоб савдоси тизимини ҳукумат миқёси-

да зудлик билан кўриб чиқиш зарурлигини қўшимча қилмоқчиман. Телевидение, радио, интернет ўз йўлига, лекин миллат маданияти ва маънавияти юксалишида китобнинг вазифасини ҳеч бир нарса билан тенглаштириб бўлмайди. Инсониятни экология ва маданият фожиаларидан асраб қолишда китобнинг ҳам қудратли ўрни борлигини унутмайлик. Ҳар қандай жамият ва миллатнинг маънавий юксалиши, жаҳон маданияти сафига қўшилиши, шубҳасиз, китобга бўлган муносабатдан бошланади.

Ҳурматли Озод ака! Мақолангиз шундай сатрлар билан якунланади: «Шу боис маданият ва экология масаласи жуда жиддий эътибор билан қарашни, бу борада ҳамма зиёлилардан уюшган ҳолда изчил иш олиб боришни талаб қилади». Аввало, ушбу мақолани зиёлилар ўқиб ва уқиб чиқишларини жудаям истардим. Қолаверса, журнал таҳририяти мақола муносабати билан йирик мутахассислар, олимлар ва ижодкорлар иштирокида давра суҳбати уюштира, унда кўтарилган ҳаётий муаммолар, долзарб масалалар янада чуқурроқ ва кенгроқ таҳлил қилинган бўларди. Ҳарқалай, фикрдан фикр туғилади, фикр фикрни тўлдиради...

ЧАҚМОҚ СЎЗ

Узоқ йиллар саҳналарда юрган таниқли санъаткорлар, кўплаб китоблари нашр этилган ижодкорлар ҳатто «халқ ёзувчиси» унвони билан тақдирланган адиблар ҳам чин маънода эл ардоғига, халқ меҳрига сазовор бўлмасликлари мумкин. Ижодкор сифатида катта-кичик давраларда, йиғинларда ном қозониб, мудом минбарларга интилиш ёки давраларнинг тўрида ўтириш билан ҳам ушбу масалани ечиб бўлмайди. Аслида теран ва етук ижодкор, тўғрироғи, санъаткор сифатида халқ қалбига кириш, халқ қалбидан ўрин олиш чинакам бахтдир. Машхур ёзувчимиз Саид Аҳмад ака ана шундай улкан бахтга муяссар бўлганлардан эди. «Машхур» сўзини бежиз ёзмадим. Машхурлик ҳам Саид Аҳмад акага жуда-жуда ярашади. Устозимиз Неъмат Аминов тўғри эътироф этганларидек: «Шу кунларда халқ орасида нафақат ҳикоя, қисса, роман ва комедиялари билан, балки у ёки бу қилиғи, сўзи, ҳозиржавоблиги билан машхурликда Саид Аҳмадга етари бўлмаса керак. Бу билан у кишини бошқалардан устун қўймоқчи эмасман. Лекин бу бор ҳақиқат. Машхурлик – талантлик белгиси».

Шу кунларда қутлуғ 100 йиллиги нишонланаётган Саид Аҳмаднинг ижод мактаби ҳақиқий талант дарсларидан иборат. Унинг ҳар бир асари китобхон юрагини гоҳ ўтли дардларга, гоҳ эҳтиросли кулгиларга тўлдирадиган ва ҳақиқий истеъдод билан ёзилган. Шу боис ҳам адибнинг асарлари ҳамон қўлма-қўл бўлиб ўқилади, сатирик ҳангомалари тилдан-тилга

кўчиб юради. Комедиялари севиб томоша қилинади. Биргина «Келинлар қўзғолони» спектакли фақат Саид Аҳмаднинг эмас, балки ўзбек театр санъати шуҳратини жаҳонга ёйди, десак муболаға бўлмайди. Ушбу комедиянинг саҳналаштирилганига ярим аср бўлади. Лекин асарнинг саҳнага чиқиш жараёни осон кечгани йўқ. Одатдагидек, қатор «изм»ларни байроқ қилиб олган бир гуруҳ театршунослар ва театр танқидчилари «Келинлар қўзғолони»га қарши жиддий «қўзғолон» қилишга уриниб кўрдилар. Лекин танқид «қўзғолон»идан кўра томошабин эътирофи, олқиши устун келди. Режиссёр Баҳодир Йўлдошев билан драматург Саид Аҳмад талантининг кучи намоён бўлди. Ўзбек театр тарихида бу қадар узоқ ўйналган ва бу қадар машҳур бўлган комедияни топиш қийин. Спектаклдаги Фармонбиби сиймосини юксак маҳорат билан яратган марҳум санъаткор Зайнаб Садриева, шубҳасиз, ўзбек театри тарихидан ўрин олган «олтин роллар»дан бирини ижро этиб, томошабинлар қалбидан мангу ўрин олди... Ўша йилларда театр репертуари Саид Аҳмаднинг яна бир саҳна асари – «Уфқ» драмаси билан бойиди. Спектаклни таниқли режиссёр Олимжон Салимов саҳналаштирди. Адибнинг «Уфқ» трилогияси аллақачон китобхонларнинг сеvimли асарига айланган. Бу асар асосида бадиий фильм суратга олинган.

Энг муҳими, «Уфқ»ни томошабин катта мамнуният билан қабул қилди. Айни пайтда маданий ҳаётимизда воқеа бўлган ушбу спектакль театр жамоасининг яна бир ютуғи эди.

Хаёлан Саид Аҳмад акани жаҳоннинг бирор-бир машҳур ёзувчисига қиёслагим келди. Ўйлаб қарасам, Саид Аҳмад ака фақат ўзига ўхшар экан. Адабиётимизда Саид Аҳмаддек серқирра, сермазмун, сержило асарлар яратган сермаҳсул ёзувчини топиш қийин.

Таниқли адабиётшунос Иброҳим Ғафуров Саид Аҳмадни бежиз «прозанинг шоири» деб атамаган.

Яна бир таниқли адиб Асқад Мухтор шундай деб ёзади: «Саид Аҳмаднинг доим табиий, инсоний ҳиссиётларга тўла, ортиқча безаксиз, нафис лирик ва юмористик оқимлар билан эшилиб келадиган бой насри ҳамиша алоҳида ажралиб туради...

Саид Аҳмад ўзининг ниҳоятда табиий, халқона, бой, ширали тилига, руҳият, бадиият ва ҳақиқий мантиғига ҳамиша мувофиқ, чуқур лирика ва дилкаш юмор билан суғорилган тилига роман ва пьесаларида, ҳикоя, фелъетон ва ҳатто ҳажвий миниатюраларида ҳар доим содиқ бўлиб келди. Тил маҳоратининг биринчи ўринга чиқиши, балки Саид Аҳмад истеъдодининг энг қимматли фазилатларидан биридир».

Саид Аҳмад ҳаёти ва ижоди қатор муҳим жиҳатлари ва гўзал фазилатлари билан биз, ижодкорларга ўрнатмак ва ибрат бўлиб қолади.

Саид Аҳмад – минглаб китобхонларни ҳаяжонга солган ва уларнинг маънавий мулкига айланган ажойиб романлар, ҳикоялар ва қиссалар муаллифи; ўз услуби ва мавзуси бор бетакрор адиб.

Саид Аҳмад – Ўзбекистон телевидениеси телеминиатюралар театри асосчиларидан бири, ўнлаб интермедиялари қарийб 30 йилдан буён ижро этиб келинади.

Саид Аҳмад – кўплаб театр ва кино асарлари яратган комедиянавис, саҳналарга ва экранларга қаҳқаҳа бағишлаган кулгу устаси – кулги сеҳргари.

Саид Аҳмад – жўшқин публицист, машхур ҳажвчи, тили қайроқ сатирик, хуллас, ўзбекнинг «тирик Афанди»си.

Саид Аҳмад – шогирдпарвар ва меҳрибон устоз эди: Ўлмас Умарбеков, Носир Фозилов, Ўткир Ҳошимов, Неъмат Аминов, Йўлдош Сулаймон, Анвар Обиджон синга-

ри истеъдодларнинг бошини силаган, Мурод Муҳаммад Дўст, Эркин Аъзам, Хайриддин Султон, Тоғай Мурод ижодларини меҳр билан кузатиб, мардларча ширин сўз айтиб, эътироф қилган.

Саид Аҳмад – «Оз сўз – соз сўз» мақолига доим амал қиладиган шафқатсиз ҳозиржавоб. Ҳатто жонажон шогирдларини ҳам аямайди. Айниқса, Носир Фозилони. Лекин Неъмат Аминов билан Анвар Обиджондан бироз чўчийди, деган миш-мишлар юрарди. Яна худо билади.

Саид Аҳмад – кулдиради, кулдириб куйдиради.

Саид Аҳмад – кулгининг бахшиси...

Э, кечирасиз, қолгани – Дўрмондаги Ёзувчилар боғида бўлган турфа воқеалар, хангомаларнинг сонун саноғи йўқ.

Хуллас, оддий мухлис сифатида Саид Аҳмад аканинг ижодини доимо ўқиб, ўрганиб борамиз. Қандай қилиб халқона ва халқчил асарлар яратиш сирларини билишга интиламиз. Айниқса, адибнинг Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор, Саида Зуннунова ҳақидаги хотиралари мунгли ва дардли кўшиқдай ўқилади, юрагининг бир парчасини юлиб олгандай бўлади. Унинг “Йўқотганларим ва топганларим” китобидан ўрин олган бебаҳо хотиралари жанр сифатида адабиётимизда катта янгилик бўлди, бадий асарлари каби қўлма-қўл бўлиб ўқилди. Ва ўқиляптир.

Саид Аҳмаднинг ўзига хос ажойиб ва бетакрор ижод мактабидан ҳали қанча-қанча авлодларнинг сабоқ олишларига, унинг ижод сирларидан баҳраманд бўлишларига асло шубҳа йўқ. Чунки Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ ёзувчиси Саид Аҳмаднинг ижоди ҳамиша чақмоқ сўз бўлиб порлайди, нур сочади.

БИР УЧРАШУВ ҲАЯЖОНИ

Улуғ адиб ва шоир Шуҳратнинг табаррук хонадонига 1983 йилнинг жазирама ёз чилласида ёзувчи акамиз Нодир Норматов билан борган эдик. Ўшанда биз «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида бирга ишлардик. Мақсад: газетага Шуҳрат аканинг янги ёзган шеърларидан ундириш ва Нодир Норматов Ёзувчилар уюшмасига аъзо бўлиш учун адибдан тавсиянома олиши керак эди.

Шуҳрат ака ҳовлидаги тарвақайлаб кетган улкан ўрик дарахти соясига қўйилган катта чорпояда ўтирган экан. Салом-алиқдан сўнг биз ҳам чорпоянинг бир чеккасидан жой олдик. У киши олдин газета ҳақида гапирди. Газетамизнинг «Литературная газета»га ўхшаб яхши чиқаётгани, долзарб мавзуларни дадил кўтараётгани, адабиёт ҳақида янги ва ҳалол гаплар айтилаётганини мамнуният билан эътироф этди. Сўнг менинг анграйиб турганимни кўриб, кимлигимни, қарда ишлашимни сўрадилар. Ўрнимга Нодир ака жавоб берди. Чунки мен бу улуғ адибнинг мўъжизалар яширинган нурли чехрасидан кўз узолмасдим. У кишининг гоҳо тўхтаб-тўхтаб гапираётган ўтли сўзларини берилиб тингладим. Қаршимда тирик донишманд ўтирган эди. Бу самимий инсон ва ижодкорни киши тинглаб тўймасди. Шуҳрат ака фақат асарлари билан эмас, балки ҳар қандай одамни илк учрашувдаёқ ўзига мафтун этадиган сирли жозоба эгаси эди. Чорпоя устидаги хонтахтага дастурхон ёзилди. Аввал чой, сўнг чинни лаганда қовун олиб келишди. Шунда Шуҳрат ака ме-

нинг бир-икки машқларимга кўзлари тушганини айтиб, ёзаётган мавзуни чуқур, пухта ўрганиб, дадил ва кўрқмасдан ёзиш кераклигини алоҳида таъкидлаб: «Қаламга хиёнат қилмаслик керак», – дедилар. У кишининг бу бебаҳо ўғитлари ҳамон сабоқ бўлиб келаётир.

Болалигимда китобга қизиқиш бошланганида учта шоирни кўпроқ ўқирдим: Миртемир, Шухрат, Зулфия. Насрий китобларга ўтгандан сўнг Шухрат аканинг романларини ҳам катта қизиқиш ва иштиёқ билан ўқиб чиққанман. Айниқса, «Шинелли йиллар», «Жаннат қидирганлар», «Олтин зангламас» сеvimли асарларимизга айланган. Яхши эслайман, бу китобларни ўқиш учун ойлаб навбатда турардим.

Мактабда раҳматли қариндошимиз – Робия аммам бизларга тил-адабиёт фанидан дарс бериш билан бирга мактаб кутубхонасида ҳам ишларди. Мен аммам туйфайли китобларнинг сирли оламига шўнғиб кетган эдим. У пайтда танлаб ўқиш деган гап йўқ. Қўлимизга нима тушса, ўқиб кетаверганмиз. Ва айтиш мумкинки, Шухрат аканинг ҳаёт нафаси билан суғорилган китобларини ўқиб, нимани ўқиш кераклигини ўргандик. Робия аммам Бухоро давлат педагогика институтини таъмомлаган эди. У киши институтда шоир ва адиб Шухрат билан бўлган ижодий учрашувни такрор-такрор айтиб берганлар. Бизнинг ҳам хаёлимизда ёзувчи Шухрат билан учрашиш истаги туғилган. Лекин бунинг ўша пайтда ҳеч қандай иложи йўқ эди. Бу ширин хаёл эди, холос.

Мана, Оллоҳ узоқ йиллар давомида орзиқиб куттилган ўша кунни насиб этди. Ушбу лаҳзаларда мендан бахтли, мендан шод одам йўқ эди. Чунки сеvimли ёзувчим билан юзма-юз ўтирган эдим. Шухрат ака бироз тутилиброқ гапирарди. Сабаби, оғир хасталикдан даволаниб, бироз ўзларига келиб қолган пайтлари экан. Хасталик Шухрат аканинг ўтли нигоҳига, жасоратли ва донишманд қиёфасига асорат етказмаганли-

ги шундоқ сезилиб турибди. Шухрат ака гўё ҳар қандай бўронларга, қишнинг қаҳратонига, ёзнинг жазирамасига дош берган мағрур қояга ўхшарди.

У кишини толиқтириб қўймаслик учун кўп ҳаялламай ўрнимиздан турдик. Шухрат ака таҳририятга яқин кунларда янги ёзган шеърларини етказадиган, Нодир акага ҳам тез кунларда тавсиянома ёзиб берадиган бўлдилар.

Мен узоқ вақт ана шу учрашув ҳаяжони билан юрдим. Шухрат акани иккинчи марта газета таҳририятида – бош муҳаррир ўринбосари Иброҳим Ғафуровнинг хонасида кўрганман. У кишини газетага ўғли Бобур Алимов олиб келган экан.

Доимо Шухрат аканинг ҳаёт ва ижодини эсласам, у кишининг нуруний чехрасини кўз олдимга келтирсам, енгилмас, матонатли қалам соҳибининг мағрурлик ранглари билан йўғрилган нурли сиймоси гавдаланади. Ўзбекистон Қаҳрамони Саид Аҳмад ёзганидек: «Шухрат катта шоир, моҳир романнавис. У ҳар қандай шароитда ҳам ижод масъулиятини унутмайдиган ҳалол ёзувчидир. Шухрат тўғрисида ўйлаганимда, ҳаёт инсонни умр бўйи синовдан ўтказади, деган гапга ишондим».

Тақдир тақозоси билан Бобур Алимовга ёнма-ён ишлаш менга насиб этди. Бизнинг кўп суҳбатларимиз асосан Шухрат домланинг фожиали тақдири ва оғир синовлардан ўтган ҳам нурли, ҳам изтиробли умри, шиддатли ижоди ҳақида боради. Ва бу суҳбатлардан аён бўладики, Шухрат акадай жасоратли, қўрқмас, дов-юрақ, бағрикенг ҳамда дили дарё инсон ва ижодкорни топиш қийин. У киши миллат ва адабиёт бахтига бир келиб кетган улуғ ва мўътабар сиймо эди. Шу боис ҳам Ўзбекистон халқ ёзувчиси Шухрат асарлари бугун ҳам қўлма-қўл бўлиб, севиб ўқилмоқда. Жумладан, ўзбек шеърияти ривожига улкан ҳисса қўшган «Сенинг сев-

гинг» китоби ҳам. Бу китобнинг қайта нашр этилиши эса Шуҳрат шеърияти мухлислари учун яхшигина байрам бўлди.

Шеър ўқиганда кишининг руҳи ўзгача бир завқдан яйраши, вужудида ўта нозик ғалаёнлар рўй бериши, юрагида бетакрор маънавий-руҳий манзаралар чизилиши керак. Бир лаҳза бўлса-да, ўқувчининг шеър дунёсига ғарқ бўлиши, дилбар ва гўзал мисралар қанотида парвоз қилишининг ўзи бахт. Бундай пайтда унинг вужуди кенгликларни қучмоғи, руҳ зиналаридан юқориламоғи даркор.

Таниқли шоир Шуҳратнинг шеърларини ўқиганда киши шундай ажиб ҳолатларга тушади. Шоир шеърнинг туғилишини шундай таърифлайди:

*Юракнинг олови,
юрракнинг гули,
Юракдан сиқилган
томчи-томчи қон...*

Шеър аслида юрак чўғидан пайдо бўлади. Юракдан ловуллаб тўкилган мисралар ҳеч қачон завол билмайди, дафтар саҳифаларида қолиб кетмайди. Юрак тубидан қайнаб чиққан ўтли сатрлар ўз-ўзидан шеър-параст юракларга кўчади, адабиётга ташна юраклардан ўрин олади:

*Шеърим, дунёга
келдингми шу он
Исмимда қолма, қўй!
Майли, ногаҳон
Қўлимдан варракдек
узалиб кетсанг,
Турналар сафига
тизилиб кетсанг...*

Сўнг шоир шеърга шундай қатъий талаб қўяди: «Қанотсиз қуш каби учолмай қолсанг, яхшиси, бу дунё юзини кўрма, ёш тўккан шоирнинг кўзини кўрма!» Ана шу юрак талабидан келиб чиқиб баҳолайдиган бўлсак, Шуҳрат ижодида ҳали кўп замонлар яшашга ҳаққи бор шеърлар мўл-кўллигини кўрамыз. Ва ишонч билан айта оламизки, шоирнинг катта қалб ва жўшқин юрак билан ёзган шеърлари ўзбек шеърляти бўстонида аллақачон ўрин олган ва унинг ажралмас бир бўлагига айланган. Ва китобдан, асосан шоир юрагининг олови, гули бўлган шеърлар ўрин олган. «Ён, чироғим» туркумидаги шеърларида кўпроқ Ватан меҳри, она Ер соғинчи, табиат ва инсон муносабатлари, ижод завқию азоблари, одамлар ўртасидаги меҳр-оқибат, яхшилик ва ёмонлик мавзулари ёрқин мисраларда очиб берилган. Яхшилик, яхши инсон ҳақида Шуҳрат ҳамиша алоҳида меҳр билан ёзади:

Одаммисан, эзгу ишдан
қўл узма,
Нокасларга шафқат қилма,
қўл чўзма,
Яхшиларнинг елкасида
бу олам,
Яхшиликни ният
қилсин ҳар одам!

ёки:

Ижод қилдим
виждоним тикиб.
Ижод қилдим
умрим бағишлаб.
Ёмонликни фош этиб, сўкиб,
Яхшиликка ундаб, олқишлаб!

Шоир доим таъна тошларини отиб юрувчи ёмон кимсаларга қарата: «Эй, таъна тошларин отган кишилар. Сизни ҳам юрагим бугун олқишлар!» – дейди. Кечирини ҳам, бағрикенглик ҳам фақат яхши одамга хос фазилатдир. Биламизки, Шухратнинг ҳаёти ва ижоди бир текис, силлиқ кечмаган. Қамоқ азобларидан ташқари ён-атрофидаги «дўстлари» ҳам улкан ижодкорга гоҳ ошқора, гоҳ пинҳона таъна тошларини отиб юрган. Лекин мард ва бағрикенг шоир ҳамма-ҳаммасини яхшилик ва яхши асарлари билан енгиб яшаган. Енгиб яшаш эса осон эмас.

*Умр кўрдим аччиқ-чучук,
Йўллар юрдим наст-баланд.
Довон ошдим, гоҳо кечик,
Туз тотидим, гоҳо қанд...*

Шоир «Сенинг севгинг» туркумида соф ва беғубор муҳаббатини, вафо ва садоқатини юксакларга кўтарди. «Умр йўлдошимга», «Севгинг талаби», «Гул узмоқчи бўлсам», «Сени севдим», «Кел, жоним, бўстонибга», «Чал, гўзал», «Ҳали ҳам ўшасан» сингари шеърларида ошиқ юракнинг изтироблари, дарду қувончлари турфа манзараларда, ҳолатларда очиб берилган. Масалан, «Юрагимнинг кўзи бор» шеърида шундай бебаҳо сатрлар бор:

*Сени қандай
танлаб олди, айт,
Юрагимнинг кўзи бўлмаса!
Сени қандай
севиб қолди, айт,
Агар айтар сўзи бўлмаса.*

Забардаст адиб ва бетакрор шоир Шухрат ҳақиқий маънода айтар сўзи бор бўлган улкан ижодкор эди.

Ўз сўзини баралла айтиб, маҳорат ва матонат билан ёзиб, уни адабиётга муҳрлаб кетди. Бу бетакрор сўзни «Сокин ўйларим», «Ҳали тун узоқ», «Кавказ дафтари» туркумларидан ўрин олган шеърларини ўқиганда ҳам ҳис қилиш мумкин. Ўзбек шеъриятида Кавказ мавзусини Шуҳрат акачалик ҳеч бир ижодкор катта меҳр ва жозиба билан қаламга олмаган. «Кавказ дафтари»ни ўқиркансиз, гўё Боку кўчаларида, «Шинель кийган ёшлигимни соғиниб келдим», дейсиз. «Арман раққосаси» ўйинларига мафтун бўласиз. Тбилисида юраркансиз, «Мен ёмонлик кутмайман ҳеч дўсту ёрдан!» деб ҳайқирасиз. «Қалбингизда умрбод қолган» Каспий тўлқинларини соғинасиз. «О, Казбек, улуғ зот, машҳури олам» дея ҳайрат билан боқасиз. Ва бу сатрлар йиғилиб қалбингизда бетакрор Кавказ манзараларини чизиб ўтади. Сизни ҳам ушбу тоғлардай юксак бўлишга чорлайди.

Китобни ўқиркансиз, ундаги шеърларни шоир юрагининг кўзи билан кўрасиз, шоир юрагининг дардлари ва завқи билан ўқийсиз. Ва гўзал шеърлар сизнинг ҳам юрагингизнинг маънавий мулкига айланади. Шунда сиз ҳам шоирнинг ушбу ўтли мисраларини беихтиёр такрорлайсиз:

*Бутун умрим
шеъримда қолди,
Меҳрим она еримда қолди.*

ҲАЛОЛЛИК ВА ЖАСОРАТ САБОҚЛАРИ

Ўз севган соҳам – журналистика бўйича пойтахтдан иш топаман деб Тошкентдай шаҳри азимнинг кўчаларида ўн йил сарсон-саргардон кездим. Ниятим қатъийлиги Оллоҳга етиб борди, шекилли, узоқ елиб-югуришлардан сўнг каминанинг кўчасида ҳам омад чироғи нур соча бошлади. 1983 йилнинг апрель ойида орзуим ушалиб, «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг санъат бўлимида ишнинг дараги чиқди. Чунки ўша даврда бирор-бир тахририятга оддий мусахҳиҳ бўлиб ишга кириш ҳам жуда қийин ва мураккаб савдо эди.

Суҳбатдан ўтиш учун газетанинг бош муҳаррири Одил Ёқубов ҳузурига кирдим. Севимли ёзувчинг билан ўтиришнинг ўзи бахт эди. Ўртамизда шундай савол-жавоб бўлиб ўтди:

- Қаерликсиз, ука?
- Навоийдан.
- Қаерда ўқигансиз?
- Тошкент давлат маданият институтида.
- Қаерда, ким бўлиб ишлагансиз?
- Тошкент технология билим юртида ўқитувчи.
- Нималар ёзасиз? Ёзганларингиз чиқиб туради-ми?
- Мақолалар, ҳикоялар ёзаман. Газета-журналларда чиқиб туради. Ҳикоямга Неъмат Аминов «оқ йўл» тилаган.

Кейин Одил ака оилавий аҳволим ҳақида сўраб-суриштиргач, тугмани босди. Эшиқдан кўринган котибага:

– Ибрайимжон билан Маматқулни чақиринг, – деди.

Бироздан сўнг хонага бош муҳаррир ўринбосари Иброҳим Ғафуров билан масъул котиб Маматқул Ҳазратқулов кириб келишди.

– Бу бола билан гаплашдим. Қизиқиши яхши, иштиёқи бор. Ишлатиб кўринглар, агар ишлай олмаса, жавобини беринглар. Буни иккита фарзанди бор экан. Бошқа бирор жойдан иш топар, – деди Одил ака гап тамом дегандай.

У киши билан бўлган қисқа суҳбат менинг тақдиримни узил-кесил ҳал қилди. Дастлаб икки ойлик синов муддати билан таржимон лавозимига ишга олишди. Сўнгра мухбирлик лавозимига ўтказилдим. Орадан беш ой ўтиб, санъат бўлимига мудир бўлдим. Одил аканинг дуолари қутлуғ келган эди...

Аслида Одил Ёқубов билан 1977 йилда танишганман. Ўшанда ўқиш билан бирга технология билим юртида ўқитувчилик қилардим. Бир якшанбада уч-тўрт талабани олиб Одил аканикига ҳашарга борганмиз. Куз пайти. Ҳовлидаги баланд ишқомда тилладай товланиб ҳусайни узумлар ғарқ пишган эди. Одил ака билан суҳбатимиз қизиб кетиб, узум билан бирга узумнинг сувидан бўлган нарсалардан ҳам жиндай-жиндай олганмиз. Ўша пайтда у кишининг «Диёнат» романи қўлма-қўл бўлиб ўқиладиган, матбуотда қизғин муҳокамалар бўладиган кезлар эди. Асар дастлаб «Шарқ юлдузи»да босилган пайтда таниш-билиш орқали босма хонадан роман терилган саҳифаларни яширинча олиб ўқиш бахтига муяссар бўлганман. Ҳали ранги қуриманган саҳифаларни оқ кўйлак ичига яшириб, майка ҳам, кўйлак ҳам қоп-қора бўлганини сезмасдан трамвайга

чиқиб, ижарада турадиган уйгача борганман. Одамлар нуқул менга қарашаётганида ҳам ҳеч нарсани сезмаганман. Чунки ҳаёлим босмахона ҳиди уфуриб турган роман саҳифалари билан банд эди.

Шу боис, Одил ака билан роман ҳақидаги суҳбатимиз анча қизғин бўлган. Ишга кираётган пайтимда у киши танимади. Мен ҳам ўша учрашувни эслатмадим. Чунки орадан салкам етти йил ўтган эди...

Одил Ёқубов «Ўзбекистон адабиёти ва санъати»-га бош муҳаррир бўлиб келганда, газета 40 минг нусха атрофида чоп этилган. Беш йил ичида салкам 800 минг нусхага етди. Бу жамоанинг машаққатли меҳнати, тинимсиз изланиш, ғайрат ва шижоатнинг юксак самараси эди. Одил аканинг бир ёнида таҳрир ишларини пухта биладиган атоқли адабиётшунос ва таржимон Иброҳим Ғафуров, бир ёнида саҳифалаш ишларини майда-чуйдасигача чуқур эгаллаган таниқли ижодкор Маматқул Ҳазратқулов ва талантли, фидойи журналистларнинг катта гуруҳи йиғилган эди. Одил ака таҳририятдаги ана шу йирик интеллектуал кучни бирлаштириб, газетани яхлит ижод устахонасига айлантиролди. Бир сўз билан айтганда, қисқа вақт ичида ўзбек матбуотида ўзига хос ва ўзига мос «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси мактаби яратилди. Бу мактабнинг раҳбари, шубҳасиз, Одил Ёқубов эди. У киши газетани халқнинг дилидаги гапларини, қувончу изтиробларини, ғаму шодликларини айта оладиган жасорат минбари деб ҳисобларди. Ва ҳаммамизни унга доғ туширмасликка чақирарди. Ҳалол ва тўғри ишлашга даъват этарди. Шижоатдан сабоқ берарди.

Шу ўринда Одил аканинг заҳматкаш ўринбосари Иброҳим Ғафуровга кўпроқ суяниши, у билан доимо маслаҳатлашишини алоҳида таъкидламоқчиман. Шу боис газетага фақат Иброҳим Ғафуров имзо чекарди. Икки йирик ижодкорнинг ҳамфикр, ҳамкор ва ҳам-

жиҳатликда ишлаши газетанинг шуҳратини ошириб, юксалтириб юборди. «Икки қўчқорнинг боши бир қозонда қайнамайди» деган мақолнинг баъзан тескари-си ҳам бўлиши мумкинлигини икки таниқли ижодкор исботлашди. Уларнинг эзгу фикрлари, куч-ғайрати, янгиликка интилиши ва изланиши ягона мақсад – газетани ҳар томонлама жозибали чиқаришга қаратилган эди. Газетанинг шуҳрати – икки теран талантининг бир бутун бўлганлигидадир. Қолаверса, иккала устоз бирдек бизни ҳалолликка, дадилликка ўз шахсий ибратлари орқали ўргатишарди.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» чинакам фидойи ва миллатпарвар нашрга айланганини ҳали-ҳануз қўпчилик газетхонлар тан олишади. Қисқа қилиб айтиш мумкинки, собиқ шўро давридаги даҳшатли қатағон қурбонлари, тузумнинг оғир жароҳатлари, «ўзбеклар иши»даги туҳмат сиёсатининг илдизларини рўйи рост очиб беришида, ўша даврда бирор-бир матбуот нашри «Ўзбекистон адабиёти ва санъати»чалик жасорат билан хизмат қилмаган...

Одил ака ниҳоятда бағрикенг инсон эди, ходимларга ижодий имкониятлар бериш билан бирга, турли мавзуларда ёзишни ҳам ўргатарди. Газетадаги оддий хабар, кичик луқмадан тортиб, йирик мақолалар, суҳбатлар у кишининг назаридан четда қолмасди. У киши зийрак ва ҳушёр муҳаррир эди.

Одил аканинг кичик таҳрири билан мақоланинг ўзи ёки сарлавҳаси очилиб кетарди.

Қисқартириш санъатини барибир Одил Ёқубовдан ўрганиш керак. Ҳатто бу ҳақда устозга бағишлаб шоир Саъдулла Ҳаким шеър ҳам ёзган. Унда шундай мисралар бор:

*Мақола, ҳикоя ё шеър тайёрлаб
Қўйсангиз, босмага шай, деб ўртага.*

*Устоз сўрардилар: «Неча қоғоз?
Ўн беш. Қисқартиринг, келсин ўнтага!..»*

Одил акада ҳамиша қаламга олинмаган ғоя, фикр ва долзарб мавзулар сероб эди. Таҳририят ходимларидан кимлар қайси мавзуларни қандай ёза олишларини устоз яхши биларди. Лекин баъзида устозни ҳам чув тушириб кетган «шогирдлар» бўларди. Бунга унинг соддалиги, оққўнгиллиги, қалби тозаллиги, ҳар кимга ишонувчанлиги, ўзи тўғри бўлгани учун бошқаларни ҳам тўғри деб билишлари сабаб бўларди.

У киши таҳририятнинг барча ходимларига нисбатан меҳрибон ва жонкуяр эди. Уларни ҳар доим ҳимоя қилиб, ёрдам бериб, қўллаб-қувватларди. Масалан, баъзан топшириқни ўз вақтида бажармаган ёки хатога йўл қўйган бирор-бир ходимга йиғилиш қилиб ҳайфсан берса, орадан уч-тўрт соат ўтгандан сўнг ўша ходимни чақириб, ҳайфсан ёзилган буйруқни йиртиб ташларди. «Бундай ишларни иккинчи такрорламанг-да, жон дўстим», – деб танбеҳ берарди. Ёки ўзига яқинроқ ходим бўлса, «Қалай, боладимми?» деб ёш болалардек мириқиб куларди.

Ҳар ҳафта пайшанба куни бош муҳаррирнинг хонасида келгуси ҳафта чиқадиған газетани режалаштириш бўларди. Қизғин тортишувлар билан тузилган режани, албатта, Одил ака: «Қайси бири ўқилади, қайси бири «мих» мақола, қайси бири иримига берилаётир» деб қайтадан кўриб чиқиб, жиддий тузатишлар киритарди. Ва газетанинг ҳар бир сонисида «Қуюнчак газетхондан хатлар» бўлиши кераклигини алоҳида таъкидлаб, ўзи шуғулланарди. Шу боис таҳририятга кўплаб хат келарди, десак муболаға бўлмайди. У кишининг яна бир одатлари бор эди: агар яхши мақола ё хабар келиб қолса, тайёр бўлган саҳифалардаги ўртачароқ нарсани олиб қолиб, ўрнига ўша – ўқиладиган мақолани қўйдирарди.

«Газета қизиб турган тандирга ўхшайди. Ундан ҳаммиша хушёр ва эҳтиёт бўлиш керак» деган иборани Одил ака тез-тез такрорлаб турарди. Қанчалик хушёр, қанчалик эҳтиёт бўлмайлик, гоҳида хатолар ўтиб кетарди. Хато эса турли идораларда турлича талқин қилинарди. Ўша турли идораларга турлича тушунтириш хатлари ёзиларди. Бир ҳафта-ўн кун таҳририятда таҳликали вазият ҳукм сурарди. Ҳамма хушёр, ҳамма эҳтиёткор бўлиб қоларди. Навбатчиликка қўшимча куч ташланарди.

Бир гал республика компартияси собиқ котибасининг фамилиясидан бир ҳарф тушиб қолибди. Нафасидан от хуркадиган опанинг мақоласи газетанинг биринчи саҳифасида берилган бўлиб, исм-фамилияси юқорида йирик қора ҳарфлар билан терилган эди. Бир қарашда сезилмаса-да, лекин синчиклаб ўқилса, дарҳол билинарди. Одил ака хато тафсилотларини тушунтириш учун котиба ҳузурига кирганида, у жаҳл билан паспортини олиб, столга ташлаб: «Фамилиямни ҳам ўзгартириб беринг!» – деб дағдаға қилган. Газета туфайли Одил Ёқубов бундай дағдағаларни кўп эшитган. Энг муҳими, бош муҳаррир бундай катта-кичик дағдағалардан чўчимай, танлаган йўлидан қайтмай, газетани шижоат билан чиқара бошлади. Собиқ тоталитар тузумнинг мафкураси нақадар ёлғон ва пуч эканлигини теран тушуниб етган Одил Ёқубов ҳам, Иброҳим Ғафуров ҳам газетанинг ҳар бир сонидида сохта мафкура ва унинг қатағонлари ҳақида бирор-бир мақола ё суҳбат беришга ҳаракат қиларди. Улар ўша йиллари бор ижодий кучларини, иқтидорларини асосан газетага сарфладилар, газетанинг ўқувчилар юрагига кириб боришига, қўлма-қўл бўлиб ўқишлишига эришдилар. Газета ўша йиллари чинакам халқ минбарига айланган эди. Уни нафақат ижодкорлар, зиёлилар, балки барча соҳа кишилари – оддий касб эгалари ҳам бирдай завқ билан ўқишарди...

Бугун мустақил мамлакатимизнинг миллий матбуоти ривожига муносиб ҳисса қўшаётган қўплаб таълиқли ёзувчилар, публицистлар, журналистлар Одил Ёқубовнинг шогирдлари бўлганлиги билан фахрландилар.

2002 йилда «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририятида Одил Ёқубовнинг турли йилларда ёзилган қиссалар, драмалар, ҳикоялар, этюдлар, мақолалардан иборат «Қайдасан, Морико?» деб номланган сайланмаси босмадан чиққан эди.

Китобдан мустақиллик йилларида ёзилган «Қашқадарё гурунглари», «Замонамиз қаҳрамонлари», «Посбон ҳамюртларим» сингари ўткир публицистик мақолалар ҳам ўрин олган. Уларда, асосан мустақиллик йилларида бўлаётган оламшумул ўзгаришлар, Президентимиз раҳбарлигида ва бевосита у кишининг ташаббуси билан барча соҳаларда амалга оширилаётган улкан бунёдкорлик ишлари жўшқинлик билан қаламга олинган.

Одил Ёқубовнинг собиқ СССР халқ депутатлари қурултойида сўзлаган нутқи катта шов-шувларга сабаб бўлгани ҳамон ёдимизда. Ушбу нутқ ҳақида теран ва чуқур мақола ёзган Ўзбекистон Қаҳрамони Озод Шарафиддинов шундай дейди: «Одил бутун ижоди давомида яратган катта-кичик асарларида, романлари ва қиссаларида адолатни куйлади, зулми, ноҳақликни қоралади, бутун ҳаётни қоплаган қуюқ зулматнинг лоақал бир чеккасини ёритишга интилди. Шундоқ экан, қандай қилиб ўша асарларда ифодаланган халқ дардларини адиб минбарга олиб чиқмаслиги мумкин эди?.. Бу нутқ ўша кезларда бутун мамлакатни ларзага солди, ўзбек деҳқонининг аянчли аҳволига жаҳон жамоатчилиги эътиборини жалб қилди. Айни чоғда дўстимнинг нутқи ўзбек зиёлисининг мақомини ҳам хийла кўтарди, уни ҳуда-беҳуда таъналардан, қисман

бўлса-да, халос этди... Зиёли ўзини халқнинг узвий қисми деб ҳисобламоғи, халққа қарши бўҳтонларни рад этмоғи, халқ маънавий бойлигининг посбони бўлмоғи лозим...» Одил ака ҳар гал ғурур билан: «Ўша Москвада нутқ ирод қилганимда мени Президент Ислон Каримов қўллаб турганлар, мадад берганлар, маъқуллаганлар. Адолат нуқтаи назаридан бу гапни яна бир бор айтиб ўтишни истаيمان», – дерди.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси, оташин публицист, жасоратли муҳаррир, соддадил устоз Одил Ёқубов ҳаёти ва ижоди ҳақидаги ушбу кузатишларни мухтасар этиб айтмоқчиманки, бу улкан адиб истеъдодини фавқуллодда шижоати, ростгўй ва тўғрисиўзлиги билан қорлар, шамоллар, ёмғирлар емиролмаган тоғнинг метин қоясига қиёслаш мумкин. Қояни эса эгиб бўлмайди... Одил ака ҳалоллик ва жасоратдан сабоқлар бериб кетган Улуғ устоз эди...

МИЛЛАТНИ УЙҒОТГАН ҚАСИДА

Яхши шеър фариштага ўхшайди. Бир ўқишда-ёқ юрагингга қўнади, вужудингни батамом эгаллаб, қалбингдан мангу ўрин олади, руҳингда гўзал исёнлар уйғотади. Шундай шеърлар бўладики, ўқиганда-ёқ умринг мазмунига бойланади, ҳаётингни батамом ўзгартириб юборади. Ўша дилбар шеър дилдошингга, дарддошингга айланади. Уни ўқиган сайин соғина-верасан, яна ўқигинг келаверади. Яна соғинасан, яна ўқийсан. Охир-оқибат шу шеър билан яшайсан, шу шеър билан нафас оласан. У умрингнинг йўлчи юлдузига айланиб, сени ҳеч қачон тарк этмайди. Шеър шундай қудратли ва илоҳий мўъжизаки, у нафақат одамни, балки жамиятни ҳам ўзгартиришга, уйғотишга қодир бўлган бетакрор куч, маънавий қудрат.

Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Эркин Воҳидовнинг «Ўзбегим» қасидаси ана шундай умрбоқий асарлар сирасига киради. Бу забардаст шеър собиқ шўролар даврида гўё момақалдиروقдек гумбурлаб, миллатни уйғотишга улкан ҳисса қўшди. Мустақиллик ҳақида, озодлик ҳақида дадил орзу қилишга ўргатди. Миллатнинг келажаги ҳали ёруғ бўлишига, албатта, ёруғ кунлар келишига даъват этди:

*Сўйласин Афросиёбу
Сўйласин Ўрхун хати,
Қўҳна тарих шодасида
Битта маржон, ўзбегим.*

«Ўзбегим» ҳали ўзбек халқи ҳақида баралла гапириш, миллат сифатида ғурурланиш асло мумкин бўлмаган шўро империяси даврида жасорат ва маҳорат билан ёзилди. Шеър эълон қилиниши билан чақмоқ янглиғ миллатнинг юрагини ёритди, мудроқ руҳига уйғоқлик олиб кирди. Миллатни ҳамиша яқдил ва яктан бўлишга ундади. Шундагина миллатга ҳар қандай зулмкор кучлар рахна солмаслигидан огоҳ этди. Энг муҳими, «Ўзбегим» миллатни турли камситишлардан, ғаразли фикрлардан, айрим ҳақоратли гап-сўзлардан ҳамон ҳимоя қилиб келаётир.

*Сен на зардушт, сен на буддий,
Сенга на оташ, санам.
Одамийлик дини бирла
Тоза имон, ўзбегим, –*

дея зоти тоза миллатлар сафида туришимизни, тенглар ичра тенглигимизни доимо таъкидлаб, уқтириб келмоқда.

«Ўзбегим»нинг оғир қисмати ҳақида Эркин Воҳидовнинг ўзи шундай ҳикоя қилади:

– Ушбу шеър менга қувонч, шодлик билан бирга, оғир изтироблар, ташвишлар ҳам олиб келган. «Ўзбегим» матбуотда эълон қилинган, матбуотнинг эшиклари мен учун ёпилди. Газета-журналлар шеърларимни олиб қолишарди-ю, лекин турли баҳоналар билан эълон қилишмасди. Шундай кунларнинг бирида Марказқўмнинг ўша даврдаги бўлим мудирларидан бири чақириб қолди ва дағдаға билан шундай деди:

– Шеърингизни ҳар томонлама ўрганиб чиқдик. Унда асосан хато йўқ. Аммо хато деб ҳисоблайдиган томони шундаки, шеърга Ленин, инқилоб, рус халқи ва Москванинг бизга таъсири, Кремль юлдузи шуъласидан халқимизнинг баҳраманд бўлаётганлигини

қўшасиз. Кейин шеър зўр бўлади. Сизга қайси жиҳатларига эътибор бериш лозимлигини айтдим. Энди қофиясини ўзингиз топасиз. – Сўнг бўлим мудирси сирли тарзда кўрсаткич бармоғини юқорига кўрсатиб, қўшимча қилди: – Бу юқорининг фикри!

У даврларда «йўқ» дейиш мумкин эмас эди. Шу боис «ҳаракат қиламан» деб, индамай чиқиб кетдим. Орада анча вақт кўринмадим. Ҳатто ишдан ҳам бўшаб олдим. «Фауст»нинг таржимаси билан жиддий шуғулландим. Бир куни йиғилишда ҳалиги Марказқўмнинг бўлим мудирига рўбарў келиб қолдим. Панага олишнинг иложи бўлмади. Салом-алиқдан сўнг ўша дағдаға билан бўлим мудирси яна сўради:

– Биз айтган иш бўлдими? Кутяпмиз, ука!

– Кечирасиз, қофиясини тополмаяпман, – дедим.

– Тайёр бўлганда, албатта, олиб келинг! – деди у яна ҳам қатъий оҳангда. Лекин унинг топшириғини бажармадим. Чунки «Ўзбегим»га у айтган нарсаларни мутлақо қўшиб бўлмасди. Унда шеърнинг шеърлиги қолмасди. Бу орада беш йил деганда «Фауст»нинг таржимасини тугатдим. Жамоатчилик уни яхши қабул қилди. Китобларим чоп этилишига йўллар очилди. Аста-секин бу китоблардан «Ўзбегим» ҳам ўрин олди. Шеър эълон қилингандан бошлаб хонандалар уни қўшиқ қилиб куйлай бошладилар. Аммо бу қўшиқлар радиода, телевидениеда берилмасди. Асосан чет эллик ватандошлар учун бериладиган «Ватандош» радиосида «Ўзбегим» кўшиғи эшиттириларди. Бу шеърни Раззоқ Ҳамроев, Қодир Махсумов, Убай Бурхон каби сўз усталари катта маҳорат ва ўзига хос жозиба билан ўқиганлар. Собиқ шўро замонида, кейинчалик мустақиллик даврида чет элларда бўлганимда хорижлик ватандошларимиз менга «Ўзбегим»ни ёддан ўқиб берганларида, ҳайратга тушганман. Улар шеърни араб ва лотин алифболарида кўчириб, дунё ўзбекларига

тарқатганлар, турли газета-журналларда чоп этганлар.

Мустақиллик шарофати билан «Ўзбегим» янгидан руҳ олди, кувват олди. Шеърга басталанган кўшиқлар радио-телевидение орқали берила бошланди. Энг қувончлиси, «Ўзбегим» номи билан китоб чоп этилди. Буни узоқ йил кутганман, ниҳоятда орзу қилганман. Истиқлол туфайли бир умрлик орзу ва армоним ушалди...

Шоирнинг қувончига биз ҳам шерикмиз. Эркин Воҳидов номини нафақат Ўзбекистонда, балки бутун дунёга машҳур қилган «Ўзбегим» қасидасининг ёзилганига салкам қирқ йил бўляпти. Қирқ йилки, бу асар миллат қадр-қимматини, маънавиятини юксалтиришга, ўзини, ўзлигини англашга беқиёс хизмат қилиб келаётир.

Бу бахтни қарангки, мустақиллигимизнинг шуқули онларида, улуғ шоиримиз ўзининг муборак етмиш ёшини нишонлаётган кунларда «Ўзбегим» номи билан махсус сайланма чоп этилди. Бу бизга мустақиллик қандай кенг имкониятлар берганини кўрсатиб турибди. «Ўзбегим»нинг китоб ҳолида чиқарилиши фақат Эркин Воҳидов учун эмас, балки барча адабиёт ва шеърят мухлислари учун катта байрам бўлди. Айтмоқчимизки, «Ўзбегим» ҳар бир ўзбекнинг хонадонида маънавий нур, шеърый зиё таратиб турсин. Токи бу жаҳонда гўзал ва бебаҳо Ўзбекистон, мард ва танги ўзбек бор экан, «Ўзбегим»нинг ҳам умри боқий бўлади!

УСТОЗНИНГ ТИЛЛО ТАБАССУМЛАРИ

Устоз улкан тоғнинг баҳайбат қоясига ўхшайди. Агар бу қоя бевақт қуласа, юрагингнинг ҳам бир парчаси ўз-ўзидан узилиб кетар экан. Қоянинг ўрни бўм-бўш бўлиб қолгани каби, қалбинг ҳам устозсиз ҳувиллаб қолар экан.

Адабиётимизнинг йирик вакили, устоз Неъмат Аминовнинг вафотидан сўнг, у кишининг ҳаётдаги ўрни, қадр-қиммати ҳамда суҳбатлашган, дийдорлашган кунлар, дақиқалар энди унутилмас ва армонли хотираларга айланди.

Неъмат аканинг муборак сиймоларини, доимо кулиб турадиган самимий чеҳрасини ҳеч қачон унутиб бўлмайди. Бу тиниқ чеҳрада одамни ўзига тортадиган меҳр нури ёғилиб турарди. У кишининг табассуми Лабиховузнинг сувларидай тиниқ ва тоза эди. Ҳаёт ва ижоднинг мураккаб ташвишлари билан эрта оқарган нуқрадай сочларида ҳам ёруғлик шуълалари таралиб тургандай эди. Неъмат аканинг қиёфасида гўё кулги булоғининг тўлқинлари жилоланарди.

Устоз кулги билан туғилиб, кулги билан яшаб ўтди. Умрбод кулгига, ҳажвга содиқ қолди. Бухоро ва бухороликларнинг барҳаёт кулгисини адабиётда муҳрлаб кетди. «Касб-корим – одамлар лабидан, одамлар тақдиридан табассум излаш бўлди. Ҳар бир кўрганим – табассумни гўё бир тилло топгандек ёндафтарчам варағига авайлаб тугиб, хотирам ковакларига яшириб қўйдим. Вақти келганда шу «тилло»ларни қимматли ўқувчиларим бошидан сочдим. Бундан кўпларнинг

руҳи ойдинлашиб, кўпларнинг юзи мунаввар бўлди... Битта-яримта жириллаганлар ҳам йўқ эмас. Начора...» – деб ёзган эди Неъмат Аминов ўзининг «Тилло табас-сумлар» китоби сўзбошисида.

Абдулла Қаҳҳор ибораси билан айтганда, Неъмат Аминов адабиётга ёниб кирган истеъдодлардан эди. Ёниб яшаш, ёниб ижод қилиш, ёниб сўзлаш Неъмат ака учун табиий ҳол эди. У кишининг биринчи китоби – «Икки пуллик обрў» чоп этилиши билан адабиётда воқеа сифатида баҳоланди, ўз ўқувчиларини топди. Илк китоби билан шуҳрат қозониш, тилга тушиш камдан-кам ёзувчига насиб этади. Шундан сўнг турли йилларда чоп этилган «Қирқ учинчи почча», «Лабиховуз хандалари», «Тилло табассумлар», «Жигари тўкилди», «Чинорлар қўшиғи», «Қаҳқаҳа», «Бир аср ҳикояти» сингари китоблари ҳам қўлма-қўл ўқилди, адабий жамоатчиликнинг юксак баҳосига сазовор бўлди. Адибнинг номини машҳур қилган «Елвизак» ва «Суварак» қиссалари негизида «Ёлғончи фаришталар» ҳажвий романи дунёга келди. Истеъдод билан ёзилган бу йирик асар ҳам адабиётда ўз ўрнини топди. Биринчи бўлиб таниқли олим Озод Шарафиддинов катта мақола ёзди. Ўзбекистон Қаҳрамони Саид Аҳмад Неъмат Аминов хотирасига бағишлаб ёзган ёдномасида шундай дейди: «Ёлғончи фаришталар» бугунги адабиётимизнинг дурдона асари бўлиб қолди. Шамси Тўраевич, Баширжон Зайнишев, Вафо Аттор, Қиёмхон, Қирмизхонлар сингари яхлит қўйма образлар сенинг чинакам портрет устаси, унча-мунча ижодкорларга насиб қилмаган ноёб сўз рассоми эканингни намоиш қилди».

Собиқ шўро даврида ҳажвчи бўлиш қийин эди. Лекин танлаган йўли қанчалар оғир ва мураккаб бўлмасин, Неъмат Аминов унга умрининг охиригача содиқ қолди ва мардона туриб ижод қилди. Уни порахўрларнинг пўписаси, юлғич ва такаббурларнинг дўқи,

гийбатчи ва туҳматчиларнинг туҳмати, мансабдор ва бюрократларнинг стол остидан кўрсатган муштлири асло чўчитмади.

Ҳалоллик билан тутган қалами асло титрамади. Масалан, «Кўтариб уриш операцияси» номли интермедияси телевидениеда намоиш этилгач, бир гуруҳ ишчилар телевидениега айнан шундай воқеа уларнинг корхонасида рўй бераётганидан ташвишланиб шикоят ёзишган. Текширилгач, корхона раҳбарининг барча кирдикорлари очилиб, ишдан четлаштирилиб, жазоланган. Адолат қарор топган. Ёки «Республиканский эшон», «Қора юрак», «Кўк чироқ, қизил чироқ», «Айбдор сигир» сингари фельетонлари жиддий шов-шувларга сабаб бўлган.

«Муштум»нинг оммавийлашувида, мазмунан янада бойишида дастлаб масъул котиб, сўнг бош муҳаррир вазифасида ишлаган Неъмат Аминовнинг хизматлари катта. Лекин ўзларининг ҳам «Муштум»дан ноҳақ мушт еган пайтлари бўлган. Масалан, 80-йилларнинг ўрталарида журналда босилган «Арслоннинг ўлими» масали туфайли журнал бош муҳаррири раҳматли Иброҳим Раҳимдан тортиб, ишдан ҳайдалган бир гуруҳ ходимлар орасида Неъмат Аминов ҳам бор эди. Айби – бўлим мудир сифатида масалнинг чоп этилишига имзо чеккани эди. Адолатнинг йўлини тўсиб бўлмади. Мустақиллик арафасида Неъмат Аминов «Муштум»га бош муҳаррир этиб тайинланди. Кейинчалик у киши республика Маънавият ва маърифат марказига раҳбарлик қилди, «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» унвонига сазовор бўлди. Неъмат ака нафақат ўз асарлари билан, балки зиёли раҳбар ва фидойи инсон сифатида миллат маънавияти ва маърифати ривожига муносиб ҳисса қўшди.

Ҳаётда қайнаб-жўшиб юрган устоз умрининг сўнгги ойларида анча ҳорғин кайфиятга берилиб қолган

эди. Сухбатларда, гап-сўзларда Неъмат Аминовга хос бўлган жўшқин эҳтирос йўқ эди. «Энди ҳаммаси Оллоҳдан. Яратган эгам тақдирга нимани ёзган бўлса, шуни кўраман» деган сўзларни тез-тез такрорларди.

Буларнинг барчаси у кишига кутилмаганда ёпишиб олган оғир хасталикнинг таъсири эди. Ана шу хасталик туфайли тез-тез касалхонага тушадиган бўлиб қолди. Хаёллари, фикру ёди касалликни енгишда эди. Иродали инсон бўлганлиги учун ҳам дард билан олишди. Уни енгиш йўллари излади.

Вафотидан бир ойча муқаддам Чкалов номидаги Авиация ишлаб чиқариш бирлашмаси касалхонасининг жонлантириш (реанимация) бўлимига тушди. Кирсам, ҳансираб нафас олаяпти. Устозга ўзимча далда бердим, лекин кўзларидан оққан ёшларни тўхта-тишнинг иложи йўқ эди. Нега, нима учун? Бу мунгли саволларнинг жавобини устоз ўзи билан олиб кетди.

Икки кундан кейин устозни палатага олишди. Бир вақтлар у кишининг ёрдамчиси бўлиб ишлаган укамиз билан кўргани бордик. Палата эшигини секин очиб қарасак, Неъмат ака ўнг томонга ёнбошлаб, чиройли ухлаб ётибди. Шу ётишда у киши фариштага ўхшарди. Устозни бундай гўзал уйқуда биринчи бор кўришим эди. Шу боис уйғотиб юборишдан ҳадиксираб, бироз термулиб ўтирдик. Узоқ йиллар меҳнат қилиб, ҳаловат нималигини билмаган, ҳаёт, ижод, турмуш ташвишларидан бениҳоя толиққан, ўткинчи дунёнинг майда-чуйда ишларидан зериккан, Оллоҳнинг оддий, пок ва ҳалол бир бандаси эртақлардаги фариштадек қирқ кечаю қирқ кундуз уйқуга кетгандай эди. Эҳтимол, Неъмат ака бу уйқуни бир умр кутгандир, бир умр орзу қилгандир. Эҳтимол, шу беғубор, покиза туйғу учун умрбод елиб-югургандир.

Устознинг ўлиmidан ўн кун олдин Ёзувчилар уюшмасининг раҳбари Абдулла Орипов ўринбосарлари

Сирожиддин Саййид, Минҳожиддин Мирзо ва камина у кишини кўргани бордик. Бундан Неъмат аканинг кайфияти кўтарилди ва бир кун илгари таниқли олим Тўра Мирзаев бошчилигида олимлар, ижодкорлар келиб-кетганини айтди. Бироқ ҳол-аҳвол сўраб бўлгач, Абдулла Орипов шундай деди:

– «Ёлғончи фаришталар» романингиз шифобахш дорига ўхшайди. Баъзан ўқиб, худди осма укол олгандай мазза қиламан. Баширжон Зайнишев ўлмайдиган тип. Адабиётга катта хизматлар қилдингиз. Энди хузурини ҳам кўринг, ука! Ҳали Бухорога бориб, етмиш йиллик тўйингизни бирга ўтказамиз, сайланмаларингизни чиқарамиз...

Водариғ, Бухорога бориш ҳам, етмиш йиллик тўйини кўриш ҳам устозга насиб этмади. Абдулла Ориповнинг дил сўзлари, самимий ниятлари у кишининг умрини бир неча кунга узайтирган бўлса, ажаб эмас...

Таниқли ҳажвчи Анвар Обиджон (охирати обод бўлсин!) билан устозимизни зиёрат қилгани бордик. Ўша куни 2005 йилнинг 12 октябри эди. Ҳаво очик, куз кўёши чарақлаб, ҳовлидаги хурмо дарахтлари худди янги йил арчасининг чироқларидек ловуллаб турибди. Устоз билан анча суҳбатлашиб ўтирдик. Анвар ака у-бу хангома айтиб, у кишини кулдирган бўлди. Лекин кулги ҳам Неъмат акага малол келаётгандек эди. Гўё у кишининг бир умр кулиб келган юзлари, кўзлари, лаблари кулгидан тўйган, кулгидан бироз ҳоригандек эди. Шундай бўлса-да, у киши анча очилиб, суҳбатлашиб ўтирди. Бир неча марта турмоқчи бўлса-да, руҳсат бермади. Афсус ва надоматлар бўлсинки, бу сўнгги суҳбат, сўнгги дийдорлашув эканлигини ҳеч биримиз билмадик. Бандаси ожиз деганлари шу бўлса керак-да.

Орадан беш кун ўтиб, адабиётимизнинг забардаст адибларидан бири, машҳур ҳажвчи, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Неъмат Аминов ҳаётдан кўз юмди. Ҳузур-

бахш кулги тинди. Узоқ йиллар янграб келган беозор ва беғубор қаҳқаҳа сўнди.

Бу барҳаёт кулги фақат жисмонан тўхтади. Энди у устознинг китобларида, баркамол асарларида давом этади. Чунки Неъмат Аминов адабиётда ўзига хос кулги мактабини яратиб кетган ҳажвчи. Унинг қаҳрамонлари бир-бирига ўхшамайдиган, бир-бирини такрорламайдиган ноёб характерлар гулдастасидир. Таниқли адиб Худойберди Тўхтабоев ибораси билан айтганда: «Неъмат Аминов Саид Аҳмад ака ҳам, биз ҳам ёзишни орзу қилган биринчи ўзбек ҳажвий романини зўр маҳорат билан яратди. Унинг қаҳрамони Зайнишевга ҳам ачинасиз, ҳам ундан куласиз. Аслида, адабиётда бундай мураккаб образ яратиш жуда қийин. Лекин Неъмат Аминов бунинг уддасидан чиқди. Адабиётимиз умрбоқий кулги билан бойиди».

Неъмат Аминов имонга собит ва пок инсон эди. Ҳалоллик у кишининг турмуш тарзига, ҳаётига сингиб кетган эди. Устоз яқинлари ва шогирдларига имони ва ҳалоллиги қай даражадалигига қараб баҳо берарди. Неъмат ака имонсизларга, порахўрларга, ёлғончиларга, амалпарастларга қарши фақат ўткир ва жасоратли қалами билан эмас, балки ҳалол инсон сифатида ҳаётда ҳам курашиб ўтди. Шу боис, Неъмат Аминов адабиётда, ҳаётда виждон кўнғироғини мардона чалиб кетди, десак муболаға бўлмайди. Бу бебаҳо ва беозор кўнғироқ устозни билганлар, кўрганлар ва асарларини ўқиб-уқиганлар қалбида, хотирасида ҳамиша акс садо бериб туришига ишонамиз.

Неъмат ака кирган даврада ўз-ўзидан кулги янгарар, қаҳқаҳа авжига чиқарди. У киши ҳозиржавобликда устозлари Саид Аҳмад билан салкам елкама-елка юрардилар. У кишининг кулгисига нишон бўлган одамга омонлик йўқ эди. Бир сўз билан айтганда, Неъмат ака ҳар қандай кулгини, кулгили воқеани ҳидидан

биладиган кулги овчиси эди. Кичик бир кулгили воқеадан катта ҳикоя яратарди. Ҳаётда қаҳрамонлари Неъмат акага ўзлари рўбарў келарди, ўзлари ёзувчининг қаламига «хўрак» бўларди. Устоз бехато отадиган тажрибали ва моҳир мерган каби кулгини ҳамиша тўғри ва аниқ нишонга оларди. Шу боис ҳам Неъмат Аминов яратиб кетган ҳажвий асарларнинг қаҳрамонлари ҳаётгий ва умрбоқийдир.

Қуйида устоздан қолган ажойиб ҳангомаларни бирга баҳам кўрамыз.

Неъмат Аминов устози Саид Аҳмадга қўнғироқ қилиб:

– Саид Аҳмад ака, уйга келинг, пешинда ота-буванинг арвоҳига бир хатми худойи қилмоқчиман, – дебди.

– Раҳмат, болам. Биласан, яқинда савдода ишлайдиган бир кадрдоним оламдан ўтган эди. Шу кишининг фарзандлари ош бераётган экан. Шунга бораман. Бунинг устига, текин.

– Келаверинг, бизникиям текин. Бирор нарса оламан деб овора бўлманг. Ё машина юборайми?

– Йўқ. Керак эмас. Кеча шофёр болани ҳам ҳайдадим.

– Яхши болайди-ку, нега ҳайдадингиз?

– Тиши бор экан.

– Одам бўлгандан кейин тиши бўлади-да? Ё бирор нарсани еб қўйибдими?

– Ҳа-да, қотган нонларнинг ҳаммасини еб қўйибди.

– Оббо, жуда чатоқ бўлибди. Сизни «Экономически блокада» қилибди.

Бир гал «Ўзбекнаво»га мажлисга борсам, қурғур йиғилиш одатдагидай узоқ чўзилди. Мен ҳам одатда-

гидай мажлисдан бошим қаттиқ оғриб қайтдим. Иш-хонага келиб, зўрға ишлаб ўтирсам, устоз Неъмат ака телефон қилиб, ҳол-аҳвол сўрадилар. Гап-сўзларимдан машқим бироз пастлигини сезган устоз дарҳол сўрадилар:

– Тинчликми, Ашурвой?

– «Ўзбекнаво»га мажлисга борувдим. Мажлис роса чўзилди. Шунга бошим қаттиқ оғриятти, – дедим.

Шунда устоз:

– Бу бошоғриқ ё об-ҳаводан, ё... «Ўзбекнаво»дан, – дедилар.

* * *

Укам Абдунабининг Тошкент мева-савзавотчилик коллежига ўқишга кирган йили эди. Ёш бўлгани учунми ё моданинг кетидан қувибми, ишқилиб, сочини анчагина ўстириб юборган эди. Шу орада устоз бир куни бизникига меҳмонга келиб қолдилар. Гап орасида Неъмат ака Абдунабининг узун сочларига бир-икки қараб олиб, ундан ҳол-аҳвол сўрадилар:

– Ўқишлар яхши бўляптими, Набижон?

– Раҳмат, Неъмат ака, яхши.

– Ўқишни битириб ким бўласиз?

– Мева-сабзавотчилик бўйича агроном.

– Шу, укажон, сиз аввал сартарошлик ўқишига кирсангиз яхши бўларкан, – дедилар Неъмат ака, Абдунабининг елкасига тушиб турган узун сочларига ишора қилиб...

Шу-шу, Абдунаби қайтиб сочини ўстирмайдиган бўлди.

* * *

Устоз Неъмат ака, темирйўлчи шоир акамиз Раҳимжон Дарвишев билан бирга Бухорога сафарга бордик. Неъмат ака баҳонасида бир зиёфатга таклиф

қилиндик. Биринчи табрик сўзини устоз одатдагидек чиройли, мазмунли қилиб гапирдилар. Сўнг каминага сўз беришди. Навбат Раҳимжон акага берилганда, у киши бироз жим бўлиб, сўнгра салобат билан образли қилиб гапирмоқчи бўлдилар.

– Даврада чиройли, яхши тилаклар айтишди. Бизники унчалик чиройли чиқмаслиги мумкин. Гапларимиз гўё кўрпани тешиб чиққандай бўлса, айбга буюрмайсизлар, – дейишлари билан, Неъмат ака шартта у кишига юзланиб:

– Осмонга қараб ётманг-да, Раҳимжон, – дедилар.

* * *

Таниқли шоир Сирожиддин Саййид «Муштум»да ишлаб юрган кезларида «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида машхур хонанда Шерали Жўраев ҳақидаги бир мақоласи эълон қилинган. Мақола «Агар Алишер Навоий бобомиз тирик бўлганларида хонанданинг елкасига тўнларини ёпарди» деган сўзлар билан яқунланган. Буни ўқиган айрим ҳамкасблари Сирожиддинга “Шу жойини андек ошириб юборибсиз” деган эътирозлар билдириб турганларида, суҳбатга Неъмат Аминов аралашиб:

– Парво қилманглар, Навоий бобомизнинг тўнлари жуда кўп бўлган. Бирорта кийилганини ёпса-ёпарди-да, – дейишлари билан кулги янграган.

* * *

Неъмат ака шундай бир ҳангомани айтиб берган эди:

– Бухоро вилоят радиосида ишлаб юрган кезларим. Бир куни собиқ обкомнинг мафкура бўйича котиби журналистларни йиғиб мажлис ўтказди. Мажлис бадий китоблар ўқиш мавзусига келиб тақалди. Ўзини «доно», «китоб ўқиган» киши қилиб кўрсатмоқ-

чи бўлган котиб: «Биз ҳам доим китоб ўқиб турамиз. Мана, яқинда Шалохопнинг «Очилган қуйруғи»ни ўқиб чиқдик», – деди керилиб. Залда кулги янгради.

* * *

«Муштум»чиларнинг қайсидир байрам муносабати билан бўлаётган зиёфатига Неъмат Аминов ўзлари билан бирга машхур қорақалпоқ шоири Ибройим Юсуповни ҳам бошлаб келдилар.

– Шу десангиз, Неъматжон, одамларни кулдириш ҳам қийин иш-да, – деди Ибройим ака тўкин дастурхонга яқинроқ ўтираркан.

Шунда Неъмат ака:

– Тўғри айтдингиз, тўйдириш ҳам, – дедилар.

* * *

Собиқ шўронинг қайта қуриш йилларида бўлган депутатлик сайловларида ҳар ким ўз номзодини кўрсатиш авж олиб кетди. Шунда «Муштум»нинг хатлар бўлимида мудир бўлиб ишлаётган содда акаларимиздан – таниқли журналист Мажиддин Сатторов Неъмат Аминовга шундай дебдилар:

– Сиз номзодингизни Бухородан, мен Андижондан қўйсақ. Депутат бўлганимиздан кейин сессияларда гурунглашиб, чой ичиб ўтирардик.

– Қўяверинг депутатликни, шундоқ ҳам гурунглашиб юрибмиз-ку. Чойдан ичинг, – деб чой узатибди Неъмат ака.

ҲАЙРАТ ДУРДОНАЛАРИ

Яхши китоб янги ёпилган тандир нондай иштаҳани очиб юборади. Нон бадга урмаганидек, яхши китоб ҳам кўнгилга тегмайди, қўлдан тушмайди. Биринчи сатрлариданоқ, биринчи саҳифасиданоқ оҳанрабодек ўзига тортади, ўзига ошно этади. Мазали таомдек иштаҳангизни очиб юборади. Китобни ўқиган сайин мазза қиласиз. Бутун вужудингиз билан китобга боғланиб қолганингизни сезмайсиз.

Таниқли адабиётшунос ва моҳир таржимон, жўшқин публицист ва адиб Иброҳим Ғафуровнинг «Ҳаё – халоскор» китоби ўқувчига турфа, бетакрор руҳий ва ақлий байрамларни туҳфа этади. Бу китоб гўё сувости бойликлари мўл бўлган тубсиз уммонга ўхшайди. Ғаввос сингари унга бир шўнғидингизми, кейин бу уммондан чиқишингиз қийин бўлади. Ундан маржонлар, дурлар излайсиз ва ҳар бир саҳифадан излаган нарсаларингизни топиб, хурсанд бўласиз. Ушбу сатрларни ёзипман-у, лекин устознинг китоби ҳақида фикр-мулоҳаза юритиш ниҳоятда мушкул вазифалигини тушуниб турибман. Устоз барибир устоз-да!

Китобнинг биринчи боби мансуралардан иборат. Бу жанр янги бўлгани учун ўқиш жараёнида ўқувчидан теранлик ва хушёрлик талаб қилинади. Эҳтимол, келажакда мансурашунослар етишиб чиқар. Шунда ушбу мансуралар бўй-басти ва мазмун-моҳияти билан чуқур таҳлил қилинар, махсус тадқиқотлар олиб борилар... Нима бўлганда ҳам, мансураларда ижодкор қалби нур сочиб турибди. Баъзи мансураларда юрак мунг-

лари, дардлари акс садо берса, баъзиларида қувонч ва шодлик туйғулари барқ уради. Аксарият мансуралар оғир ва залворли саволлардан иборат. Саволлар шу қадар кўп ва чуқурки, унга фақат муаллиф эмас, кўпчилик бўлиб жавоб излаш лозимдек туюлади. Бу саволлар гўё ҳаммага берилаётир. Ҳаммининг саволи. Лекин ҳамма бу оғир саволларга жавоб топадими? Жавоб топишга интиладими?

Мансуралар – Иброҳим Ғафуровнинг энг нозик ҳислар билан нозик пардаларда айтилган жозибадор кўшиқлари. Мақолаларга, бадиаларга, суҳбатларга сиғмаган бокира туйғулари. Бирор-бир йирик бадий асарларга айланишга интилаётган бетакрор мавзулар. Эҳтимол, бир шоир акамиз айтганидек, «Мансуралар Иброҳим аканинг юрак тубидан чиққан хиргойиларидир». Эҳтимол, қайсидир жиҳатлари билан бу хиргойилар адабий жанрларга сиғмас. Шу боис ҳам улар тошқин мансураларга айланган бўлса, ажаб эмас. Мансуралар муаллифнинг армон ва қувонч кўшиқлари.

Эҳтимол, мансуралар қалб деворларида тинимсиз пўрталанаётган, булоқдай қайнаб тошган жўшқин ҳаяжонлар маҳсулидир. Эҳтимол, бутун вужудни гулга ўраган чаманзорни эслатар. Айниқса, тарихий мавзуларда ёзилган мансураларда фикр чақмоқдек нурланиб туради, равшан тортади.

Масалан, «Беш ҳикоя» туркумидаги мансуралар завқ-шавқ билан ўқилади. «Амир Алишернинг тавбаси»ни ўқиб, беихтиёр ўзингиз ҳам тавба қиласиз. «Олам гўзал, олам телба»лигига ишонасиз. «Ҳаёт ва ўлим орасида»ги сирларни билиб оласиз. «Фарғона ва Ғиждувон дафтари»га кирган мансуралар юрт ҳақида, юртнинг меҳнаткаш одамлари, табиати, тарихи ва келажаги ҳақида жозибали туйғулар билан ҳикоя қилинади. Баъзи лирик мансураларни ўқиб, Иброҳим Ғафуров шоир эмасмикан деб ўйлаб қоласан киши. Баъзи

мансуралар ижодий учрашувлар, турфа одамлар билан бўлган мулоқотлар ва хотираларнинг нурли ҳамда ҳаяжонли нуқталарини эслатиб туради... Муаллифнинг «Жафо» мансурасида шундай сатрлар бор:

*«Шивирладим паришон: Агар қачонлардир
Худо қиз ато этса, отини қўяман
– Мансура!»*

Иброҳим Ғафуровнинг мансуралари гўё фарзандидай, жигаргўшасидай вужуд-вужудига сингиб кетган, қалбининг парчасига айланган...

Китобнинг иккинчи боби «Аждодлар васли» деб номланган. Унинг асосий қисми шоир ва мутафаккир Мир Алишер Навоий ҳазратларининг ҳаёти ва ижодига бағишланган бўлиб, «Навоий – бизнинг огоҳлигимиз», «Навоийга унсият» сингари бўлимларга ажратилган.

Муаллиф нега Навоийга бунчалар теран ва чуқур фикрлар билан мурожаат қиляпти? Нега ўқувчини Навоийни пухта ўрганишга чақиряти? Нега Навоий ижоди эскирмайди? Навоий асарларида қандай сир, қандай жозоба ва қандай маънавий куч-қудрат бор? Ушбу саволларга китобни ўқиган сари теран жавоблар топиб бораверасиз. Ва муаллифнинг билими, дунёқараши нақадар кенглигидан, Навоий ижодини қанчалар чуқур билишидан, илмий-бадий тафаккури бойлигидан ҳайратга тушасиз. Бу тафаккур турли мисоллар шарҳида, таққосида янада теранлашади.

Иброҳим Ғафуровнинг Алишер Навоий ҳақидаги ушбу кутилмаган тадқиқотлари, фавқулудда билдирган теран фикр-мулоҳазалари биз шу пайтгача ўқиб келган Навоий ҳақидаги мақолалардан, тадқиқотлардан, китоблардан кескин фарқ қилади. Навоийшунослиқда ва Навоийни англашда янги саҳифалар очади,

Навоий ҳаёти ва ижодига янгича қарашлар содда ва оддий тилда тадқиқ этилган. Муаллиф ўқувчини Навоийга яқинлаштиради. Навоийнинг ҳамиша ва ҳамма даврлар учун янгилигини, навқиронлигини, зарурлигини исботлаб беради.

Мақолалардан бири «Ҳозир Навоийни ким ўқийди?» деб номланган. Умуман, Навоийни ўқиш, тушуниш учун ҳам махсус тайёргарлик кераклигини муаллиф ўз ҳаёти мисолида ёрқин очиб берган. «Умримнинг уч палласида «Хамса»ни уч маротаба ўқидим. Йигирма ёшларимда ҳеч нарсани тушунмасам ҳам, ўқийвердим, ҳижжалайвердим. Бу ҳали мумтоз Шарқ шеъриятини кўзи очилмаган одамнинг филолог бўлиш орзусидаги ўқиши эди. Навоийнинг қуёши менинг бу тайёргарликсиз, беҳабар, енгил-елпи ўқишимни жизғанак қилиб ташлади...» – деб ёзади Иброҳим Ғафуров. Сўнг давом этиб: «Хамса»ни умрим қирққа етганда яна қўлга олдим. Бу ўқиш менга энди ўз-ўзим билан худди маънавий жанг эди... «Хамса» беканор уммон эди, менинг қайиғим эса кичкина ва мўрт», – дейди муаллиф. У учинчи бор «Хамса»ни қўлга олганда, асарнинг «нақшинкор дарвозаларини очиб, ҳазрат даҳоси солган тоқи равоқи кўкларга бўй чўзиб кетган ранго-ранг қасрлар ичига кириб борганлиги»ни ҳайрат билан ёзиб: «Бир одамнинг умри керак экан «Хамса»ни ўқиш ва уқишга ва балки бир умр ҳам озлик қилади унинг воситасида одамда маъни кўзи, маъни назарининг очилишига» деган хулосага келади.

Иброҳим Ғафуровнинг Алишер Навоий ҳақидаги ва унинг ўлмас асарлари таҳлилига бағишланган мақолаларини ўқиб, муаллифнинг умрбод Навоий дунёси билан яшаб келаётганига, Навоий дунёсини теран англашга интилаётганига, чуқур руҳий-ақлий таҳлилга киришганига қайта-қайта ишонч ҳосил қиласиз. У Навоийни «одамзоднинг манглайини маъри-

фат нури билан ёритаётган сиймолардан» деб билади. Ва «Навоий келажакдан келганмикин, коинот вакили эмасмикин» дея ўлчовни, баҳони жуда юқори олади. Навоий ижодини коинот тарозуси орқали баҳолашга киришади. У Навоийни дунёнинг буюк мутафаккирлари қаторида қўради, уларнинг ўлмас ва бебаҳо ижодлари билан тенг қўяди. Баъзан Навоийнинг юксаклигини, нақадар улуғлигини унинг асарлари орқали исботлаб беришга ҳаракат қилади.

Китобнинг «Навоийга унсият» боби Иброҳим Ғафуровнинг Навоий ижодидан, ҳаётидан қилган янги ва ноёб кашфиётларидир. Бу кашфиётлар ўқувчини Навоийнинг ҳали очилмаган оламига олиб киради. Ўқувчининг қалбида, тафаккурида янги-янги қарашларни пайдо қилади, Навоийнинг маънавий уммонлари сари етаклайди. Навоийни Навоий даражасида билишга, тушунишга даъват этади.

Навоий бирор-бир сатрни, мисра ва сўзни ҳеч қачон шунчаки ёзмаган. Муаллиф Навоийнинг турли йилларда ёзилган мактублари жамланган «Муншаот» китобини юксак маҳорат билан таҳлил қилиш жараёнида улуғ шоирнинг буюк давлат арбоби, чинакам улуспарварлиги, мураббийлиги, тинчликсеварлиги ва ҳар нарсадан халқ манфаатини юксак қўйишдек жасорат қирраларини, фидойилигини ёрқин мисолларда очиб берган. Навоийнинг чинакам халқпарварлиги, донолиги, юксак дидли арбоблиги туфайли «Хусайн Бойқаро ва унинг ўғиллари ўртасидаги низолар», мамлакатдаги сиёсий ўйинлар барҳам топади, қон тўкилишларнинг олди олинади. Навоий фақат буюк шоир, арбоб эмас, балки машҳур элчилик ва дипломатлик миссиясини ҳам бажарганлиги мисоллардан аён бўлади. Бу ҳам шарафли, ҳам хатарли ишни Навоий қилиши, Навоий уддалаши мумкин эди. Иброҳим Ғафуров шундай хулосага келади: «Улуғ туркий давлат Навоий-

га таяниб турар эди. Навоий бўлмаса, буюк салтанат кулаб тушиши ҳеч гап эмасди». Яна бир ўринда мамлакат ва фуқаролар бирлиги, фаровонлиги йўлида аниқ бир манфаатга эришишда Низомиддин Амир Алишер «барчага баробар адолатнинг тимсоли эди» деб таърифлайди. Аслида ҳам шундай.

Фикр-мулоҳазаларимизни мухтасар қилиб айтдиган бўлсак, «Ҳаё – халоскор» китобининг ҳар бир саҳифаси, мақола ва бадиалари катта қизиқиш ва мароқ билан ўқилади. Китоб саҳифаларига ҳақиқий билимдон, заҳматкаш олим ва ижодкор Иброҳим Ғафуровнинг фикр дурдоналари сочиб юборилган. Унинг классик адабиётимиз, айниқса, Навоий, Машраб, Ясавий, Бобур ижодларини бу қадар чуқур билиши ва кутилмаган ибратли хулосалар чиқариши кишини ҳайратга солади.

Бу китоб – ақл ва ҳайрат дурдоналари жамланган хазина.

Бу китоб – қалбингизни ўқиган сайин маънавий маёқ каби нурлантираверади.

Бу китоб – вужудингизда буюк алломалар ва мутафаккирлар сиймоларини турфа рангларда жиллантиради, уларнинг қиёфаларини янгидан чизади, бетакрор ранглар билан безайди.

Бу китоб – фавқулудда топиб айтилган фикрлар, ноёб топилмалар, ажойиб ва жонли хулосалар билан ҳаяжонга солади.

Бу китоб – муаллиф ёзганидек: «Навоийнинг хаёли коинот чексизликларига кўтарилади». Ва сизни ҳам ана шу чексизликдан туриб фикрлашга даъват этади. Дунё билан бўйлашишга ундайди. Навоийни кўлдан кўймасликни эслатиб туради.

Бу китоб – Заҳриддин Муҳаммад Бобурнинг «буюк фаолият одами» эканлигини яна бир бор ёрқин мисоллар билан исботлайди.

Бу китоб – «Кудсий калом тушунчасида Оллоҳ билан банда ўртасидаги сўзгина рост сўз. Оллоҳ билан банда ўртасидаги сиргина – сир. Оллоҳ билан банда ўртасидаги аҳдгина – аҳд»лигини яна бир бор ёдга солади.

Бу китоб «Нега шоирлар девона бўладилар?» деган асрий саволга жавоб излайди.

Бу китоб Бобораҳим Машраб нега «Фақирларнинг шоҳи» бўлганидан армон билан сўзлайди.

Бу китоб «Яссавий бобо сизни эшитармикан?» деган ўтли саволга теран жавоблар беради. Сўфи Оллоёр ижодидан «оққан янги чашма»га мурожаат этади. «Тасаввуф сайқали» билан таништиради.

Бу китоб билан танишиш жараёнида «Достоевский билан тунги суҳбат» қурасиз. «Руҳлар массараги»ни таҳлил қиласиз. «Нитше шиддати» билан танишасиз. «Панчатантра қандай китоб»лигини ва «Колумбиялик кошиф» кимлигини билиб оласиз. Ва сиз ҳам муаллиф каби «Хазина топган қулдай хурсанд» бўласиз. Хазина топган қул – бахтлидир.

Китобда Ф. Нитшенинг шундай сўзи келтирилади: «Мени яхши ўқишни ўрганинг!»

Иброҳим Ғафуровнинг «Ҳаё – халоскор» китобига буюк файласуфнинг ушбу сўзларини эпиграф қилиб қўйса арзийди. Чунки яхши китобни хузур қилиб, яхши ўқиш ҳамиша чинакам маънавий байрамдир.

«КИБРИЁ ОПАНГ НОНДАЙ ГАП»

Таниқли таржимон, зукко матншунос ва Шарқ классик адабиётининг яхши билимдони, буюк адиб Абдулла Қаҳҳорнинг умр йўлдоши Кибриё Қаҳҳорова 80 ёшга тўлди... Шундай деб ёздим-у, Кибриё опанинг, энди, шу, саксон ёшни айтиш шартмиди, дегандай кулиб турган қиёфалари кўз олдимда намоён бўлди. Барибир, ёшни айтган билан қариб қолмайсиз-ку, Кибриё опа, дейман, дедим. Ҳақиқатан ҳам, Кибриё опа билан кўришган ё ҳамсуҳбат бўлган киши опанинг асло 80 ёшга кирганига ишонмайди. Энди, ўзлари ишонмагандан кейин бошқалар қаердан ҳам ишонишсин...

Опани йигирма йилдан буён биламан. Устозим Неъмат Аминов билан у кишининг хонадониди, Абдулла Қаҳҳор уй-музейида тез-тез бўлиб, опанинг аҳволидан хабар олиб, кўришиб, ҳол-аҳвол сўраб турамиз. Кибриё опа ўша-ўша, тетик, бардам, хушчақчақ, латифагўй, шеърхон ва ўзларининг ҳазил иборалари билан айтганда, андак оёқларининг мазаси йўқ, аммо «жағлари бақувват». Лекин бу жағ фақат яхши шеър, теша тегмаган ҳазил-мутойибалар, бирор нашрда ўтиб кетган хато сўзлар, нотўғри жумлаларни тузатиш учун ишлайди. Опанинг хотираси магнитга ўхшайди. Ҳатто, телефон рақамини бир марта айтганингизда эслаб қолиб, истаган пайтда ўша рақамни бехато тера олади. Яхши шеърни бир-икки ўқишда ёдлайдилар. Неча минг мисра шеър, ғазални ёд биладилар. Бу масалада у кишига тараф йўқ.

Агар опадан хабар олиш муддати бироз чўзилиб кетса, ўзлари телефон қилиб, «Ҳай, бевафо, опам-

дан бир хабар олай демайсизлар. Устозингиз ҳам кўринмайди» дердилар. Бирор-бир журнал ё газетада нотўғри сўз ишлатилгани, ё ёзилганини ўқиб қолсалар борми, узоқ вақт куюниб гапириб юрадилар. Жаҳллари қаттиқ чиқса, шартта ўтириб мақола ҳам ёзиб ташлайдилар. У кишининг матншунослиги ҳақида классик адабиётимизнинг билимдонлари баҳо бериб қўйган. Яхшиси, бу ҳақда уларнинг ўзидан эшитган маъқул.

Кибриё опанинг пазандалиги, меҳмондўстлигига гап йўқ. Уни на таърифлаб, на тавсифлаб бўлади. У киши тайёрлайдиган тансиқ таомларнинг донғи, ҳатто чет элга ҳам кетган. Самарқандча паловга «тўн кийдириб» юборадилар. Паловхўрликдан кейин, албатта, шеърхонлик бўлади. Шеър эшитмай кетсангиз, опамиз андак хафа бўлиб: «Ошни егандан кейин шеърни ҳам эшитинг-да», – дейдилар ҳазиллашиб. Таниқли шоир Эркин Воҳидов опанинг бу фазилати ҳақида шундай деб ёзади: «Тебрансалар, шеър тўкилади, лутф ёғилади. Саъдий, Ҳофиз, Хайём, Бедилнинг байтлари сочилади».

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Кибриё Қаҳҳорова тез-тез мактабларга бориб, қизгин учрашувлар ўтказиб турадилар. Ўқитувчилардан ошнолари кўп. Баъзан опа, мазам йўқ, деб қоладилар. Кўргани борсангиз, ё Попга, ё Шаҳрисабзга, ё Бўстонликқа – бирор мактабга учрашувга кетган бўладилар. Агар ўртамиёна ўқитувчи билан гаплашиб қолса, анча вақт тажанг бўлиб юради. Чунки опанинг саводсиз, маданиятсиз одам билан суҳбати унча чиқишмайди. Опа билимдонларни яхши кўради, қадрлайди...

Кибриё опанинг умр йўлдоши, машҳур адиб Абдулла Қаҳҳор ҳақида «Чорак аср ҳамнафас» деган хотиралар китоби чоп этилди. Бу фақат хотира китоби эмас, балки оиланинг паст-баланд қирралари, эр-хотин ўр-

тасидаги самимий муносабат, бир-бирини тушуниш, меҳрибон бўлиш сингари фазилатларга бағишланган ажойиб қўлланма деб ўйлайман. Устоз ибораси билан айтганда, «китоб завқ-шавқ билан» ўқилади. Китобда шундай парча бор: «Бир куни боққа ҳурматли олимимиз Иzzат Султонов келдилар. У киши ўша кунлари ёзувчилар боғида ишлаб юрган эканлар. Гапдан гап чиқиб:

– Абдуллажон, – дедилар Иzzат Отахонович, – Намангандан Санжар Тилла келган. Икки ҳафтадан буён сизни кўриш иштиёқида-ю, иложини тополмай юрибди.

Эртасига шийпонга жой қилдик, Санжар Тилла билан Иzzат Отахоновични таклиф этдик. Санжар Тилла суҳбат чоғида гинахонлик тарзида деди:

– Абдулла ака, икки ҳафтадан бери келиб, бир сизни зиёрат қилай дейман-у, иложини тополмайман. Қачон қарасам, ё ишлаётган, ё Кибриё опам билан суҳбатлашиб ўтирган бўласиз. Кибриё опам ҳеч меъдангизга тегмайдиларми?

Бунга жавобан Абдулла Қаҳҳор шундай дедилар:

– Йўқ, Кибриё опанг нондай гап».

Энди Кибриё опа ҳақида Абдулла акадан ўтказиб бирор гап айтиш ёки баҳо бериш мушкул вазифа.

«ИЗЛАР ҲОФИЗ НОЛАСИН»

Машҳур санъаткор

Отажон Худойшукуровни ёд этиб...

Юрак билан ёниб куйлаган, устози Комилжон Отаниёзовдан сўнг ўзига хос ижрочилик мактабини яратган машҳур ҳофизлардан бири, шубҳасиз, Отажон ХУДОЙШУКУРОВ эди. Афсус-надоматлар бўлсинки, бизда хонанда кўп, лекин юрак билан ёниб куйлайдиган ҳақиқий кўшиқчи кам. Бизда тор ушлаб саҳналарни тўлдириб юрганлар ниҳоятда сероб, аммо чин санъаткор ҳамон ноёб. Бизда шовқин-сурон билан куйлаётганлар ҳаддан зиёд, бироқ юракларга титроқ соладиган овозларга ҳали-ҳануз чанқоқмиз. Овоз – Оллоҳнинг буюк неъматидир. Отажон ака ана шундай бебаҳо неъматга муяссар бахтли зот эди. Шу боис, сеҳрли сози, ўктам овози билан ўзига-ўзи бир умрлик ҳайкал қўйиб кетди.

Қадим Тўрткўл тупроғи уни ўз бағрида дунёга келтириб, авайлаб-асраб, катта меҳр-мурувват билан камолотга етказган эди. Ва яна минг фарёдлар, дарду аламлар билан уни ўз бағрига қайтиб олди. (Илоё, ётган жойлари жаннатда бўлсин!) Тўрткўл тупроғи етим бўтадек бўзлайди, булбул тўрғайлари уни эслаб, зор-зор чарх уради. Буюк Амударёда пайдо бўлган ҳасратли тўлқинлар қирғоқларга урилиб, нола қилади. Улкан чинорлар, гужумлар ҳамон унсизгина фарёд этади. Энди бу айрилиқ жароҳатларига фақат кўшиқ

малҳам бўлади, фақат қўшиқ таскин беради. Ва ҳофизнинг умри ҳам ана шу ўлмас қўшиқларда давом этаверади. Қўшиқлари унинг ҳайкали.

Отажон Худойшукуров фақат лирик қўшиқчи эмасди. У киши ўзбек классик ашулалари, Хоразм мақомлари ва сувораларини юксак маҳорат билан ижро этган ҳофиз эди. Хоразм ижрочилик мактабида суворалар алоҳида ўрин тутади. Суворадан ташқари «Суворай дугоҳ Хусайний» номли қисми ҳам бор. Бу ашулаларни фақат катта овоз соҳибларигина ижро этолган, холос. Отажон ака суворани Машраб мухаммаси билан куйлаган:

*Ҳама обод бўлди, бўлмадим обод дастингдин,
Ки мен ҳар қайга борсам, дод этарман,
дод дастингдин...*

Таниқли мусиқашунос Отаназар Матёқубов шундай ҳикоя қилади:

– Отажон қўшиқ оламига ёниб кириб, ёниб ўтди. Ҳеч қачон тутмади. У доим янгилик излади, янгилик қилишга интилни. Унинг муваффақияти шундаки, ўз ижодига танқидий қарарди. Бирор ашулани меъёрига етказиб ижро этганда ҳам ғурурланиб кетмасди. Мақтовларга учмасди. Ўзининг даражасини биларди. Ҳар қандай шеърни куйга солавермасди. Сўзга жиддий эътибор берарди. Унинг сози овозига мос юрарди. Бу камдан-кам санъаткорга насиб этадиган бахт. Ҳатто қардош халқлар қўшиғини ҳам ўз ижро услубига мослаштириб, Отажон бўлиб куйларди. Уни ҳеч ким билан алмаштириб ёки ўрнига қўйиб бўлмайди. У инсон сифатида ҳам мард эди. Курашга тушишни яхши кўрарди, раҳматли. Баъзан тўйларда торини қўйиб, полвонлар билан баб-баравар беллашарди...

Отаназар оғанинг ҳикоясини тинглаб, ўйладимки, унинг қўшиқлари руҳида шул улуғворлик, жасорат, мардлик ва Амудай теранлик, Амудай кенглик бор. Шу боис ҳам уни таниқли шоиримиз Омон Матжон бежиз «Учинчи дарё» деб атамаган:

*Гўё Жайхундан ҳам баҳайбат наҳр
Яқингина жойда оқар ўкириб..*

Қўшиқ дарёси бўлиш ҳар қандай улкан санъаткорга ҳам насиб этавермайди. Лекин камтарин ҳофиз бир суҳбатда: «Асл дарё Комилжон устоз, бизлар ирмоқлармиз», – деган эди.

– Ҳақиқатан ҳам, устозимиз Отажон Ҳудойшукуров ниҳоятда камтарин, камсуқум инсон эдилар, – деб эслайди республикада хизмат кўрсатган артист, таниқли хонанда Раҳматжон Қурбонов. – У киши билан замондош бўлганимдан фахрланаман. Устоз билан бирга концертлар берганмиз, у кишидан кўп нарсалар ўрганганмиз. Отажон устоз алақачон ўз ижро мактабини яратиб кетди. Энди унинг меросини авайлаб-асрашимиз, келажак авлодларга етказишимиз керак. Устознинг номини абадийлаштириш вақти келди деб ўйлайман. У киши халқ учун, Ватан учун беқиёс хизматлар қилиб кетди. Отажон ака оламдан ўтганида Омон Матжон билан Қашқадарёда ижодий сафарда эдик. Эшитибоқ йўлга тушдик. Поездда мижжа қоқмай, дард-алам билан Тўрткўлга етиб келдик. Йўлда Омон ака «Отажонни эслаб...» номли марсия ёзди. Кейинчалик ушбу марсияни қўшиқ қилдим:

*Оққан дарё тиндими,
Олтин торинг синдими,*

*Отга бошқа миндими,
Ўртадаги дўст қани?..*

*Икки дарё ораси,
Уч юз олтмиш қалъаси,
Излар ҳофиз ноласин,
Ўртадаги дўст қани?..*

Раҳматжоннинг бу қўшиғи Отажон аканинг руҳларини шод этиш билан бирга, мухлисларнинг жароҳатли қалбларига малҳам бўлди...

Машҳур ҳофиз ўлимидан анча йил илгари шогирдларига айтган қўшиқларини ҳисоблаб беришни илтимос қилган. Шунда шогирдлари унинг дастурида 300 дан зиёд қўшиқ борлигини ҳисоблаган экан.

Асосан ўзбек, қорақалпоқ, туркман халқ қўшиқлари, дostonлари ва мақом ашулалари ҳофиз репертуарининг асосини ташкил этган. У узоқ йиллар «Аму тўлқини» ансамблига раҳбарлик қилди. Ўзбекистон, Туркменистон, Қорақалпоғистон ва Татаристон халқ артисти унвонларига сазовор бўлди. Республика Давлат мукофоти билан тақдирланди. У Тўрткўлда яшаб, ижод этган бўлса ҳам, овози Марказий Осиёнинг ҳамма жойларида мардона янграган. Отажон ака мустақил юртимиз учун, Туркистон халқлари бирлиги учун ёниб хизмат қилмоқчи эди. Афсуски, бевақт келган хасталик уни анча вақт созидан айирди. Сўнг ёру биродарлари, дўсту қариндошлари, минглаб мухлислари юрагидан юлиб олиб кетди. Лекин унинг умри қўшиқларида давом этаётир. Отажон Худойшукуров ҳаёти ва ижодининг катта билимдони, қўшиқларининг чин мухлиси, Эллиққалъа тумани ҳокими Неъматилла Худойбергановнинг саъй-ҳаракати билан ҳар йили ҳофиз номидаги кўрик-танлов яхши анъанага

айланди. Бу танлов туфайли кўплаб истеъдодли ёш отажонлар етишиб чиқаётир...

Айтишларича, Отажон ака кузни яхши кўраркан. Фақат шу фаслда туғилгани учун эмас, балки энг ўтли, дардли кўшиқларини ҳам кўпроқ кузда яратган экан... Бугун эса куз олтин япроқлар билан унинг муборак қабрини зиёрат қиляпти. Гўё япроқлар ҳам ҳофизнинг ўтли бир кўшиғини такрорлаётгандек:

*Булбулман, оху зор чекиб,
Тоза гулзордан айрилдим...*

ЮРАКЛАРГА ЧИЗИЛГАН ҚЎШИҚ

Ўзбекистон халқ артисти
Маҳмуд НАМОЗОВга

Ассалому алайкум, Маҳмуджон! Сизни Ватанимизнинг юксак мукофоти – «Ўзбекистон халқ артисти» унвонига сазовор бўлганингиз билан чин дилдан табриклайман. Сиз бу унвонга ҳар жиҳатдан лойиқсиз. Президентимиз Фармонини газетада ўқиб, хурсанд бўлиб Сизни табриклаш учун қўл телефонингизга кўп марта қўнғироқ қилдим. Лекин ҳадеганда тушавермадим. Чунки кўп сонли мухлисларингиз ҳам мен каби биринчилардан бўлиб ҳақиқий халқ артистини табриклагани ошиққан бўлса керак. Тўғриси, мукофот ўз эгасини топса, бундан ҳамма бирдек хурсанд бўлади, қувонади.

Бу нурли манзилга етиб келгунча, Сизнинг ижод йўлингиз силлиқ кечмаганига гувоҳман. Сурхондарёдан Тошкентга қўшиқ излаб, куй ахтариб келган даврларингизни яхши эслайман.

Аслида Сизнинг қалбингизда азалдан Сурхон оҳанглари, нолалари мавж урарди. Сиз бу куйни, қўшиқни пойтахт саҳналарида ижро этишга тайёр эдингиз. Оллоҳ Сизга йўл берди. Ўзингиз куйлагандек:

*Ватан ранги сингиб борар қароғимга,
Тоғу тошдан жавоб топдим сўроғимга,
Дилимдаги армонларим бут бўлгай
Бир баҳорий насим бўлсам Сурхонимга...*

Маҳмуджон! Узоқ йиллик изланишларингиз бе-самар кетмади. Тинимсиз меҳнат, ўз қўшиғингизни топиш йўлидаги оғир машаққатлар аста-секин меваларини бера бошлади. Сиз қўшиқ деб аталмиш қутлуғ саҳнага озод юрт куйчиси, Сурхон воҳасининг булбули сифатида кириб келдингиз. Миллий қўшиқчилигимиз уммонига Сурхон руҳини, Сурхон нафаси, ўзига хос бахшиёна нолалар билан нозик қочиримларини олиб кирдингиз. Эстрада бахшиси бўлиб мухлислар қалбини забт этдингиз. «Эстрада бахшиси» деган иборани бежиз ишлатмадим. Бизда эстрада хонандаси, эстрада қўшиқчиси деган тушунчалар азалдан мавжуд. Лекин Сиз ҳақиқий эстрада бахшиси бўлиб катта саҳнага чиқдингиз. Сизнинг асосий ютуғингиз ҳам шунда.

Бахшиёна оҳанглар, бахшиёна туркум қўшиқларингиз билан эстрада оламига, энг муҳими, мухлисларга бахшиёна руҳни сингдира олдингиз. Агар машҳур халқ бахшилари ҳаёт бўлганларида Сизни, шубҳасиз, «Раҳмат, улим» деб бағирларига босган бўларди. Энди мухлисларга манзур бўлаётган гўзал ушбу ижро йўлини йўқотмаслик ва унга путур етказмаслик керак. Айрим ҳаваскор хонандалар Сиз топган йўлда уринишлар қилаётгани дуруст. Лекин ижронинг жўнлиги, сўзларнинг саёзлиги, тақлид билан зинҳор уни бузмасликларини истардик...

Мен машҳур санъаткор, миллий эстрада санъатимиз асосчиси Ботир Зокиров ижодини бироз ўрганган ҳаваскор мухлис сифатида шуни айтмоқчиманки, қўшиқ санъати оламида, айниқса, эстрада қўшиқчилигида ўз йўлини, ўз ижро услубини топиш осон эмас. Жумладан, Ботир Зокировга ҳам осон бўлмаган... Йўли йўқлар йўлдан адашадилар. Санъатда тер тўкиб изланмаганларга йўл йўқ. Ўз йўлини тополмаганлар эса уялмай-нетмай биров машаққат билан топган йўлдан бемалол юраверади. Энг ёмони, енгил йўлга ўрганиб

қолишади. Ўрганиб қолиш эса, ўз-ўзидан тақлидга олиб келади. Тақлидчилик Абдулла Қаҳҳор ибораси билан айтганда, «бировнинг тўнини кийиб юриш»дан бошқа нарса эмас. Лекин бизнинг бугунги эстрада кўшиқчилигимизда айрим хонандалар учун тақлид мутлақо уят ҳисобланмай қолди. Аслида шу ҳолатнинг ўзи уят-ку!

Уятга яна бир мисол. Кўп ҳолларда телевизорни ёқсангиз ё радиони бурасангиз, албатта, янги бир хонанданинг чираниб хиргойи қилаётганига гувоҳ бўласиз. Овози борми-йўқми, кўшиғи ўзиникими, бировникими, мазмун-моҳияти тингловчига манзур бўладими-йўқми, хуллас, бу жиҳатларини эътиборга олмай, уялмай-нетмай экранга ё эфирга чиқаверади. Баъзан аёлларимиз нуқул кўшиқчи туғяптимикин деб ўйлаб қоласан. Баъзан эса, хонанданинг кўпайгани яхши, тўйчиларга арзон бўлади, деймиз. Қайда, қурғурларнинг нархи кўтарилиб бораётир. Бирровга келиши фалон доллар. Майли, ҳозирча доллари борлар эшитиб турсин, деб ўзимизга таскин берамиз... Энг ёмони, хонанда кўп-у, лекин эсда қоладиган, мухлислар тилига тушадиган яхши кўшиқ йўқ. Назаримда, миллий кўшиқларимиз илдизларидан узоқлашиб кетаётганга ўхшаймиз. Кўшиқчилик санъатимиз тақдири нима бўлади, деган ташвишли савол ҳамон кўндаланг турибди. Нима бўлади?

Кечирасиз, Маҳмуджон! Бу долзарб савол Сиздай таниқли хонандани ҳам қийнаса керак. Тўғрими?.. Жиндай мавзудан чиқиб кетдим. Лекин бу ҳаммамизни ташвишга солаётган жиддий муаммо бўлгани боис яна бир бор эслатаётirman. Масалан, сувнинг тақсимотини ҳақиқий мироб амалга оширса, самарали бўлади. На сувнинг кўламини, на ариқнинг ҳажмини билмайдиган дардисар кимса тўғон тепасида турса, экинлар қовжирайди, ҳосил пароканда бўлади. Шу боис, фақат

саёз, бемаъни «қўшиқ» айтаётган ҳаваскор хонанда эмас, балки уни саҳналарга олиб чиқаётган, эфирга узатаётган айрим мутасаддилар ҳам уялиши керак. Агар уят ва инсоф туйғуси қолган бўлса?!

Маҳмуджон! Бу гаплардан энди фойда йўқ. Чунки айрим хонандалар уят кўчаларини уялтириб, танқиддан чўчимайдиган бўлиб қолдилар. Айримлари эса танқид қилишга ҳам арзимади. Яхшиси, уларга Яратганнинг ўзи инсоф берсин... Келинг, яхшиси, репертуарингиз ҳақида фикрлашайлик. Сиз қўшиқдан қўшиққа, концертдан концертга ўсиб бораётган хонандасиз. «Истиқлол» концерт залида айрим хонандаларга ўхшаб ҳафталаб ёки ўн кунлаб эмас, балки икки кунлик мазмунли концерт намойиш этаётганингиз ҳам ибратли. «Озу соз», деб шунга айтсалар керак-да.

Энг муҳими, бир-икки кўшиғингиз шуҳрати соясида қолиб кетмадингиз. Машаққатли изланишлар эвазига репертуарингиз нуқул сара қўшиқлар ҳисобига бойиб бораётгани барча мухлисларингизни хушнуд этаётир.

Кўпдан кузатилиб келинаётган ҳолат: агар хонанда изланишдан, янгиликдан тўхтаса, унинг репертуари қашшоқлашиб қолади. Бунга мисоллар кўп. Биргина қўшиқ билан танилиб, сўнг шу қўшиқнинг соясида унутилиб кетаётганлар ҳам анчагина.

Узр! Яна чалғидим. Гап Сизнинг кўшиғингиз ҳақида кетаётган эди. Чунки Сиз ижро этаётган дилрабо қўшиқлар дилларга ҳузур бағишлайди. Киши руҳини осмон қадар юксалтиради. Қадим халқ дostonлари оҳангига эргашиб кетганингни билмай қоласан. Масалан, «Бахшиёна» кўшиғингиз дoston термаларидай кўнгилларни йиғлатса, «Яққу-яқ», «Бой бола», «Саратон», «Ойбалдоқ», «Ҳай-ҳай ёр», «Оғамжон», «Алпомиш», «Омонгул», «Уфори», «Гулдона», «Махфират», «Найлайн», «О, зам-зам», «Кўнғирот қизи» сингари

қўшиқларингиз юракларда турфа ранг манзаралар чизади. Ўйноқи, жарангдор оҳанглар билан бирга маҳзунлик руҳи олис ўтмиш садолари, халқ дostonларининг бетакрор нолаларига чамбарчас боғланиб кетади. «Мусаввир» қўшиғида куйланганидек, ҳаётнинг қувончу ташвишлари, шодлиги ва изтироблари, дарди ва кулгилари билан йўғрилган ўтли нолаларингиз юракларга чизилиб қолади. Сиз куйлаш жараёнида қалбларга қўшиқ портретини чизасиз. Нолаю қочиримлар билан уни янада жонлантирасиз. Натижада бу қўшиқ тингловчининг маънавий мулкига айланади.

*Севмасдан бировни ёр этдим,
Йўқ ғамни ўзимга бор этдим.
Энди мен найлайн, найлайн...*

ёки:

*Саратонда соябонинг бўлайин,
Тоғдан ошсанг, кўк нарвонинг бўлайин.
Кетма, жоним, айрилиқдан жон безор,
Ярим кеча қаҳқашонинг бўлайин.*

Яна бир бетакрор нола:

*Йиғлаганим тошлар билди,
Тошлар сендан яхшими-ё.
Қизгина, қирмизгина,
Кўзимдаги юлдузгина...*

Айниқса, «Қишлоғим» қўшиғингиз янграганда олис она қишлоғим Жалойир кўз олдимга келади. Ва беихтиёр қўшиқнинг сеҳри туфайли Сизга жўр бўла бошлайман.

Маҳмуджон! Яна бир гап. Қўшиқчининг машҳур ва манзур бўлишида унинг одоби, маданиятига жуда кўп нарса боғлиқ. Саҳна одоби деган теран тушунча-

ларнинг барҳам топганига анча бўлган бўлса-да, лекин кун тартибидан олиб ташлангани йўқ. Ваҳоланки, улуғ устозлар саъй-ҳаракатлари билан яратилган ва авлоддан авлодга мерос бўлиб келаётган ўзбек сахна одобини бузишга бошловчи хонандадан тортиб, машхур санъаткоргача ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Сиз бу жиҳатдан ҳам кўпчиликка ўрнак бўлиб келаётганингиз таҳсинга лойиқ. «Камтарга камол» деб шунга айтсалар керак-да. Кийимларингиз ўзингизга бирам ярашган. Айнан шу жиҳатларингиз билан ҳам бошқа санъаткорларга ўрнаксиз.

Яна бир фикрни айтмасам бўлмайди. Сизнинг турли газета-журналлардаги суҳбатларингизни ўқиб бораман. Айримларга ўхшаб юлдуз бўлиб эмас, ерда туриб, оддий инсон каби суҳбат қурасиз. Ҳар бир жавобингизда камтаринлик, билимдонлик сезилиб туради. Бу учун алоҳида ташаккур. Ўйлайманки, камтарлик, оддийлик, самимият Сизни ҳеч қачон тарк этмайди.

Маҳмуджон! Узр! Сал ҳаддан ошдим, шекилли. Лекин бу гапларни бир мухлис акангизнинг қуюнчак фикрлари ўрнида қабул қиласиз. Сиздан ҳамиша жозибадор, дилбар қўшиқлар кутиб қоламиз. Яна бир бор юксак мукофот муборак бўлсин, деймиз.

ИНСОНИЙЛИК ЮКИ

(МАЪРИФИЙ ЭТЮДЛАР)

ТАРБИЯ ФАРИШТАЛАРИ

*“Инсоннинг улуғлиги ҳам,
хорлиги ҳам тарбиядан”.*

Халқ мақоли

Нафақат сўзида, балки тарбиянинг ўзида илоҳийлик бор. Чуқур ва теран ҳақиқат бор бу сўзда. Тарбия сўзи тилга олиниши билан дарҳол хушёр тортамыз, ўз-ўзидан масъулият пайдо бўлади. Руҳимизда, тафаккуримизда маънавий уйғониш юз беради. Инсонлигимизни ҳис қиламиз.

Бугун мамлакатимизда барча соҳаларда содир бўлаётган шиддатли ўзгаришлар, туб янгиланишлар даврида тарбиянинг ўрни, вазифаси қаерда? Тарбияли одамлардан кўра, тарбиясизларга кўпроқ дуч келма-япсизми? Тарбиясизлик акс этган хунук воқеа-ҳодисалардан, ёмон одамлардан ранжимаяпсизми? Аждодларимиз, ота-боболаримиздан мерос қолган миллий урф-одатларимизга, миллий тарбиямизга путур етмаяптими?.. Сўнгги пайтларда бундай оғир саволларнинг кўпайиб бораётгани ташвишли, албатта.

Келинг, ушбу саволларга жавоб топиш учун ҳаётда рўй бераётган ибратли ва кўнгилсиз воқеалар, яхши-ёмон ҳодисаларни биргалашиб таҳлил қилайлик. Шунда ҳақиқат янада ойдинлашади. Буюк юнон файласуфи Суқрот айтганидек: “Тарбия қийин иш ва тарбия шарт-шароитларини яхшилаш – ҳар қандай кишининг ҳам муқаддас бурчларидан биридир. Зеро, ўзини ва

теварак-атрофдагиларни маълумотли қилишдан ҳам кўра муҳимроқ иш йўқ”.

* * *

Яхши тарбия кўрган одамга, албатта, гулзор, ёмон тарбия топганга эса тиканзор насиб этади. Масалан, бугун одамларга берилаётган ҳақ-хуқуқ, сўз эркинлиги Интернет сайтларида тўлиқ намоён бўлаётир. Яхши, ибратли фикр-мулоҳазалар билан бирга мутлақо куракда турмайдиган сўзлар ҳам ижтимоий тармоқларни ишғол қилаётгани жуда ташвишли. Одамнинг шаънига тегадиган ҳаёсиз гаплар кўп. Савия чатоқ, анча пастлаб, хашакилашиб кетган. Баъзи савиялар занглаган.

Телефондаги ғиж-ғиж хатолар билан мўътабар она тилимизнинг шўрини қуритишларига нима дейсиз? Саводсиз бўлсанг, ёзмай кўя қол.

Сен саводсиз бўлсанг, тилда нима айб? Ўз она тилингдаги сўзларни хато ёзишга ким ҳуқуқ берди? Ким?

Сўзларни хато ёзганинг етмагандек, гапиришинг, фикрлашинг ҳам ғариб ва саёз. Бирор-бир воқеа ёки ҳодисага босиқлик билан жавоб бериш ўрнига жаззакилик қиламиз, билиб-билмай шахсига ва шаънига тегамиз. Аслида фикримиз тўғрими, йўқми, ҳисоблашмаймиз. Шўрликнинг етти авлодини эслаб, обдон “сийлаймиз”. Улар орасида ўлганлар бўлса, уялмай гўрларига қайта тупроқ тортамиз. Бизга нималар бўлаяпти ўзи?

Бугун хилма-хил, турфа фикр-мулоҳазаларнинг айтилаётгани, ёзилаётгани яхши эмасми? Аввало, бизларда шундай очиқ-ойдин фикрлаш, тўғри гапни айтиш имкониятини берганлари учун Президентимизга раҳматлар айтишимиз керак. Унутмайлик, ўтган йигирма беш йил давомида тўғри сўз айтиш, танқид қилиш, танқидий мақола ёзиш қандай оғир оқибатларга олиб келган? Буни яхши биламиз-ку! Халқимизда “Мусулмончилик аста-секин” деган гап бор. Бугун бизга ҳар

хил фикрларни эшитиш, айтиш имкони берилган экан, ундан фақат ақл, маданият, сабр-тоқат билан фойдаланишга ўрганайлик. Ҳарқалай, фикрлай бошлаганимизнинг ўзи катта имконият. Шундай экан, фикрлаш маданиятини, тинглаш одобини тезроқ ўрганайлик. Ва бу масалада бир-биримизга ибрат бўлайлик.

Табиатимизда жоҳиллик, ғазаб, ўч олиш туйғулари устун бўлгани боис, тўғри йўл қолиб, ўрталаб чиқишни, рақибимизни тезроқ бадном қилишни, тезроқ ўч олишни яхши кўраимиз. Яна бир ёмон одатимиз бор: яхши, ҳалол, тўғри юрган одамларни унчалик ёқтиравермаймиз. Ё кўролмаймиз, ё ҳасад қиламиз. Имкон топилди дегунча ана шундай ҳалол-пок, обрўли, эл назарида бўлган одамларга уялмасдан ғараз, туҳмат, маломат тошларини отиб, хузур қиламиз, таскин топамиз.

Нега? Нима учун? Нега шундай пасткашмиз? Нега бир-биримизнинг ютуқларимизни кўролмаймиз? Нега?!

Ҳасад, кўролмаслик, ғаразгўйлик сингари иллатларнинг тузуми йўқ экан. Олдинлари уй қурганларни, машина олганларни кўролмасдик. Энди ўз меҳнати билан бойиётган ишбилармонга, мукофот олганларга, мансабу мартабаларга эришаётганларга ҳасад қиламиз, уларни тезроқ бадном қилиш учун гоҳ ўзимиз, гоҳ гуруҳ бўлиб бел боғлаймиз. Шундай ҳолларда шоирнинг ўлмас сатрлари ёдга тушади: “Қачон халқ бўласан, эй сен оломон?..”

Одамга ишонч сўниб бораётир. Кўлимизда қоғоз бўлмаса, кадр-қимматимиз ҳам бир пул. Агар ўша қоғоз пул бўлса, унда бошқа гап. Қадрингиз бир зумда юксалади. “Пул ўлсин-а, пул ўлсин...” деган қўшиқ хаёлингизга келади.

Қоғозбозликдан қутуламиз, деяпмиз-у, иложи бўлмаяпти. Машҳур шоир В. Маяковский “Қоғозбозликни йўқ кўргани кўзим” деб ёзганига салкам бир аср

бўляпти. Биз қоғозбозликдан қутулиш ўрнига, янада мустаҳкам боғланиб, қоғоз қулига айландик. Қўлингда қоғоз бўлмаса, гапингга, ҳатто бир ёстиққа бош қўйган турмуш ўртоғинг ҳам ишонмайдиган бўлиб бораётир. Қоғозсиз на яшаб, на нафас олиб бўлади. Чунки кўп ёлғон айтдик, ёлғончиликка обдон берилдик, ёлғонни кундалик машғулотга айлантирдик. Ва ёлғонларсиз яшай олмайдиган аҳволга келдик.

Машхур шоир Абдулла Орипов ёзганидек:

*Аввал ҳилол бўлиб қўринди Ёлғон,
Сўнгра қулоч ёзди ёйсимон.
Роса қучга кириб тўлин ой бўлгач,
Дунё Ёлғон деб айлади эълон.*

Ана шу ёлғончиликка барҳам бериш учун қоғозларни ишга солдик, қоғозларга ишондик. Қоғозларда режалар тузиб, қоғозларда бажардик. Бажариб, мукофотлар олдик. Қоғозбозлик юксалгандан юксалиб, авж олганидан авж олди. Олди-ю, бир куни унинг ҳам миси чиқиб қолди. Қоғозларда ёзилганлари орасида ростдан кўра ёлғонлари кўп экан. Қоғозга ҳам ёлғон аралашди. Чунки қоғозлардаги барча ёзувларни одам ёзаётган эди. Наилож, одамга ёлғон оға-инидек эргашиб юраркан. Ҳатто “қариндош” ҳам бўлиб кетаркан. Ёлғонларни фош қилмоқчи бўлган қоғоз ҳам ёлғонга айланди. Энг катта ёлғончи қоғоз бўлиб қолди... Лекин бу коронавирусга ўхшаб, эпидемияга айланган ёлғончиликнинг муаллифи одам эканлиги аён бўлди.

* * *

Яна бир кўнгилни хира қиладиган тарбиясизлик манзарасига ўтишдан олдин, холисанилло тан олиш керак, бугун енгил машиналарнинг қўпайиб бораётгани, айрим оилаларда икки-учтадан машина борлиги,бу

– яхши, фаровонлик ва тўқлик рамзи. Аммо ёмонлиги шундан иборатки, машина ҳайдаш маданиятини билмаймиз. Йўлларда юришда ҳам, йўлчироқларда тўхтаб туришда ҳам сабримиз етмайди. Бир оёғимиз газда, бир қўлимиз сигнал тугмасида бўлади. Асабларни қақшатиб сигнал чаламиз. Катта тезликда кетаётган машиналарни тартибсизлик билан қувиб ўтамыз. Ўпкақул ҳайдовчиларни кўриб ёқа ушлайсиз. Қаёққа шошаяпсан, эй ожиз банда? Остингдаги бор-йўғи темир-ку! Атрофингда бўлаётган автоҳалокатлардан хулоса чиқарсанг-чи?

Рулда ўтирган пайтимизда бўшаган тамаки қутисини, чекилган тамаки қолдиғини уялмай-нетмай озода, теп-текис кўчаларга, чорраҳаларга улоқтирамыз. Қани маданият, қани тарбия? Энди музқаймоқ, шоколад, қанд-қурс қоғозларини айтмасак ҳам бўлаверади. Рулда ўтирган отаси тамаки қолдиғини машина ойнасидан улоқтирганини кўриб, орқада музқаймоқ еб ўтирган боласи нега қўлидаги қоғозни кўчага ёки жамоат жойларига отиб юбормасин? “Қуш уясида кўрганини қилади” деб шунга айтишади-да!

Биз пойтахт, қадимий ва навқирон шаҳарларимиз билан фахрланамиз. Бироқ уларни асрашга, ҳар томонлама тоза ва озода тутишга интильмаслигимиз, лоқайдлигимиз ҳам бор гап. Айниқса, улуғ авлиёларнинг зиёратгоҳларига борганимизда бундан баттар хунук манзараларни кўриб, юрагимиз ачишиб кетади. Шуми азиз авлиёларнинг муқаддас хотираларига ҳурматимиз? Зиёратгоҳлар йўлаклари, ҳовлилари писта пўчоқларига, ҳар хил қолдиқ қоғозларга тўлиб ётади.

Наҳотки биз бугун дунёда ном қозонган шундай улуғ зотларнинг авлодлари бўлсак? Тарбиямиздаги бу кемтик қачон тўларкан?.. Метро вагонлари, автобуслар, поездлардаги озиқ-овқат қолдиқларини, турли хил ширинликларнинг қоғозларини, бўшаган елим

идишларни айтишнинг ўзи уят. Юракларинг ачишиб, қийналиб кетасан киши.

Концерт заллари, стадионлардаги ахлат уюмлари ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Айрим журналистлар бу долзарб мавзунини ёзиб-ёзиб, телевидение орқали кўрсатавериш, аллақачон пенсияга чиқиб кетишди. Лекин биз ҳавас қиладиган даражада ўзгариш бўлмади. Бу ҳам тарбияга боғлиқ. Энг ёмони, тарбиямизнинг даражасини кўрсатиб турибди.

Айтайлик, отаси билан стадионга футбол кўргани келган ўсмир ёки йигит отасининг pista чақиб ўтирганини, суви тугаган елим идишни ёки тамаки қутисини ўриндиқ остига ташлаганини кўргач, у ҳам айнан шундай қилади. Концерт томошасига келган қиз онаси ёинки опасининг турли ичимлик сувлардан бўшаган идишларни ёки ширинлик қоғозларини залга ташлаб кетганини кўриб, у ҳам, албатта, бунга “муносиб ҳисса” кўшади.

Болалар катталарга қараб тарбия олишини унутмайлик!

Кўпчиликнинг эсида бўлса керак, 2018 йил Россияда ўтказилган футбол бўйича жаҳон чемпионатида Япония футболчилари гарчи мағлубиятга учраган бўлсалар ҳам, ўйиндан сўнг ўзлари кийим алмаштирган хонани, япониялик мухлислар эса стадионни ҳар хил ташландиқ қоғозлар, буюмлар, идишлардан тозалаб кетгани ҳақида матбуот нашрлари зўр ҳавас билан ёзди.

Ва бундай маданиятдан ибрат олсак арзийди...

* * *

Тошкент шаҳрининг Юнусобод туманида “Бахт қасри” деб номланган замонавий, ҳар томонлама қулай янги уй-жой мажмуаси қуриб битказилди. Одамлар яшашпти.

Уйлар чиройли, кўркам. Ҳамма нарсаси алоҳида. Иситиш тизимидан тортиб, болалар ўйин майдончаларигача мажмуа ичида. Уйлар баланд-баланд темир панжаралар билан ўралган. Панжаралар қалинлигидан ҳатто мушукнинг боласи ҳам ўтолмайди. Бизда ё темир кўп, ё “Бахт қасри”даги бахтни бировлар ўғирлаб кетмаслиги учун қурилганмикин бу панжаралар деб ўйлаб қоласан...

Майли, уйлар ҳам, бахтлари ҳам ўзларига буюрсин. Қўшни бўлгандан сўнг, баъзан кириб қоламан, бу уйларда яшовчилар атрофдагилардан ўзларини бошқача тутадилар. Кийимлари ҳам, машиналари ҳам алламбало. Ахир, улар “янги ўзбеклар”. Янгича турмуш тарзини, “янгича маданият”, “янгича тарбия”ни олиб кираётган бўлсалар ҳам, ажаб эмас. Эҳтимол, улар шиддат билан ўзгараётган замоннинг олдинги сафларида бораётган илғорлар синфидандир. Билмадим. Лекин бир нарсани биламанки, улар тўқликдан, ҳашаматдан эсанкираб, ўзларини тутолмай қолган, миллий урф-одатлар, анъаналарни шафқатсизларча оёқости қилаётган кимсаларга ўхшайди. На ғарблик, на шарқликлар қаторида бор бу “янги ўзбеклар”...

“Бахт қасри”га қайриладиган муюлишда каттагина чиқиндихона бор. Бу уйларда турадиганлар елимхалталарга солинган кундалик чиқиндиларни машиналарида ўтирган жойидан ахлат қутиларга ирғитадилар: ахлат тўла бу елим халталар ё қутига тушади, ё ерга тушиб ёрилиб кетади: бунга ҳам кўп бора гувоҳ бўлдик.

Ана сизга маданият, ана сизга тарбия, ана сизга “янги ўзбеклар”...

– Ака, – деди куюниб “Махсустрас”нинг ушбу шохбчаси хизматчиси Равшан. – Майли, тўкилган чиқиндиларни териб олиш бизнинг вазифамиз. Лекин уларнинг орасидан бўлақлар тугул бутун нонлар ҳам чиқаётганига нима дейсиз? Бу нонлар орасида бутун-бутун

машхур Самарқанд нонлари, Қўқон патирлари борлигини кўриб, кишининг юраги эзилади. Ахир, кимдир уларни ҳурмат қилиб, шу нонларни олиб келгандир. Ўзинг эмасанг, кўни-қўшниларга, кам таъминланган оилаларга бергин, савоб бўлади. Ахир, ноннинг уволи бор-ку?!

Минг афсуски, бугун орамизда юқоридаги каби хунук воқеаларни кўриб улғаяётган ёшларимиз бор. Уларнинг тарбияси-чи?..

Одамзоднинг табиати шунақа: нон йўғида, унга етолмаганида зор бўлади. Бой бўлиб, ҳашамат билан яшаётганида нонни хор қилади. Бу ҳам тарбиясизликнинг аянчли бир кўриниши. Яъни, “Бахт қасри”да яшаётган “янги ўзбеклар” ҳаётидан “тарбиявий” сабоқлар. Мени улардан ҳам кўра бундай “маданият”ни кўриб улғаяётган фарзандларининг келажаги кўпроқ ташвишга солади. Улар ким бўладилар? Миллати-чи?

Миллати бўлармикин уларнинг?

* * *

... Эл-юрт орасида ҳурматга сазовор инсонлардан бири оламдан ўтди. Эртаси куни фотиҳага кўп одам йиғилди.

Катталар бир-бирлари билан кучоқлашиб ё кўл бериб ҳамдардлик билдирдилар. Ёшлар эса... марҳумнинг фарзандлари билан “шохлашиб” – бир-бирига калла уриштириб, таъзия изҳор қилдилар. Ана, холос! Замонасига мос “модний ҳамдардлик”ни кўринг! Бу ҳам миллий урф-одатларимиздан бирига жиддий путур етаётгани аслида.

Агар фарзандлари хотирасини шу тарзда “эшлаш”ларини билганида ота бечора ўлармиди?.. Ўлим эса ҳамиша ҳақ! Биз, тириклар уларнинг хотирасини урф-одатларимиз билан эъзозлайлик. Марҳумлар хотирасига ҳурмат кўрсатиш ҳам юксак тарбия белгиси эканлигини унутмайлик.

* * *

Сўнгги пайтларда болалар ва ёшлар тарбияси ҳақида кўп гапириляпти. Уларни ундоқ тарбиялаш, бундоқ тарбия бериш керак, деймиз, куюниб гапирамиз. Аслида уларнинг ота-оналарини тарбиялаш лозим. Масалан, қиздан олдин унинг онасини тарбиялаш зарур деб ҳисоблайман. Баъзан ёш қизларнинг олдида онасининг “модний” кийинганини кўриб, ҳайратдан ёқа ушлайсиз. Баъзан онасининг ёнида ундан-да ўтказиб кийиниб олган “мода хуштори” – бувисининг кийимини кўриб, йиқилиб тушай дейсиз. Қанчалар уринманг, пардоз-андоз қилманг, модалар гирдобига ботманг, барибир кетган хусни қайтариб бўлмайди. Замонавий мода, пардоз-андоз билан ҳам хусн оқиб кетган сув каби аслига қайтиб қолмайди.

Буларнинг ҳаммаси тақлиддан бошқа нарса эмас. Ўзи, одамларимизнинг табиатида тақлидга ўчлик бор. Масалан, оддий шим хипчабел, озгин аёлларга ярашар ва буни қабул қилса бўлади. Лекин ҳаддан зиёд семиз аёлни шим кийишга ким ва нима мажбур қиляпти?

У шимни кийиб-ечиш азоби ҳам бор-ку. Бир танишимнинг айтишича, кекса онахонлардан бири тор шим кияман деб йиқилиб, оёғини синдириб ҳам олибди. Бунисига нима дейсиз?

Гапнинг ўрни келганда бир мулоҳазани айтишни лозим топдик. Кейинги пайтларда тўйларга хотин-қизлар, айниқса, ёш келинлар, жувонлар шу қадар тор кўйлақлар кийиб боришяптики, уларни кўриб кўзингни қаерга олиб қочишни билмай қоласан, киши. Ва саволлар ҳам қуюндай чирмаб олади: қачон аёлларимиз елкасини ярим очиб, кўкракларини кўрсатиб давраларга чиқиб ўйинга тушганлар? Қачон?! Умуман, эркаклар қаёққа қараяптилар? Жамоатчилик-чи? Бу шармандаликка қандай чидаб келаётир? Уят, ҳаё бозо-

ри касодга учрадими? Ёки бу туйғулар юракларимизни тарк этдими?..

Баъзан автобусда, метрода, бекатларда ўта европа-ча кийинган ўзбек қиз-жувонларини кўриб, уялиб кетамиз. Улар эса тап тортмай кўзларингга тик қарайди. Уларнинг кўзларида ҳаё, ўзларида уят йўқ. Бундан сенинг кўзларинг хижолат тортади, уялиблар кетади.

Биз ҳамиша аёлни, онани улуғлаймиз. Улар ҳам бу эъзоз ва ҳурматга сазовор бўлганлар.

Гапнинг лўндаси, бизни кўпроқ қизларимизнинг бачкана кийинишлари, кўча-кўйда, жамоат жойларида очиқ-сочиқ юришлари, ўзларини ҳар кўйга солишлари жиддий ташвишга солаётир. Қизларимиз бўлажак оналар-ку! Миллатнинг келажаги соғлом, ақлий ва маънавий етук фарзандларимизга боғлиқ эканлигини унутмайлик.

Атлас кўйлак, дўппи кийган қизларни фақат телевизорда кўрсатишади (суратга олиш пайтида миллий кийимларни кийиб келиш талаб этилса керак-да). Нега ҳар доим эмас? Бу кўзбўямачилик, ёлғон кимга керак?..

Аёл тарбияси ҳақидаги мулоҳазалар оила масаласига келиб тақалади. Яхши, одобли, ҳаёли келин-куёвларни “қўша қаринглар” деб дуолар қилган ҳолда, айрим тарбиясиз, молпараст, кийимпараст, кўпол, кўрс келинлар қаердан пайдо бўлаётганига ҳайрон қоласиз. Уларни ким тарбия қилган? Тарбиядан йироқ она, албатта!

Кўйди-чиқдилар, ажралишларга кўпроқ ана шундай тарбиясиз, маданиятсиз ва сабрсиз келинлар сабабчи бўлаётгани ҳам айна ҳақиқат. Бундайлар учун алла – ўйинчоқ, эр – қўлқоп, қайнота-қайнона – ўтмиш сарқити. Тарбиясиз онанинг “тарбия”сини олган бола бир кун келиб отаси ёки бобосининг соқолидан тортишига ким кафолат бермайди?

Бу жиддий масалаларда эркаклар ва йигитларни ҳам четлаб ўтмоқчи эмасмиз. Назаримда, жамиятда эркакларнинг нуфузи анча пасайиб кетганга ўхшайди.

Эркакнинг сўзи кесмай қўйди. Айрим эркакларнинг вазоҳатидан хотини тугул, ҳатто мушук ҳам сесканмай қўйди. Энди бу мураккаб ҳолатнинг эркакларга боғлиқ бўлмаган сабаблари ҳам кўп... Бечора эркак нима қилсин?

* * *

Шу ўринда бир мулоҳаза: мактаблар ва олий ўқув юртларига ўзимиздан чиққан буюк алломалар, дунё тан олган олимлар, ижодкорлар, санъаткорлар номларини бериш ҳақида Президентимиз айтган тақлиф халқимизни ҳайрат ва ҳаяжонга солди. Бунинг ҳам маънавий, ҳам тарбиявий аҳамияти жуда катта. Масалан, сўнгги йилларда таниқли ижодкорлар номидаги ижод мактабларининг ташкил этилганлиги тарихий воқеа бўлди. Масалан, мактаб ё лицейга бирор аллома, олим, ёзувчининг номи берилса, биринчидан, ўша табаррук инсон номи ҳар куни тилга олинади, иккинчидан, ўша инсоннинг ҳаёти ва фаолиятига оид махсус хона ташкил этилса, ўқувчилар ундан баҳраманд бўладилар. Унинг илмий ёки ижодий фаолиятига қизиқиб, ўзлари ҳам ўша соҳаларни танлашлари мумкин. Яна бир жиҳати, агар номи қўйилган машҳур зотнинг авлодлари бўлса, улар таниқли отаси ёки онасининг номи қўйилган мактабга шахсий кутубхонасидан китоблар совға қилишлари ёки мактабнинг бирор зарур ўқув жиҳозлари билан таъминланишида ёрдам беришлари мумкин. Ҳар йили номи берилган инсоннинг туғилган куни муносабати билан маънавий-маърифий тадбирлар ўтказилади...

Бизда барча соҳанинг дунё тан олган ўз алломалари, етук олим ва ижодкорлари бор. Уларнинг муборак номлари ўқув масканларига берилса арзийди. Бу эзгу ишни ниҳоятда талабчанлик билан амалга ошириш лозим. Қўйиладиган қатъий талаб жуда баланд ва юқори бўлиши керак.

Бизнинг таклиф сифатида айтаётган фикримиз, айниқса, ёшлар орасида маънавий тарбиянинг юксалишига хизмат қилади деб ўйлаймиз. Табаррук номлар – табаррук авлодларни тарбиялайди. Бунга “Адиблар хиёбони” да улуғ алломаларга, буюк ижодкорларга, жасоратли маърифатпарварларга ўрнатилган ҳайкаллар ёрқин мисол бўла олади.

* * *

Дўстимизнинг тўйида амри маъруф қилган домла шундай бир ачинарли воқеани айтиб берди:

– Бир маҳаллада ота-онаси ўтиб кетган етим қизни турмушга узатишибди. Тўйга ўша маҳаллада яшовчи тўрт-беш ўзига тўқ оилаларнинг эгалари ҳомийлик қилишибди. Ош сўнгида дуо қилмоқчи бўлсам, қўлимга бир нечта исм-фамилиялар ёзилган қоғозни беришди. Улар ҳомийлар экан. Номларини айтиб ҳақларига дуо қилдик. Ўша онда бир одам кутилмаганда даврага виқор ва дабдаба билан кириб келиб, қўлимдаги қоғозни жаҳл билан олиб, кўз югуртириб чиқиб, зарда билан “Ким тузди бу рўйхатни? Мен тўйга ҳаммадан кўп ҳисса қўшганман” деб қанчадир суммани айтди. Фамилияси рўйхатга кирмаганидан жаҳли чиқди. Қоғозни ғижимлаб олдимга ташлади. Ва ўша виқор билан тўйхонадан чиқиб кетди.

Аслида эҳсон, садақа ном чиқариш, обрў орттириш учун қилинмайди. Бу савоб учун беминнат қилинади. Ўнг қўлинг берганини чап қўлинг билмасин, деган ҳикматли гап ҳам бор. Билиб қўйинглар, ҳеч бир эҳсон миннат учун берилмайди. Аслида чин юракдан, пок қалб билан ва ҳеч кимга билдирмай қилинган эҳсонни Аллоҳ даргоҳида қабул қилади...

Афсуски, орамизда тўрт-беш сўм орттирган айрим бойваччалар босар-тусарини билмай қолишяпти. Арзимаган эҳсон қилсалар ҳам, кўкракларига уриб

довруғ соладилар. Садақа бериб ном орттирмоқчи бўладилар.

Имом Абу Ҳамид Ғаззолий ёзади: “Берилган садақани миннат қилишдан ҳам қочиш керак”. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло буюради: “Эй имон келтирганлар! Молини одам кўрсин деб берадиган, Аллоҳга ва охираат кунига ишонмайдиган кимсага ўхшаб, (берган) садақаларингизни миннат ва озор билан йўққа чиқарманг!” (Бақара сураси, 246-оят).

* * *

Сўнги пайтларда ота-онасини ранжитаётган фарзандлар, оилалар, алоҳида тоифалар пайдо бўлаётганини айтишнинг ўзи оғир. Жуда оғир!

Арзимаган нарсалар билан ота ёки онанинг кўнглини оғритиш, баъзан ҳақорат қилиш каби воқеа-ҳодисалар ҳақида Интернет сайтларида, матбуот саҳифаларида ўқиймиз, телекўрсатувларда кўриб ҳайрон қоламиз. Эҳтимол, қаердадир ёмон ота бордир. Эҳтимол, хато қилган она ҳам учраб турар. Буни ҳаёт дейдилар... Лекин нима бўлганда ҳам, ота-она тақдирини фарзанд ҳал қилмайди, ота-онанинг қилмиши учун ҳукм чиқаролмайди. Оилада фарзандлардан катталар бор, қариндош-уруғ бор, жамоатчилик бор.

Устоз Ўткир Ҳошимов ибратли бир воқеани айтиб берган эди.

– Европа Иттифоқи парламенти депутатларидан бири билан учрашиб қолдик. Орамизда ота-бола тақдири билан боғлиқ суҳбат бўлиб ўтди. “Агар сизларда ота-бола келишолмай қолса, бир-бирини қаттиқ ранжитса, нима бўлади?” деб сўрадим. “Ота боласини судга бериб, масалани қонун йўли билан ҳал қилади. Сизларда-чи, сизларда қандай ҳал бўлади?” – деб, ўз навбатида у ҳам мендан сўради. “Бизда бошқача бўлади. Айтсам, ишонмайсан”, дедим. У: “Айтавергин”, – деди. “Агар

бизда ота-бола жиддий келишмай қолса, ота боласини оқ қилади. Бола оқпадар бўлади”, дедим. У ҳайрон бўлиб: “Оқпадар нима?” – деб сўради. “Айтдим-ку, тушунмайсан деб”, дедим. Ҳаётнинг, менталитетимизнинг ана шундай ёзилмаган қонунлари бор. Аслида оқпадар бўлиш қонун жазосидан оғир. Худо сақласин...

Муқаддас динимизда ҳам ота-онанинг мақомига юксак баҳо берилган. Масалан, пайғамбаримиз (саллаллоҳу алайҳи васаллам)дан саҳобаларнинг бири “Кимга яхшилик қилай?” деб уч марта сўраганида, у улуг зот уч марта ҳам “Онангга” деб жавоб берган. Тўртинчи марта сўраганида “Отангга” деганлар.

* * *

Машҳур боксчи, жаҳон чемпиони Руфат Рисқиев бир телесуҳбатда шундай деган эди:

– Ҳар гал мусобақадан қайтганимда онажоним мени кўзларида ёш, меҳр билан кутиб олади. Ва... “Болам, ишқилиб, рақибингни ёмон урмадингми?” – деб, албатта, сўрайди. Сўнг астагина: “Болам, ахир, унинг ҳам онаси бор”, деб қўшиб қўяди...

Буни фақат улуг ўзбек онаси айтади. Юрагида ҳам мардлик, ҳам меҳр-муҳаббат жўш уриб турган ўзбек онаси! Шундай меҳридарё оналар бошқа миллатларда ҳам бормикин? Шундай оналари бор юртнинг фарзандлари қандай бўлиши керак?.. Бу ҳақда ўйлаб кўрганмизми?

Давр қўяётган ўткин муаммолар учун ҳам ота-оналар нима қилишлари керак? Эҳтимол, фарзандларидан кўра кўпроқ изтироб чекаётгандир?! Бугун мамлакатимизда бўлаётган улкан ўзгаришларда, бунёдкорлик ва ободлик ишларида ҳам ота-оналаримиз ибрат намунасини кўрсатаётир. Кучлари етмаган жойларда улар бизга дуолари билан мададкор бўлмоқда. Айтишларича, ота-оналарнинг дуоларини фаришталар Аллоҳ ҳузурига тезроқ етказар экан.

Имом Абу Ҳамид Ғаззолий “Мукошафатул қулуб” китобида шундай ёзади: “Расулуллоҳ (саллаллоҳу алайҳи васаллам) дедилар: “Кимки ота-онасини ранжитган ҳолда тонг оттирса, унга жаҳаннамнинг икки эшиги очилади. Кимки ота-онасини ранжитган ҳолда кунни кеч қилса ҳам, шундай бўлади. Агар бирини ранжитса, дўзахнинг бир эшиги очилади. Асло уларга қарши борманг, зулм ўтказган бўлсалар ҳам, ўтказмаган бўлсалар ҳам”.

Ота-онага тик қарашнинг ўзи гуноҳ, ранжитиш ундан-да катта гуноҳ. Айрим нобоп фарзандлар бизнес қиламан, тадбиркор бўламан деб пенсионер ота-онасининг яхши-ёмон кунларга йиғиб қўйган маблағларини дўқ-пўписа билан олиб қўяётганига гувоҳ бўламиз. Ёки уй-жойларини мажбурлаб сотаётганларга нима дейсиз? Оқибатда шўрлик ота-оналар кўчада қолаётир, қалблари озор чекаётир...

... Бир оилани биламан. Ота бутун умр йиғиб-тегриб, меҳнат қилиб орттирганлари ҳисобидан хусусий тўйхона қурди. Уни юритишни ўғилларига топширди. Афсуски, болалар нафсга қул бўлиб, кайф-сафога муккасидан кетиши оқибатида тўйхона тугул унинг атрофида ташкил қилинган кичик бизнес ҳам банкрот бўлди. Отанинг панд-насиҳатлари кор қилмади. Ота ўғиллардан бирига қаттиқ гапирган эди, бадбахт ўғил отага қўл кўтарди. Бу алам, бу хорликка чидолмаган ота инсулт бўлди, кўрнамак ўғил эса дарбадар...

Ёки яна бир лўттибоз ўғил кекса онасининг тилла тақинчоқларини зўрлик билан тортиб олаётиб муштипар онани итариб юборган ва у шўрлик боши билан шкафга урилиб ўша заҳоти жон берган. Буни қандай изоҳлаш мумкин?.. Уни фарзанд дейиш мумкинми?!

Бойвачча фарзандлари бўла туриб, қариялар уйларида ётган ғариб ота-оналар-чи?

Бир қўшиқда айтилганидек:

*Номус билан ори бўлмас
Отасини йиғлатганни.
Дастурхонда нони бўлмас
Отасини йиғлатганни.*

Эй фарзанд! Бундай оғир кунларга тушмай, ота-она қарғишига учрамай десанг, эс-хушингни йиғиб ол. Ота-боболаримиз энг оғир замонларда, қаҳатчилик, уруш даврларида ҳам ота-онасини эъзозлаган, хурматини жойига қўйган. Сабр қилсанг, бу кунлар ҳам ўтади. Кўп емасанг, оз ерсан. Ҳашамат билан яшамасанг ҳам, одмироқ кийиниб, соддароқ яшарсан. Лекин сени бу ёруғ дунёга келтирган ота-онангни асло ранжитмагин... Уларнинг дуоларини олгин...

* * *

Бизнинг киноматографчилар ҳинд, корейс, турк киночиларидан ортда қолмаслик учун сериаллар ишлашни авж олдирмоқдалар. Гарчи мавзулар яқин, деярли бир хил бўлса-да, қаҳрамонлар номларидан уларнинг ўзбек эканлигини билиш мумкин. Кўпгина соҳаларда бўлгани каби кино ва сериалларда ҳам тақлидга кетаётганимиз ачинарли. Тақлид ёмон иллат. Бир берилдингми, унинг “сеҳри”дан чиқолмайсан. Лекин давлат хазинасидан, тақлидий фильмлар ишлагин, деб маблағ бераётгани йўқ-ку?!

Бир вақтлар телеэкранларни корейс сериаллари аёвсиз босиб кетгани сингари, ҳозир деярли барча телеканалларда турк сериаллари. “Муҳташам юз йил”, “Эртуғрул”, “Ичкарида” сингари фильмларни ҳисобга олмаганда, барчаси оилавий машмашалар, майда маиший мавзулардан иборат. Деярли барча сериалларда қаҳрамонлар бақир-чақир қилиб, асабий ҳолатда гаплашадилар. Ғийбат, майда гап, миш-миш, ур-сур, от-чоп, гўё сериаллар қаҳрамонларининг – асосий фаолияти.

Шундай экан, бундай телесериаллар ўзбек телетомошабинларига нима беради? Қандай ахлоқни тарғиб қилапти? Бу бақир-чақирлар, бош-кети йўқ оилавий машмашаларнинг қандай тарбиявий аҳамияти бор? Айрим сериаллардаги болаларнинг ота-оналарига кўпол муомалада бўлаётгани, уруш-жанжал, ота-онасининг гапига қулоқ солмай уйдан чиқиб кетиши, қўйинги, қатор тарбиясизликлар акс этган саҳналар бизнинг ёшларимиз тарбиясига қандай таъсир кўрсатаётир? Сериаллардаги бу машмашалар бир кун келиб, томошабиннинг оиласига кўчмасмикин? Юқорида айтилган тақлид балоси қайтарилмасмикин?!

Икки оғиз миллий сериаллар ҳақида. Мавзуларнинг такрор ва саёзлиги ҳақида кўп ёзиляпти, телебаҳсларда қайта-қайта айтиляпти. Танқидлар бир куни ўз мевасини берар деб умид қиламиз. Шу боис, мухтасар қилиб, сериалларда пайдо бўлаётган бир иллат ҳақида ёзмоқчимиз. Айрим сериалларда, ҳатто баъзи кўшиқларнинг клипларида ўзбек қизлари, аёллари тап тортмай йигит ёки эркекнинг юзига уялмай-нетмай шарақлатиб тарсаки тортиб юборади. Бу нима қилиқ? Бу қандай тарбия?.. Эҳтимол, сўнгги модадаги туфли олиб бермагани учун режиссёрни хотини бир шапалоқ ургандир. Лекин бунини томошабинларга кўрсатишнинг нима қизиғи бор? Бу ачинарли саҳналарнинг қандай тарбиявий аҳамияти бор?

Ҳар қандай кино ёки сериал бадий асар каби миллий руҳ, миллий колорит билан суғорилган бўлиши керак. Телеэкранларимизда намоёиш этилган ҳиндларнинг “Маҳобхорат”, японларнинг “Ошин”, корейларнинг “Сарой жавоҳири” телесериаллари фақат миллийлик руҳи уфуриб тургани, қаҳрамонлар, воқеалар миллий илдизларидан узилмагани учун севиб томоша қилинди ва телетомошабинларнинг хотирасида қолди.

Кино санъатимиз ва саноатимиз тақлидчиликдан иборат, деган фикрдан йироқмиз. Биз фақат ўзбек кинематографчиларининг изланишларини, яхши бадиий фильмлар, сериаллар яратаётганларини қўллаб-қувватлаган ҳолда, биринчи галда тақлиддан, тақлидий кинолар, сериаллар ишлашдан ўзларини тийишларини истаймиз, холос.

* * *

Ишга “Юнусобод–Чорсу” йўналиши бўйича қатнай-диган 27-маршрут таксида бориб келаман. Бир куни автоуловга кўринишидан эллик ёшлар атрофидаги киши ўсмир набираси билан чиқди. Чиқиши билан аввал ўзи, сўнгра набираси “Ассалому алайкум” деганида кўпчилик уларнинг саломларига алик олиб, ўзлари ҳам салом бердилар. Мудраб, хаёл суриб келаётган йўловчилар бехос уйғонгандек сесканиб, хушёр тортди. Юзларига табассум югурди, кўзлари яшнаб кетди... Тўртбеш бекатдан сўнг юз-кўзларидан нур ёғилиб турган бу самимий инсон машинадан набираси билан тушар экан, йўловчиларга “Яхши етиб олинглар” деб дуо қилиб эшикни ёпди. Йўловчиларнинг юзларидаги самимият ва меҳр яна чўғ олди. Фақат йўловчиларнинг эмас, маршрутга ҳам меҳрга тўлиб кетди.

Ана сизга яхши сўзнинг куч-қудрати.

Ана сизга ўзбекона тарбиянинг буюк сеҳри ва кучи. Эҳ-ҳе, халқимизда бундай ибратли миллий тарбия булоқ мисол тўлиб-тошиб ётибди...

Азиз ўқувчи! Ушбу ёзилганларни ўқиб, муаллиф нукул ҳаётдаги салбий воқеа-ҳодисаларни ёзибди деб ўйламанг. Ёзилганлар салбий ҳам, ижобий ҳам, оқ ёки қора ҳам эмас. Лўнда қилиб айтганда, одам ҳақида, одамнинг ҳаётдаги ўрни ва турмуш тарзи ҳақида. Кундалик ҳаётимиздан олинган кундалик яхши-ёмон воқеалардан иборат.

Шундай бир доно гап бор, “одам ўзгармаса, олам ўзгармас”. Бугун жамиятда, ҳаётимизда рўй бераётган улкан ўзгаришлар жараёнида одам ўзгаряптими? Аслида одамнинг ўрни қаерда? Қишлоқлар, маҳаллалар обод бўлаётир. Одам-чи, одам ҳам руҳий, ақлий ва маънавий жиҳатлардан обод, эркин бўлаяптими? Нега обод, равон, ёруғ кўчалар қолиб, айрим одамлар иллатлар, разолат, очкўзлик, жоҳиллик кўчаларига кириб кетмоқда? Нега, нима учун? Енгил-елпи, меҳнат қилмасдан, алдов, олди-қочди йўллар билан яшашни афзал биладиганлар кўпайиб кетмаяптимикин? Ёлғончилик, тамагирлик аллақачон кундалик машғулотга айланиб қолмадимикин? Уят, ҳаё, одоб сўзлари фақат луғатларда қолиб кетмасмикин?..

Бизга диний, инсоний тарбия сабоқлари кундан-кунга чуқурроқ сингиб бораётир. Бу муборак сабоқлардан андак бебаҳра келаётирмиз. Умримизни, вақтимизни бефойда ишларга, бемаъни гап-сўзларга, ўткинчи воқеаларга сарфлаётирмиз. Телефоннинг қулига айландик...

Бизни китобга қайтарган Президентимизга минг раҳмат. Бу маънавиятга, ўзликка ва миллий тарбияга қайтиш демакдир. Афсуски, китобдан меҳримиз анча совуган экан, унга қайтишимиз бироз қийин кечаётир. Лекин барибир китобга қайтамыз. Бошқа йўли йўқ!..

Халқимизда “фариштали одам”, “фариштаси бор одам” деган муборак сўзлар бор. Бундайлар ҳамиша яхши, самимий, одобли, имонли ва тарбияли одамлар қаторида саналган. Бундай одамларга ҳақиқий тарбия фаришталар орқали келса, ажабмас. Келинг, биз ҳам тарбия фаришталарини асраб-авайлайлик, уларни асло ранжитмайлик. Токи улар бизни ташлаб кетмасинлар!

ИНСОНИЙЛИК ЮКИ

Бир ҳикмат ҳайрати

Кармананинг машхур авлиёларидан бири ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний ҳақида “Рашаҳот” китобида шундай мухтасар маълумот берилган: “Мавлоно Ориф Деггароний Ҳазрат Амир Кулолнинг тўртта етук халифалари (ўринбосарлари) орасида иккинчиси бўлиб, туғилган ва марҳум бўлган жойлари Ҳазора қасабасидаги Деггарон қишлоғидадир. Деггарон қишлоғи Кўҳак (Зарафшон) дарёси бўйида жойлашган ва Бухородан бу ергача тўққиз фарсанг. Ҳазрат Деггаронийнинг муборак қабрлари қишлоқдан ташқарида бўлиб, Ҳазора йўлида жойлашган”. У киши Навоий вилоятининг Кармана тумани Ҳазора қишлоғида тахминан 1312 йилда туғилган.

Ҳазрат Амир Кулол шогирдлари орасида, айниқса, икки шогирдига қуйидагича баҳо берган: “Саҳобаларим ичида икки киши: Хожа Баҳоуддин Нақшбанд ва Мавлоно Ориф Деггаронийга тенг келадигани йўқ. Ҳар иккиси ҳам бошқа саҳобаларимдан ўзиб кетди”. Шу боис ҳам Амир Кулол тўртта ўғлидан бири – Амир Ҳамзани Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггаронийга тарбият қилиш учун топширади. Асли касби овчи бўлган Ҳамзани Мавлоно Ориф тарбиялаб, буюк авлиё даражасига етказди. Вақтиким етиб Ҳазрат Амир Ҳамза устозлари Мавлоно Ориф Деггаронийдан иршод хати олганларидан сўнг Бухоро ва Карманада жуда кўп

шогирдларни тарбиялади. Унинг барча шогирдлари машхур авлиёлар бўлиб етишдилар.

Мавлоно Ориф Амир Ҳамзага шундай бир ибратли ҳикматни айтганлар: “Агар юкимни кўтарсин десанг, юкингни кўтаргувчи дўст топмоқ ниҳоятда душвордур. Ва агар юкини кўтаришни истасанг, бутун жаҳондагилар сенга дўст бўлгай”.

Бу билан Мавлоно Ориф жуда катта умуминсоний қадрият ва меҳр-оқибат масаласини ўртага ташлайди. Ўткинчи дунёда одам боласи иложи борича ўз юкини ўзи кўтариб юрмоғи лозим. Айтайлик, ғам юки, камбағаллик юки, мусибат юкига ҳамма ҳам бардош беравермайди. Шундай пайтда дўсту биродарнинг юкини кўтариш, унинг ғам-алам юкига мадаккор бўлиш, изтироб ва қийинчилик юкини қувонч ва ёруғлик юкига айлантириш ҳақиқий дўстнинг иши эканлигини Мавлоно Ориф алоҳида таъкидлайдилар.

“Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний” китобининг муаллифлари Садриддин Салим Бухорий ва Самад Азимов шундай деб ёзадилар: “Юк кўтариш дегани, бу – бировнинг ғаму қулфатига шерик бўлиш, камбағал-қашшоқ, бева-бечора, мусибатли, дардманд кишиларга ҳамдардлик изҳор қилиш каби инсоний фазилатлардан тортиб, то элу юрт, халқ ва дин йўлида фидойи бўлмоқликни англатади. Шунингдек, Мавлоно демоқчиларки, сенда бировнинг дардига шерик бўлиш, ўзгаларнинг оғирини енгил қилиш учун рағбат, холисаниллоҳ бетаъма хизмат қилиш фазилати бўлса, бутун бани башар сенга дўстдир”.

Ҳазрат Мавлоно Орифнинг юк ҳақидаги теран фалсафаси барча замонларда бирдек акс садо беради. Инсонни ўз юкининг улуғлигини, шарафини ҳамиша билишга, англашга даъват этади.

Мустақиллик бизга озод ва хур Ватаннинг юкини дадил кўтаришдек улуғ имкониятни берди. Маъ-

навиятни мудом юксалтириш, миллий қадриятлар ва урф-одатларни янада мустаҳкамлаш юкини юкледи. Шу нарсани унутмаслик керакки, бу муқаддас юк – ҳаётнинг ширин лаҳзалари билан бирга қийинчиликлардан мардона ўтиш учун синов, сабр-тоқат ва чидам ҳадея этаётир. Ҳар қандай шароитда иймон-эътиқод, ҳалоллик ва поклик юкига суянишга ўргатаётир. Ғазаб юки, фитна юки, ғийбат ва ҳасад юкини парчалаб ташлаб, самимият, тўғрилиқ, меҳр-оқибат ва ҳавас юкини янада баланд кўтаришга даъват қилаётир. Бизни ҳар доим ёлғон, алдов ва гуноҳ юкларидан ниҳоятда узоқ бўлишга ундаётир. Аксинча, мискиннинг, бева-бечоранинг, камбағалнинг, қўйингки, оддий инсоннинг муҳтожлик юкини кўтаришга, унга ҳамдард, ҳамфикр бўлишга чорлаётир. Ота-онанинг, фарзанднинг, қариндошнинг, кўни-кўшнининг, дўстнинг юкини қай даражада кўтараётганимизни сўраётир. Биз-чи, буларга қодирмизми?

Манманлик ва такаббурлик юкидан йироқмизми? Вафо, садоқат ва қадр-қиммат юкини унутиб қўймадикми? Яхшилик юкини ёмонлик юки билан бекитиб юбормадикми? Оқибат юкини кўрсатганга биз ҳам оқибат қилдикми? Оила юки, ота-оналик юкини қай даражада кўтаряпмиз? Фарзандлик юкини-чи? Ҳаё, андиша ва виждон юки вужудимизни тарк этмадимми?

Қачон, кимнинг юкини енгил қилдик? Кимнинг қайси юкига елкадош бўлдик? Ва энг даҳшатлиси, ўзимизнинг юкимизни бошқаларга юкламадикми, бировларга юк бўлмадикми?

Савол юки қанчалар залворли бўлмасин, жавоб юки унга таскин бўлармикин, мунозара уйғотмасмикин?!

Кўриниб турибдики, Мавлоно Орифнинг биргина юк ҳақидаги ҳикмати инсон тарбияси, инсон комиллиги учун қанчалар юксак аҳамиятга эга. Ва бугун ҳам

ҳеч бир жиҳатдан тарбиявий аҳамиятини йўқотмаган. Чунки Мавлоно Ориф Деггаронийнинг ўзлари ҳам тариқат пирлари қаторида ўзгаларнинг юкларини кўтариб яшаш билан бирга, уларни тўғри йўлга, имонга бошлади, ҳалол-покиза яшашга даъват этди. Буюк динимиз тараққиёти учун беқиёс хизматлар қилганлиги кўпгина манбалардан маълум бўлмоқда.

Мустақиллик йилларида Мавлоно Орифнинг ҳаёти ва ижтимоий фаолияти қайта-қайта ўрганилаётир. Ўрганиш жараёнида шу нарсалар маълум бўлмоқдаки, унинг тариқат нури билан йўғрилган илмий ва диний мероси бугун, яъни миллий, диний қадриятлар тикланаётган бир даврда жуда катта аҳамиятга эгадир. Навоий вилояти ҳокимлиги ташаббуси билан буюк алломанинг қабри таъмирланиб, мажмуа ҳар жиҳатдан обод кўринишга эга бўлади. Буюк ипак йўлида жойлашган бу муқаддас гўша аллақачон зиёратгоҳга айланган.

Мавлоно Ориф Деггаронийнинг асл касблари деҳқончилик бўлган. Ул зоти шариф пахта етиштирганлар. Ҳалол меҳнатдан топган даромадларини муридларига, шунингдек, бева-бечора, етим, кам таъминланган оилаларга берганлар. Бугун ҳукуратимиз бева-бечорани, ногирон ва етимни, кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимояга олгани бежиз эмас.

Демак, юқоридаги бир ҳикмат мисолидан кўриниб турибдики, улуғ авлиё ва аллома, тариқатнинг буюк пирларидан бири Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний мероси бугун ҳам маънавиятимизни юксалтиришда, қадриятларимизнинг илдизларини пухта билишда, ўзимиз, ўзлигимизни англашда, динимизни чуқур ўрганишда ҳамиша камарбастадир.

Таниқли шоир ва олим Садриддин Салим Бухорийнинг Хожа Ориф Деггаронийга бағишланган шеъриси шундай ўтли сатрлар бор:

*Тарбиячи валий, пирим!
Мақомлари олий, пирим!
Бидъатлардан холи пирим!
Авлиёлар пиридурсиз.*

*Хожа Ориф, аё устод!
Хурмат ила этмоқда ёд
Сизни бугун эркин авлод,
Авлиёлар пиридурсиз.*

“БОШНИ ФИДО АЙЛА АТО ҚОШИҒА”

Ота – оиланинг чинакам ва енгилмас қўрғони. Оила қўрғонининг пойдевори эса ота тарбияси билан мустаҳкамланган бўлади.

Бола тарбиясида онанинг ўрни ва шарафли вазифаси беқиёслиги ҳаммамизга маълум ҳақиқат. Лекин тарбия жараёнида отанинг ўрни ва вазифаси ҳам жуда бебаҳо аҳамиятга эга эканлиги ҳаётда ҳам, фанда ҳам аллақачон исботланиб, қайта-қайта эътироф этилган. Буюк мутафаккир Алишер Навоий ҳазратлари қуйидаги ҳикматли мисраларни бежиз ёзмаган:

*Бошни фидо айла ато қошиға,
Жисми қил садқа ано бошиға.*

Бизнинг тасаввуримизда онанинг тарбияси гўё юмшоқлик ва кўнгилчанликдан иборатдек бўлиб туюлади. Она боласини қаттиқроқ уришиб озор бергиси келмайди. Она танбеҳини гўё пахтага ўраб айтади. Отанинг тарбиясида эса, жиддийлик билан бирга талабчанлик, меҳр билан бирга андак қаҳри қаттиқлик ҳам бор. Тарбияда ким кўпроқ талабчан бўлса, бола ўша кишидан ҳайиқади. Унинг йўл-йўриқларига амал қилади. Оталар бизга кўпроқ жиддийлик тимсоли ва одобнинг юксак намунаси бўлиб кўринадилар.

Биз, оилада ўн фарзанд – беш ўғил, беш қиз эдик. Табиийки, болалик қилиб, бирор-бир ножўя хатти-ҳаракатлар, камчилик ё хатога йўл қўйсак, онамиз айбимизни хаспўшлаш учун номига уришиб қўя қоларди. У кишининг гаплари шунчаки чивин чаққанчалик ҳам таъсир қилмасди. Отамиз уришса, иш чатоқ эди;

тузукроқ жазо олардик, ё қулоқларимизда, ё оёқларимизда жазо излари қоларди. Кейин ўша хатони так-рорламасликка ҳаракат қилардик. Тўғриси, отамдан ҳам ҳайиқардик, ҳам кўрқардик. Кўча-кўйларда тўполон қилиш, ёмон болаларга қўшилиб бирон-бир хунук воқеалар содир этмаслик учун, қадамимизни минг марта ўйлаб босардик. Шуни ҳам алоҳида қайд этишим керакки, бизнинг яхши фазилатларимиздан, мактабда яхши баҳоларда ўқишимиздан, одобимиздан отам бениҳоя хурсанд бўлардилар. Мактабдан раҳматномалар, “фахрий ёрлиқ”лар олиб келсак, у киши қувонганидан онамизга айтиб, кичик зиёфат ҳам уюштириб, уйда борини дастурхонга кўярдилар. Ўша кунини уйда байрам бўларди. Ғариб дастурхон – тўкин дастурхонга айланарди.

Отамиз ана шундай меҳри булоқ инсон эдилар. Шу боис бизнинг яхши хулқ-атворимиздан хурсанд бўлиб, фахрлансалар, ёмон қилиқларимиздан тезда хафа бўлиб, жаҳллари чиқар эди.

Отамнинг фарзандига меҳри ҳақида сўз кетганда ҳазрат Мирзо Бобурнинг ўз фарзанди аржуманди Ҳумоюнга нисбатан кўрсатган чексиз меҳрини эслаб ўтиш ўринли деб биламан. Оталарнинг меҳру муҳаббатлари тоғдай юксак, уммондай бепоён бўлади. Аслида ота меҳрининг ўлчови ва чегараси йўқ.

Бу мулоҳазалар билан онамиз юмшоқ, отамиз қаҳри қаттиқ эди, демоқчи эмасмиз. Балки отанинг тарбиясида талабчанлик билан меҳр уйғунлиги мавжуд бўлса, бу тарбия усули ижобий натижалар беришини таъкидламоқчимиз. Агар отамиз биз – ўн нафар фарзандини тўғри, ҳалол, сабрли, бир-биримизга меҳрибон қилиб тарбияламаганларида, билмадик, ҳаётимиз қандай кечарди? Айрим оилаларнинг фарзандларига ўхшаб жанжалкаш, молпараст, уй-жой, мерос талашиб, юзкўрмас бўлиб кетаётганларга ўх-

шармидик. Ёки турли оқимлар, нопок йўлларга ошно бўлармидик. Бу ёғини Аллоҳ билади...

Ака-сингиллар ҳар сафар йиғилганимизда биринчи галда тилга олинадиган улуғ зот – отамиз, отажонимиз бўладилар. Ё отамизнинг бирор-бир ибратли гапини, ёки ҳикмат тўла ҳангомасини эслаймиз. Ҳали-ҳамон ҳаётга отамнинг назари билан қараймиз. Бу отам берган ибратли тарбиянинг маҳсули бўлса керак. Гўё отамиз ҳозир ҳам бизнинг юриш-туришимизни, хатти-ҳаракатимизни кўриб тургандай. Илоё, отамизни Аллоҳ ўз раҳматига олган бўлсин!..

Ҳар бир вояга етган ўғил-қизлар ёки бугунги кунда ўзи ҳам ота деган шарафли номга сазовор бўлганлар жиддий ўйлаб кўрсалар, уларнинг ҳаётларида оталар қандай ўрин тутган, тарбияларида оталарнинг вазифалари нималардан иборат бўлган? Бу саволга ҳар ким ҳар хил жавоб берса-да, менимча, отасининг тарбиядаги ўрнини алоҳида меҳр билан ифода этишларига ишонамиз. Чунки ота тарбиясида ўзига хос бутунлик ва яхлитлик бор, қандайдир ёзилмаган қатъий тизим шаклланган. Энг муҳим жиҳати, талабчанлик, жиддийлик ва қаттиққўллик ота тарбиясининг асосий ўзагини ташкил қилади. Шундай эмасми?..

Отанинг айтгани-айтган, дегани-деган. Отанинг гапини икки қилиб бўлмайди. “Ота рози – худо рози” деган ҳикматли сўзлар бежиз пайдо бўлмаган. Биринчидан, ота фикр-мулоҳаза айтса, албатта, ўйлаб, оқибатини ҳисобга олиб гапиради. Ота гапиргандан сўнг, унинг сўзларини асло ерда қолдириб бўлмайди. Отанинг сўзлари, панд-насихатларига амал қилинмаса, ҳаммаси увол кетади. Отанинг розилигини олиш ҳамма фарзандларга насиб этавермайди.

Устоз Неъмат Аминовнинг “Бир аср ҳикояти” китобида отаси уста Амин Нуруллобой тилидан шундай бир ибратли ҳикоят келтирилади: шўро инқилоби

даврида яшаган бухоролик машхур Чориқулбой ҳаётидаги ачинарли бир воқеа баён этилади. Қамоқда ётганида бойни ўғли билан юзлаштирадилар. Ота бағрига босмоқчи бўлиб, ўғлига пешвоз чиқади. Шўронинг сохта тарғиботига учган ўғил отасига тескари қарайди. Бойга ўғил бўлганидан пушаймонлигини ота юзига айтади. Отанинг бу гаплардан юрак-бағри қон бўлади. “Бойнинг ўғли ҳушини йиғиб: “Тавба қилдим, отажон” дея ўзини отасининг оёғи остига ташлайди, юзларини отасининг кавишига суртиб, ҳўнграб йиғлайди. Шунда Чориқулбой ўғлининг қучоғидан оёғини секиб суғуриб олиб: “Тур ўрнингдан, ноқобил ўғил, энди от кетди, қорда қоп-қора изи қолди!” дея юзини тескари ўгиради...

Мен сизга айтсам, жўра Чориқулбойнинг ўша ўғли тирноққа зор бўлиб, хор-зорликда ўлиб кетди.

Отанинг қарғиши ўқ, у охиратда эмас, шу дунёда нишонга тегади”.

Ўйлаб кўрайлик, нега ота қарғишини калтак, чўп ёки қамчинга эмас, айнан ўққа қиёслашган? Чунки ўқ ҳар қандай масалани жойида ҳал қилади. Ота қарғиши кўшиқда айтилганидек, “йиқитмай қўймайди”.

Шундай экан, фарзандлар отадан қарғиш олгандан кўра дуо олганлари минг чандон яхши эмасми?.. Ота дуоси қалқон!

Аслида отанинг дуоси, розилиги – олий мукофот... Сўнгги пайтларда айрим фарзандлар бундай юксак инъомни бироз унутаётган кўринадилар. Ёки айрим оталар ўз зиммаларидаги юксак вазифаларга андак бепарво бўлаётирлар. Ўтиш даврининг ҳаёт икир-чикирлари ва турмуш ташвишларидан баъзи оталар чалғиётганга ўхшайдилар. Эҳтимол, бу жараён ўткинчи бўлса-да, ҳар қандай шароитда тарбия асосий ва бош вазифа бўлиб қолиши керак. Бу ҳаёт-мамот масаласида сусткашликка асло йўл қўйиб бўлмайди.

Баъзан ҳаддан ташқари Ғарбга, “оммавий маданият”га тақлид қилиб, енгил-елпи, очиқ-сочиқ кийиниб юрган айрим қизлар ҳамда келинларни, соқол-мўйлови яқин орада қиртишланмаган, беўхшов кийиниб олган ўсмирлар ва болаларни кўриб, қаттиққўл ва талабчан оталар қани, деб ҳайқиргимиз келади. Баъзан уйлар панасида, бурчак-бурчакларда тўда бўлиб тамаки чекаётган болаларни (афсуски, баъзан ёш қизлар ҳам учрайди) кўриб, уларни тергаб турадиган оталар қаерда қолдийкин деб ўйлайман. Одам боласи, айниқса, болалигида, ёшлигида кийим-кечак модасига жуда ўч бўлади. Лекин бу қизнинг ота олдида тор шим, тор юбка, тор кўйлак кийиб, танасини кўз-кўз қилиши керак дегани эмас-ку! Бундай аёл ва қизларни кўриб, уларнинг оталари бормикан, агар бор бўлса, улар қаёққа қараяптийкин деган ачинарли хаёлга ботади киши. Айрим қизларнинг белларини, таналари ва оёқларини очиқ-ойдин кўз-кўз қилиб юришларини тасвирлашга ҳатто қалам уялиб кетаётир. Энди қизининг ёнида тор шим кийиб кетаётган онасини айтмайсизми? Маймунсифат кийинган бу шўрлик тасқарани аёл деса бўлармикин? Қизи-ку, ҳали эс-хушини йиғиб олмаган ўсмир дейлик, она нега ўзини бозорга солиб, ўзини кўз-кўз қилади? Нега бундай аёлларнинг эрлари, яъни қизларнинг оталари томошабин бўлиб туришибди? Айрим ғурурсиз эркакларнинг бозор-ўчарда, тўй-маъракаларда ўзларини кўз-кўз қилиб юрган “замонавий хотинча”ларига эргашиб юрганни кўриб одам уялиб кетади. Аёл-ку, латтапарастлик қилиб, модага берилган экан, эр ва оталар нега бундан кўзларини юмиб олганлар? Ор-номус қаёқда қолди?.. Ғурур-чи?.. Ахир, ғуруримиз батамом оёқости бўлмагандир?! Ҳаё-чи? Қайнотанинг олдида оёқлари, белларини “намойиш” қилиб, тор ва елимдай ёпишқоқ кийимларни кийиб олган айрим келинларни ҳаёли, иболи деб бўладими?..

Тўйларда тор кийимларда беўхшов қийпанглаб рақсларга тушаётган модапараст қизлар, келинлар,

аёллар-чи? Уларни тўхтатадиган оталар бормикан?.. Уларнинг иродаси ва жасорати етармикин?..

Айрим оталар, яъни эрлар уйда ўтириб бола боқадди. Хотин эса шаҳарма-шаҳар кезиб, савдо қилиб пул топиб келади. Бундай оилада эр шўрлик хотиннинг ҳукмидан чиқолмай, унинг кўзларига қараб кун кўради. Болалар олдида отанинг қадр-қиммати йўқ. Умри хотинга хизмат қилиш билан ўтади. Бундай ғариб кимсаларни эркаклар ёки оталар сафига қўшиб бўлармикин?.. Ёки улар болаларига қандай тарбия берадилар?

Шундай ачинарли воқеалар ҳам содир бўляптики, айрим унаштирилган қизлар оталари билан уялмасдан дўконма-дўкон юриб мебель танлайдилар, буюмлар излайдилар. Наҳотки, қизи билан бозорда юрган бундай оталар урф-одатларимизни, қизлар эса шарм-ҳаёни унутган бўлсалар?! Бундай асаббузар ҳолатларни кўриб ёқа ушлашдан бошқа илож йўқ. Тарбияда талабчан, қаттиққўл, доно оталаримизга нима бўляпти ўзи? Нима бу?.. Замонавий қизнинг “эркатойлиги”ми ёки ғурури емирилиб, сусайиб бораётган отанинг “меҳрибонлиги”ми?

Азиз ўқувчи! Ушбу мулоҳазалар билан мавзуни бўрттирмақчи ёки кўпиртирмақчи эмасмиз. Юқорида қаламга олинган айрим воқеалар улуғ оналар, муқаддас аёлларимиз шаънига доғ бўлиб тушаётганлигини афсус билан айтмоқчимиз, холос.

Бугун миллатимизнинг маънавий тарбиясига эътибор кучайган, айниқса, ёш авлод – фарзандларимизни ҳар жиҳатдан юксак маънавиятли инсонлар қилиб тарбиялашда оталар ҳам муносиб ҳиссаларини қўшаётганликлари ва бу катта масъулиятдан четда қолмаётганликлари, эртанги кунимиз эгалари бўлган баркамол авлоднинг вояга етаётганликлари ҳаммамизга ғурур бағишлайди.

Тарбиядаги оддий бир хато ё камчилик келажакда тузалмас жароҳатга айланиши мумкин. Бу оғир жароҳатдан кўпроқ оталар озор чекадилар, қийналадилар. Фарзанд тарбиясидаги бўшлиқ учун кўпроқ ота жавобгар.

Отанинг ўз фарзанди тарбияси учун масъул эмаслиги, безътиборлиги экилиб парваришсиз қолган ниҳолнинг келажакда мева бермай, қуриб қолишига ўхшайди.

Оталар оиланинг меҳнаткаш ва заҳматкаш боғбонлари. Фарзандлар эса ота тарбиясидан баҳра олиб, жамиятимиз боғларини безаб туришларини истаймиз.

Баъзан оталарга қарата баралла шундай дегим келади:

– Эй, мард, ор-номусли, ғурури баланд оталар! Оилада, кўча-кўйларда, жамоат жойларида мода кетидан телбаларча чопиб, очиқ-сочиқ кийиниб юрган ўғил-қизларимизни асл миллий қиёфаларига қайтаришда масъулиятни чуқур ҳис этиб, қаттиққўл бўлинглар. Бу масалада аҳвол анчагина ачинарли бўлиб, кундан-кунга мураккаблашиб бораётгани сир эмас. Шунини унутмангки, тарбияда отанинг масъулияти ва ўрни ҳеч қачон сустлашгани йўқ. Бундай бўлиши ҳам асло мумкин эмас. Билиб қўйингки, она тарбияси рангрезнинг ёғочга бўёқ тортганига ўхшаса, ота тарбияси эса хунарманднинг ёғочга нақш солганига ўхшайди.

Биз ота тарбиясидек катта мавзунинг айрим муҳим қирраларига тўхталдик. Халқимизда “Отанг ўтирган уйнинг томига чиқма” деган мақол бор. Оддий бир мақолада отанинг оиладаги қадр-қиммати, улуғлиги, буюк ва заҳматкаш тарбиячи эканлигини кўрсатишга ҳаракат қилдик.

Билиб қўйингки, ота тарбиясида бебаҳо ҳикмат кўп. Сиз кўпроқ ана шу ҳикмат дурдоналарига сазовор бўлинг, ундан куч-қудрат олинг. Ва бу ҳикматлар самараси ўлароқ комил инсон бўлишга дадил интилинг.

МУНДАРИЖА

Номингдан айланай, Навоий

Навоийликлар ортга қайтмайдилар.....	5
Она-ер ҳақида монолог.....	11
Номингдан айланай, Навоийим.....	15
Уйғониш замонинг муборак бўлсин.....	25
Одамларни бой қилсак – давлат ҳам бой бўлади.....	39
Инсон умрининг олтин лаҳзалари.....	49
Зарлар сочаётган Зарафшон.....	63
Ўртачўл маликаси.....	73
“Ақл ила олам юзин обод қил”.....	78
Нурота – покланиш каъбаси.....	88
Ойдин қўшиқлар.....	95
Эшмурод бобо ҳикматлари.....	103
Китобхонликдан ким манфаатдор?.....	110
Туташ туйғулар жозибаси.....	118
Кўнгил байрамлари.....	122
Одамлар дарди билан яшаш завқи.....	128
Тинчликка таъзим қил!.....	145
Китоб ва кетмон.....	151

Меҳрим тушган инсонлар

Жасоратли юрак нидоси.....	160
Чақмоқ сўз.....	169
Бир учрашув ҳаяжони.....	173
Ҳалоллик ва жасорат сабоқлари.....	180
Миллатни уйғотган қасида.....	188
Устознинг тилло табассумлари.....	192
Ҳайрат дурдоналари.....	202
«Кибриё опанг нондай гап».....	209
«Излар ҳофиз ноласин».....	212
Юракларга чизилган қўшиқ.....	217

Инсонийлик юки

Тарбия фаришталари.....	224
Инсонийлик юки.....	243
“Бошни фидо айла ато қошиға”.....	248

Адабий-бадиий нашр

Ашурали ЖЎРАЕВ

**УЙҒОНИШ ЗАМОНИНГ
МУБОРАК БЎЛСИН**

Очерклар ва эсселар

Муҳаррир *Дилрабо Мингбоева*
Бадий муҳаррир *Акбарали Мамасолиев*
Мусахҳих *Шаҳзода Ҳакимова*
Саҳифаловчи *Азамат Қайимов*

**ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
«ADABIYOT NASHRIYOTI»**

Нашриёт лицензияси: № АА 0043. 27.01.2020

100129, Тошкент, Марказ 15. 1/90.
+99894 659 94 62

Босишга 2020 йил 21 октябрда рухсат этилди.
Бичими 84x108 ¹/₃₂. Офсет босма. “Cambria” гарнитураси.
Шартли босма табағи 13,44. Нашриёт босма табағи 16.
Адади 1000 нусха. Буюртма №

«AZMIR NASHR PRINT» МЧЖ босмахонасида чоп этилди.
100200, Тошкент шаҳри, Адҳам Раҳмат кўчаси, 10-уй.